

การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย
นายอัครุพล เทพยา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดย
นายอัครพล เทพยา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาศิลปและการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2566

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

CONTINUATION AND DEVELOPMENT OF LOCAL WISDOM TO CREATE
COMMUNITY INNOVATIONS FOR PEACEFUL SOCIETY IN THREE SOUTHERN
BORDER PROVINCES

By
MR. Auttaphon THEPPAYA

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Doctor of Philosophy Culture - Based Design Arts

Academic Year 2023

Copyright of Silpakorn University

หัวข้อ	การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรม ชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
โดย	นายอัฐพล เทพยา
สาขาวิชา	ศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎี บัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเกษร

คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะมัณฑนศิลป์
(อาจารย์ ดร. ธนาทร เจียรกุล)

พิจารณาเห็นชอบโดย

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิศักดิ์ สิ้นธุภาค)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเกษร)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประดิพัทธ์ เลิศจรุฑารงค์กุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภูวนาท รัตนรังสีกุล)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศราวุฒิ ปิ่นทอง)

620430034 : ศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม แบบ 1.1 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, นวัตกรรมชุมชน, สังคมสันติสุข, สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นาย อัญชลิต เทพยา: การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. อนุชา แผงเกษร

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน และ 3) ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขต้นแบบเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ทั้งหมด 6 ชุมชน จากจังหวัดปัตตานี จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอบานาเระ และ ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง จากจังหวัดยะลา จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านตะโกล๊ะทะเลอ อำเภอรามัน ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอมือ และจากจังหวัดนราธิวาส จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสูโหงโลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอยี่งอ

ข้อค้นพบพบว่า

1. พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมชุมชน 4 ด้านแรกจากทั้งหมด 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านอาหารและสมุนไพร 2) ด้านภาษาและวรรณกรรม 3) ด้านเกษตรกรรม และ 4) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

2. การสร้างนวัตกรรมชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน 2) การคัดเลือกนวัตกรรม 3) การนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติ 4) การประเมินความสำเร็จ และ 5) การเรียนรู้ต่อยอด และการกระจายผล

3. ชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข Peace Model ประกอบด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) People หมายถึง คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานรัฐ 2) Engagement หมายถึง ความร่วมมือ 3) Activity หมายถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) Community หมายถึง ชุมชน และ 5) Equality หมายถึง ความเสมอภาค

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในอนาคต ได้แก่ 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างสันติสุขภายในชุมชน 2) ควรมีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอื่น ๆ 3) ควรจัดทำโครงการเพื่อหาทุนวิจัยสนับสนุนโมเดลนวัตกรรมชุมชนต้นแบบให้สมบูรณ์และต่อเนื่อง และ 4) ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ครั้งต่อไปควรดำเนินการร่วมกันกับมหาวิทยาลัย

620430034 : Major Culture - Based Design Arts

Keyword : LOCAL WISDOM, COMMUNITY INNOVATIONS, PEACEFUL SOCIETY, THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES

MR. Auttaphon THEPPAYA : CONTINUATION AND DEVELOPMENT OF LOCAL WISDOM TO CREATE COMMUNITY INNOVATIONS FOR PEACEFUL SOCIETY IN THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES Thesis advisor : Professor Pol. Capt. Anucha Pangkesorn, Ph.D.

The objectives of this research are to 1) study local wisdom, culture, and identity to understand the context of communities in the three southern border provinces, 2) study community development policy plans to analyze them to create guidelines for creating community innovation, and 3) study factors of peace. and model communities to design creative activities, products, and create innovative ideas in model communities. Using a mixed research method (Mixed Method) using both qualitative research (Qualitative Research) and quantitative research. (Quantitative Research) studied in areas in the three southern border provinces.

The findings found that

1. Area of three southern border provinces There is local wisdom that is important in creating community innovation. The first 4 areas out of a total of 10 are 1) food and herbs 2) language and literature 3) agriculture and 4) handicrafts

2. Creating community innovation Help build a career Solve the problems of poverty and inequality The guidelines for creating community innovation consist of 5 steps: 1) determining the direction and needs of the community, 2) selecting innovations, 3) putting innovations into practice, 4) evaluating success, and 5) learning, expanding, and spread the results

3. Peace Model Community Innovation Idea Set consists of 5 factors: 1) People 2) Engagement 3) Activity 4) Community and 5) Equality

Suggestions for future research include: 1) There should be a comparative study of factors affecting relationships in promoting peace within the community. 2) Creative activities should be organized in other communities. 3) A project should be created to find research funds to support community innovation models. and 4) in organizing the next creative activity, it should be carried out jointly with the university.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคม
สันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการ
ออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความ
อนุเคราะห์ ความช่วยเหลือและกำลังใจจากบุคคลดังต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร.อนุชา แพ่งเกษร อาจารย์ที่ปรึกษาและประธาน
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
ภูวนาท รัตนรังสิกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศราวุธ ปิ่นทอง อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร ที่ให้
ความกรุณาให้คำแนะนำและการปรึกษา รวมถึงให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อให้งานวิจัยได้ข้อมูล
ที่ตรงประเด็นตลอดระยะเวลาการศึกษา

ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการจากทุกแขนงสาขา ประกอบด้วย ด้านศิลปะการ
ออกแบบ ด้านวัฒนธรรม รวมถึงด้านการจัดการพัฒนาชุมชน ที่ให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ
ข้อเสนอแนะในการศึกษารวมถึงคำแนะนำในการลงพื้นที่เพื่อให้การดำเนินเก็บข้อมูลสำเร็จลุล่วงและได้
ข้อมูลที่น่ามาใช้ประโยชน์อย่างตรงจุดตรงประเด็น

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ ครอบครัว พี่น้อง และกัลยาณมิตรทุกท่านที่สนับสนุนและคอย
ช่วยเหลือ ให้กำลังใจในการทำงาน ฝ่าฟันทุกอุปสรรคเสมอมา ตลอดจนการศึกษาวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไป
ด้วยดี

อัฐพล เทพยา

สารบัญ

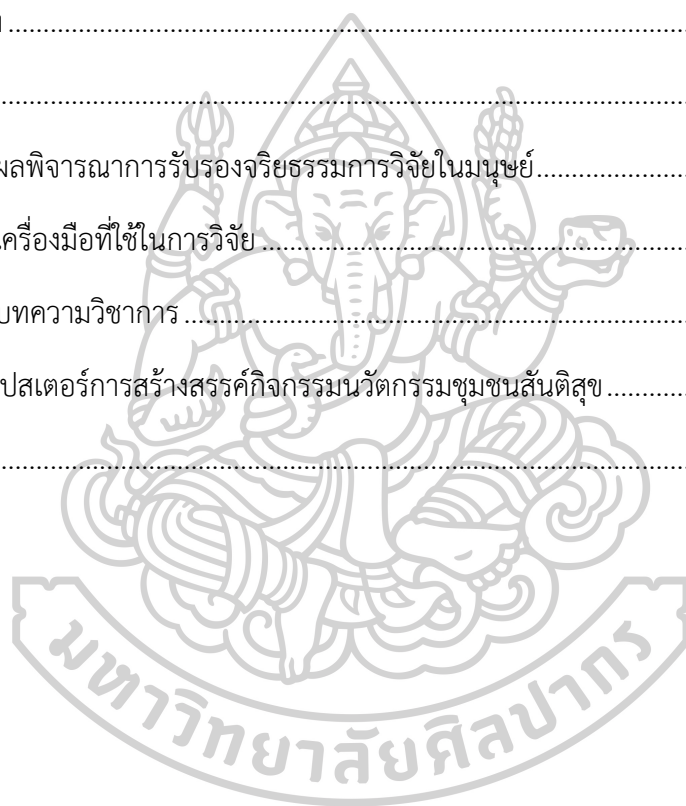
	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญรูปภาพ.....	ฅ
สารบัญตาราง.....	ด
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	3
1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา.....	4
1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา.....	4
1.4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	9
2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญา.....	9

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญา	10
2.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชายแดนใต้.....	11
2.2 นวัตกรรมชุมชน	21
2.2.1 ความหมายของนวัตกรรมชุมชน	21
2.2.2 บทบาทของนวัตกรรมชุมชนต่อการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุข.....	23
2.2.3 ประเภท องค์ประกอบ และกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน.....	23
2.2.4 ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมชุมชนสู่กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุข.....	25
2.3 ชุมชนสันติสุข.....	26
2.3.1 ความหมายของชุมชนสันติสุข	27
2.3.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข.....	28
2.3.3 แนวคิดสันติสุข	30
2.3.4 แนวทางการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ	33
2.4 นโยบายการบริหารและการพัฒนาชุมชน	36
2.4.1 หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”	36
2.4.2 นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้.....	38
2.4.3 นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	41
2.5 งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	43
2.5.1 การแก้ปัญหาและส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	43
2.5.2 การสร้างนวัตกรรมชุมชน	44
2.5.3 กิจกรรมพหุวัฒนธรรมเพื่อสังคมสันติสุข	48
2.5.4 การออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชน	50
2.6 กรณีศึกษาการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เพื่อสันติสุข	51
2.6.1 “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”	52

2.6.2	ซุ้มประตูชัย อัตลักษณ์มลายูท้องถิ่นชายแดนใต้.....	59
2.7	ข้อสรุปบททวนวรรณกรรม	66
บทที่ 3	วิธีการดำเนินการวิจัย	67
3.1	กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างพื้นที่วิจัย	67
3.1.1	เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย.....	67
3.1.2	พื้นที่วิจัย	71
3.1.3	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	72
3.2	เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	74
3.2.1	เครื่องมือในการศึกษา.....	74
3.2.2	การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	75
3.3	การเก็บรวบรวมข้อมูล	76
3.3.1	ข้อมูลปฐมภูมิ	76
3.3.2	ข้อมูลทุติยภูมิ.....	77
3.4	การวิเคราะห์ข้อมูล	77
3.4.1	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ.....	77
3.4.2	การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ.....	77
บทที่ 4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	81
4.1	ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้	81
4.1.1	พื้นที่จังหวัดปัตตานี	81
4.1.2	พื้นที่จังหวัดนราธิวาส	83
4.1.3	พื้นที่จังหวัดยะลา	86
4.1.4	ผลงานการทดลองออกแบบงานสร้างสรรค์	88

4.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้าง นวัตกรรมชุมชน.....	93
4.2.1 ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมชุมชน	93
4.2.2 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการ แก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้.....	95
4.2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนโยบายและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็น แนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้	97
4.2.4 การสังเคราะห์ชุมชนสันติสุขภายในสังคมพหุวัฒนธรรม	98
4.3 ผลการศึกษาปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และ สร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ	99
4.3.1 การศึกษาปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุข	99
4.3.2 การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนต้นแบบ	103
4.3.3 สรุปผลกระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์	143
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	149
5.1 สรุปผลการศึกษาวิจัย.....	149
5.1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้.....	149
5.1.2 นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางในการสร้าง นวัตกรรมชุมชน	150
5.1.3 ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขต้นแบบเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ	150
5.2 อภิปรายผล.....	154
5.2.1 อภิปรายผลภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	154
5.2.2 อภิปรายผลนโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางใน การสร้างนวัตกรรมชุมชน	156

5.2.3 อภิปรายผลปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขต้นแบบเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ	158
5.3 ข้อเสนอแนะ	160
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ	160
5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	161
5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	161
รายการอ้างอิง	163
ภาคผนวก.....	167
ภาคผนวก ก ผลพิจารณาการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์.....	168
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	171
ภาคผนวก ค บทความวิชาการ	183
ภาคผนวก ง โปสเตอร์การสร้างสรรค์กิจกรรมนวัตกรรมชุมชนสันติสุข	211
ประวัติผู้เขียน	213

สารบัญรูปภาพ

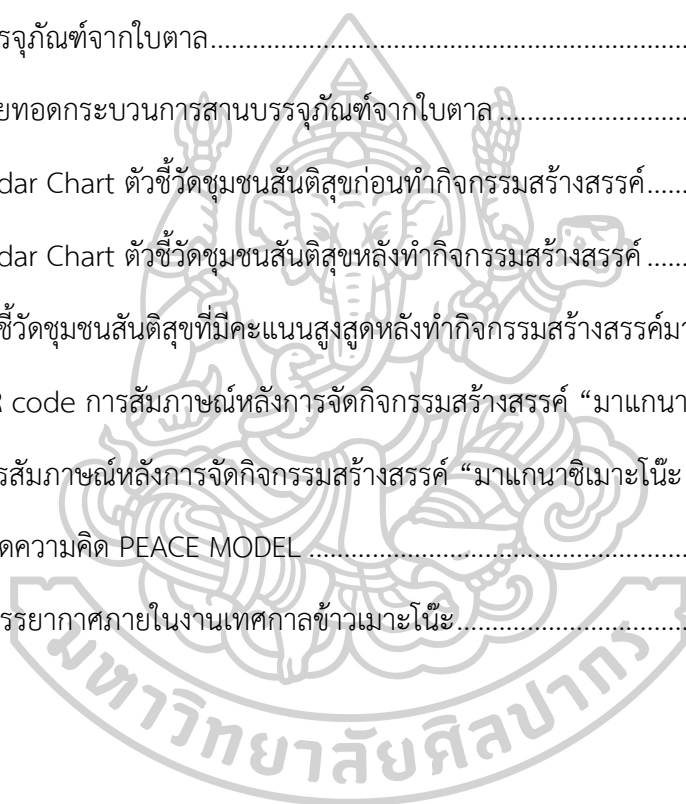
	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
ภาพที่ 2 ไทยพุทธ-มุสลิม รวมใจ ทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อบูรณะที่พักรักษาพระสงฆ์ อ.สุโขทัย-ลก จ. นราธิวาส.....	11
ภาพที่ 3 การร่วมกันกวนขนมอาซูรอในชุมชน.....	12
ภาพที่ 4 ทหารและประชาชนร่วมกันกวนขนมอาซูรอ.....	12
ภาพที่ 5 เยาวชนฝึกการคัดลายมืออาหรับ.....	13
ภาพที่ 6 เยาวชนร่วมแสดงผลงานศิลปะอักษรอาหรับ.....	13
ภาพที่ 7 ชาวไทยพุทธและมุสลิมร่วมลงแขกดำนา.....	14
ภาพที่ 8 นักเรียนไทยพุทธและมุสลิมศึกษาเรียนรู้การเก็บน้ำตาลโตนด.....	14
ภาพที่ 9 การพิมพ์ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ.....	15
ภาพที่ 10 ศิลปะว่าวมลายู(เบอร์ฮามัส).....	16
ภาพที่ 11 ศิลปะเรือกอละ.....	16
ภาพที่ 12 กิจกรรมปลูกป่าชายเลน.....	17
ภาพที่ 13 การจัดการป่าชุมชนฝายชะลอน้ำ.....	17
ภาพที่ 14 ลิเกฮูลู การละเล่นพื้นบ้านของชาวมุสลิม.....	18
ภาพที่ 15 พิพิธภัณฑน์มรดกวัฒนธรรมอิสลามและศูนย์การเรียนรู้อัลกุรอาน.....	19
ภาพที่ 16 หมอพื้นบ้านรักษาอาการปวดข้อปวดกระดูก.....	20
ภาพที่ 17 กรอบแนวคิดนวัตกรรมชุมชน.....	22
ภาพที่ 18 กระบวนการการสร้างนวัตกรรมชุมชน.....	25
ภาพที่ 19 รูปแบบชุมชนสันติสุข.....	32

ภาพที่ 20	ปัจจัยการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบที่มี 4 ปัจจัย (บุคคล กระบวนการ ทูตทางวัฒนธรรมและสังคม และเครือข่ายและการสนับสนุน)	34
ภาพที่ 21	ตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ	35
ภาพที่ 22	แนวทางวิจัยตามหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”	38
ภาพที่ 23	หลักพัฒนา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” การลงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมที่มีมุสลิมและศาสนิกชน .	40
ภาพที่ 24	นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563-2570.....	41
ภาพที่ 25	แพลตฟอร์มที่ 4 นวัตกรรมสำหรับเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรม	42
ภาพที่ 26	บรรยากาศและกิจกรรมในงาน“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”	54
ภาพที่ 27	ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”	57
ภาพที่ 28	ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”.....	58
ภาพที่ 29	เจ้าหน้าที่หน่วยเฉพาะกิจสันติสุขร่วมสร้างชุมชนประตูดุ๊ย ณ บ้านพร้าว หมู่ 2 ต.ปานะระ อ.ปานะระ จ.ปัตตานี ปี พ.ศ. 2566.....	60
ภาพที่ 30	ชุมชนประตูดุ๊ย บ้านเจาะกลาดี จังหวัดยะลา ปี พ.ศ. 2566.....	61
ภาพที่ 31	ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรมชุมชนประตูดุ๊ย อัตลักษณ์หลายท้องถิ่นชายแดนใต้...	62
ภาพที่ 32	ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรมชุมชนประตูดุ๊ย.....	63
ภาพที่ 33	องค์ประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์จากฐานรากภูมิปัญญาท้องถิ่น	64
ภาพที่ 34	ข้อสรุปทบทวนวรรณกรรม	66
ภาพที่ 35	สถานะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	68
ภาพที่ 36	สภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอบะนาระ	82
ภาพที่ 37	การพูดคุยและทำความเข้าใจกับแกนนำและชาวบ้านในชุมชนบ้านทุ่ง	82
ภาพที่ 38	ผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนบ้านจะรัง.....	83
ภาพที่ 39	ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบาโงเปาะเล็ง.....	84
ภาพที่ 40	ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่.....	85

ภาพที่ 41	ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบ้านตะโล๊ะทะเล	86
ภาพที่ 42	ผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ	87
ภาพที่ 43	แนวความคิดและภาพร่างการสร้างผลงานสัมมาชีพ - ภูมิปัญญา - สันติสุข	88
ภาพที่ 44	ผลงานสัมมาชีพ-ภูมิปัญญา-สันติสุข	89
ภาพที่ 45	การประเมินผลงานสร้างสรรค์	89
ภาพที่ 46	ภาพร่างการออกแบบโคมไฟไม้ไฟ	90
ภาพที่ 47	จัดแสดงผลงานผลิตภัณฑ์โคมไฟไม้ไฟ “เสน่ห์บ้านจะรัง”	91
ภาพที่ 48	การประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์	92
ภาพที่ 49	ร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ	94
ภาพที่ 50	ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ 4 ด้านจากทั้งหมด 10 ด้าน	94
ภาพที่ 51	ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	96
ภาพที่ 52	ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม	98
ภาพที่ 53	ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย	101
ภาพที่ 54	สรุปข้อค้นพบตามกรอบแนวคิดการวิจัย	102
ภาพที่ 55	แนวความคิดการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์	103
ภาพที่ 56	กระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน	105
ภาพที่ 57	การสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน	106
ภาพที่ 58	ผลงานศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน	107
ภาพที่ 59	เศษผ้าย้อมสีธรรมชาติ	108
ภาพที่ 60	แนวคิดและภาพร่างผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1	109
ภาพที่ 61	ต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1	110
ภาพที่ 62	แนวคิดและภาพร่างผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2	111
ภาพที่ 63	ต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2	111

ภาพที่ 64	กระบวนการจัดกิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต)	115
ภาพที่ 65	โปสเตอร์งานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต)	116
ภาพที่ 66	ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกำลังประดิษฐ์ผลงาน	117
ภาพที่ 67	วิทยากรสาธิตการสร้างสรรค์งานศิลปะจากอักษรอาหรับ	118
ภาพที่ 68	ผลงาน “ความหวัง-สันติภาพ-สงบสุข”	119
ภาพที่ 69	ผลงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต) ที่ชนะเลิศการประกวด	119
ภาพที่ 70	ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากการประดิษฐ์อักษรอาหรับ	120
ภาพที่ 71	กระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิเมาะไน๊ะ”	123
ภาพที่ 72	การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1	124
ภาพที่ 73	การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2	125
ภาพที่ 74	การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 3	125
ภาพที่ 75	แผนภาพสรุปรายละเอียดการจัดกิจกรรม	126
ภาพที่ 76	กำหนดการจัดกิจกรรมงาน “มาแกนาศิเมาะไน๊ะ”	127
ภาพที่ 77	กติกาการแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน	128
ภาพที่ 78	กติกาการแข่งขันว่า	129
ภาพที่ 79	บรรยากาศการร่วมงานของชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ	130
ภาพที่ 80	กิจกรรมการแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน	131
ภาพที่ 81	การจำหน่ายข้าวและผลิตภัณฑ์จากชุมชน	131
ภาพที่ 82	การดูแลความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ	132
ภาพที่ 83	ชาวบ้านช่วยรับ-ส่งนักเรียนและคนที่เข้าร่วมงาน	132
ภาพที่ 84	ออกแบบอัตลักษณ์ชุมชนบ้านทุ่ง	133
ภาพที่ 85	ออกแบบตราสัญลักษณ์ “มาแกนาศิเมาะไน๊ะ”	133
ภาพที่ 86	โปสเตอร์งาน “มาแกนาศิเมาะไน๊ะ”	134

ภาพที่ 87	บรรจุภัณฑ์ข้าวเมาะโน๊ะ.....	135
ภาพที่ 88	แผนที่จัดงาน ณ ศาลานาบุญ ชุมชนบ้านทุ่ง.....	136
ภาพที่ 89	รูปแบบของเสื่อยึดภายในงาน	136
ภาพที่ 90	กระเป่าจากไวน์ผลงานมาแгнаชิเมาะโน๊ะ	137
ภาพที่ 91	รูปแบบการประชาสัมพันธ์บนเพจ “มาแгнаชิเมาะโน๊ะ”	137
ภาพที่ 92	สื่อวีดิทัศน์กิจกรรมงาน “มาแгнаชิเมาะโน๊ะ”	138
ภาพที่ 93	บรรจุภัณฑ์จากใบตาล.....	139
ภาพที่ 94	ถ่ายทอดกระบวนการสานบรรจุภัณฑ์จากใบตาล	140
ภาพที่ 95	Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขก่อนทำกิจกรรมสร้างสรรค์.....	143
ภาพที่ 96	Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์	144
ภาพที่ 97	ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขที่มีคะแนนสูงสุดหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์มาแгнаชิเมาะโน๊ะ ...	145
ภาพที่ 98	QR code การสัมภาษณ์หลังการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแгнаชิเมาะโน๊ะ”	146
ภาพที่ 99	การสัมภาษณ์หลังการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแгнаชิเมาะโน๊ะ”	146
ภาพที่ 100	ชุดความคิด PEACE MODEL	147
ภาพที่ 101	บรรยากาศภายในงานเทศกาลข้าวเมาะโน๊ะ.....	148

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัย	69
ตารางที่ 2 ผลประเมินประเด็นในชุมชนในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย	71
ตารางที่ 3 สรุปกระบวนการดำเนินการวิจัย.....	80
ตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติ จากดิน	112
ตารางที่ 5 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน	113
ตารางที่ 6 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร	121
ตารางที่ 7 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษร อาหรับวิจิตร (คือต).....	122
ตารางที่ 8 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”	141
ตารางที่ 9 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”	142

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 นับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารในชีวิตประจำวัน และมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ได้แก่ มุสลิม พุทธศาสนิกชน และชาวจีน แม้จะมีความแตกต่างกันทั้งชาติพันธุ์และความเชื่อทางศาสนา แต่ประชาชนในพื้นที่ได้ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข มีความรักใคร่ สามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอมา แต่ภายหลังสถานการณ์ความรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน ในปี พ.ศ. 2547 ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงทวีขึ้นจนกลายเป็นปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มาจนถึงปัจจุบัน (ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์, 2550) ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ก่อให้เกิดผลกระทบมากมาย ทั้งความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัว ตลอดจนสภาพความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปลายด้ามขวานของประเทศไทย ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่น่าหวาดกลัว หวาดระแวง ในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของทั้งผู้มาเยือนและชาวบ้านในชุมชน

จากความพยายามในการแก้ปัญหาของหน่วยงานภาครัฐ ยังคงพบปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นประชาธิปไตย และความไม่เป็นธรรมในสังคม ความไม่เสมอภาค การเลือกปฏิบัติ สองมาตรฐาน และการไม่ยอมรับความคิดเห็นของคนที่แตกต่างกัน เป็นสาเหตุพื้นฐานของความขัดแย้งในสังคมไทย อันเกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ระบบอุปถัมภ์ รวมถึงปัญหาการแย่งชิงทรัพยากร เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่ทำให้เกิดความรุนแรงมากขึ้น อย่างไรก็ตามสังคมไทยมีโอกาที่จะเกิดความปรองดองและสงบสันติได้ ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสม ผ่านการสร้างกลไกใหม่ทางการเมือง มีความเป็นกลาง และมีกระบวนการยุติธรรมที่เชื่อถือได้ โดยทุกฝ่ายต้องมีส่วนร่วม (ชลชาติพิทย์ ธีรสุนทรากุล, 2565)

ส่วนสาเหตุความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่าเกิดจากการใช้อำนาจรัฐที่เกินขอบเขต ความผิดพลาดในการบังคับใช้กฎหมาย ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมความหวาดระแวงจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และความแตกต่างทางอัตลักษณ์ การสร้างสันติสุขมี

แนวทางปฏิบัติด้วยการยึดกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มจาก เข้าใจ บริบทของสังคม เงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง และเป้าหมายการขับเคลื่อนของผู้เห็นต่าง จากรัฐ เข้าถึงโดยการสร้างความสัมพันธ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก และสิ่งที่ต้องการ พัฒนาระบบพื้นฐานแนวคิดสันติวิธี ใช้การเมืองนำการทหารและการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ หากต้องการอยู่ร่วมกันภายใต้ความแตกต่าง จะต้องอาศัยหลักการ ได้แก่

- 1) การมีพื้นที่ปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยมีผู้รับฟังที่เป็นกลาง
- 2) การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว และมากพอเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- 3) การทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งกิจกรรมการเรียนและกิจกรรมอื่น ๆ
- 4) การให้ข้อคิดและสอดแทรกให้ผู้เห็นต่างได้มีจุดคิดร่วมกันได้ เปิดมุมมองและเข้าใจความแตกต่าง สามารถเปิดใจรับฟังและใช้หลักเหตุผล
- 5) การมีความเป็นกลาง มีวุฒิภาวะ ไม่สร้างเงื่อนไขที่จะทำให้เกิดความขัดแย้ง (มนตรี เกิดมูล, 2563)

นอกจากนี้ ยังพบว่า มิงงานวิจัยและบทความทางวิชาการได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการนำนวัตกรรม ชุมชนเข้ามาช่วยพัฒนาระบบเศรษฐกิจหรือแก้ไขปัญหาในชุมชน ถือเป็นอีกแนวทางในการสร้าง ชุมชนสันติสุข กล่าวคือ นวัตกรรมชุมชน (Community Innovation) มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน ในแง่ของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “หากเศรษฐกิจในชุมชนดี ผู้คน อยู่ดีกินดี สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุขขึ้นได้” ดังนั้น นอกจากมิติด้าน เศรษฐกิจของชุมชนแล้ว นวัตกรรมชุมชนยังส่งผลต่อการเกิดชุมชนสันติสุขอีกด้วย โดยมีนวัตกรรม เชิงผลผลิตของชุมชนจำนวนมากที่ช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถอยู่ ร่วมกันได้อย่างสันติสุข นอกจากนี้ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมหรือการคิดค้นสิ่ง ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ย่อมส่งผลต่อภาพรวมของประเทศที่ต้องการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชน พึ่งพาตัวเองได้ เพื่อเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ให้ประชาชนภายในประเทศมีคุณภาพชีวิต ที่ดีขึ้น มีความสุข มีความเสมอภาค เท่าเทียมกัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอย่างยั่งยืน (อภิญา ดิสสะมาน, 2563)

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบสานและ พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ศึกษายุทธศาสตร์และการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ให้ เกิดสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดถึงศึกษาแนวทางชุมชนต้นแบบเพื่อสร้าง นวัตกรรมชุมชนต้นแบบและออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งการสร้างสังคมสันติสุขในพื้นที่ เป็นการ ดูแลสมาชิกให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สร้างความเป็นธรรมด้วยการประสานประโยชน์ให้สมาชิกทำ

หน้าที่ของตนเองได้อย่างลงตัว ผลักดันให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมชุมชน เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความยั่งยืนของสังคม รวมทั้งสร้างสำนึกให้คนในสังคมร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของตนเองถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติให้เป็นมรดกของสังคมสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

“การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” มีวัตถุประสงค์ที่เน้นศึกษาใน 3 ประเด็นหลักดังนี้

1.2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2.2 นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

1.2.3 ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิถีวัฒนธรรมที่สำคัญในกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน เพื่อจะสามารนำไปสู่กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกิดจากความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน สู่ความมีเอกภาพในความหลากหลายที่ส่งเสริมการสร้างสัมมาชีฟในชุมชน จะเกิดความสันติสุขในชุมชนของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา “การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยมุ่งศึกษาเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ 2) ด้านอาหารและ

สมุนไพร 3) ด้านภาษาและวรรณกรรม 4) ด้านเกษตรกรรม 5) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการแสดงผลงาน 9) ด้านการจัดการองค์กร และ 10) ด้านการแพทย์แผนไทย และศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการเกิดสังคมสันติสุข กระบวนการสร้างชุมชนสันติสุข การออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อก่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ที่จัดขึ้นในพื้นที่ศึกษา และชาวบ้านในชุมชน (กลุ่มตัวอย่างจากแบบสอบถาม)
- 2) กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ คือ ตัวแทนจากองค์กรของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ วัฒนธรรมจังหวัด ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม นโยบายแผนพัฒนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และบริบทของชุมชนและพื้นที่ที่ต้องการศึกษาวิจัย (การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม)

1.4.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาทำวิจัย ตั้งแต่ กรกฎาคม 2562 ถึง ตุลาคม 2566

1.4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส โดยเน้นพื้นที่ที่มีสถานะเป็นพื้นที่สีแดงหรือพื้นที่เสริมสร้างความมั่นคง และสถานะพื้นที่สีเหลืองหรือพื้นที่เร่งรัดพัฒนา (สำนักปาตานีรายา เพื่อสันติภาพและการพัฒนา, 2561) และได้คัดเลือกพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 6 ชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

จังหวัดปัตตานี ประกอบด้วย 2 อำเภอ ได้แก่ ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปานาเระ และ ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง

จังหวัดยะลา ประกอบด้วย 2 อำเภอ ได้แก่ ชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง และชุมชนบ้านตะโล๊ะทะเล อำเภอรามัน

จังหวัดนราธิวาส ประกอบด้วย 2 อำเภอ ได้แก่ ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสุไหงโก-ลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอยี่งอ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

สืบสาน หมายถึง การสืบทอด สืบต่อ การปฏิบัติต่อกันไป ที่ก่อให้เกิดการคงอยู่ของ วัฒนธรรม ประเพณี อัตลักษณ์ของชุมชนและท้องถิ่น ตลอดถึงการร่วมกันสร้าง ร่วมกันดูแล ถ่ายทอด จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เพื่อให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ที่ ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเองในท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วสั่งสมประสบการณ์ จนเกิดเป็นความรู้ที่ใช้เพื่อการแก้ไขปัญหา หรือปรับปรุงพัฒนาในการประกอบอาชีพและการดำเนิน ชีวิตได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งพาตนเองได้ ประกอบด้วย 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ 2) ด้านอาหารและสมุนไพร 3) ด้านภาษาและวรรณกรรม 4) ด้านเกษตรกรรม 5) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการแสดงพื้นบ้าน 9) ด้านการจัดการองค์กร และ 10) ด้านการแพทย์แผนไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

นวัตกรรมชุมชน หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และการสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการต่อยอดจากทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมโดยผู้นำและคนในชุมชน สามารถช่วยให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ ดีขึ้น มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชนสู่ความยั่งยืน

สังคมสันติสุข หมายถึง สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งที่นำมาซึ่ง ความวุ่นวาย ความเดือดร้อน หรือผลกระทบต่อชุมชนในทางลบหรือทางไม่ดี ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชน ที่สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน พึ่งพากัน มีความรัก ความสามัคคี มีความเสมอภาค ให้ เกียรติ เคารพในความแตกต่างของสมาชิกคนอื่น ๆ และมีพื้นที่ปลอดภัยที่แสดงความคิดเห็นได้อย่าง เสรี โดยรวมแล้ว ชุมชนสันติสุข คือ ทุกคนต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข สามารถร่วมกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง อาณาเขตพื้นที่ที่ประกอบด้วย 3 จังหวัดทางภาคใต้ ของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมและวิถีการดำเนินชีวิต ที่เกิดขึ้นจากการ เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือสร้างขึ้นใหม่ ได้รับการเรียนรู้ ถ่ายทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะ ความโดดเด่น ความแตกต่างที่มีของแต่ละชุมชน เป็นสิ่ง ที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด เป็นที่รู้จัก จดจำได้ของผู้คนในชุมชนและผู้อื่นภายนอกชุมชน ยกต่อ

การลอกเลียนแบบหรือกระทำตาม เป็นลักษณะพิเศษหรือลักษณะที่แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ

กิจกรรมสร้างสรรค์ หมายถึง กิจกรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี หรือความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนและนอกชุมชน การจัดกิจกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะของชุมชนร่วมกันทั้งมุสลิมและศาสนิกชน

ผู้นำชุมชน หมายถึง ผู้นำโดยธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านภายในชุมชน หรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษภายในชุมชน เป็นผู้นำที่เกิดขึ้นเอง มิใช่จากการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการด้วยตำแหน่งใด ๆ

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จ สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้กับผู้อื่นได้จนกลายเป็นที่ยอมรับ นับถือ และยกย่องให้เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ชำนาญในเรื่องหรือด้านนั้น ๆ เป็นพิเศษกว่าบุคคลอื่น ๆ

ชุมชน หมายถึง ชุมชนซึ่งเป็นที่ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี 2) ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 3) ชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมืองจังหวัดยะลา 4) ชุมชนบ้านตะโละหะลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 5) ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส และ 6) ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.6.2 นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข

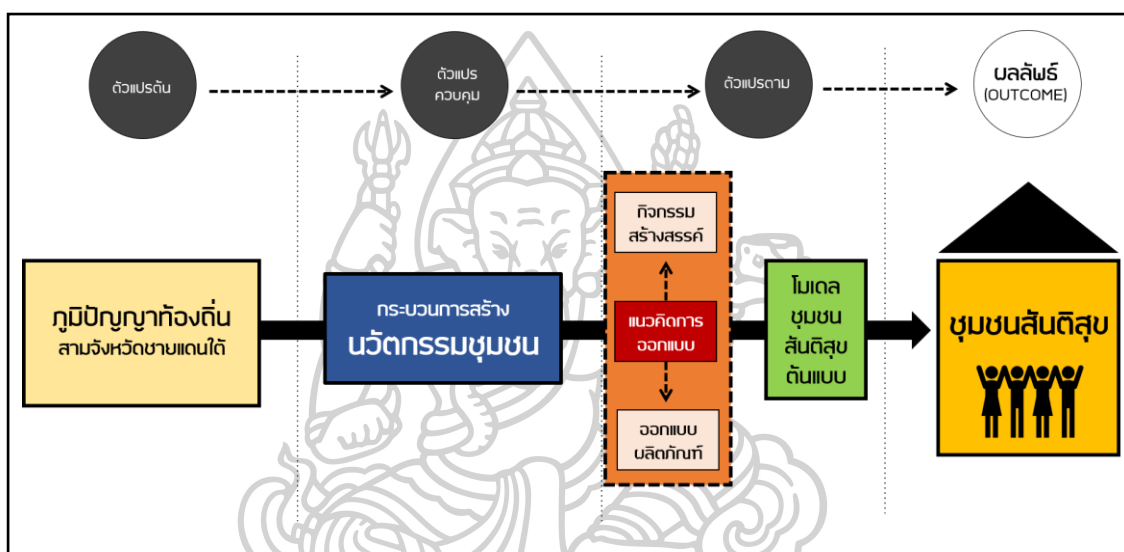
1.6.3 กระบวนการนวัตกรรมชุมชนที่ช่วยให้ชุมชนสร้างผลิตภัณฑ์เกิดรายได้และอาชีพ

1.6.4 กิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชุมชนสามารถนำไปใช้ในพื้นที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน

1.6.5 ชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ ที่สามารถนำไปปฏิบัติให้ชุมชนเกิดสังคมสันติสุข

1.7 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลและแนวคิดทฤษฎีเพื่อนำไปสู่กระบวนการวิจัยเพื่อให้ได้แนวทางการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ผ่านกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชนสู่แนวคิดการออกแบบผลงานสร้างสรรค์และสร้างโมเดลชุมชนสันติสุขเพื่อชุมชนสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้ ตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยมีเนื้อหาและวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารงานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีเพื่อนำไปสู่กระบวนการวิจัย เพื่อให้ได้แนวทางการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ผ่านกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชนสู่แนวคิดการออกแบบผลงานสร้างสรรค์และสร้างโมเดลชุมชนสันติสุขเพื่อชุมชนสันติสุขในจังหวัดชายแดนใต้ ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยมีเนื้อหา กรณีศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญา

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญา

2.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชายแดนใต้

2.2 นวัตกรรมชุมชน

2.2.1 ความหมายของนวัตกรรมชุมชน

2.2.2 บทบาทของนวัตกรรมชุมชนต่อการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุข

2.2.3 ประเภท องค์ประกอบ และกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน

2.2.4 ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมชุมชนสู่กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชน

สันติสุข

2.3 ชุมชนสันติสุข

2.3.1 ความหมายของชุมชนสันติสุข

2.3.2 ปัจจัยการสร้างชุมชนสันติสุข

2.3.3 สันติสุขในชุมชนพหุวัฒนธรรม

2.3.4 แนวทางการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ

2.4 นโยบายการบริหารและการพัฒนาชุมชน

2.4.1 หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2.4.2 นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.4.3 นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

2.5 งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 การแก้ปัญหาและส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

- 2.5.2 การสร้างนวัตกรรมชุมชน
- 2.5.3 กิจกรรมเพื่อสังคมสันติสุข
- 2.5.4 การออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชน
- 2.6 กรณีศึกษาการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้
 - 2.6.1 “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีสาว”
 - 2.6.2 ชุมประตู่ชัย อัตลักษณ์มลายูท้องถิ่นชายแดนใต้
- 2.7 กรอบแนวคิดสรุปทบทวนวรรณกรรม

2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื่องจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการวิจัยในครั้งนี้ คือ การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างผลงานสร้างสรรค์ด้วยภูมิปัญญา ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวคิด เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นแนวทางในการศึกษาในครั้งนี้

2.1.1 ความหมายของภูมิปัญญา

ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินคร กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่กินความกว้างขวาง และเป็นคำที่มีความหมายซ้อนทับกันจากการนิยามและการปฏิบัติการหลายประเภทโดยกลุ่มคนหลายกลุ่มในสังคมไทย ดังนั้น สถานะของภูมิปัญญาจึงเป็นได้หลายอย่าง (ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินคร, 2548) ได้แก่

- 1) เนื้อหาความรู้ หรือองค์ความรู้ชุดต่าง ๆ ของชาวบ้านหรือชุมชนบท
- 2) ระบบความรู้ที่มีลักษณะและกระบวนการทำงานแตกต่างจากระบบความรู้ประเภทอื่น เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์
- 3) วิธีคิด โลกทัศน์ ทักษะคติ ระบบคุณค่า ท่าทีของชาวบ้านที่มีต่อธรรมชาติ และ เพื่อนมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะเจาะจงของแต่ละท้องถิ่น
- 4) วาทกรรมเพื่อเพิ่มความสามารถในการต่อรองของชุมชนชนบท

นอกจากนี้โดยลักษณะของภูมิปัญญาจะเน้นลักษณะความรู้ในเชิงปฏิบัติหรือ ประสบการณ์ หรือ practical / tactic knowledge มากกว่าความรู้แบบ conceptual knowledge

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2548) ได้แสดงความเห็นว่า ภูมิปัญญาเป็นความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มี

พัฒนาการสืบสานกันมา โดยภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีการปรับตัว ทั้งบางอย่างออกไป เอาของใหม่เข้ามา บ้างแต่ก็ผสมกันอย่างแนบเนียน หรือที่เรียกว่า เป็นการ “ปรับปรน”

ถวัล มาศจรัส และสำรวย มีสมชัย (2543) ได้แสดงความเห็นว่า ภูมิปัญญาไทย มีความหมาย ได้ 2 แนวทางคือ แนวทางแรกมีความหมายถึงองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทย อันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสรร ประยุกต์ พัฒนา และต่อยอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ส่วนแนวทางที่สอง ภูมิปัญญา หมายถึง ลักษณะที่เป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำรงชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญาตัวอย่างด้านการเกษตร ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและแนวคิดด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การทำการเกษตรผสมผสานและการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาจะมีความหมายครอบคลุมทั้งความคิด ประสบการณ์ และการปฏิบัติหลายอย่าง คือ เป็นทั้งอุดมการณ์การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับมิติด้านวัฒนธรรมโดยมีชาวบ้านเป็นศูนย์กลางเป็นชุดของความคิดบางอย่าง ซึ่งจะนำไปสู่ปฏิบัติการบางอย่างทางสังคม เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาความรู้และประสบการณ์บางประเภท โดย ประเวศ วะสี (2534) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับภูมิปัญญาไว้อย่างน่าสนใจว่า หัวใจของภูมิปัญญาอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่แสดงออกกับทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต คือ ความรู้สึกลึกซึ้งเป็นประสบการณ์ชีวิตที่แสดงออกมาในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมและบูรณาการรอบด้าน

2.1.2 ประเภทของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2536 อ้างถึงในศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2548) ได้แก่

1) ภูมิปัญญาที่เป็นนามธรรม ได้แก่ มโนทัศน์ การตระหนักรู้ วิธีคิดอันเป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่ามนุษย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร หน้าที่ของมนุษย์ควรเป็นอย่างไร หรืออาจเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ตลอดจนคุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจสืบทอดมาโดยตรง ในลักษณะคำสอน ภาษิต หรืออาจสืบทอดโดยอ้อม จากตำนานและนิทานต่าง ๆ

2) ภูมิปัญญาที่เป็นรูปธรรม คือ พื้นเพความรู้ของชาวบ้านที่มีลักษณะเป็น รูปธรรม และมักเป็นเรื่องเฉพาะทาง เช่น การทำมาหากิน การแสดง หัตถกรรม สถาปัตยกรรม ศิลปะดนตรี และ

ศิลปะการเล่น เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ปรากฏออกมาอย่างสัมพันธ์กันใกล้ชิดใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชายแดนใต้

ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ที่ ชาวบ้านสร้างสรรค์ขึ้นเองในท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วสั่งสมประสบการณ์จนเกิดเป็นความรู้ที่ใช้เพื่อการแก้ไขปัญหา หรือปรับปรุงพัฒนาในการประกอบอาชีพ ดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นชายแดนใต้ที่สำคัญ 10 ด้าน ดังนี้

1) ด้านศาสนาและความเชื่อ เป็นภูมิปัญญาความเชื่อที่ตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คตินิยมของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม เช่น ชาวไทยพุทธนิยมแขวนภาพบรรพบุรุษที่สิ้นชีวิตไว้ในบ้าน ชาวมุสลิมสั่งสมบุญโดยการละหมาดที่มีสยิดทุกวันศุกร์ และพิธีกรรมทางศาสนา (ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า) เป็นต้น (ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ดถวา บุญปรากฏ, 2559)

ภาพที่ 2 ไทยพุทธ-มุสลิม ร่วมใจ ทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อบูรณะที่พักพระสงฆ์ อ.สุโขทัย-โลก

จ.นราธิวาส

ที่มา : มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนึกรักบ้านเกิด, 2559

2) ด้านอาหารและสมุนไพร ภูมิปัญญาด้านอาหารทั้งคาวและหวานของจังหวัดชายแดนใต้ มาจาก 3 วัฒนธรรมได้แก่ วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน และวัฒนธรรมมลายู โดยอาหารที่มีอัตลักษณ์และนิยม เช่น แกงส้มปลามันซีหนู กุ้งผัดสะตอสามรส ขนมเจาะหู ปลาจิ้งฉิว ไก่สับ สูตรเบตง ขนมม่อฉี ซูลาปือซา บอเต๊ะ และขนมอาซุรอก เป็นต้น (มีนา ระเด่นอาหมัด และคณะ, 2562) ภูมิปัญญาด้านอาหารสามารถช่วยให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรมได้ เช่น การกวนขนมอาซุรอก เป็นประเพณีเพื่อสร้างความสามัคคีขึ้นในชุมชนโดยให้ทุกคนเอาข้าวของที่รับประทานได้ มากวนเข้าด้วยกันแล้วแบ่งกันรับประทานในชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 3 การร่วมกันกวนขนมอาซุรอกในชุมชน

ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส, 2564

ภาพที่ 4 ทหารและประชาชนร่วมกันกวนขนมอาซุรอก

ที่มา : ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดนราธิวาส, 2561

3) ด้านภาษาและวรรณกรรม ในจังหวัดชายแดนใต้ มีภาษาหลัก 3 ภาษา ได้แก่ ภาษามลายูถิ่น ภาษาไทยกลาง และภาษาถิ่น โดยชาวไทยมุสลิมนิยมใช้ภาษามลายูในการสื่อสารกับคนไทยมุสลิมด้วยกัน โดยภาษาไทยกลางถือเป็นภาษาที่ใช้ในทางราชการ ส่วนภาษาถิ่นเป็นภาษาที่แตกต่างกันตามชุมชนหรือท้องถิ่น (ปัญญา เทพสิงห์ และเกีตฉวา บุญปรากร, 2559) โดยภาษาอาหรับเป็นภาษาที่ใช้ในอัลกุรอาน มุสลิมทุกคนต้องเรียนอ่านอัลกุรอานภาษาอาหรับเพื่อรักษาความหมายดั้งเดิมไว้ ไม่ให้ผิดพลาดเพราะการแปล

ภาพที่ 5 เยาวชนฝึกการคัดลายมืออาหรับ
ที่มา : ประชาไท, 2560

ภาพที่ 6 เยาวชนร่วมแสดงผลงานศิลปะอักษรอาหรับ
ที่มา : ประชาไท, 2560

4) ด้านเกษตรกรรม ด้วยสภาพพื้นที่ของจังหวัดชายแดนใต้มีความเหมาะสมกับการเกษตรทั้งการทำนา การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ประกอบกับการมีพื้นที่ติดทะเลอ่าวไทยและมีแม่น้ำสายใหญ่ที่สำคัญหลายสาย สามารถทำอาชีพประมงน้ำจืดและน้ำเค็มได้ ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่สำคัญได้แก่ การทำนา การปลูกตาลโตนด การปลูกยางพารา การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ตลอดจนการแปรรูปสัตว์น้ำ เช่น ปลาเค็ม ปลาต้ม และกุ้งแห้ง เป็นต้น (วิไลวัลย์ แก้วตาทิพย์ และพรสวรรค์ เพชรรัตน์, 2560)

ภาพที่ 7 ชาวไทยพุทธและมุสลิมร่วมลงแขกดำนา

ที่มา : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนราธิวาส, 2560

ภาพที่ 8 นักเรียนไทยพุทธและมุสลิมศึกษาเรียนรู้การเก็บน้ำตาลโตนด

ที่มา : อามีนตาลจะรัง, 2563

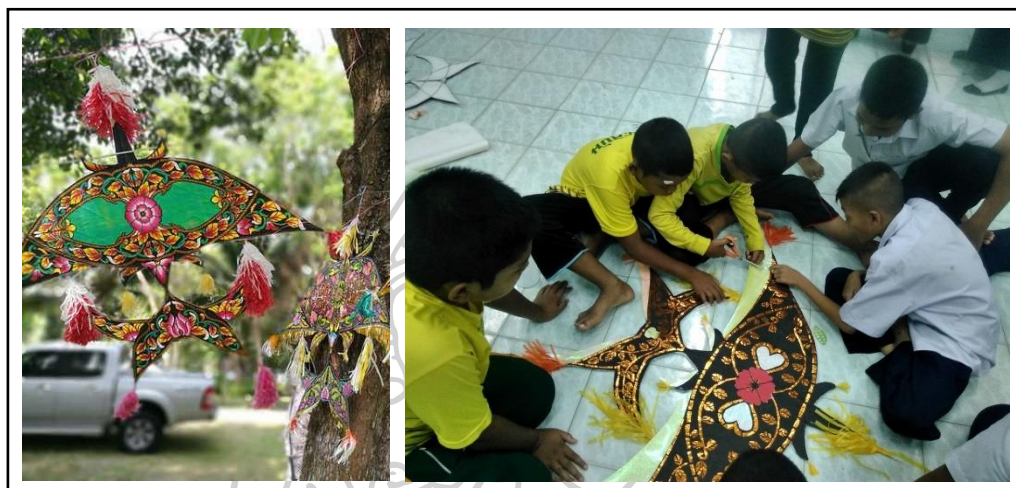
5) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เป็นภูมิปัญญาในการประดิษฐ์และออกแบบสิ่งของเครื่องใช้โดยใช้แรงงานมนุษย์ เช่น การทำจักสาน การทำกริช และการพิมพ์ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ เป็นคำที่เรียกผ้าชนิดที่มีการทำโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้ม ระบาย หรือย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสี ผ้าบาติกบางชิ้นอาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน แต้มสี ระบายสี และย้อมสีนับสิบๆครั้ง ส่วนผ้าบาติกอย่างง่ายอาจทำโดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียน แล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการ

ภาพที่ 9 การพิมพ์ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ

ที่มา : สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย, 2562

6) ด้านศิลปกรรม เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นชายแดนใต้ที่เกิดจากการแต่งกายมลายู เช่น เสื้อผ้าของมุสลิม ผ้าปาเต๊ะ และผ้ามัดย้อม เป็นต้น การทำว่าว ได้แก่ ว่าวบุหลัน ว่าวดวงจันทร์ ว่าวพื้นเมืองมลายู ว่าวกุจิง ว่าวนกยูง ซึ่งว่าวแต่ละชนิดมีลวดลายที่ประณีตสวยงาม ศิลปะเรือกอและ เป็นเรือประมงที่มีการทาสีแล้วเขียนลวดลายด้วยสีฉูดฉาด มีลวดลายที่หลากหลาย เช่น ลายดอกไม้ และลายพรรณไม้แบบเถาเลื้อย ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอิสลาม เป็นต้น (นาสสระรา จำพักลัย, 2566)

ภาพที่ 10 ศิลปะว่าวมลายู(เบอร์ฮามัส)

ที่มา : ศูนย์ประสานการปฏิบัติที่ 5 กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 2561

ภาพที่ 11 ศิลปะเรือกอและ

ที่มา : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562

7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นภูมิปัญญาความสามารถ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การทำแนว ปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 12 กิจกรรมปลูกป่าชายเลน

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2564

ภาพที่ 13 การจัดการป่าชุมชนฝายชะลอน้ำ

ที่มา : เทศบาลตำบลสันป่าม่วง, 2564

8) ด้านการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดชายแดนใต้มีการแสดงที่ได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น อินโดนีเซียและมาเลเซีย เป็นต้น โดยเฉพาะในกลุ่มชาวไทยมุสลิม ได้แก่ ลิเกฮูลู ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวมุสลิมที่นิยมมาก มักใช้แสดงในงานแกปูละ งานสุหนัต งานเมอลิด งานฮารีรายอ การแสดงป็นจักสลัต เป็นศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวมุสลิม เรียกว่า ซีละ เป็นการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ต่อมากลายเป็นกีฬาที่คนรู้จักและมีการจัดแข่งขัน รองเง็ง เป็นการแสดงเต้นรำคู่ชายหญิง เป็นการแสดงพื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์มลายู (อรจินดา บุรสมบูรณ์, 2566)

ภาพที่ 14 ลิเกฮูลู การละเล่นพื้นบ้านของชาวมุสลิม
ที่มา : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2557

9) ด้านการจัดการองค์กร เป็นภูมิปัญญาที่คนในชุมชนมีการจัดการกับมรดกศิลปวัฒนธรรมของตนเอง เช่น การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อจัดการกับโบราณวัตถุในชุมชน โดยมีหน่วยงานรัฐคอยให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งนักวิชาการให้ความรู้ ตลอดถึงการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การขอความร่วมมือจากคนในชุมชนในการบริจาควัตถุโบราณ หรือการเผยแพร่ภูมิปัญญาให้กับนักเรียน เยาวชนในท้องถิ่น เป็นต้น (ปัญญา เทพสิงห์ และเก้ตถวา บุญปรากฏ, 2559)

ภาพที่ 15 พิพิธภัณฑ์มรดกวัฒนธรรมอิสลามและศูนย์การเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอาน
ที่มา : สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดนราธิวาส, 2561

10) ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์แผนไทยนับว่าเป็นภูมิปัญญาของชาติ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ควบคู่มากับสังคมไทยทั้งไทยพุทธและมุสลิม เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านการสังเกต ทดลองใช้ คัดเลือก พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อแก้ปัญหาสุขภาพให้สมดุลงกับบุคคล สังคม และสภาพแวดล้อม สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ภาพที่ 16 หมอพื้นบ้านรักษาอาการปวดข้อปวดกระดูก
ที่มา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2565

สรุปได้ว่า ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดและคัดเลือกชุมชนที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ 10 ด้าน คือ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ 2) ด้านอาหารและสมุนไพร 3) ด้านภาษาและวรรณกรรม 4) ด้านเกษตรกรรม 5) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการแสดงพื้นบ้าน 9) ด้านการจัดการองค์กร และ 10) ด้านการแพทย์แผนไทย

2.2 นวัตกรรมชุมชน

นวัตกรรมชุมชนมีบทบาทต่อชุมชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะมิติเชิงเศรษฐกิจ ปัจจุบันประเทศไทยมีกรอบในการพัฒนาประเทศด้วยการใช้นโยบายขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับชุมชนในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง สร้างสรรค์ชุมชนให้พึ่งตนเองได้ พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้และอาชีพให้ครัวเรือนในชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อนำไปสู่การอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (กรมการพัฒนาชุมชน, 2565)

2.2.1 ความหมายของนวัตกรรมชุมชน

นวัตกรรม (Innovation) เป็นคำที่พบบ่อยในปัจจุบัน มีนักวิชาการได้นิยามความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” ไว้หลากหลายลักษณะและหลากหลายแง่มุมที่แตกต่างกันออกไป สรุปได้ 3 ประเด็น ที่เป็นมิติสำคัญของนวัตกรรม คือ 1) ความใหม่ (Newness) กล่าวคือ นวัตกรรมต้องเป็นสิ่งใหม่ ถูกพัฒนาขึ้นใหม่ ดัดแปลงหรือปรับปรุงจากเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้ 2) ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) ในมิตินี้ ลักษณะของนวัตกรรมต้องทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นจากการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ นั้น อาจวัดได้เป็นตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงินโดยตรงก็ได้ และ 3) การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) เป็นมิติที่ถือว่านวัตกรรมต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบหรือการทำซ้ำ สรุปได้ว่า “นวัตกรรม” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสิทธิภาพ และความคิดสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ, 2553)

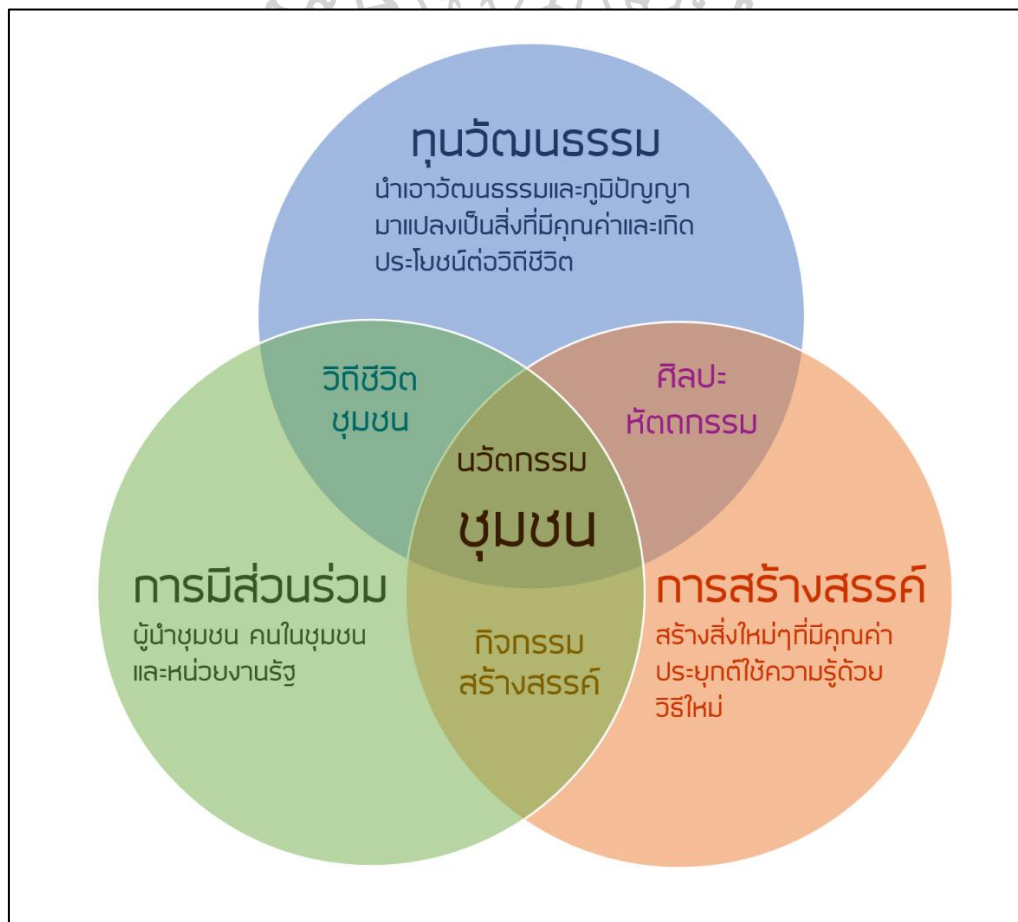
สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (National Innovation Agency (Public Organization), 2022) ได้นิยามว่า “นวัตกรรม” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ในทัศนะของผู้วิจัย ขอนิยาม “นวัตกรรม” ว่า เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นจากเดิม ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งที่วัดได้ในรูปของมูลค่าที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ว่าตัวเงิน

เมื่อคำว่า “นวัตกรรม” ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในบริบทต่าง ๆ โดย “นวัตกรรมชุมชน หรือ Community Innovation” เป็นคำที่นำนวัตกรรมมาใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่ง

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565) ได้นิยามคำว่า “นวัตกรรมเพื่อชุมชน” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดงานวิจัยสู่ชุมชนต้นแบบ หรือโครงการที่ผู้ประกอบการกิจการเพื่อสังคมนำนวัตกรรมไปสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือโครงการซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต หรือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

สรุปได้ว่า “นวัตกรรมชุมชน” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และการสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการต่อยอดจากทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมโดยผู้นำและคนในชุมชน สามารถช่วยให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน ดังภาพ 17

ภาพที่ 17 กรอบแนวคิดนวัตกรรมชุมชน

2.2.2 บทบาทของนวัตกรรมชุมชนต่อการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุข

เมื่อนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากชุมชน กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยบริบทที่แตกต่างกัน จึงเกิดนวัตกรรมที่มีความสอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของชุมชนนั้นขึ้นอย่างมากมาย โดยชุมชนที่ประสบปัญหา ความขัดแย้ง ความเห็นต่าง หรือต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชน ได้อาศัยนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ผลิตภัณฑ์ชุมชน วิถีชีวิต ทัศนคติของชุมชน เกษตรกรรมของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น มาขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดสันติสุข ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านถ้ำโกบ จังหวัดกระบี่ เป็นชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และได้รับผลกระทบทางการเกษตร ขาดแคลนน้ำเพาะปลูก ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน จึงก่อให้เกิดการรวมตัวและพัฒนาในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ “โคก-หนอง-นา-โมเดล” สามารถขับเคลื่อนจนเกิดเป็นชุมชนสันติสุขในรูปแบบของเกษตรอินทรีย์ได้ (พระปลัดสำราญ ฐานธมโม และคณะ, 2565) ชุมชนเทศบาลเมืองกระบี่ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สมาชิกชุมชนเกิดความเห็นต่างในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงนำรูปแบบนวัตกรรมด้านศิลปะ (สุธิตา บุตรแขก และ สุชาติ เกาทอง, 2564) เรียกว่า พหุวัฒนธรรมสัมพันธ์ชุมชน ใช้การสร้างสรรค์และจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะในชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับความแตกต่างของคนในชุมชน จนนำไปสู่การสร้างพื้นที่แห่งความสันติสุขในชุมชนขึ้น เป็นต้น

สรุปได้ว่า นวัตกรรมชุมชนมีบทบาทสำคัญในมิติของการสร้างและการพัฒนาชุมชนสันติสุข เนื่องจากนวัตกรรมของชุมชนสามารถแก้ไขปัญหา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้ชุมชนดีขึ้น ทั้งนี้ นวัตกรรมของชุมชนสามารถสร้างมูลค่าที่วัดเป็นตัวเงิน หรือเป็นมูลค่าที่สร้างความเข้าใจ ความสงบสุข ความปรองดอง ความสามัคคี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นมูลค่าที่ไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้ แต่กลับช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จนเกิดเป็นชุมชนสันติสุขต่อไป

2.2.3 ประเภท องค์ประกอบ และกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน

การจำแนกประเภทของนวัตกรรม สามารถจำแนกได้หลากหลาย เช่น การจำแนกตามลักษณะขอบเขต จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ จำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม จำแนกตามระดับการเปลี่ยนแปลง จำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ เป็นต้น โดยในบทความนี้ ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการจำแนกประเภทของนวัตกรรมชุมชนตามเป้าหมาย (The Target of Innovation) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) เป็นนวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ 2) นวัตกรรมบริการ (Service Innovation) เป็น

นวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงบริการ และ 3) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) เป็น นวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ หรือการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ กระบวนการใหม่ ๆ กรรมวิธีการผลิต การจัดจำหน่าย เป็นต้น ดังนั้น นวัตกรรมชุมชนจะเป็นประเภทใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับ ความต้องการของชุมชน (สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์และคณะ, 2553)

สรุปได้ว่า การสร้างนวัตกรรมชุมชน ต้องเกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจ การมีเป้าหมาย ร่วมกันของคนในชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง โดยคนในชุมชนจะ เป็นผู้ที่ทราบความต้องการ สภาพปัญหา และข้อมูลเชิงลึกของชุมชนมากที่สุด ตลอดถึงความเข้าใจใน บริบทของชุมชนที่ตนเองอยู่ร่วมกัน สามารถเลือกใช้ทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ หรือเลือกแนว ทางการสร้างนวัตกรรมเพื่อชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับบริบทและสอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชน โดยมี 5 ขั้นตอนดังนี้

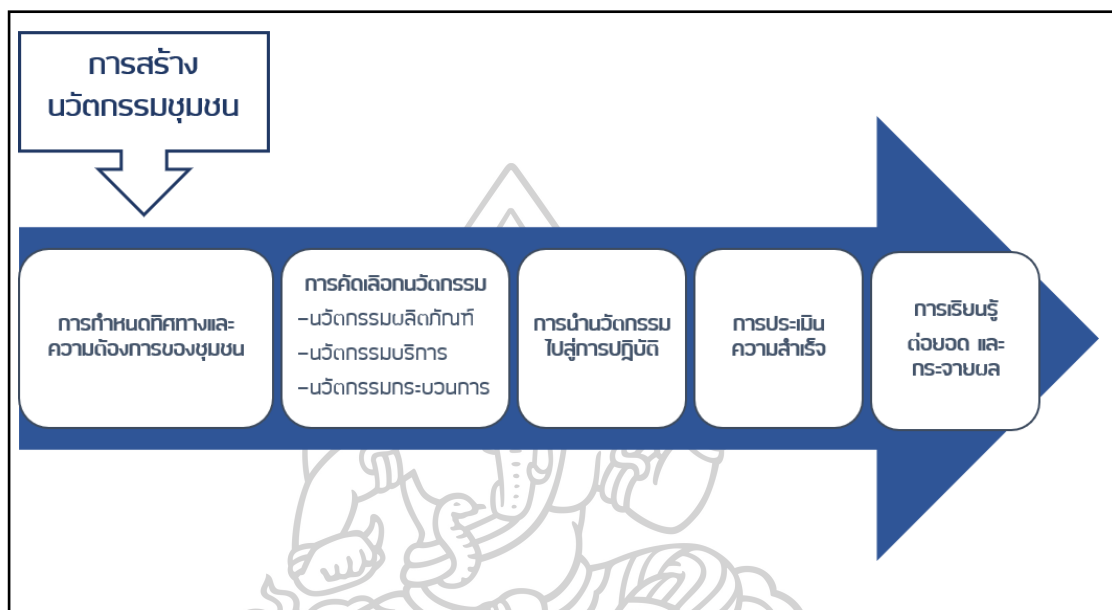
1) การกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน เป็นขั้นตอนแรกที่ชุมชนและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน เช่น ต้องการลดปัญหาความ ขัดแย้งและต้องการสร้างชุมชนสันติสุข เป็นต้น

2) การคัดเลือกนวัตกรรมชุมชน ในการสร้างนวัตกรรมชุมชน อาจมีนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้น มากกว่า 1 นวัตกรรมเป็นตัวเลือก จึงจำเป็นต้องร่วมกันคัดเลือกนวัตกรรมชุมชนที่ดีที่สุด เหมาะสม และสอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของชุมชนที่กำหนดไว้แต่เริ่มแรกให้มากที่สุด

3) การนำนวัตกรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ต้องนำนวัตกรรมไปทดลองใช้จริงใน ชุมชน ในขั้นตอนนี้ ต้องกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน ซึ่งการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ ยุ่งยาก ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ เข้าใจตรงกัน ให้ความร่วมมือร่วมใจในการยอมรับนวัตกรรมชุมชน หากชุมชนเกิดการต่อต้าน ไม่ยอมรับ ความพยายามในขั้นตอนที่ 1-3 ก็อาจสูญเปล่า จึงถือได้ว่า ขั้นตอนการนำนวัตกรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ต้องคอยสอดส่อง กระตุ้น และ ควบคุมให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติให้ได้มากที่สุด

4) การประเมินความสำเร็จ เมื่อได้นำนวัตกรรมชุมชนไปใช้จริงในชุมชนแล้ว ต้องมีการ ประเมินความสำเร็จเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบผลและความก้าวหน้าในการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติ หากมีข้อผิดพลาด ก็สามารถปรับปรุงได้ทันเวลา จะต้องประเมินความสำเร็จอย่างตรงไปตรงมา ไม่ เอนเอียงหรือมีอคติในการประเมินความสำเร็จ เพราะจะทำให้ไม่สามารถระบุผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำ นวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

5) การเรียนรู้ ต่อยอดและกระจายผล หากนวัตกรรมชุมชนเกิดผลสำเร็จต่อชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น หรือเป็นไปตามความคาดหวังของชุมชน จึงนำนวัตกรรมดังกล่าวเป็นบทเรียนในการเรียนรู้ การต่อยอด เพื่อพัฒนานวัตกรรมของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนการกระจายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ดังภาพ 18

ภาพที่ 18 กระบวนการการสร้างนวัตกรรมชุมชน

2.2.4 ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมชุมชนสู่กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุข

นวัตกรรมชุมชนและชุมชนสันติสุข สามารถสรุปความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมชุมชนสู่กระบวนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข กล่าวคือ นวัตกรรมชุมชนเปรียบเสมือนเป็นกลไกและเครื่องมือที่เหมาะสมต่อกระบวนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข หลายชุมชนประสบความสำเร็จและเกิดสันติสุขภายในชุมชนได้จากการที่ชุมชนร่วมมือกันสร้างนวัตกรรมชุมชนให้เกิดขึ้น ด้วยเหตุผลที่ว่า นวัตกรรมชุมชนสามารถช่วยสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุขได้นั้น เนื่องจากนวัตกรรมชุมชนเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน แก้ไขปัญหาชุมชน หรือพัฒนาให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ตัวอย่างเช่น นวัตกรรมชุมชนในการบริหารจัดการน้ำที่ช่วยให้ชุมชนมีน้ำใช้ ลดความขัดแย้ง ลดความเดือดร้อน สร้างความสงบสุขในชุมชน นวัตกรรมชุมชนด้านแปรรูป

ผลิตภัณฑ์หรือวิสาหกิจชุมชน ช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดความอยู่ดีกินดี มีรายได้เพิ่มขึ้น และนวัตกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพที่ช่วยให้สุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น เป็นต้น ดังนั้น นวัตกรรมชุมชน จึงเปรียบเสมือนกลไกและเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดสันติสุข

นวัตกรรมชุมชน ที่สามารถเป็นกลไกหรือเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข อาจอยู่ในรูปแบบของนวัตกรรมที่เป็นวิธีการ กระบวนการ ผลิตภัณฑ์ และบริการ โดยอาศัยทรัพยากรและทุนทางสังคมของชุมชนที่มีอยู่ ตัวอย่างเช่น ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกระบี่ที่กล่าวถึงในหัวข้อ “บทบาทของนวัตกรรมชุมชนต่อการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข” ที่นำศิลปะมาสร้างสรรค์กิจกรรมร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม จนเกิดเป็นชุมชนสันติ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นถือเป็นนวัตกรรมชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นของชุมชน นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอีกหลากหลายชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมชุมชน เช่น ชุมชนในตำบลห้วยม้อ อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกันสร้างนวัตกรรมการจัดการชุมชน ได้มีบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชน ร่วมกันกำหนดวิธีการ ระดมความคิดเห็น และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนสามารถสร้างนวัตกรรมในการจัดการชุมชนตำบลห้วยม้อ และได้ใช้ขับเคลื่อนชุมชนจนประสบความสำเร็จสร้างความเข้มแข็ง ความเข้าใจอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ดังนั้นหากชุมชนมีการสร้างนวัตกรรมชุมชนร่วมกัน และนำนวัตกรรมชุมชนไปเป็นกลไกและเครื่องมือในการขับเคลื่อนชุมชน ชุมชนก็จะเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดความความสงบสุข ความอยู่เย็นเป็นสุข สามารถอยู่ร่วมกันได้ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ลดความขัดแย้ง จนนำไปสู่การเป็นชุมชนสันติสุข

2.3 ชุมชนสันติสุข

แนวคิดที่จะทำให้ชุมชนเกิดความสันติสุขได้ คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ เพราะแม้คนในสังคมจะมีความแตกต่างหลากหลาย แต่หากได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติ และประสบการณ์ร่วมกัน ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดความเข้าใจร่วมกันในประเด็นปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยท้ายที่สุด แนวทางดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลาย เกิดเป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ มีความเท่าเทียมและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความแตกต่างของกันและกัน

2.3.1 ความหมายของชุมชนสันติสุข

“ชุมชน” นับเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐานสำคัญรองลงมาจากสถาบันครอบครัว ดังคำกล่าวของมหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi, 1985) ว่า “หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาและการพัฒนาสังคม” สอดคล้องในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ คือ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” เพื่อการเสริมสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเป็นสังคมสันติสุข ดังนั้นชุมชนสันติสุข จึงเป็นชุมชนที่ทุกพื้นที่ต่างก็แสวงหาเช่นกัน (สุธิดา บุตรแขก และ สุชาติ เกาทอง, 2564)

นักวิชาการหลายท่านได้นิยามความหมายของชุมชนสันติสุข ไว้ดังนี้

ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) กล่าวถึง ชุมชนสันติสุข (Peace Community) ว่า ต้องเป็นชุมชนที่ประกอบด้วย 1) การอยู่ร่วมกันอย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 2) เคารพกันและกัน ยอมรับประเพณีอื่น 3) การสร้างประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมกัน 4) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจอยู่อย่างพอเพียง 5) กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 6) มีสันติวัฒนธรรมอยู่ในชุมชน และ 7) มีพื้นที่ปลอดภัยที่แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี

ชนาภา ศรีวิสรณ์และคณะ (2564) กล่าวถึง ชุมชนสันติสุข ว่า เป็นชุมชนหรือสังคมที่มีความสุข เป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว มีเสรีภาพ และมีความยุติธรรม ดำรงชีวิตเป็นสุข มีमानฉันทต่อกัน เป็นสภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง เป็นชุมชนที่คนรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว พึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายเดียวกัน

รุ่งสุริยา หอมวัน และคณะ (2564) ชุมชนสันติสุข เป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนมาอยู่อาศัยร่วมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม การอยู่ร่วมกันโดยสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันทั้งในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การเมือง การปฏิบัติตามหลักศาสนา และการทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นต้น

สรุปได้ว่า “ชุมชนสันติสุข” หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งที่นำมาซึ่งความวุ่นวาย ความเดือดร้อน หรือผลกระทบต่อชุมชนในทางลบหรือทางไม่ดี ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน พึ่งพากัน มีความรัก ความสามัคคี มีความเสมอภาค ให้เกียรติกัน เคารพในความแตกต่างของสมาชิกคนอื่น ๆ และมีพื้นที่ปลอดภัยที่แสดงความ

คิดเห็นได้อย่างเสรี โดยรวมแล้ว ชุมชนสันติสุข ทุกคนต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

2.3.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข

ชุมชนสันติสุขในสังคมไทยมีปัจจัยอยู่หลายประการ โดยนักวิชาการได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุขไว้หลากหลายแง่มุม ดังนี้

ประเวศ วะสี (2557) ราษฎรอาวุโสและประธานหลักสูตรการเสริมสร้างสังคมสันติสุข สถาบันพระปกเกล้า กล่าวปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ "การเสริมสร้างสังคมสันติสุขในสังคมไทย" ตอนหนึ่งว่า การจัดงานครั้งนี้เป็นความพยายามครั้งใหญ่ของคนไทยที่จะสร้างสิ่งสูงสุด คือ สังคมสันติสุข เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนเห็นตรงกันและต้องการตรงกัน หากต้องการเริ่มต้นในสิ่งที่ดีกว่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมืองหรือเศรษฐกิจ คนก็จะทะเลาะกันอีกได้ แต่เมื่อพูดถึงเรื่องสันติสุขไม่มีใครทะเลาะกัน ดังนั้น เรื่องการปรองดองต้องเริ่มจากสิ่งที่คนเห็นตรงกัน คือ ต้องการให้สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขและยั่งยืน โดยสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยต้องติดอยู่ในภาวะวิกฤตินั้นเกิดจากจากความขัดแย้งระหว่างสังคมที่มีจิตขนาดเล็กกับสังคมที่มีจิตขนาดใหญ่ เป็นจิตที่มองแคบและแยกส่วน จึงจำเป็นต้องสร้างโลกทัศน์และจิตสำนึกใหม่ รวมทั้งสร้างวิถีคิดใหม่เพื่อให้สังคมไทยสันติสุข หลายทศวรรษที่ผ่านมาสังคมไทยพยายามหาวิธีการที่จะสร้างสังคมสันติสุข ขณะนี้รู้แล้วว่าปัจจัยใดบ้างที่จะสร้างสังคมสันติสุขได้นั้น มีด้วยกันหลายประการ ได้แก่

1) ถ้าชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจะเกิดสังคมสันติสุข ซึ่งขณะนี้ตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งทยอยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะการทำให้ชุมชนเกิดความสันติสุขง่ายกว่าสังคมขนาดใหญ่ เนื่องจากเป็นการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมที่ค้ำึงถึงการอยู่ร่วมกัน ซึ่งแตกต่างกับสังคมขนาดใหญ่ที่อยู่กับอำนาจ มายาคติ และความฉ้อฉล ดังนั้นหัวใจสำคัญอยู่ที่การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ ที่ผ่านมารวมศูนย์อำนาจมากเกินไป ทำให้เกิดความขัดแย้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะปัญหาความรุนแรงของชายแดนภาคใต้ ดังนั้นหัวใจของการปฏิรูป คือ การคืนอำนาจให้ประชาชนปกครองตัวเอง ให้ชุมชนท้องถิ่นและจังหวัดจัดการตัวเอง

2) ต้องสร้างสัมมาชีพ เพราะจะเป็นปัจจัยของการสร้างความร่มเย็นเป็นสุข ทำให้ปัญหาการลักขโมยหายไป เนื่องจากทุกคนมีอาชีพ แต่การพัฒนาที่ผ่านมารเราพัฒนาแบบทำลายเศรษฐกิจชาวบ้าน ทำให้ชาวนา ชาวไร่ ยากจนขึ้น ต้องทำให้ทุกท้องถิ่นมีสัมมาชีพแบบทั่วถึง ก็จะทำให้ทุกคนมีเกียรติ มีรายได้ ความรุนแรงก็จะน้อยลง

3) ต้องปฏิรูประบบการศึกษา เนื่องจากอดีตที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่ผิด จัดระบบแบบสลิปปากว่า ท่องจำ ทำให้เป็นการศึกษาแบบสูญเปล่า ดังนั้น ต้องปฏิรูปการศึกษาให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาทุกรูปแบบ เพื่อให้การศึกษาเป็นพลังของการสร้างสังคมสันติสุข

4) การสร้างสัมพันธภาพเชิงอำนาจ ที่ผ่านมาประเทศไทยเป็นสังคมทางดิ่ง การเมือง ศีลธรรมไม่ดี จึงจำเป็นต้องปรับให้เป็นสังคมทางราบ ทำให้ประชาชนมีความเสมอภาค เป็นสังคมที่เข้มแข็ง มีความเป็นพลเมืองสูง รวมทั้งจำเป็นต้องปฏิรูประบบราชการเพื่อกระจายอำนาจไปยังส่วนต่าง ๆ เพราะหากไม่กระจายอำนาจก็จะเป็นการกินรวบเพื่อให้ได้อำนาจทั้งประเทศ หากกระจายอำนาจอย่างทั่วถึงก็จะเป็นแรงจูงใจให้คนอยากได้อำนาจ

จากแนวคิดของ นพ.ประเวศ วะสี จึงสรุปได้ว่า ในสังคมไทยมีปัจจัยที่จะสร้างสังคมสันติสุขได้ ซึ่งประกอบด้วยกันหลายประการ คือ 1) ถ้าชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งจะเกิดสังคมสันติสุข 2) ต้องสร้างสัมมาชีพ เพราะจะเป็นปัจจัยของการสร้างความร่มเย็นเป็นสุข 3) ต้องปฏิรูปการศึกษาให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาทุกรูปแบบเพื่อให้อาชีพเป็นพลังของการสร้างสังคมสันติสุข 4) การสร้างสัมพันธภาพเชิงอำนาจ ต้องปฏิรูประบบราชการเพื่อกระจายอำนาจไปยังส่วนต่าง ๆ จัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมกระจายไปทุกภาคส่วนอย่างเท่าเทียม

ธันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ (2565) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ปัจจัย 6 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้นำดี 2) คนมีส่วนร่วม 3) มีประเพณียึดเหนี่ยวร่วมกัน 4) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน 5) จิตสำนึกรักชุมชน และ 6) องค์กรในชุมชนทำบทบาทหน้าที่สมบูรณ์ โดยอาศัยพลังของบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) และหน่วยงานราชการเป็นองค์กรหลักในการสร้างชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยบ้านคือ ผู้นำชุมชนที่มีหน้าที่ในการจัดประชุมร่วมกับชุมชน จัดโครงการต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน มีคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง วัดมีหน้าที่ให้ความรู้กับชุมชน โดยใช้วัฒนธรรมประเพณีในการสร้างชุมชนสันติสุข ส่วนโรงเรียนมีหน้าที่จัดการเรียนการสอน อบรม จัดกิจกรรม และหน่วยงานราชการ คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการประสานเครือข่ายและสร้างความร่วมมือในภาครัฐและเอกชน

รุ่งสุริยา หอมวัน และคณะ (2564) ได้กล่าวถึง ปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในอีสานใต้ พบว่า ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติ ประกอบด้วย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) วิธีการบริหารความขัดแย้งของชุมชนในอดีต ซึ่งมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่กรณี 2) หน่วยงานภาครัฐ ด้วยการเข้ามาจัดการให้มีกฎกติกาเบื้องต้นและชี้แจงให้ทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน 3) กิจกรรมที่ก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย กิจกรรมการไปวัด งานขึ้นบ้านใหม่ การร่วมงานศพ การปลูกป่า การพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน การประชุม และกิจกรรมจิตอาสา และ 4) ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาหรือคำสอนโบราณ หลักธรรมคำสอน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กฎหมาย และกิจกรรมของชุมชน

สรุปได้ว่า “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข” ปัจจัยที่มีส่วนในการสร้างชุมชนสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ปัจจัย ได้แก่ 1) ผู้นำดี 2) คนในชุมชนมีส่วนร่วม 3) มีประเพณีและวัฒนธรรมร่วมกัน 4) มีสัมมาชีพ 5) มีกิจกรรมร่วมกันในชุมชน 6) จิตสำนึกรักชุมชน และ 7) องค์กรในชุมชนมีธรรมาภิบาล

2.3.3 แนวคิดสันติสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมของตน แต่บางครั้งการที่มีคนอยู่ร่วมกันหลายคนหลายกลุ่มมีความหลากหลายแตกต่างกันก็ย่อมมีการขัดแย้งกันบ้างคงไม่มีใครสามารถสร้างสังคมที่ปราศจากความขัดแย้งได้โดยสิ้นเชิง แม้เพียงคน ๆ เดียวก็อาจมีความขัดแย้งในตนเองได้ เพราะมนุษย์ย่อมมีความขัดแย้งกันเป็นธรรมชาติอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน ซึ่งมีความต้องการที่ไม่จำกัด แต่สิ่งที่สนองความต้องการนั้นมีอยู่จำกัด ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมมิใช่เป็นสิ่งที่เลวร้ายเสมอไป เพราะบางครั้งความขัดแย้งก็เป็นประโยชน์ก่อให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ หากแต่ถ้าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นแล้ว มีวิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใด ๆ ที่เหมาะสมกับชุมชน และสังคมนั้น ๆ ก็จะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (โคทม อารียา, 2548)

สันติหรือสันติภาพ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสงบ เช่น การอยู่ร่วมกันโดยสันติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) เป็นต้น จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับนิยามคำว่า “สันติ” หรือ “สันติภาพ” พบว่า นักคิดและนักปฏิบัติการสันติภาพเชิงสังคมได้ให้ความหมายของสันติในแง่มุมต่าง ๆ โดยมองว่าค่านิยมของสันตินั้นตามสามัญสำนึกและความรู้สึกรับรู้ที่คุ้น ๆ กันอยู่ก็คือสันติตรงข้ามกับสงคราม โดยมาจากฐานเดิมของวิธีการคิดแบบจับคู่ของบรรดาสรรพสิ่ง และถ้าวิธีการคิดแบบนี้สมเหตุสมผล สันติจึงอยู่คนละด้านกับสงครามก็เป็นการยากที่จะอธิบายได้อย่างชัดเจน

สันติภาพเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้มีกับบุคคล ไม่ใช่เพียงผลของการศรัทธาเท่านั้น หากแต่เป็นพื้นฐานเดิมที่มีหลักว่า ต้องไม่ละเมิด ไม่รุกราน ไม่กดขี่ข่มเหง ไม่มีอคติ ต่อการศรัทธา มิเช่นนั้นแล้วความขัดแย้ง อันจะนำไปสู่ความวุ่นวายและหาวาดกลัว ในสังคม สุดท้ายกลายเป็นการปะทะและการต่อสู้ในที่สุด ด้วยเป้าประสงค์เพื่อพิทักษ์ปกป้องเสรีภาพในการเชิดชวณเรียกร้องของอิสลาม และขจัดภัยคุกคามผู้นับถือศาสนาอย่างสมครใจ จากผู้ที่ไม่ประสา โหด และไม่รู้จริงในคำสอนอิสลาม โดยนำอิสลามมาเป็นข้ออ้างในการสร้างความขัดแย้ง เป็นสิ่งที่ยอมรับโดยพื้นฐานของอิสลามว่า การปะทะและการต่อสู้ในหนทางของอิสลาม (ซึ่งมิใช่การก่อการร้าย) เป็นที่อนุมัติ หากเป็นการปกป้อง พิทักษ์สังครธรรม รักษาความสันติ ยับยั้งความอยุติธรรม การข่มขู่และการละเมิดรุกราน เพียงแต่ว่าต้องคำนึงถึงความเป็นจริงที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้และต้องไม่เป็นการปะทะ การปะทะต้องไม่เป็นเครื่องมือใน

การรุกราน กดขี่ ข่มเหงผู้ด้อยกว่า หรือเป็นข้อกล่าวอ้างเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว (ให้บรรลุอุดมการณ์ที่ตั้งไว้) หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง เป็นการเฉพาะโดยเด็ดขาด

วิจิตร ศรีสอาน (2529) ได้กล่าวนำในประเด็นนี้ ด้วยความระมัดระวังว่า “สันติภาพนั้นมีความหมายสลับซับซ้อน ดังนั้น สันติภาพจึงเป็นเรื่องของการให้ความหมายมีต่างกันไป แต่สรุปได้ว่าที่เราารู้สึกว่าที่ใดภาวะใดถ้าเป็นภาวะที่ความสงบมีความสุข ไร้ความขัดแย้งก็จะมีสันติภาพ”

พุทธทาสภิกขุ (2531) ได้เสนอแนวคิด “สันติวิธี” อันเป็นแนวทาง หรือมรรควิธีที่ทำให้เกิดขึ้นสันติภาพในยุคปัจจุบัน ท่านพุทธทาสได้ตั้งคำถาม “ทำไมจึงปรารถนาเรื่องสันติภาพ” เหตุผลก็คือสันติภาพนั้นมันสำคัญอยู่ในตัวมันเอง คือ จำเป็นสำหรับชีวิตทุกชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับส่วนบุคคลหรือทั้งหมดในโลกล้วนต้องการสันติภาพ การที่สันติภาพจะเกิดขึ้น และสำเร็จผลตามที่ต้องการนั้น ปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวมต้องมี “ตรี ปณิธาน” กล่าวคือ

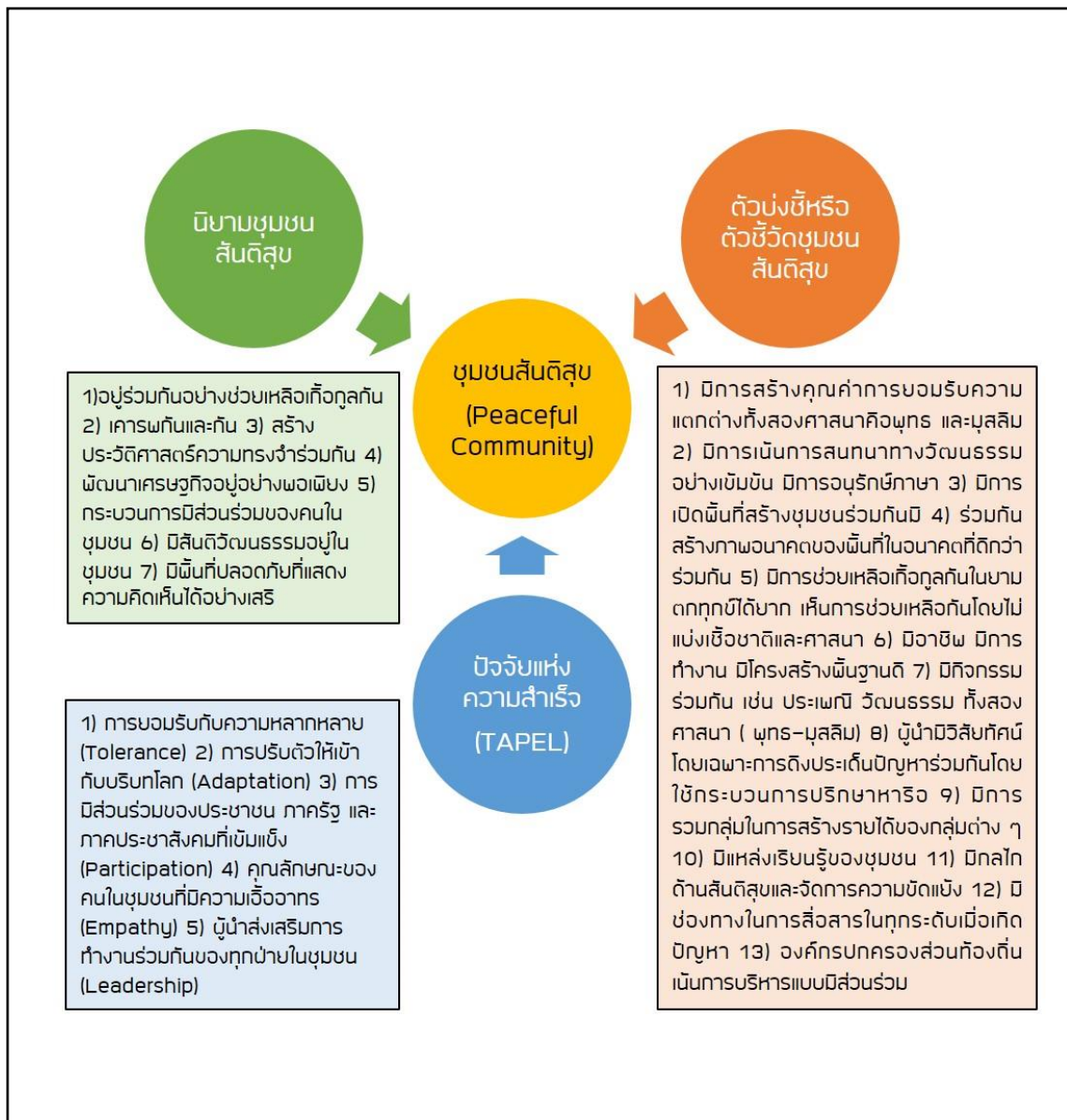
1) การทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ซึ่งข้อนี้จะสามารถทำลายความเห็นแก่ตัวอันเป็นศัตรูของสันติ

2) ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพราะการที่ชาวโลกนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน พวกกันทำ ความเข้าใจศาสนาต่าง ๆ แล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับในความแตกต่างและร่วมมือกันในที่สุด

3) ออกมาเสียจากอำนาจวัตถุนิยม เพราะว่าการที่คนไม่เข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ก็เพราะ มวลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยม ซึ่งการลุ่มหลงมัวเมาทำให้ขาดความร่วมมือของบุคคลในระหว่างศาสนา

อภิญา ดิสสะมาน (2564) ได้นำเสนอรูปแบบชุมชนสันติสุข จากการถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในประเทศไทย : กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาสและนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุข 13 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) มีการสร้างคุณค่าการยอมรับความแตกต่างทั้งสองศาสนา คือพุทธ และอิสลาม 2) มีการเน้นการสนทนาทางวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น มีการอนุรักษ์ภาษา เช่น ภาษาเงะเหที่ตากใบ จังหวัดนราธิวาส 3) มีการเปิดพื้นที่สร้างชุมชนร่วมกันมี เช่น ในพื้นที่ชุมชนบ้านแหลม -บ้านหน้าทัพ ที่สร้างชุมชนแหล่งท่องเที่ยวจากพื้นที่ประมงพื้นบ้าน 4) ร่วมกันสร้างภาพอนาคตของพื้นที่ในอนาคตที่ดีกว่าร่วมกัน 5) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามตกทุกข์ได้ยาก เห็นการช่วยเหลือกันโดยไม่แบ่งเชื้อชาติและศาสนา 6) มีอาชีพ มีการทำงาน มีโครงสร้างพื้นฐานดี 7) มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประเพณี วัฒนธรรม ทั้งสองศาสนา (พุทธ-อิสลาม) 8) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะการดึงประเด็นปัญหาาร่วมกันโดยใช้กระบวนการปรึกษาหารือ 9) มีการรวมกลุ่มในการสร้างรายได้ของกลุ่มต่าง ๆ เช่น การมีสปาโคลนที่ชุมชนบ้านแหลมและปลาภูเขาของดีอำเภอตากใบ เป็นต้น 10) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 11) มีกลไกด้านสันติสุขและจัดการความขัดแย้ง เช่น กลไกการปรึกษาหารือและกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย 12) มีช่องทางในการสื่อสารในทุกระดับเมื่อเกิดปัญหา 13) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม และปัจจัยแห่งความสำเร็จเพื่อ

ขับเคลื่อนชุมชนสันติสุข 5 ประการ ได้แก่ 1) การยอมรับกับความหลากหลาย (Tolerance) 2) การปรับตัวให้เข้ากับบริบทโลก (Adaptation) 3) การมีส่วนร่วมของประชาชน ภาครัฐ และ ภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง (Participation) 4) คุณลักษณะของคนในชุมชนที่มีความเอื้ออาทร (Empathy) 5) ผู้นำส่งเสริมการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายในชุมชน (Leadership) ดังแสดงในภาพที่ 19

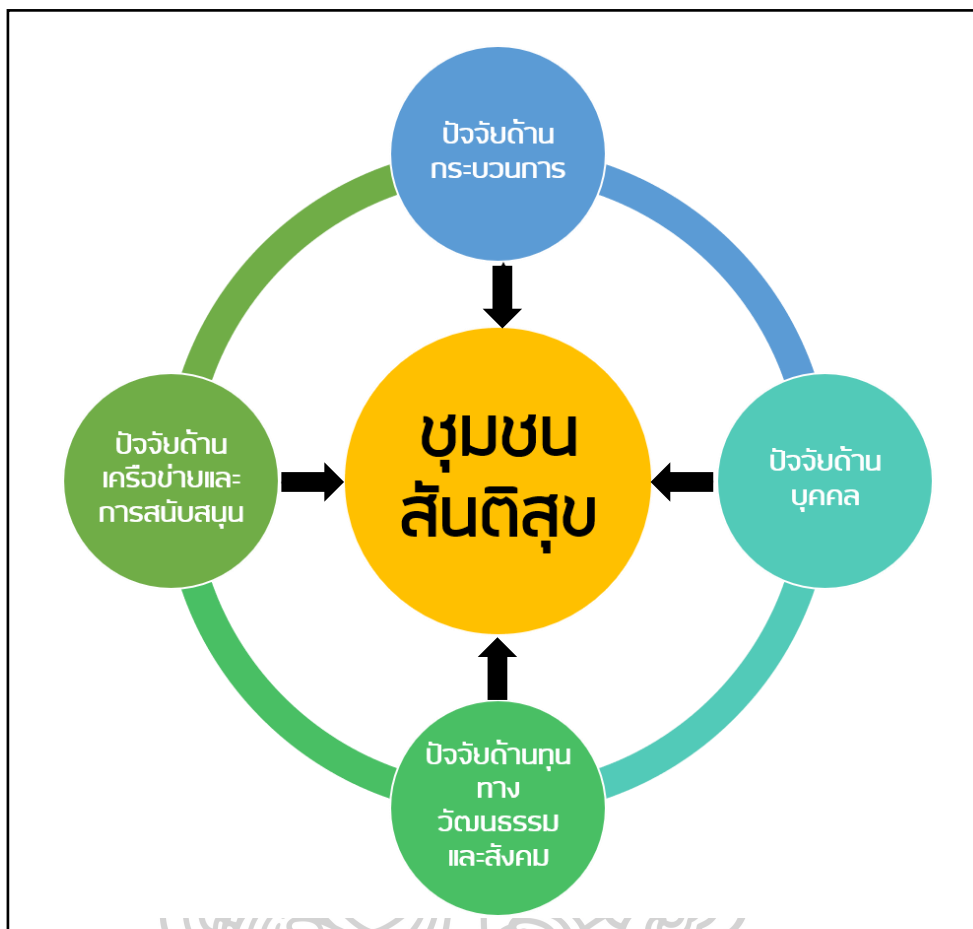
ภาพที่ 19 รูปแบบชุมชนสันติสุข

ที่มา : อภิญา ดิสสะมาน, 2564

2.3.4 แนวทางการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ

ผู้วิจัย ได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ปัจจัยที่มีบทบาทและเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเกิดชุมชนสันติสุข ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกภายในชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงาน องค์กร สถาบัน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข เช่น ชุมชนที่มีความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีตัวแทนหรือผู้นำทางศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขในชุมชน ซึ่งชุมชนสันติสุขจะต้องประกอบด้วยบุคคลที่สามารถเชื่อมโยงและเป็นผู้ทำให้เกิดสันติสุขในชุมชนได้ ตลอดถึงการมีสมาชิกชุมชนที่ดีพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุนการสร้างและพัฒนาไปสู่ชุมชนสันติสุข เป็นต้น
- 2) ปัจจัยด้านกระบวนการ ประกอบด้วย ขั้นตอน วิธีการ กิจกรรม แนวคิด กลไก โดยกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้น เช่น นวัตกรรมในการบริหารจัดการชุมชน นวัตกรรมการแปรรูปและเพิ่มผลผลิต หรืออาจจะเป็นกิจกรรมที่ถูกสร้างขึ้นดำเนินการให้เกิดสันติสุขโดยเฉพาะ เป็นต้น
- 3) ปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมและสังคม ประกอบด้วยบริบทและสภาพที่มีอยู่ หรือเกิดขึ้นของชุมชน เช่น สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต จารีต และประเพณี เป็นต้น
- 4) ปัจจัยด้านเครือข่ายและการสนับสนุน ประกอบด้วยเครือข่ายภายในและภายนอกที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุขประสบความสำเร็จ เช่น การให้เงินสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและการให้ความร่วมมือจากเครือข่ายชุมชนในตำบลเดียวกัน เป็นต้น

ภาพที่ 20 ปัจจัยการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบที่มี 4 ปัจจัย (บุคคล กระบวนการ ทุนทางวัฒนธรรมและสังคม และเครือข่ายและการสนับสนุน)

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุข ประกอบด้วย 13 ตัวบ่งชี้ โดยแยกออกเป็น 4 ปัจจัย ได้แก่

- 1) ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
 - 1.1) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ได้รับการยอมรับจากชุมชน
 - 1.2) การให้เกียรติ ยอมรับความแตกต่าง
 - 1.3) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามฉุกเฉิน
- 2) ปัจจัยด้านกระบวนการ ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
 - 2.1) มีแผนแม่บทสร้างภาพอนาคตของชุมชน
 - 2.2) มีกติกาชุมชนร่วมกัน

- 2.3) มีสัมมาชีพ ทำงานเป็นอาชีพหลัก
 - 2.4) มีการรวมกลุ่มสร้างรายได้
 - 2.5) มีกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน
- 3) ปัจจัยด้านทุนทางวัฒนธรรมและสังคม ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
 - 3.1) อนุรักษ์ภาษา เรียนรู้ประวัติศาสตร์ร่วมกัน
 - 3.2) มีพื้นที่ปลอดภัย แสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ
 - 3.3) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน
 - 4) ปัจจัยด้านเครือข่ายและการสนับสนุน ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่
 - 4.1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน
 - 4.2) มีธรรมาภิบาล คุณธรรม จริยธรรม

ภาพที่ 21 ตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขที่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยการพัฒนาชุมชนสันติสุข
ต้นแบบ

2.4 นโยบายการบริหารและการพัฒนาชุมชน

นโยบายการบริหารและการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่รัฐบาลและประชาชนในชุมชน ร่วมกันวางแผน เพื่อปรับปรุงโครงสร้างชุมชนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม ตามความต้องการของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยความคิด ริเริ่ม การพึ่งตนเองของประชาชนเป็นสำคัญ

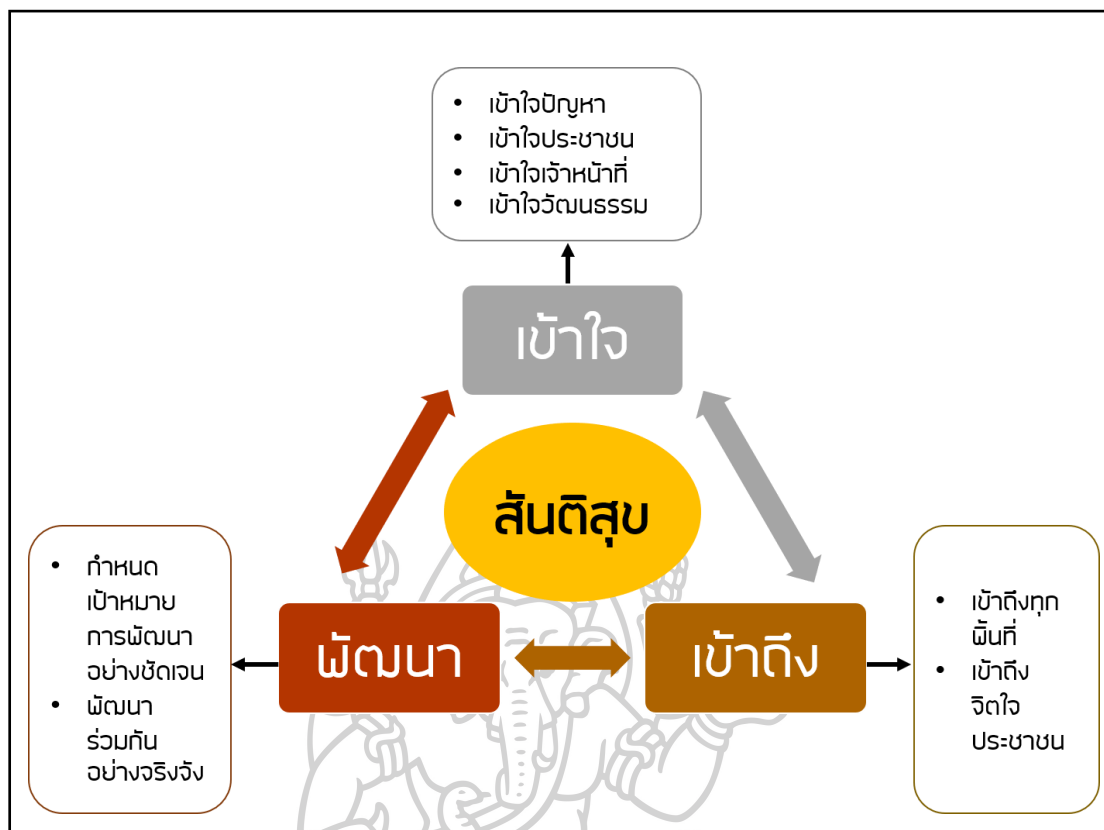
2.4.1 หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

ในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน ได้น้อมนำหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญห และพัฒนาพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ให้ดีขึ้น ดังนี้

1) เข้าใจ คือ การเข้าใจปัญหา เข้าใจประชาชน เข้าใจเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานและงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ปัญหาคความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน จำเป็นต้องเข้าใจถึงสภาพปัญหา เจ็บใจที่ทำให้เกิดปัญหาคความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ทั้งในมิติภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สภาพสังคม วัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่น และวิถีชีวิต (มติชนออนไลน์, 2559) ด้วยพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ มีความเป็นอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ประมาณ ร้อยละ 80 ดังนั้น ในการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ตั้งแต่เกิดจนตาย ว่ามีประเพณีความเป็นอยู่อย่างไร เช่น คนมุสลิมไม่รับประทานหมู เพราะเป็นสัตว์สกปรก หรือการจะขึ้นบ้านจะต้องถอดรองเท้า รู้เวลาในการละหมาดเวลาใดบ้าง รู้ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นต้น การเข้าใจความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ จะช่วยให้สามารถเข้าถึงความเป็นอยู่ของคนในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้ และช่วยให้สามารถพัฒนาพื้นที่บนพื้นฐานวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ ดังนั้น การเข้าใจความหลากหลายของสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ การเข้าใจ สถานการณ์ว่าเกิดอะไรขึ้นเป็นอย่างไร เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณี และวัฒนธรรม เคารพให้เกียรติในประเพณีและวัฒนธรรมของคนต่างศาสนา รวมถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ด้านเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ ตลอดจนการทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจในการปฏิบัติงาน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับชาวบ้านด้วยเช่นกัน จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจกันทั้ง 2 ฝ่ายทั้ง เจ้าหน้าที่เข้าใจประชาชน และประชาชนเข้าใจเจ้าหน้าที่ หรือ เรียกว่า “เข้าใจเขา - เข้าใจเรา” ต้องสามารถทำให้ประชาชนในพื้นที่เข้าใจเจ้าหน้าที่รัฐว่า ต้องการเข้าไปช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาค สร้างความร่วมมือระหว่างประชาชน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ รับฟังปัญหา เคารพความเห็นต่าง มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2) เข้าถึง คือ การเข้าถึงทุกพื้นที่ เข้าถึงจิตใจของประชาชน เมื่อรับรู้ปัญหา และเข้าใจปัญหาแล้ว จึงต้องถึงทุกพื้นที่ เพื่อให้เข้าไปสู่การปฏิบัติให้ได้ ซึ่งจะต้องสามารถเข้าถึงกันทั้งสองฝ่าย ประชาชนเข้าถึงหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ ภาครัฐ เจ้าหน้าที่ หน่วยงาน ก็ต้องเข้าถึงประชาชนทุกระดับ ทุกพื้นที่อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องเข้าถึงพื้นที่และประชาชนในพื้นที่ตามกระบวนการทำงาน ต้องทราบถึงลักษณะของพื้นที่ และความรู้สึกนึกคิด ปัญหาต่าง ๆ ของคนในพื้นที่ วัฒนธรรม จารีตประเพณี และประชาชนในพื้นที่ก็ต้องเข้าถึงเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน โดยต้องทำให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เข้าใจและไว้วางใจ ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นปรึกษาหารือร่วมกัน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ นอกจากนี้ ต้องเข้าถึงการวางระบบบริหาร เช่น บริการที่จุดเดียว เข้าถึงอิสระและเสรีภาพจากกระบวนการยุติธรรมภาครัฐ เป็นต้น พร้อมทั้งการส่งเสริมคนดีและคนเก่งด้วย (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2566)

3) พัฒนา คือ พัฒนาในทุก ๆ ด้านควบคู่กันไป กำหนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างชัดเจน พัฒนาอย่างเป็นระบบ เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายเข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็นการตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่ ร่วมกันแก้ไข ปัญหาอย่างจริงจัง บนหลักของสันติ ความจริงใจ ความกล้าหาญ ความเสียสละ โดยการใช้ทักษะการบริหารจัดการที่สามารถรวมเอาปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทุน คน องค์กรความรู้ เทคโนโลยี ศาสนา และ วัฒนธรรม เป็นต้น มาทำให้สังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ดีขึ้น เจริญขึ้น และมีความสงบสันติ สุขเกิดขึ้น ดังนั้น หากมีกระบวนการพัฒนาและแก้ไขปัญหายังเป็นระบบต่อเนื่อง จนเกิดเป็นนวัตกรรมชุมชน มุ่งการพัฒนาที่เกิดความยั่งยืนในพื้นที่ สร้างการมีส่วนร่วม รู้รักสามัคคี ทำงานแบบ องค์กรรวม ตลอดถึงการพัฒนาควรจะพัฒนาตามศักยภาพพื้นที่ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ทัดเทียมกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ ตระหนักถึงผลประโยชน์สูงสุดที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับ ภายใต้ความสัมพันธ์อันดีของประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสันติสุขที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้อย่างยั่งยืน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2566)

ภาพที่ 22 แนวทางวิจัยตามหลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

2.4.2 นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้

นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562 กำหนดวิสัยทัศน์ มุ่งให้สังคมจังหวัดจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย ปราศจากเงื่อนไขความรุนแรง วิถีชีวิตของทุกคนได้รับการปกป้อง พัฒนาบนพื้นฐานสังคมพหุวัฒนธรรม และมีส่วนร่วมในกระบวนการเสริมสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืน

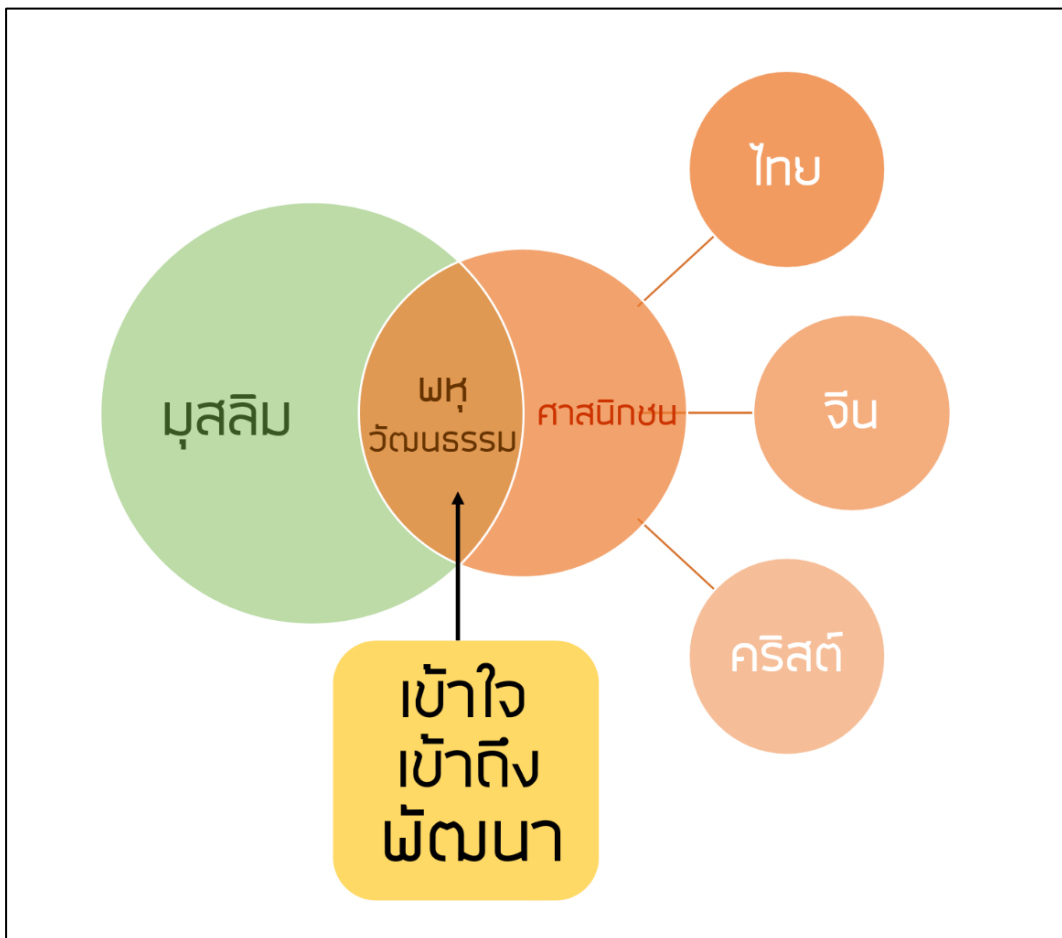
การกำหนดนโยบายดังกล่าว สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางจากภาคราชการ ภาควิชาการ ทั้งในส่วนกลางและระดับพื้นที่ ตลอดจนผู้นำทางศาสนา ภาคประชาสังคม และเอกสารทางวิชาการ โดยกรอบทิศทางการกำหนดนโยบายได้น้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างเอกภาพ การบูรณาการของทุกหน่วยงานเพื่อแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติการเพิ่มประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ และการดำเนินกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ของนโยบายรวม 6 ข้อ (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2562) ดังนี้

- 1) เพื่อให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ มีความไว้วางใจต่อกัน ปราศจากเงื่อนไขที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงจากทุกฝ่าย
- 2) เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 3) เพื่อให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 4) เพื่อพัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึง ให้เป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ น่าท่องเที่ยว และน่าลงทุน
- 5) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และเตรียมความพร้อมในการเข้ามา มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสวงหาทางออกจากความขัดแย้ง
- 6) เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้เกิดการสนับสนุน และมีบทบาทเกื้อกูลการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปได้ว่า จากนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562 มุ่งให้เกิดความปลอดภัยและสันติสุขอย่างยั่งยืนภายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บนพื้นฐานของสังคมพหุวัฒนธรรม โดยสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวโน้มลดลง ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกและรับรู้แนวโน้มในการแก้ปัญหาในอนาคตที่มีแนวโน้มนำไปสู่การแก้ปัญหาในทิศทางที่ดีขึ้น จากทั้ง 6 ข้อ ของนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2560-2562 การวิจัยครั้งนี้ มุ่งให้ความสำคัญในข้อที่ 3 คือ การมุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากบริบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรม มีความแตกต่างทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมอื่น ๆ เกิดความแบ่งแยกระหว่างประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม จึงจำเป็นต้อง สร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมและกิจกรรมที่สามารถร่วมดำเนินการภายใต้ความแตกต่าง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ตลอดถึงการยอมรับในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้อื่น เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การสร้างสันติสุขมีทางปฏิบัติด้วยการยึดกรอบยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เริ่มจาก 1) เข้าใจ คือ ทำอะไรต้องเข้าใจปัญหา เข้าใจหนทางแก้ไข เข้าใจกระบวนการจัดการ และปรับความเข้าใจระหว่างผู้ให้ ผู้รับเสียก่อน ให้เข้าใจซึ่งกันและกัน 2) เข้าถึง คือ เมื่อเข้าใจ

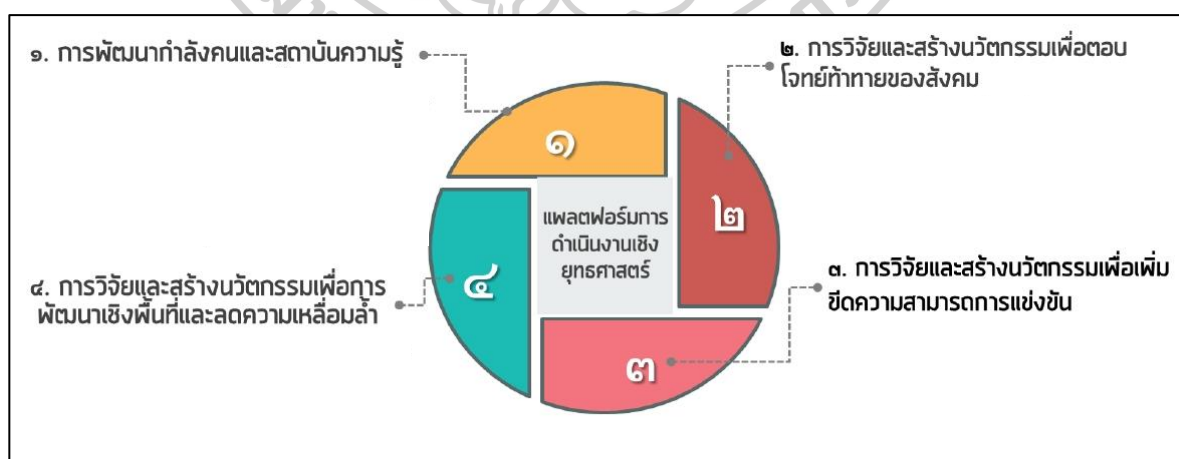
ระหว่างกันทุกประการครบถ้วนแล้ว ต้องเข้าถึงการกระทำ สร้างความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง เข้าถึง เครื่องมือเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ และความสัมพันธ์ร่วมใจร่วมใจของผู้ปฏิบัติ ร่วมมือร่วมไม้กัน ทำงานและ 3) พัฒนา คือ เมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกันแล้ว เข้าถึงกันแล้ว การพัฒนา ก็จะดำเนินการไป อย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและการเมือง หากแต่ นำไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

ภาพที่ 23 หลักพัฒนา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” การลงพื้นที่ที่พหุวัฒนธรรมที่มีมุสลิมและศาสนาอื่น

2.4.3 นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

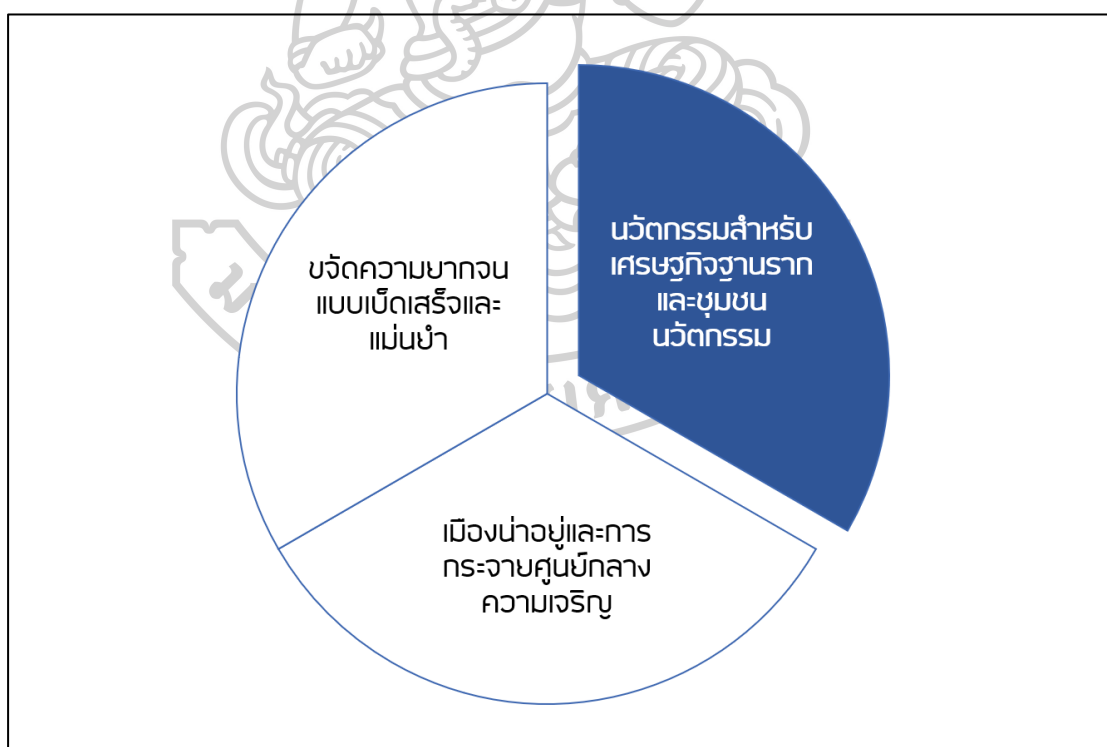
นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563 - 2570 เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาระบบอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ ที่สอดคล้องกับทิศทางของยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บท และนโยบายของรัฐบาล โดยมีวิสัยทัศน์เพื่อ "เตรียมคนไทยแห่งศตวรรษที่ 21 พัฒนาเศรษฐกิจที่กระจายโอกาสอย่างทั่วถึง สังคมที่มั่นคง และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งทางนวัตกรรมระดับแนวหน้าในสากล นำพาประเทศไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว" การจัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ฉบับนี้ คำนึงถึงบริบทของการปฏิรูปประเทศในปัจจุบัน การจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เป็นกระทรวงใหม่ และบริบทโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงออกแบบให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในลักษณะแพลตฟอร์ม (Platform) ความร่วมมือ ตามเป้าประสงค์ของการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนากำลังคนและสถาบันความรู้ 2) การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบโจทย์ท้าทายของสังคม 3) การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน และ 4) การวิจัยและสร้างนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และลดความเหลื่อมล้ำ โดยดำเนินงานควบคู่ไปกับการปฏิรูประบบอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ ยุทธศาสตร์การดำเนินงานในแต่ละแพลตฟอร์ม ได้กำหนดเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญ (Objectives and Key Results: OKR) และชุดโปรแกรมภายใต้แพลตฟอร์ม เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบแผนด้านการอุดมศึกษา และแผนด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ

ภาพที่ 24 นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563-2570

ที่มา : กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563

สรุปได้ว่า ในแผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อววน.) ได้มีการตั้งเป้าหมายเชิงผลสัมฤทธิ์เรื่องการพัฒนาชุมชนนวัตกรรม/smart community ไว้เพื่อวางกลยุทธ์การพัฒนารากฐานของประเทศในระยะยาว แผนงานสำคัญ (Flagship) ชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายให้เกิดชุมชนนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคาดหวังให้เกิดการสร้างระบบคิดของชาวบ้านและประชาชนในพื้นที่ และสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แล้วนำเอา นวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยี การจัดการ เข้าไปสร้างความเข้มแข็งและยกระดับรายได้ให้กับ ประชากรฐานรากกลุ่มเป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานของหน่วยงานเครือข่ายของกระทรวงการ อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัย ทั้งใน ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ทำงานกันเป็นเครือข่ายร่วมกับภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และหน่วย ส่งเสริมชุมชนของกระทรวงอื่นอย่างใกล้ชิด ซึ่งนอกจากจะเป็นการดำเนินงานที่ช่วยแก้ปัญหาความ เหลื่อมล้ำตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการสร้าง นวัตกรรมชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนสร้างชุมชนให้มีความสามารถในการจัดการ ตนเองได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 25 แพลตฟอร์มที่ 4 นวัตกรรมสำหรับเศรษฐกิจฐานรากและชุมชนนวัตกรรม

2.5 งานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

2.5.1 การแก้ปัญหาและส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ณัฐฉานี ปิยะศิริพันธ์ (2561) ได้การศึกษาชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) ศึกษาการผลิตและการขับเคลื่อนของวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาดานีที่เป็นปมของปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาปัจจัยหนุนเสริมกระบวนการสร้างและขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนกลุ่มตัวอย่างสามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาดานีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) ถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอตัวแบบ (Model) การขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นหลัก มีประชากรกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ในการศึกษาคือ กลุ่มอดีตแกนนำ ผู้เห็นต่าง กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ และกลุ่มประชาชนในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลจากการศึกษาพบว่าการขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ว่า มี 3 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนา 2) การสร้างกลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่ขจัดความขัดแย้งในชุมชน และ 3) การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม

มนตรี เกิดมีมูล (2563) ได้ศึกษาความความพึงพอใจของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อการแก้ไขปัญหาทุกด้านในระดับมาก ปัจจัยลักษณะภูมิหลังทางด้านประชากรที่มีผลต่อความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในการแก้ปัญหา ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ศาสนา ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่มีผลต่อความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างในการแก้ปัญหา ได้แก่ อาชีพ ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม เหตุผลของการพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ และระยะเวลาที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ 1) หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มโอกาสในการพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประชาชนในพื้นที่ 2) ควรให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อสร้างงานและรายได้ให้แก่คนในชุมชน และ 3) ควรสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่เป็นมุสลิม เพื่อให้มีความรู้ทักษะที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพ และเพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ได้

สุโรยา วานี และมะรอนิง สาแลมิง (2556) ได้ศึกษาการอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ผลการศึกษา พบว่า ทูนทางทรัพยากรธรรมชาติ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ระบบการปกครองที่มีความยุติธรรม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการสื่อสารภาษาเดียวกัน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมในพื้นที่ตำบลทรายขาว โดยแนวทางการในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิมในพื้นที่ ได้แก่ การประนีประนอม การสร้างความเข้าใจ และการให้ความร่วมมือกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามามีส่วนช่วยในการเสริมสร้างภาพลักษณ์ให้แก่ชุมชน ด้วยการประกาศให้ตำบลทรายขาว ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 6 หมู่บ้าน เป็นตำบลสันติสุข เพื่อเป็นการแสดงพลังของชุมชน และมีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรมหรืองานกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดี

สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาและส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน พบว่า ทูนทางทรัพยากรธรรมชาติ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ระบบการปกครองที่มีความยุติธรรม ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการสื่อสารภาษาเดียวกัน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขของชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ 1) หน่วยงานภาครัฐควรเพิ่มโอกาสในการพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประชาชนในพื้นที่ 2) ควรให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนและอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเพื่อสร้างงานและรายได้ให้แก่คนในชุมชน 3) ควรสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่กลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนที่เป็นมุสลิม เพื่อให้มีความรู้ทักษะที่เหมาะสมเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพ และ 4) ให้มีการส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมหรืองานกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดี

2.5.2 การสร้างนวัตกรรมชุมชน

ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2564) ได้ศึกษารูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพบริบทวิถีการดำเนินชีวิตการอยู่ร่วมกันทั้ง 5 ชุมชน แตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข มีความรักสามัคคี และเข้าใจบริบทความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างแต่ไม่แตกแยก ให้เกียรติเคารพซึ่งกันและกัน วิถีที่พึงปฏิบัติต่อกันที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาและสร้างสัมพันธ์ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น และ 2) รูปแบบการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมไร้รอยต่อทางศาสนา มี 4 องค์ประกอบเรียกว่า PLAC คือ 1) กระบวนทัศน์พื้นฐาน (Paradigms of Community) ความรู้สึกไม่แบ่งแยก เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไร้รอยต่อทางศาสนา 2) ผู้นำทางศาสนาและปราชญ์ชาวบ้าน (Leader and Local Wisdom Scholars) มีวิสัยทัศน์ มีคุณธรรม เป็นต้นแบบที่ดีให้กับชุมชน 3) กิจกรรมและการดำเนินชีวิต (Activities and

Lifestyles) มีกิจกรรมจิตอาสา อยู่บนพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และ4) ปัญหาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน (Conflict Resolution) เป็นชุมชนที่มีความรักสามัคคี ให้ความเสมอภาค เคารพในสิทธิ ให้เกียรติ และปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชนโดยใช้ “มรรควิธี” เป็นแนวทางหรือวิธีการในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

จุฑาสกนภ์ บุญนำ (2565) ได้ศึกษานวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษา พบว่า องค์ประกอบการจัดการความรู้วัฒนธรรม ประกอบด้วย การจัดการความรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางวัตถุที่จับต้องได้ การจัดการความรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่ใช่วัตถุจับต้องไม่ได้ และการพัฒนานวัตกรรมการกระบวนการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรอง การแลกเปลี่ยนความรู้ และการเรียนรู้ โดยมีข้อเสนอแนะคือ ควรนำนวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นปรับใช้กับชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการจัดการความรู้โดยการทำเป็นกรณีศึกษา ควรนำนวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพัฒนาขั้นต่อไป ทดลองใช้กับชุมชนโดยคำนึงถึงบริบทชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และควรมีผลการดำเนินงานเป็นระยะ ติดตามผลอย่างต่อเนื่องจะได้ผลลัพธ์ที่ชัดเจน

สุธิดา บุตรแขก และสุชาติ เกาทอง (2564) ได้ศึกษาสันติสุขแบบวิถีพหุวัฒนธรรม : ความเห็นต่างในสังคมพหุวัฒนธรรมสู่การบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ความเห็นต่างเกิดจาก ต่างคนต่างอยู่ของคนในชุมชน ขาดการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้มีความคิดเห็นต่างกันจนเกิดความไม่เข้าใจกัน แต่ในความเห็นต่างกันนี้ ยังมีกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดเป็นแรงบันดาลใจ และกำหนดแนวความคิดในการจัดกิจกรรม ศิลปะ : พหุวัฒนธรรมสัมพันธ์ชุมชน เพื่อการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันและการประสานสัมพันธ์กันของคนในชุมชนด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ซึ่งเป็นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทัศนคติ การยอมรับความเห็นต่าง การร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ทำให้ได้มาซึ่งผลงานจิตรกรรมที่เกิดจากการหลอมรวมความคิดและการประกอบภาพความคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวไทยมุสลิมชาวไทยพุทธ ชาวไทยคริสต์ และชาวไทยเชื้อสายจีน นำไปสู่การสร้างสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมที่เกิดจากการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน สู่ความมีเอกภาพในความหลากหลาย จนเกิดสัญญาณของความสันติสุขในพื้นที่ชุมชนเทศบาลเมืองกระบี่

วินัส ธรรมสารโรธซ์ และคณะ (2564) ได้ศึกษาโมเดลการพัฒนาสังคมสันติสุขของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน ผลการศึกษา พบว่า 1) การเมืองนำการทหารต่อสภาพสังคมสันติสุขอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนวิธีการสันติวิธี เศรษฐกิจพอเพียงและวิธีการยุติธรรมของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในระดับมาก 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลรวมสูงสุดต่อสภาพสังคมสันติสุขของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน คือ เศรษฐกิจพอเพียง รองลงมา คือ วิธีการสันติวิธี การเมืองนำการทหาร และวิธีการยุติธรรม ตามลำดับ และ 3) โมเดลการพัฒนาสังคมสันติสุขของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืนมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมอสมมาตร ประกอบด้วย วงกลมใหญ่แทนเศรษฐกิจพอเพียง วงรีแทนวิธีการสันติวิธี สี่เหลี่ยมแทนการเมืองนำการทหาร และวงกลมเล็กแทนวิธีการยุติธรรม ซึ่งทั้งหมดสัมพันธ์กันกับสามเหลี่ยมใหญ่และเล็กที่อสมมาตรกัน

อภิญา ดิสสะมาน (2564) ได้ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในประเทศไทย: กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาสและนครศรีธรรมราช ผลการศึกษา พบว่า 1) พื้นที่ชุมชนชุมชนบ้านแหลม – บ้านหน้าทัพ อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดนครศรีธรรมราชและชุมชนเจ๊ะเห อำเภอบางขัน จังหวัดนราธิวาส มีองค์ประกอบเรื่องของสันติวัฒนธรรมในชุมชน คือ มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน มีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี 2) ชุมชนบ้านแหลม-บ้านหน้าทัพ และชุมชนเจ๊ะเห นั้น อยู่ท่ามกลางความแตกต่างระหว่างสองศาสนา คือ พุทธและอิสลาม แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งผู้คนในชุมชนสองศาสนามีวิถีคิดและวิถีปฏิบัติแบบเข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ทั้งที่เป็นรูปแบบโครงการกิจกรรมร่วมกันและวิถีชีวิต และ 3) รูปแบบการไกล่เกลี่ยเพื่อลดความขัดแย้งในสังคมของทั้งสองชุมชน มีผู้ไกล่เกลี่ยโดยธรรมชาติของกลุ่ม ได้แก่ ผู้นำศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในรูปแบบของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยประจำชุมชนท้องถิ่น และจังหวัดเป็นกลไกที่ชัดเจน

Hielscher และคณะ (Hielscher & et al., 2011) ได้ศึกษานวัตกรรมชุมชนสำหรับพลังงานที่ยั่งยืน สหราชอาณาจักรได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ นโยบาย และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน ซึ่งได้มีการริเริ่มโครงการ โดยให้ชุมชนเป็นผู้นำเพื่อการบริโภคและการผลิตพลังงานที่ยั่งยืน โดยริเริ่มจากกิจกรรมที่อิงวิถีชีวิตสีเขียวเพื่อลดการใช้พลังงาน เช่น โครงการเมืองเปลี่ยนผ่าน และกลุ่มปฏิบัติการลดคาร์บอน เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแบบดั้งเดิม เช่น โครงการฉนวนในบริเวณใกล้เคียงและแคมเปญประหยัดพลังงาน เป็นต้น รวมถึงโครงการผลิตพลังงานหมุนเวียน เช่น ชุมชนเป็นเจ้าของกังหันลมและโครงการเชื้อเพลิงชีวภาพ เป็นต้น โดยการริเริ่มโครงการที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ ได้มีหลายชุมชน หลายโครงการ เข้าร่วมกันเพื่อเป็นกรณีศึกษาของ

โครงการนวัตกรรมของชุมชน ดำเนินการโดยใช้นโยบายจากล่างขึ้นบน คือ ชุมชนเป็นผู้นำเสนอการประหยัดพลังงานและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เนื่องจากนโยบายจากบนลงล่างไม่สามารถทำได้ ต้องอาศัยความรู้ในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมที่มากขึ้น มีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ การเสริมอำนาจร่วมกัน ทูทางสังคม และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นของสมาชิกในท้องถิ่น ซึ่งเรียกทรัพยากรเหล่านี้ว่า “นวัตกรรมระดับรากหญ้า” ในระหว่างการดำเนินโครงการพบกับปัญหาและความท้าทายมากมาย จึงจำเป็นต้องขอรับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยมีการพัฒนาเครือข่ายเฉพาะกลุ่ม สำหรับการระดมการปฏิรูปทั้งสถาบันพลังงาน และโครงสร้างพื้นฐานที่มีการรวมศูนย์อย่างสูง เช่นเดียวกับแนวทางปฏิบัติทางสังคมที่ฝังแน่นอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับการใช้พลังงานปกติและชีวิตประจำวัน ดังนั้นนวัตกรรมชุมชน จึงเป็นวิธีที่ชุมชนพยายามคิดริเริ่มพัฒนาแนวทางปฏิบัติในการใช้พลังงานใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน โดยมีมุมมองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคนิคไปสู่ระบบพลังงานหมุนเวียนในท้องถิ่น หรือระบบพลังงานคาร์บอนต่ำ การศึกษาครั้งนี้จึงทำให้เป็นจุดเปลี่ยน และแนวคิดริเริ่มในการสำรวจชุมชนในสหราชอาณาจักร ที่มีความต้องการพัฒนาพลังงานภายในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะการสร้างนวัตกรรมชุมชน พบว่า 1) ความเห็นต่างเกิดจาก ต่างคนต่างอยู่ของคนในชุมชน ขาดการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้มีความคิดเห็นต่างกันจนเกิดความไม่เข้าใจกัน แต่ในความเห็นต่างกันนี้ ยังมีกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 2) การพัฒนานวัตกรรมกระบวนการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย การบ่งชี้ความรู้ การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรอง การแลกเปลี่ยนความรู้และการเรียนรู้ และ 3) นโยบายจากบนลงล่างไม่สามารถทำได้ ต้องอาศัยความรู้ในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมที่มากขึ้น มีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ การเสริมอำนาจร่วมกัน ทูทางสังคม และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นของสมาชิกในท้องถิ่น ซึ่งเรียกทรัพยากรเหล่านี้ว่า “นวัตกรรมระดับรากหญ้า” โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ควรนำนวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นปรับใช้กับชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการจัดการความรู้โดยการทำเป็นกรณีศึกษา ควรนำนวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพัฒนาขั้นตอนต่อไป ทดลองใช้กับชุมชนโดยคำนึงถึงบริบทชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และควรมีการติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ จะได้ผลลัพธ์ที่ชัดเจน

2.5.3 กิจกรรมพัฒนาธรรมเพื่อสังคมสันติสุข

สุชาติพิทย์ จันทมาศ และคณะ (2565) ได้ศึกษาประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนตำบลตะโหนด จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนตะโหนดมีประเพณีสองศาสนาเป็นประเพณีสำคัญและมีการสืบทอดมายาวนาน เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับการนับถือบรรพบุรุษ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการทำบุญร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การจัดเตรียมสถานที่ การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมอาหาร และการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น โดยมีการเชิญชวนให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักประเพณีสองศาสนา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเช่นกัน

Awang และ คณะ (Awang & et al., 2011) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สันติภาพระหว่างศาสนาในพหุวัฒนธรรมและพหุสังคม : การวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของสันติภาพพหุวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า คนหลากหลายเชื้อชาติในมาลากูเป็นคนร่ำรวย แต่อีกด้านหนึ่งก็ยังคงมีความตึงเครียดทางสังคมและการให้ความสำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งสันติภาพหลังความขัดแย้งบางส่วนยังสนองความต้องการที่แท้จริงของสาธารณชน แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นใจกับโครงการทำงานบนพื้นฐานสันติภาพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงแนวคิดของสันติภาพพหุวัฒนธรรม โดยอาศัยบริบทในชีวิตประจำวันของชาวมุสลิมที่อพยพเข้ามาในเมืองอัมบน ในปี พ.ศ. 2542 การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรมนิยม ใช้เป็นกระบวนทัศน์แห่งสันติภาพในมาลากู ถือว่ามีปัญหาอย่างมากทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ตามทฤษฎีแล้วการเรียกร้องการรับรู้ต่าง ๆ อุดมการณ์เรื่องสัญชาติและสิทธิของชนกลุ่มน้อยในชาติเป็นภารกิจหลักของพหุวัฒนธรรม อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์โดยเฉพาะกับลัทธิชาตินิยมซึ่งมีส่วนสำคัญในการขับไล่อดีตอาณานิคม ส่วนเรื่องการเมืองนั้นการรับรู้ถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่ม "ชาติ ชนกลุ่มน้อย" ที่สามารถปลดปล่อยตัวเองได้เพียงเพื่อปลุกเร้าความปรารถนาเท่านั้น การแบ่งแยกดินแดนเจริญเติบโตบนมาลากู ในแพนครซิส โครงการสันติภาพพหุวัฒนธรรมซึ่งอ้างว่าฟื้นคืนชีพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น “บาสุตารา” ปรากฏเพียงผิวเผินเท่านั้น ผู้รู้ท้องถิ่นของมาลากูนั้นมีมาแต่กำเนิดและไม่สามารถออกแบบได้พร้อมด้วยคุณค่าอันสูงส่งดังกล่าว ความอดทน การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างศาสนา สามารถทำได้ ดำรงไว้เพื่อความยุติธรรม และสวัสดิภาพของประชาชนเป็นสำคัญ มาลากูที่ปราศจากการยกย่ำและวิศวกรรมการเมืองอยู่ข้างใน ดังนั้นการที่จะร่วมกันคิดภายหลัง โดยอาศัยงานแห่งสันติภาพ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับความเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มศาสนา เชื้อชาติ ชนเผ่า ในกรอบความสามัคคี

ควรมีความพยายามในการสร้างความมั่นใจว่าแนวคิดของบรรพบุรุษของความอดทนและค่านิยมของการเคารพซึ่งกันและกันถูกฝังอยู่ในวัฒนธรรมและศาสนานั้นเอง

Malović และ Vujica (Malović & Vujica, 2021) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมกับความท้าทายในการอยู่ร่วมกันในยุโรป มีจุดประสงค์แสดงให้เห็นว่าการศึกษาพหุวัฒนธรรมในมิติระหว่างศาสนาเป็นแนวทางพื้นฐานในการสร้างและรักษาเงื่อนไขในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยหลักในเชิงปรัชญาจากมุมมองของคริสเตียน (คาทอลิก) บริบทของการไตร่ตรอง คือ สังคมยุโรปที่ท่าเรือหมายไว้โดยศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกและอิสลามมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่ง โครเอเชียยังถูกกล่าวถึงว่า มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่กำลังกลายเป็นประเด็นเฉพาะมากขึ้น ได้มีการนำเสนอบริบทของพหุนิยมทางวัฒนธรรมที่เน้นย้ำถึงความจำเป็นของประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ความต้องการของสังคมพหุวัฒนธรรมสำหรับค่านิยมที่ยอมรับ ได้แก่ สมาชิกทุกคนในสังคมรักษาสันติภาพทางสังคม การเคารพซึ่งกันและกัน ความร่วมมือ ตลอดจนความยากลำบากและความท้าทายในการสร้างความเข้าใจพหุนิยมทางศาสนา วัฒนธรรมและบทบาทของศาสนาที่อยู่ในพหุวัฒนธรรม และสังคมพหุศาสนาเป็นค่านิยมที่สังคมควรสร้างขึ้น ทั้งนี้บทบาทของการศึกษาศาสนาถือเป็นปัจจัยสำคัญที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการร่วมสร้างเงื่อนไขเบื้องต้นกับการอยู่ร่วมกันอย่างเหมาะสมในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนั้น ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมและมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุการอยู่ร่วมกัน ในยุโรปมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีการเสวนา รวมทั้งการเสวนาระหว่างศาสนาด้วย สอดคล้องกับคำแนะนำระหว่างสหภาพยุโรป พบว่า ศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เล่นหรือผู้ดำเนินการหลัก คือ “การเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกัน” และการเรียนรู้ที่ควรบูรณาการเข้ากับการศึกษา ไม่ใช่เฉพาะในระดับข้อมูล แต่ยังอยู่ในระดับการศึกษาด้วย ความสามารถทั้งทางศาสนาและระหว่างศาสนา โดยต้องการให้โรงเรียนมีบทบาทพิเศษในกระบวนการนั้นเพราะสามารถใกล้ชิดได้ ความหลากหลายทางศาสนาเป็นองค์ประกอบเชิงบวกที่เสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้วยการขยายขอบเขตไปสู่อีกคนหนึ่งและอีกฝ่ายที่แตกต่างและทบทวนสมมติฐานของตัวเองอย่างมีวิจารณญาณตั้งแต่อายุน้อย

สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะกิจกรรมพหุวัฒนธรรมเพื่อสังคมสันติสุข พบว่า 1) ประเพณีที่สำคัญและมีการสืบทอดมายาวนาน เป็นกิจกรรมพหุวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการนับถือบรรพบุรุษ การให้เกียรติซึ่งกันและกัน และการทำบุญร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน 2) การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างศาสนา สามารถทำได้ ดำรงไว้เพื่อความยุติธรรม และสวัสดิภาพของประชาชนเป็นสำคัญ และ 3) ศาสนามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เล่นหรือผู้ดำเนินการหลัก คือ “การเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ร่วมกัน” และการเรียนรู้ที่ควรบูรณาการเข้ากับ

การศึกษา ไม่ใช่เฉพาะในระดับระดับข้อมูล แต่ยังอยู่ในระดับการศึกษาด้วย โดยมีข้อเสนอแนะ คือ การที่จะร่วมกันสร้างสังคมสันติสุข ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับความเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มศาสนา เชื้อชาติ ชนเผ่า ในกรอบความสามัคคี ควรมีความพยายามในการสร้างความมั่นใจว่าแนวคิดของ บรรพบุรุษและค่านิยมของการเคารพซึ่งกันและกันถูกฝังอยู่ในวัฒนธรรมและศาสนา

2.5.4 การออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชน

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2546) ได้ศึกษางานศิลปะพื้นบ้านว่ามีมูลเหตุการเกิด คือ 1) การศึกษา ปัจจัยแวดล้อม โดยศึกษาถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สภาพภูมิศาสตร์ ระบบวัฒนธรรมของชุมชน สิ่งเหล่านี้จะอธิบายถึง (ก) แหล่งต้นกำเนิดแหล่งเดิมที่เป็นต้นกำเนิดงานนั้น (ข) ความมุ่งหมายของการ สร้างงาน เป็นการศึกษถึงความจำเป็นและความต้องการในการสร้างงานว่าทำขึ้นเพื่อสิ่งใด (ค) คติ ความเชื่อ การสร้างงานของชาวบ้านที่เกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ นั้น จะพบว่ามีความเชื่อบาง ประการแฝงไว้ ถึงแม้ว่าจะมีจุดประสงค์หลักเพื่อทำขึ้นในการใช้สอยก็ตาม 2) การศึกษาตัวงานศิลปะ พื้นบ้านโดยตรง โดยเป็นการศึกษาชิ้นงานในด้าน (ก) วัสดุ ทั้งวัสดุธรรมชาติและวัสดุสังเคราะห์ที่ นำมาสร้างงานตามวัตถุประสงค์ของการสร้างงาน (ข) เครื่องมือ ในการผลิตงานซึ่งขึ้นอยู่กับวัสดุ และ กระบวนการสร้างงานตามศิลปะพื้นบ้านประเภทนั้น ๆ (ค) กระบวนการสร้างงาน ได้แก่ การเตรียม วัสดุ การสร้างชิ้นงาน การตกแต่งชิ้นงาน และ(ง) ลักษณะทางกายภาพของชิ้นงานเป็นลักษณะที่เรา เห็นในงานชิ้นนั้น เช่น รูปร่าง รูปทรง ขนาด ลวดลาย และโครงสร้าง เป็นต้น

สถาพร ตีบุญมี ณ ชุมแพ (2550) กล่าวถึงผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวมี หลากหลายรูปแบบ เช่น ของบริโภคนิยม ของใช้ และเครื่องประดับ เป็นต้น มีความเกี่ยวข้องกับวัสดุ เทคนิควิธีทำ จุดมุ่งหมายในการผลิตและการนำไปใช้ ตลอดจนอิทธิพลอื่น ๆ เช่น ความเชื่อ ศาสนา การเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ทำให้ของที่ระลึกมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป แต่ สามารถกำหนดลักษณะสำคัญโดยรวมได้ คือ 1) สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่ สื่อความเป็นท้องถิ่นของสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งกำเนิดของผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เนื่องจากวัตถุดิบ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นนั้นแตกต่างกัน ส่งผลถึงผลิตภัณฑ์ที่ ไม่เหมือนใคร 2) ความสวยงาม มีรูปร่าง ขนาด ลวดลาย สี สีสันที่สวยงาม ดึงดูดความต้องการของ นักท่องเที่ยว 3) มีประโยชน์ใช้สอย การมุ่งเน้นเพื่อให้ของที่ระลึกสามารถใช้งานได้จริง เป็นคุณสมบัติ เพิ่มเติมจากความสวยงาม 4) ราคาย่อมเยา เหมาะสมกับตัวผลิตภัณฑ์ เข้าถึงได้ง่าย 5) ความแข็งแรง คือ ความแข็งแรงของผลิตภัณฑ์ เกิดจากการเลือกใช้โครงสร้างหรือชนิดของวัสดุให้เหมาะสมกับ ผลิตภัณฑ์ คุณลักษณะพิเศษของวัตถุดิบในแต่ละชนิด 6) การสร้างคุณค่าให้นักท่องเที่ยวได้เห็น กระบวนการแสดงขั้นตอนการผลิต ส่วนประกอบ ที่มา การดูแลรักษา วิธีใช้ และข้อควรระวัง ทำให้นักท่องเที่ยวได้ซาบซึ้ง ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของผลิตภัณฑ์ 7) ความปลอดภัย วัสดุที่ใช้

ผลิต รูปลักษณ์ภายนอก และกลไกการใช้งานต้องไม่มีส่วนที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้ 8) ความสะดวกสบายในการใช้งาน เกิดความรู้สึกที่ดีและสะดวกสบายในการใช้ผลิตภัณฑ์ 9) การซ่อมแซมง่าย คือ ผลิตภัณฑ์ควรมีการแก้ไข ซ่อมแซมได้ง่าย ไม่ยุ่งยาก 10) การขนส่ง มีบรรจุภัณฑ์สำหรับการขนส่ง เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น มีขนาด น้ำหนักและรูปร่างไม่เป็นอุปสรรคต่อการขนส่ง

อรช กระแสอินทร์ และคณะ (2565) กล่าวถึง การสร้างแนวคิดและการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio – Circular – Green) ก็ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับเนื้อหาหรือข้อมูลของชุมชน ดังที่ในโครงการวิจัยนี้ได้แสดงในกรณีของ บ้านหนองโหลง ซึ่งการบรรยายสีก็ไม่ได้เป็นกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ แต่เป็นการพลิกแพลงนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ คือ นำลูกปาล์มอ้ายหมีมาสร้างเป็นกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวอันเป็นกิจกรรมใหม่ ไม่ได้เกี่ยวกับการเกษตรของศูนย์การเรียนรู้ของบ้านหนองโหลงแต่อย่างใด หรือกรณีของบ้านบุทาจร ที่นำเสนอถุงผ้าใช้แล้วเพื่อประกอบกิจกรรมเดินป่า ก็เป็นการนำผ้าจากนอกชุมชนเข้ามา แต่ใช้คนในชุมชนตัดเย็บเพื่อเก็บของช่วยลดขยะ และยังจ้างงานคนในชุมชนไปด้วย ทั้งหมดนี้แสดงถึงการสังเคราะห์แนวคิดที่ต้องอาศัยการศึกษาเก็บข้อมูลชุมชนแหล่งท่องเที่ยวให้เข้าใจถึงทรัพยากรและเนื้อหาที่มา ผสานกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ส่งผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นได้

สรุปงานวิจัยและข้อเสนอแนะการออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชน พบว่า การออกแบบผลิตภัณฑ์ต้องสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่สื่อความเป็นท้องถิ่น เนื่องจากวัตถุดิบ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะพื้นบ้านในท้องถิ่นนั้นแตกต่างกัน ส่งผลถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่เหมือนใคร โดยมีข้อเสนอแนะ คือ การสร้างแนวคิดและการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทางโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio – Circular – Green) หรือเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับเนื้อหาหรือข้อมูลของชุมชน แต่เป็นการพลิกแพลงนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เกิดเป็นนวัตกรรมสำหรับชุมชน

2.6 กรณีศึกษาการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้เพื่อสันติสุข

ผู้วิจัยได้ศึกษากรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อศึกษาแนวทางในการออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียด ดังนี้

2.6.1 “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”

2.6.1.1 วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องว่าวพื้นเมืองมลายู โดยมี “ว่าวพื้นเมืองมลายู” เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ เป็นเครื่องมือและสื่อกลางที่ดึงดูดผู้คนที่มีความรักและสนใจในศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บรรยากาศในงานมีการจัดและตกแต่งสถานที่ที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของความงดงามและแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของว่าวพื้นเมืองมลายู ผ่านลวดลายบนว่าว และรูปแบบของว่าวแต่ละประเภทอันเป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันยาวนานของคนมลายู โดยรูปแบบของงานได้เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จาก “ครูว่าว” และพร้อมสานสัมพันธ์เชื่อมโยง แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ รวมถึงการใช้พื้นที่แห่งวิถีว่าว เป็นพื้นที่สร้างสรรค์สุขให้กับคนทุกรุ่นที่มาสานสัมพันธ์กันอีกครั้ง โดยมีว่าวเป็นตัวกลางส่งต่อและถ่ายทอดเรื่องราวความรัก ความเข้าใจ การยอมรับ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน

2.6.1.2 รูปแบบและกิจกรรมในงาน

รูปแบบของงานถูกจัดขึ้นภายใต้ชื่อ “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” โดยเลือกจัดงานในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวง (27 มีนาคม พ.ศ. 2565) ซึ่งถือเป็นวันที่ลมดี บรรยากาศดี เหมาะกับบรรยากาศแห่งการรำลึกถึงอดีต ท่ามกลางแสงจันทร์ ณ หุ่นเดินดิน อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นบริเวณกว้าง โลง แจ้ง เหมาะกับการจัดกิจกรรมการเล่นว่าว การชมว่าว และการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ สามารถรองรับผู้เข้าร่วมงานได้เป็นจำนวนมาก และเพื่อสร้างบรรยากาศในการร่วมงาน ได้มีการเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมพร้อมใจกันสวมใส่เสื้อผ้าแนวเรียบง่าย ไม่มีลาย และโพกผ้าหรือพันผ้าลือปัสมาร่วมงาน เพื่อสร้างสีสัน ความตั้งใจ การมีส่วนร่วมในการสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นถิ่นให้ยั่งยืน เป็นมรดกสู่ลูกหลานต่อไป

กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ประกอบด้วยหลากหลายกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของว่าวในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การประกวด การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การร่วมสนุก การตีความกับบรรยากาศท่ามกลางแสงจันทร์วันเพ็ญ ผ่าน “ว่าว” ซึ่งเป็นตัวกลางในการผสมผสาน เชื่อมโยง ทุกกลุ่มคนไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ช่วงอายุ ด้วยความรัก ความชื่นชอบ หลงใหลในมนต์เสน่ห์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามแบบฉบับของว่าวพื้นเมืองมลายู โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในงานประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก ดังนี้

1) กิจกรรมประกวดแข่งขันว่าว ถือเป็นกิจกรรมหลักในการจัดงานครั้งนี้ กิจกรรมประกวดการแข่งขันว่าว ประกอบด้วย การประกวดว่าว 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทว่าวบินสูง ประเภทว่าวสวยงาม และประเภทว่าวสร้างสรรค์ ซึ่งมีการสงวนสิทธิ์มิให้ระดับครูว่าวส่งผลงานเข้าประกวด เพื่อส่งเสริมให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ สร้างสรรค์ผลงานว่าวอย่างไร้ความกังวล

2) กิจกรรมสอนทำว่าวพื้นเมืองมลายู เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมงานจะได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการทำว่าวพื้นเมืองมลายู ที่เริ่มตั้งแต่การเหลาไม้ไผ่ การผูกเชือกว่าวเพื่อขึ้นโครงว่าว การติดกระดาษและการเขียนลาย จากนั้นจึงนำว่าวไปทดลองวิ่งในพื้นที่การเล่นว่าว เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ผู้เข้าร่วมจะได้ลงมือปฏิบัติ ได้เข้าใจ ได้เรียนรู้ จากครูว่าว ผ่านการลงมือทำ ซึ่งภายในงานมีการจัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมเพียง

3) กิจกรรมวงว่าว ซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมสร้างสรรค์ที่น่าสนใจของงาน เนื่องจากได้รับเกียรติจากครูว่าวที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องว่าวพื้นเมืองมลายู ประวัติศาสตร์ของว่าวพื้นเมืองมลายู ประเภทของว่าวพื้นเมืองมลายู มาเล่าถ่ายทอดเรื่องราวของว่าวมลายูพื้นเมืองผ่านการพูดคุย การเสวนาร่วมกัน ภายในกิจกรรมที่เรียกว่า “วงว่าว” เปรียบเสมือนการนั่งล้อมวงพูดคุย แลกเปลี่ยน เรื่องราว ประสบการณ์ ตลอดทั้งการหาแนวทางในส่งเสริมและอนุรักษ์ว่าวพื้นเมืองมลายู โดยในวงว่าว มีบรรดาครูว่าวมายากมายจากหลายพื้นที่ เช่น ครูว่าวแวมิ อำเภอสายบุรี และครูว่าวเปาะโชะ อำเภอบะน่าน เป็นต้น ซึ่งครูว่าวล้วนมีอายุมาก นับว่าเป็นโชคดีของผู้เข้าร่วมในวงว่าว ที่ได้ทำ ความรู้จักและคารวะบรมครูว่าวทั้งหลายก่อนการเดินทางไกลของท่าน เพื่อส่งต่อความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับว่าวมลายูให้กลับมาโบยบินในวิถีของชนรุ่นหลังอีกครั้ง

4) กิจกรรมขึ้นว่าว เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบของการเล่นว่าว หรือที่เรียกว่า “ขึ้นว่าว” โดยการนำว่าวขึ้นสู่ท้องฟ้า โยยบินอย่างอิสระ การใช้ความชำนาญ ไหวพริบ และการบังคับว่าวให้ลอยอยู่บนท้องฟ้า การฟังเสียงแอกว่าวย้อนรำลึกถึงอดีต ท่ามกลางแสงจันทร์ของค่ำคืน 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวง ความสนุกสนานของการขึ้นว่าวช่วยสร้างสีสันให้กับงาน สร้างความคึกคัก ตื่นเต้น ตลอดทั้งความสุขใจในการชมว่าว เสมือนได้ปลดปล่อยตัวเองไปพร้อม ๆ กับว่าวที่กำลังโยยบินบนท้องฟ้า

5) กิจกรรมดูหนังกลางแปลงถ่ายทอดเรื่องราวว่าว ซึ่งเป็นกิจกรรมปิดท้ายที่มีเชิญชวนผู้รักและชื่นชอบว่าวพื้นเมืองมลายู มาปูเสื่อ หรือจับจองพื้นที่ นั่งดูหนังกลางแปลงถ่ายทอดเรื่องราวว่าว นกเงือก และนกขวนหิน ซึ่งเป็นสัตว์อนุรักษ์ เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ได้รับทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน

ภาพที่ 26 บรรยากาศและกิจกรรมในงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถึว่าว”

ที่มา : <https://www.facebook.com/wauspace>, 2565

2.6.1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลการจัดกิจกรรมเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) กลุ่มผู้จัดงาน มีความต้องการจัดงานนี้ขึ้นเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่และคนรุ่นหลัง ร่วมกันสืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับว่าวพื้นเมืองมลายู ซึ่ง กล่าวไว้ว่า “การจัดงานว่าวครั้งนี้ จัดขึ้นภายใต้รูปแบบที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภูมิปัญญาวามลายู ต้องการส่งต่อศิลปวัฒนธรรมว่าวพื้นเมืองมลายู ให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ ร่วมสานต่อและสืบทอด บรรยากาศภายในงานเน้นถ่ายทอดกลิ่นอายของความเป็นอัตลักษณ์และ ความทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของว่าวพื้นเมืองมลายู ตลอดถึงการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้ สามารถดึงดูดคนต่างศาสนา ต่างพื้นที่ มารวมตัวกัน ต้องการให้เป็นพื้นที่สันติสุข เป็นสื่อกลาง เป็น

พื้นที่ที่รู้สึกปลอดภัย ไม่แตกแยก ไม่แตกต่าง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกเพศ ทุกวัย มีทั้งกิจกรรม ที่ให้ความรู้ ให้ความเพลิดเพลิน และให้รางวัลเชิงจิตวิญญาณกับครูว่าและผู้เข้าแข่งขันและประกวดว่า พื้นที่เมืองประเภทต่าง ๆ ” นอกจากนี้ ได้กล่าวเสริมอีกว่า “การจัดงานครั้งนี้ นอกจากว่าพื้นที่เมือง มลายูจะเป็นองค์ประกอบหลักสำคัญของงานแล้ว ครูว่า คือ ปุชนิยบุคคลที่สำคัญของท้องถิ่น ที่เชิญชวนให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสทำความรู้จักและมอบตัวเป็นศิษย์ พร้อมทั้งภายในงานได้จัดกิจกรรมเชิงจิตวิญญาณและยกย่องครูว่าในพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันมีเหลือเพียงไม่กี่ท่านที่สุขภาพยังแข็งแรง และสามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้”

2) กลุ่มครูว่า มีความรู้สึกปลื้มและดีใจที่เยาวชนคนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญ และตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของว่าพื้นที่เมืองมลายู ซึ่งกล่าวไว้ว่า “รู้สึกดีใจเมื่อได้รับการติดต่อจากลูกศิษย์ให้ครูได้มีโอกาสมาถ่ายทอดเรื่องราว ความรู้ เกี่ยวกับว่าพื้นที่เมืองมลายู รูปแบบการจัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความศรัทธา ความร่วมแรงร่วมใจ ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในการจัดงาน อีกทั้งได้เห็นรอยยิ้มและความสุขของคนที่มา ร่วมงานจากหลากหลายพื้นที่ ทำให้มีความสุข และภูมิใจในคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดดี ๆ ที่จัดงานนี้ขึ้นมา โดยรูปแบบของการจัดงานถือว่าครบองค์ประกอบที่ควรจะมี มีทั้งความรู้ ความสนุกสนาน การรำลึกถึงบุญคุณครูว่า และการปลุกฝังให้เยาวชนได้สืบสานและอนุรักษ์ว่าพื้นที่เมืองมลายู ตลอดถึงเจตนารมณ์ที่มุ่งใช้ว่าพื้นที่เมืองมลายูเป็นสื่อกลางในการสร้างความสันติสุขและสงบสุขในชุมชน นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในอนาคตต่อไป”

3) กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมและได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความสามัคคี ไม่แบ่งแยกพื้นที่ ทำให้เกิดมิตรภาพดี ๆ ต่างชุมชน ต่างท้องถิ่น ซึ่งกล่าวไว้ว่า “งานแข่งว่าครั้งนี้ มีรูปแบบการจัดงานที่มีบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง สามารถเชื่อมมิตรภาพที่ดีระหว่างเพื่อนและผู้คนต่างชุมชน ต่างพื้นที่ ได้พบปะ พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งเรื่องราวของว่าพื้นที่เมือง และเรื่องราวอื่น ๆ ถึงแม้ว่างานจะสิ้นสุดลง แต่ได้เกิดมิตรภาพระหว่างกันขึ้นมาใหม่ ได้รู้จักทั้งคนในจังหวัดและต่างจังหวัด ได้คำแนะนำดี ๆ ได้ความรู้ใหม่ และเห็นคุณค่าของว่าพื้นที่เมืองมลายูมากยิ่งขึ้น ประทับใจกิจกรรมที่มีความหลากหลาย และสามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา เชื่อว่า ในอนาคตกิจกรรมประกวดว่าและแข่งขันว่าพื้นที่เมืองในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะได้รับความสนใจและมีผู้ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่ที่มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นของตนเอง”

4) กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน ส่วนใหญ่มีความรู้สึกประทับใจ ชื่นชอบรูปแบบ กิจกรรม และบรรยากาศภายในงาน มีความต้องการให้จัดงานขึ้นอีกในปีถัดไป ด้วยเหตุผลที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ในการเข้าร่วมงานครั้งนี้ ได้มาเข้าร่วมในกิจกรรมการประกวดและแข่งขันว่า ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อน ๆ ต่างชุมชน ได้

เรียนรู้การทำว่าจากครู่ที่ว่า ได้ฟังเรื่องราวและประสบการณ์เกี่ยวกับว่าในวงว่า หากมีการจัดกิจกรรมขึ้นอีกก็จะนำว่ามาเข้าประกวดอีก ซึ่งเกณฑ์ในการตัดสินและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการประกวดมีความยุติธรรม โปร่งใส ทุกคนที่เข้าร่วมการแข่งขันมีความสามารถและประดิษฐ์ว่าพื้นเมืองมลายูแท้ ได้อย่างน่าสนใจ และน่าชื่นชม โดยการประดิษฐ์ว่า ถือเป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีตละเอียด ได้เรียนรู้เทคนิค และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วมแข่งขัน เกิดเครือข่ายและมิตรภาพอันดีต่อกัน งานว่าจึงควรมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อกระชับความสัมพันธ์และสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันต่อเนื่องระหว่างคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ โดยความรักและความชื่นชอบในว่าพื้นเมืองมลายูเป็นสิ่งดึงดูดและเชิญชวนผู้ที่มีความปรารถนาเดียวกันมารวมตัวกันและสร้างความสุขภายในพื้นที่”

2.6.1.4 วิเคราะห์ SWOT จัดกิจกรรม

จากกรณีศึกษากิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ กิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่า” ผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ SWOT เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและศักยภาพจากวิถีมุมปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

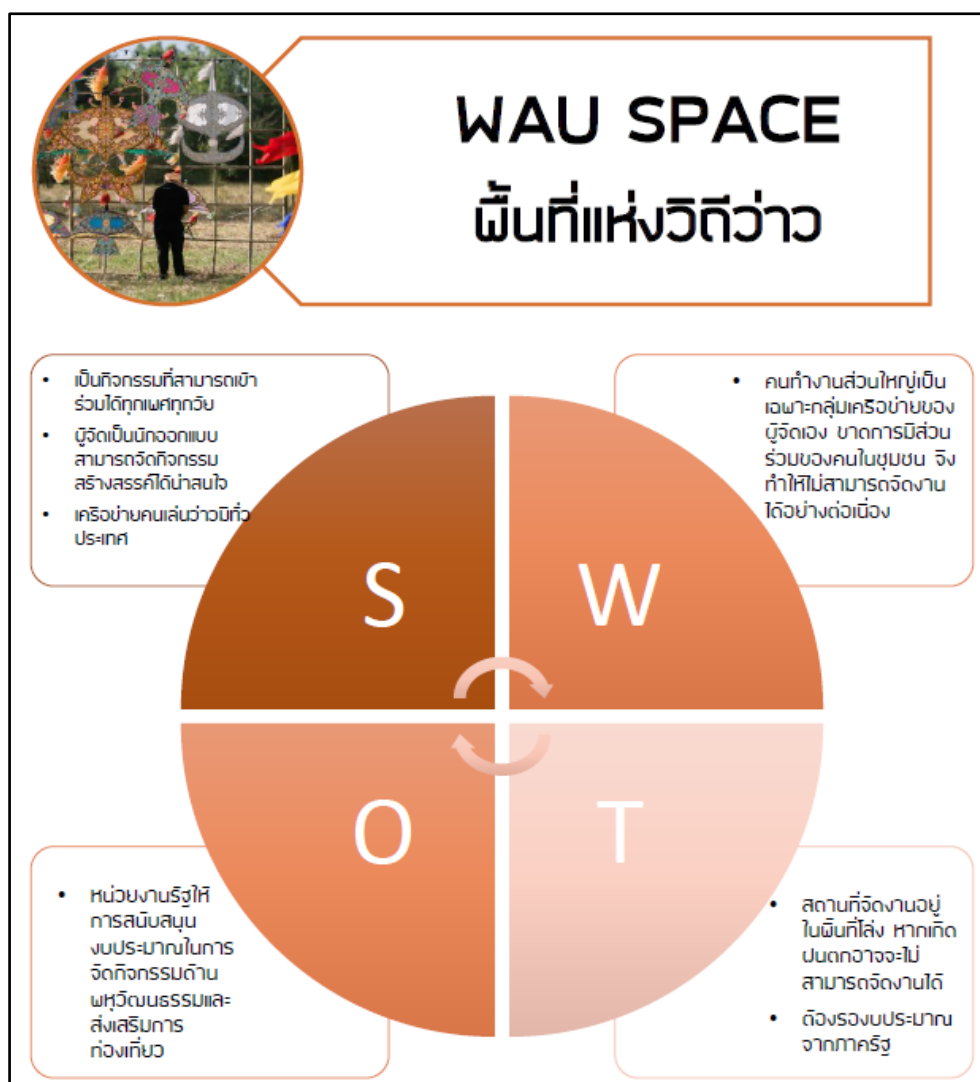
1) ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่า” พบว่า

1.1) จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ เป็นกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย ผู้จัดเป็นนักร้องแบบสามารถจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ได้น่าสนใจ และเครือข่ายคนที่ยินยอมและชื่นชอบการเล่นว่ามีทั่วประเทศ

1.2) จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ คณะทำงานส่วนใหญ่เป็นเฉพาะกลุ่มเครือข่ายของผู้จัดเอง ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงทำให้ไม่สามารถจัดงานได้อย่างต่อเนื่อง

1.3) โอกาส (Opportunities) ได้แก่ หน่วยงานรัฐให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมด้านพหุวัฒนธรรมและส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.4) อุปสรรค (Threats) ได้แก่ สถานที่จัดงานอยู่ในพื้นที่ทุ่งนากลางแจ้ง หากเกิดฝนตกอาจจะไม่สามารถจัดงานได้ และต้องรองบประมาณจากภาครัฐ

ภาพที่ 27 ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถึว่าว”

จากการวิเคราะห์ SWOT ผู้วิจัยได้กำหนดเป็น TOWS Matrix ได้ดังนี้

2) ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถึว่าว” ได้แก่

2.1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO) ได้แก่ เสนอนโยบายภาครัฐให้เป็นงานเทศกาลประจำปี

2.2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) ได้แก่ ให้ภาครัฐและปราชญ์ชาวบ้านเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันกับชุมชน

2.3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ได้แก่ ในการจัดกิจกรรมควรมีการจัดการรายได้ เช่น จำหน่ายของที่ระลึก และจำหน่ายอาหาร เป็นต้น เพื่อรายได้ในการจัดกิจกรรมปีต่อไป

2.4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT) ได้แก่ ช่วงของการจัดกิจกรรมควรหลีกเลี่ยงหน้าฝนและควรมีกิจกรรมที่จัดในอาคารได้ด้วย เช่น การจัดนิทรรศการ การสาธิตการทำว่าว เป็นต้น

ภาพที่ 28 ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรม“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์“WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”เป็นกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย ส่วนใหญ่มีความรู้สึกประทับใจ ชื่นชอบรูปแบบ กิจกรรม และบรรยากาศภายในงาน มีความต้องการให้จัดงานขึ้นอีกในปีถัดไป ด้วยเหตุผลที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการออกแบบกิจกรรมและงานนิทรรศการที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดบุคคลภายนอกเข้าร่วมกิจกรรม และออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์เครือข่ายคนที่นิยมและชื่นชอบการเล่นว่าว โดย ให้ภาครัฐและปราชญ์ชาวบ้านเป็นตัวกลางในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกันกับชุมชนและเสนอเป็นนโยบายภาครัฐให้เป็นงานประจำปี เพื่อกระชับความสามัคคีและสร้างสัมพันธ์มิตรอันต่อเนื่องระหว่างคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ โดยความรักและความชื่นชอบในว่าวพื้นเมืองกลายเป็นสิ่งดึงดูดและเชิญชวนผู้ที่มีความปรารถนาเดียวกันมารวมตัวกันและสร้างความสันติสุขในพื้นที่ชายแดนใต้

2.6.2 ชุมประตู่ชัย อัตลักษณ์มลายูท้องถิ่นชายแดนใต้

2.6.2.1 วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

ชุมประตู่ชัย หรือ ปินตุกรือบัน เป็นสถาปัตยกรรมของชาวบ้านในแต่ละชุมชน ของพี่น้องชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเดือนรอมฎอน ตั้งอยู่บริเวณหน้าทางเข้าหมู่บ้าน ตำบล หรือหน้ามัสยิด กลายเป็นอัตลักษณ์ ประจำถิ่นที่สวยงาม ทั้งสีสันและลวดลาย รวมถึงขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี อีกทั้งชุมประตู่ชัยนี้ ยังถือเป็นการสืบสานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแต่โบราณ ที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์จากรุ่นสู่รุ่น สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจที่มาร่วมกัน สะท้อนถึงความรักความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวของคนในชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดความภูมิใจในวิถีชีวิตของชุมชน และความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่ความรักปรองดอง และความสันติสุขชายแดนใต้

2.6.2.2 รูปแบบและกิจกรรมในงาน

การสร้างชุมประตู่ชัยแต่ละแห่ง จะนำวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ทั้งไม้ไผ่ ต้นมะพร้าว โดยคนในชุมชนเอง ต่างร่วมลงขันกันเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนใครไม่มีเงินก็ลงแรง บางคนลงทั้งเงินลงทั้งแรง เป็นการสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นของคนในชุมชน การสร้างชุมประตู่ชัย นอกจากจะเป็นศิลปะที่สอดแทรกไปด้วยวัฒนธรรมมลายูที่บอกถึงอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนแล้ว ยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ แม่ทัพภาคที่ 4 ได้ส่งทหารเข้าไปช่วยสร้างชุมประตู่ชัยให้ นอกจากนี้ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ส่งเสริมให้มีการประกวดชุมประตู่ชัย ปินตุกรือบัน เป็นประจำทุกปี โดยมีเงินรางวัลให้กับชุมชนที่ชนะการประกวด ซึ่งมีชุมชนเข้าร่วมการประกวดเพิ่มขึ้นทุกปี อีกทั้งช่วยอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมปาดานี และช่วยเสริมภาพการมีส่วนร่วมกลายเป็นภาพสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

ปัจจุบัน ชุมประตู่ชัย หรือ ปินตุกรือบัน กลายเป็นประตู่แห่งวัฒนธรรม เพื่อต้อนรับเทศกาลวันฮารีรายอ เป็นกิจกรรมหนึ่งและหลาย ๆ กิจกรรมที่สำคัญนิยมทำในช่วงเวลากลางคืนในช่วงเดือนรอมฎอน โดยการมาร่วมกันสร้างชุมประตู่ชัย และออกแบบตามแต่ความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” และเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน เพื่อสร้างสีสันในช่วงวันเทศกาลวันฮารีรายอ และมีการส่งเสริมให้แต่งกายด้วยชุดมลายู เป็นเสน่ห์ความงดงามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเครื่องสะท้อนความภาคภูมิใจในความเป็นมลายู สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย เป็นสังคมมลายูที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสังคมที่เปิดรับความแตกต่าง พร้อมจะให้ผู้คนต่างวัฒนธรรมได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยน

ความรู้ความเข้าใจอย่างสร้างสรรค์ และยอมรับในการมีตัวตนของกันและกัน ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมที่สวยงาม

ภาพที่ 29 เจ้าหน้าที่หน่วยเฉพาะกิจสันติสุขร่วมสร้างซุ้มประตูชัย ณ บ้านพร้าว หมู่ 2 ต.

ปานะระ อ.ปานะระ จ.ปัตตานี ปี พ.ศ. 2566

ที่มา: ศูนย์ประชาสัมพันธ์ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า, 2566

“ซุ้มประตูชัย” เป็นซุ้มทางเข้าชุมชนหรือหมู่บ้าน เป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญเชิงอัตลักษณ์ของพี่น้องมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น และถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ว่าในช่วงเดือนรอมฎอน เยาวชนและคนหนุ่มสาวในแต่ละหมู่บ้าน จะร่วมแรง ร่วมใจ และรวบรวมกำลังทรัพย์ ช่วยกันสร้าง “ซุ้มประตูชัย” ขึ้นมาในพื้นที่หมู่บ้านตนเอง “ปิ่นตุกรือบัง” นอกจากจะเป็นซุ้มที่แสดงถึงอัตลักษณ์และศิลปะแห่งดินแดนมลายูแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งความรักความสามัคคีของคนในชุมชนด้วย ตัวอย่างการสร้างซุ้มประตูชัยในพื้นที่บ้านเจาะกลาดี หมู่ 8

ตำบลยะหา อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เป็น “ชุมชนประตูดุ๊ย” ที่ปลูกสร้างด้วยไม้อย่างยิ่งใหญ่อลังการ มี
 ปืนใหญ่ที่ทำให้หนักถึง “ปืนพญาตानी”

ภาพที่ 30 ชุมชนประตูดุ๊ย บ้านเจาะกลาดี จังหวัดยะลา ปี พ.ศ. 2566

ที่มา: ศูนย์ประชาสัมพันธ์ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า, 2566

2.6.2.3 วิเคราะห์ SWOT จัดกิจกรรม

จากกรณีศึกษากิจกรรมชุมชนประตูดุ๊ย อັตลัษณ์มลายูท้องถิ่นชายแดนใต้ ผู้วิจัยได้สรุป
 วิเคราะห์ SWOT เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและศักยภาพจากวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีรายละเอียดดังนี้

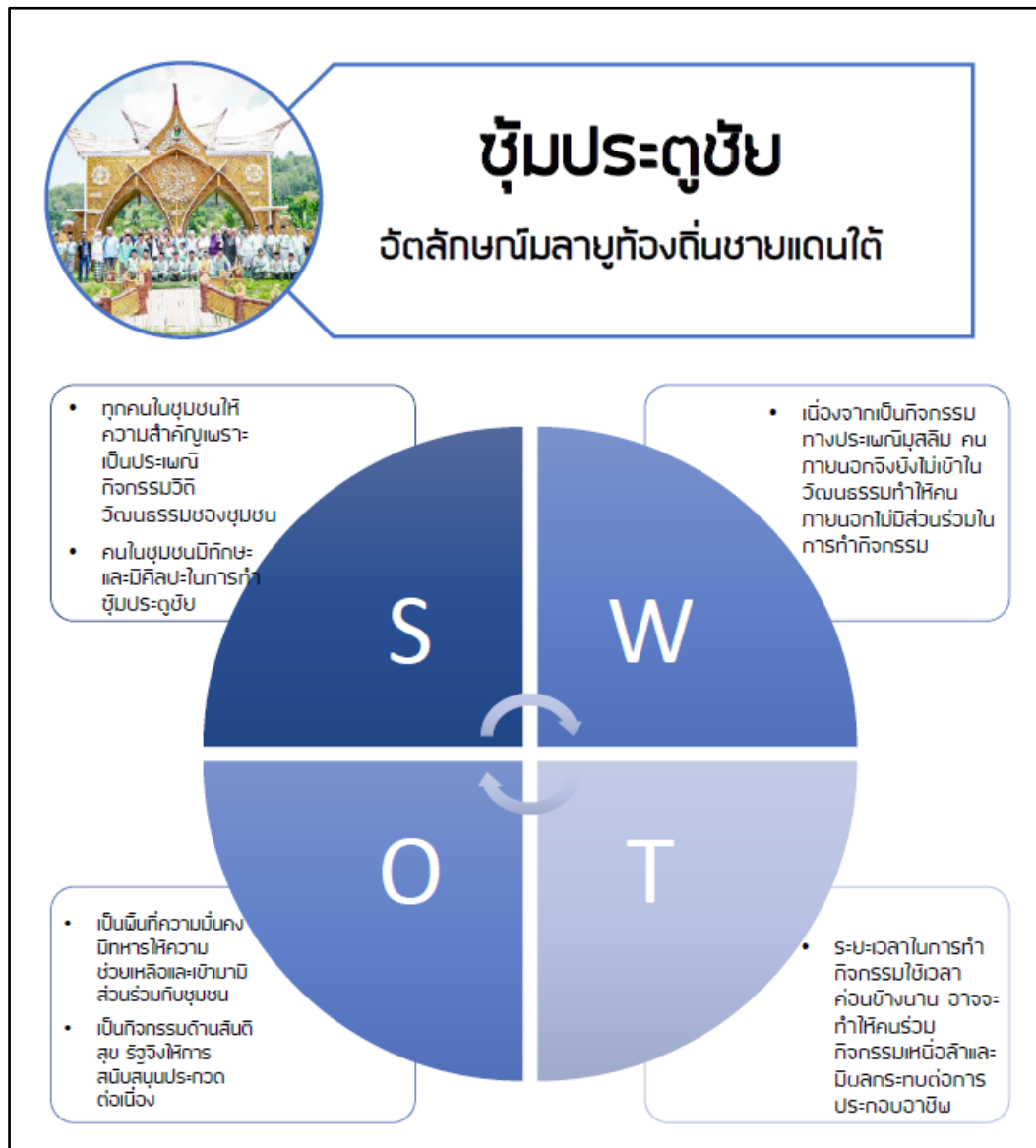
1) ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรมชุมชนประตูดุ๊ย อັตลัษณ์มลายูท้องถิ่นชายแดน
 ใต้ พบว่า

1.1) จุดแข็ง (Strengths) ได้แก่ ทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญเพราะเป็นประเพณี
 กิจกรรมวิถีวัฒนธรรมของชุมชน และคนในชุมชนมีทักษะและมีศิลปะในการทำชุมชนประตูดุ๊ย

1.2) จุดอ่อน (Weaknesses) ได้แก่ เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางประเพณีมุสลิม คน
 ภายนอกจึงยังไม่เข้าใจในวัฒนธรรม ทำให้คนภายนอกไม่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

1.3) โอกาส (Opportunities) ได้แก่ เป็นพื้นที่ความมั่นคง มีทหารให้ความ
 ช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน และเป็นกิจกรรมด้านสันติสุข รัฐจึงให้การสนับสนุนประกวด
 ต่อเนื่อง

1.4) อุปสรรค (Threats) ได้แก่ ระยะเวลาในการทำกิจกรรมใช้เวลาค่อนข้างนาน อาจจะทำให้คนร่วมกิจกรรมเหนื่อยล้าและมีผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ

ภาพที่ 31 ผลการวิเคราะห์ SWOT จากกิจกรรมประชุมประตูดีย์ วัดลักษณะมัลยูทงถิ่นชายแดนใต้

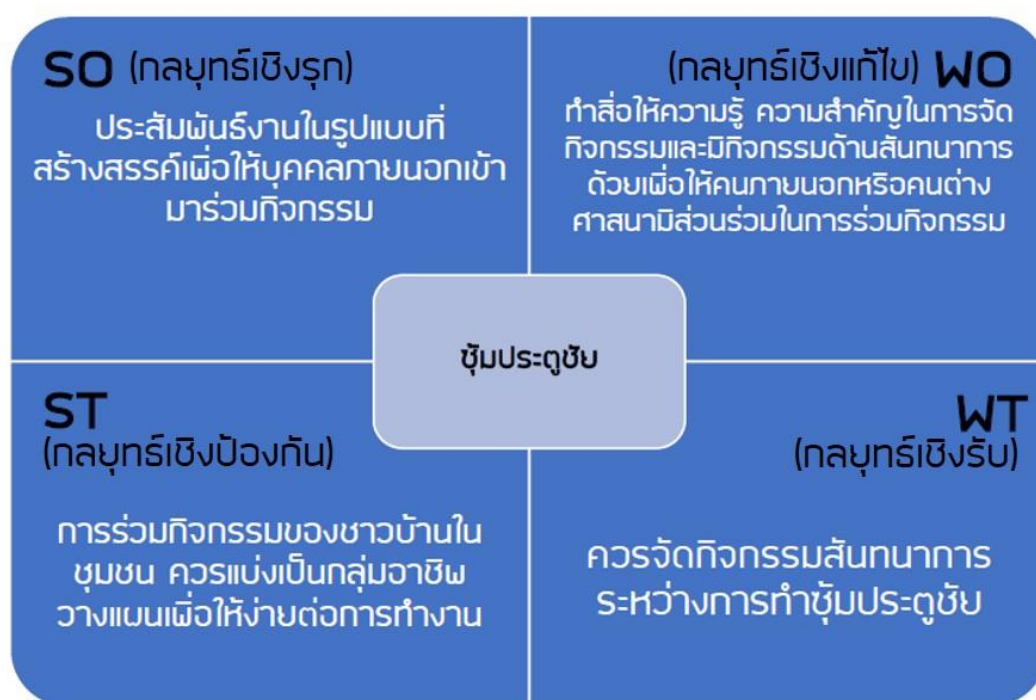
2) ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรมประชุมประตูดีย์ วัดลักษณะมัลยูทงถิ่นชายแดนใต้ ได้แก่

2.1) กลยุทธ์เชิงรุก (SO) ได้แก่ ประชาสัมพันธ์งานในรูปแบบที่สร้างสรรค์เพื่อให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรม

2.2) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) ได้แก่ ทำสื่อให้ความรู้ ความสำคัญในการจัดกิจกรรม และมีกิจกรรมด้านสันตนาการด้วยเพื่อให้คนภายนอกหรือคนต่างศาสนามีส่วนร่วม

2.3) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST) ได้แก่ การร่วมกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชน ควรแบ่งเป็นกลุ่มอาชีพ วางแผนเพื่อให้ง่ายต่อการทำงาน

2.4) กลยุทธ์เชิงรับ (WT) ได้แก่ ควรจัดกิจกรรมสันตนาการระหว่างการทำซุ้ม

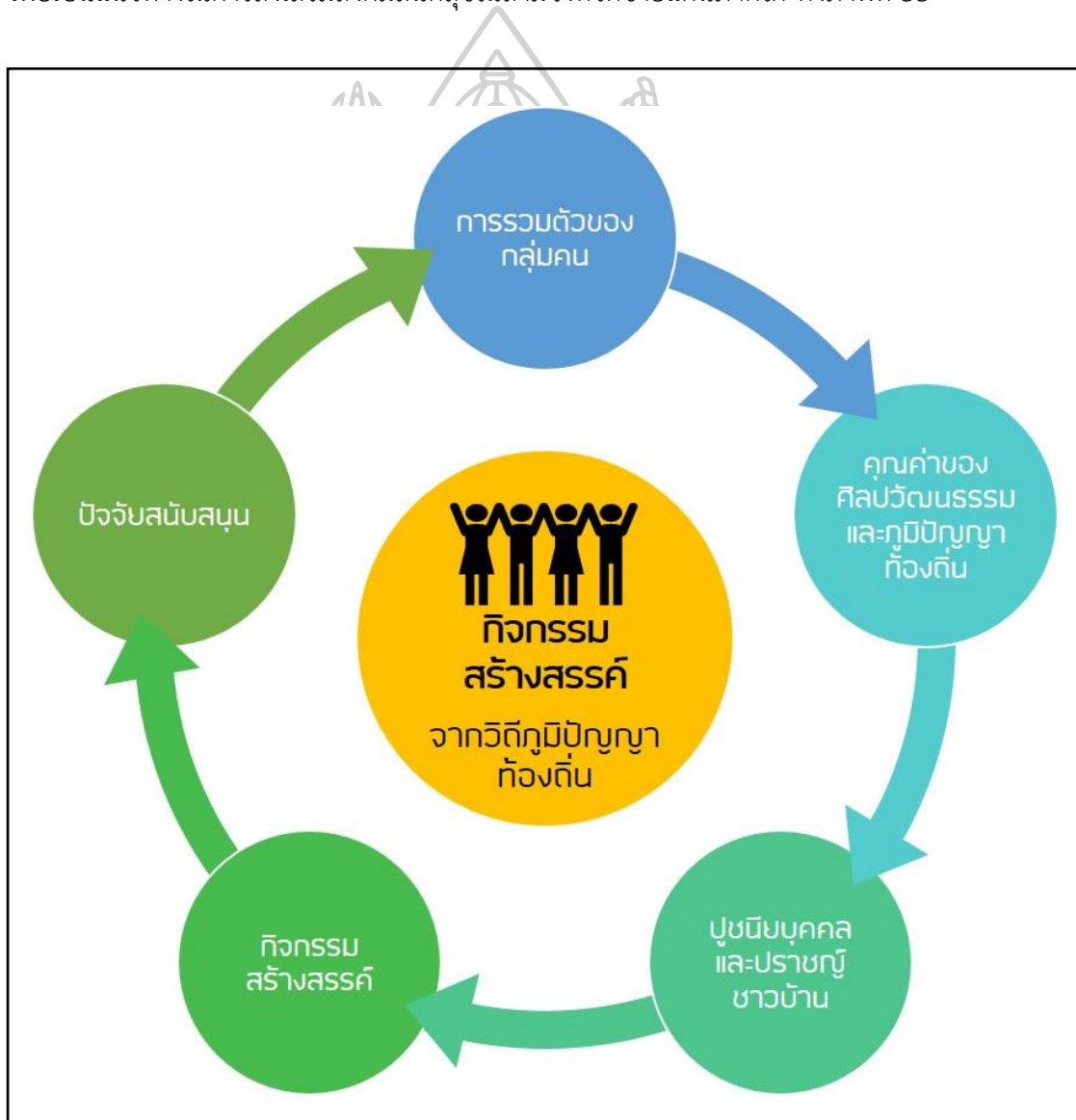

ภาพที่ 32 ผลการกำหนด TOWS Matrix ของกิจกรรมซุ้มประตูชัย

สรุปได้ว่า กิจกรรมซุ้มประตูชัย หรือ ปินตุกรือบัง เป็นคุณค่าทางสังคมและทางจิตใจ ที่มีในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน ที่ไม่สามารถประเมินเป็นตัวเลขได้ เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นการร่วมกันขับเคลื่อนให้เกิดเป็น “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่า เป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนเอง ทำให้เกิดความภูมิใจในตัวตนและความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพ

ต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ สร้างความร่วมมือร่วมใจ ตลอดถึงเข้าใจและยอมรับในวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่จากหน่วยงานภาครัฐและประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ตลอดถึงช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอัตลักษณ์ในพื้นที่สะท้อนความเป็นจังหวัดชายแดนใต้ของไทย

จากการจัดกิจกรรมทั้ง 2 กิจกรรมข้างต้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ผู้วิจัยได้สรุปว่าการจัดกิจกรรมมีองค์ประกอบในการออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จากวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังภาพที่ 33

ภาพที่ 33 องค์ประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์จากฐานรากภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากภาพที่ 33 ผู้วิจัยได้อธิบายองค์ประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์จากฐานรากภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การรวมตัวของกลุ่มคน เมื่อกลุ่มคนที่มีความรัก ความชื่นชอบ ความสนใจ ในเรื่องเดียวกัน เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการหรือกิจกรรมภายในกลุ่ม และต้องการรักษาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลายเป็นชุมชนสันติสุขที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสันติสุข ปราศจากความขัดแย้ง แยกแยก และแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา

2) คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งจุดประกายให้เกิดการรวมตัวขึ้น เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ รักษา สืบสาน และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม

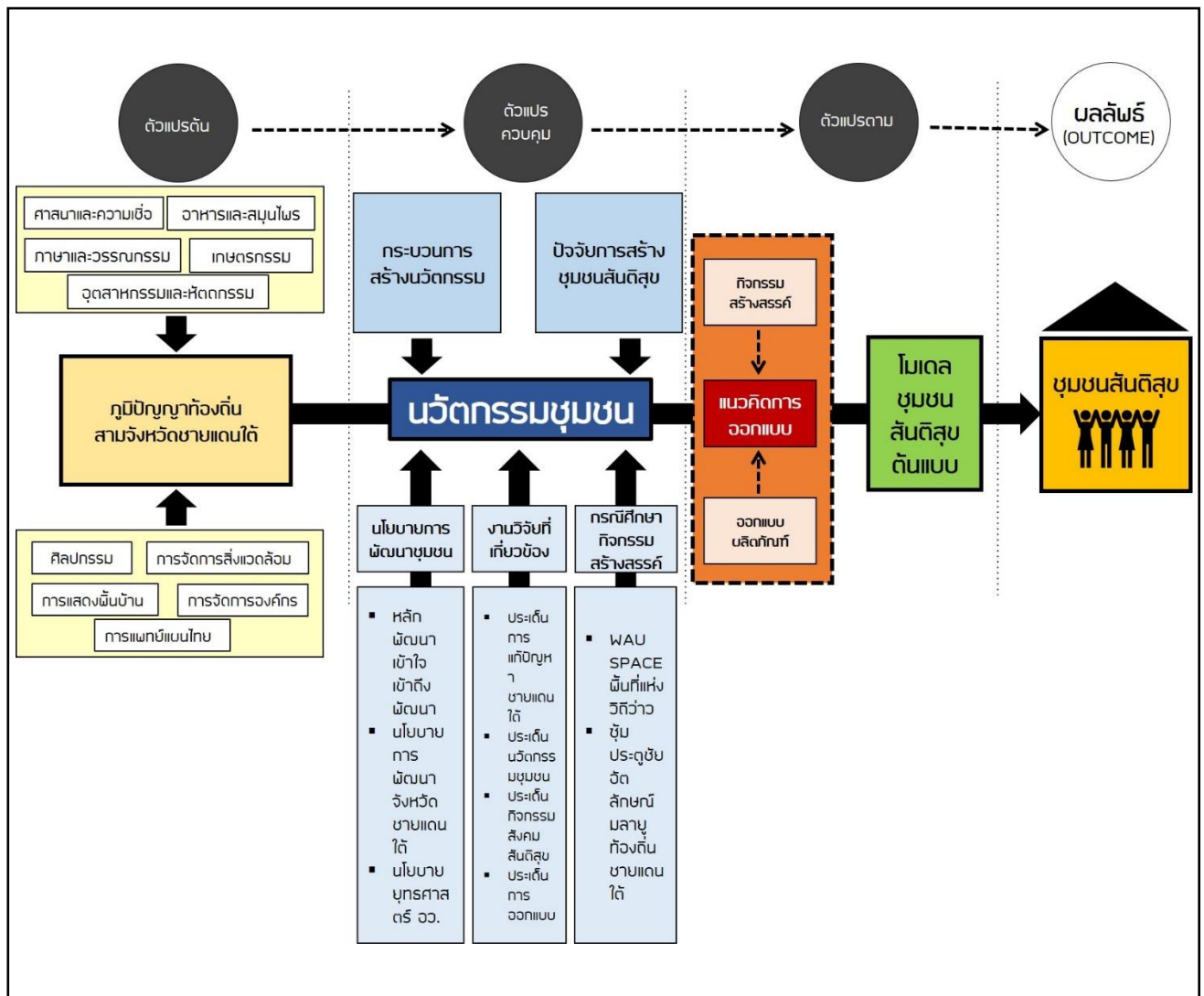
3) ปุชนียบุคคลและปราชญ์ชาวบ้าน ถือเป็นบุคคลสำคัญ การรวมตัวของสมาชิกเกิดขึ้นเพราะความตั้งใจอันแน่วแน่ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเคารพ ความนับถือ จึงเปรียบเสมือนบรรพบุรุษคนสำคัญที่จะส่งต่อเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาให้กับลูกหลาน ส่วนสมาชิกกลุ่มก็ได้ร่วมเชิดชูบุญคุณบรรพบุรุษ สร้างความรัก ความเข้าใจ สานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน เปรียบเสมือนศิษย์ที่มีครูคนเดียวกัน เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยก ไม่แบ่งแยก เกิดสมานฉันท์ที่ดีซึ่งกันและกัน

4) กิจกรรมสร้างสรรค์ เมื่อกลุ่มคนเกิดการรวมตัวกันแล้ว จึงเกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิด มุ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่สมาชิกกลุ่มได้เป็นผู้กำหนดขึ้น รวมถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากทุกพื้นที่ ซึ่งสิ่งสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์ที่สมาชิกกำหนดขึ้นนอกจากมีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วมแล้ว และยังต้องมีความหลากหลาย เพื่อสร้างความแปลกใหม่และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

5) ปัจจัยสนับสนุน ได้รับการสนับสนุนจากหลากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ช่วยให้เกิดความคล่องตัว ความสิ้นเปลือง และประสบความสำเร็จได้ตั้งตั้งใจเอาไว้มองสมาชิกกลุ่ม ก่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างความสันติสุขในการดำเนินการหรือกิจกรรมใด ๆ ดังนั้น ปัจจัยสนับสนุน จึงเป็นตัวการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จและความสันติสุขให้เกิดขึ้นในชุมชน

2.7 ข้อเสนอแนะทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ข้อสรุป ทบทวนวรรณกรรม ดังภาพที่ 34

ภาพที่ 34 ข้อเสนอแนะทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคม สันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) การเข้าร่วมและจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ การสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์และตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีรายละเอียด วิธีดำเนินงานวิจัยดังนี้

3.1 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างพื้นที่วิจัย

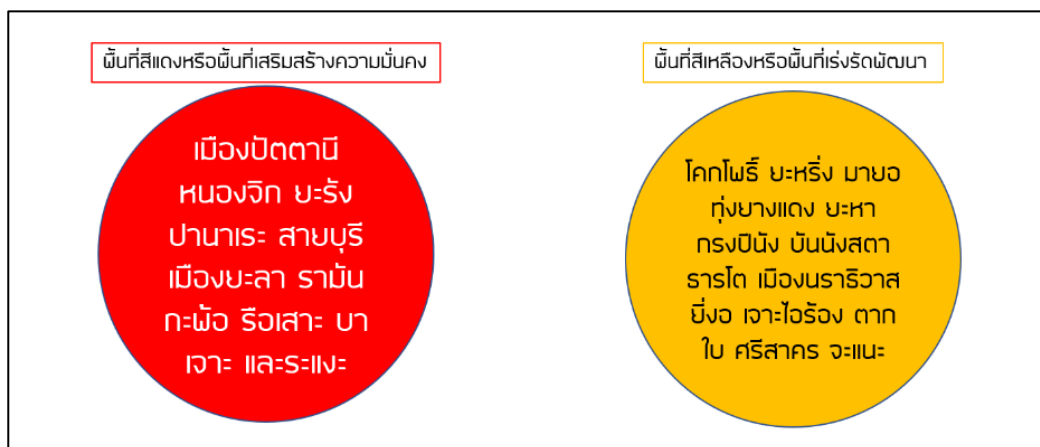
3.1.1 เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยที่เป็นพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แบ่งเป็นสถานะพื้นที่สีแดง และพื้นที่สีเหลือง ดังนี้

สถานะพื้นที่สีแดงหรือพื้นที่เสริมสร้างความมั่นคง มี 11 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี 2) อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี 3) อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี 4) อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี 5) อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี 6) อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 7) อำเภอรามัน จังหวัดยะลา 8) อำเภอกะพ้อ จังหวัดยะลา 9) อำเภอศรีเสาะ จังหวัดยะลา 10) อำเภอบาเจาะ จังหวัดยะลา และ 11) อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

สถานะพื้นที่สีเหลืองหรือพื้นที่เร่งรัดพัฒนา มี 16 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี 2) อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี 3) อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี 4) อำเภอทุ่งยางแดง จังหวัดปัตตานี 5) อำเภอยะหา จังหวัดยะลา 6) อำเภอกงปีนัง จังหวัดยะลา 7) อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา 8) อำเภอธารโต จังหวัดยะลา 9) อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส 10) อำเภอียงอ จังหวัดนราธิวาส 11) อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส 12) อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส 13) อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส 14) อำเภอจะแนะจังหวัดนราธิวาส 15) อำเภอสุไหงโกลก จังหวัดนราธิวาส และ 16) อำเภอสุไหงปาดิ จังหวัดนราธิวาส (สำนักปาตานีรายา เพื่อสันติภาพและการ

พัฒนา, 2561)

ภาพที่ 35 สถานะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยมีเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่และข้อกำหนดการลงพื้นที่ ดังนี้

1) เป็นพื้นที่ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นโดดเด่น โดยจากการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างนวัตกรรมชุมชนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด 10 ด้าน มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอาหารและสมุนไพร ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

2) เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย ผู้วิจัยสามารถเข้าพื้นที่และร่วมทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ได้อย่างปลอดภัย ได้รับความระแวง และกังวลใจจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3) เป็นพื้นที่ที่มีปัญหา เช่น ชุมชนที่ขาดความเข้าใจและความสามัคคีภายในชุมชน ชุมชนที่ขาดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความมีส่วนร่วมร่วมใจในการทำกิจกรรม ชุมชนที่ยังรู้สึกหวาดระแวงและไม่ปลอดภัย เป็นต้น

4) เป็นพื้นที่ที่สมาชิกของชุมชนมีความต้องการให้เกิดกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความสันติสุขในชุมชน

5) เป็นพื้นที่ที่ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ก้าวไกล มีความรู้ ความสามารถ และเปิดรับการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง พัฒนาให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

6) เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมและได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น การให้ร่วมประชุมหารือ การอนุเคราะห์สถานที่จัดกิจกรรม และการอนุเคราะห์ความช่วยเหลือ เป็นต้น

จากเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ลักษณะของพื้นที่วิจัย 6 ชุมชน ได้แก่

1) ชุมชนบ้านจะรัง จังหวัดปัตตานี มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอาหาร คือ การผลิตและแปรรูปน้ำตาล

โหนด 2) ชุมชนบ้านทุ่ง จังหวัดปัตตานี มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตร คือ การทำนาข้าวพื้นเมือง 3) ชุมชนหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม คือ การทำผ้ามัดย้อมจากดินธรรมชาติ 4) ชุมชนตะไละหะลือ จังหวัดยะลา มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม คือ การทำกริชรามันท์ 5) ชุมชนบาโงเปาะเล็ง จังหวัดนราธิวาส มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านหัตถกรรม คือ การพิมพ์ลายผ้าปาเต๊ะ และ 6) ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ จังหวัดนราธิวาส มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ แหล่งรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานและเรียนรู้อักษรอาหรับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัย

พื้นที่	เกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย				
	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	ความต้องการของชุมชน	ผู้นำชุมชน	พื้นที่ปลอดภัย	การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ
1.ชุมชนบ้านจะรัง จังหวัดปัตตานี	- ด้านอาหาร (น้ำตาลโตนด)	- แปรรูปน้ำตาลโตนด	- ตีมาก	- ปลอดภัยมาก	- อบต. - พัฒนาชุมชน - เกษตรอำเภอ
2.ชุมชนบ้านทุ่ง จังหวัดปัตตานี	- ด้านเกษตร (นาข้าวพื้นเมือง)	- แปรรูปข้าวพื้นเมือง - ออกแบบบรรจุภัณฑ์ - จัดกิจกรรมงานข้าว	- ตีมาก	- ปลอดภัย	- อบต. - พัฒนาชุมชน - เกษตรอำเภอ
3.ชุมชนหน้าถ้ำ จังหวัดยะลา	- ด้านหัตถกรรม (ผ้ามัดย้อม)	- ออกแบบลายผ้า - ออกแบบตราสินค้า	- ตีมาก	- ปลอดภัยมาก	- อบต. - พัฒนาชุมชน
4.ชุมชนตะไละหะลือ จังหวัดยะลา	- ด้านหัตถกรรม (กริช)	- ไม่มี	- ตีมาก	- ปลอดภัย	- เทศบาล - พัฒนาชุมชน
5.ชุมชนบาโงเปาะเล็ง จังหวัดนราธิวาส	- ด้านหัตถกรรม (ผ้าปาเต๊ะ)	- ฝึกตัดเย็บเสื้อผ้า	- ตีมาก	- ปลอดภัยมาก	- อบต. - พัฒนาชุมชน
6.ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ จังหวัดนราธิวาส	- ด้านภาษาและวรรณกรรม (อักษรอาหรับ)	- ฝึกเขียนอักษรอาหรับ - ออกแบบของที่ระลึก	- ตีมาก	- ปลอดภัยมาก	- อบต. - พัฒนาชุมชน

จากนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน โดยจะเลือกพื้นที่วิจัย จังหวัดละ 1 ชุมชน โดยการแบ่งค่าคะแนนในการประเมินตามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (ตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert, 1961) โดยเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	มีค่าเท่ากับ 5 คะแนน
มาก	มีค่าเท่ากับ 4 คะแนน
ปานกลาง	มีค่าเท่ากับ 3 คะแนน
น้อย	มีค่าเท่ากับ 2 คะแนน
น้อยที่สุด	มีค่าเท่ากับ 1 คะแนน

โดยแปลความหมายของคะแนน ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ยของแต่ละประเด็น โดยอาศัยแนวคิดของ บุญชม ศรีสะอาด (2545) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ช่วงคะแนน 4.51-5.00	หมายถึง การดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด
ช่วงคะแนน 3.51-4.50	หมายถึง การดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน อยู่ในระดับมาก
ช่วงคะแนน 2.51-3.50	หมายถึง การดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง
ช่วงคะแนน 1.51-2.50	หมายถึง การดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน อยู่ในระดับน้อย
ช่วงคะแนน 1.00-1.50	หมายถึง การดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ผู้วิจัยนำแบบประเมินประเด็นในชุมชนในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย ให้ผู้นำชุมชน ประชาชน ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ และชาวบ้านในชุมชน ประเมินชุมชนของตนเอง โดยเลือกผู้ประเมิน จำนวนชุมชนละ 30 คน ใช้วิธีเฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยกำหนดชุมชนที่มีคะแนนน้อยที่สุดจะเป็นชุมชน ที่ได้รับการแก้ปัญหามากที่สุด เพื่อผู้วิจัยจะได้ลงพื้นที่วิจัยและจัดกิจกรรมในชุมชนให้เกิดประโยชน์ กับชุมชนมากที่สุด ได้ผลการประเมินดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลประเมินประเด็นในชุมชนในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย

ประเด็นในชุมชนในการคัดเลือกพื้นที่วิจัย	ปัตตานี		ยะลา		นราธิวาส	
	บ้านรัง	บ้านทุ่ง	บ้านหน้าถ้ำ	บ้านตะโกละหลือ	บ้านบางปะเต็ง	บ้านศาลาลูกไก่
1. คนในชุมชนมีความสามัคคีกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน	4.20	3.5	3.20	4.5	5.00	3.5
2. สุขภาพของคนในชุมชนดี	2.80	2.20	2.00	3.00	4.50	2.00
3. สาธารณูปโภคเข้าถึงทุกครัวเรือน	3.10	3.35	3.20	3.5	3.50	3.50
4. คนในชุมชนมีความปลอดภัย	3.00	2.80	2.00	3.00	4.00	2.50
5. สิ่งแวดล้อมในชุมชนดี	5.00	4.50	4.00	5.00	4.20	4.30
6. เศรษฐกิจในชุมชนดี	2.20	2.00	2.00	2.8	3.50	2.20
7. หน่วยงานรัฐในชุมชนให้ความช่วยเหลือ	2.00	2.00	2.00	2.5	3.00	2.00
8. ชุมชนมีภูมิปัญญาเป็นฐานรากในการดำเนินชีวิต	4.90	4.50	3.80	5.00	3.20	4.30
9. วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นยังคงอยู่	5.00	4.40	4.50	5.00	4.20	4.00
10. ชุมชนมีสันติสุข	3.00	3.20	3.00	3.20	3.00	2.80
ค่าเฉลี่ย	3.52	3.25	2.97	3.75	3.81	3.11
แปลผล	มาก	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก	มาก	ปานกลาง

3.1.2 พื้นที่วิจัย

จากการเกณฑ์ในการคัดเลือกข้างต้น ผู้วิจัยได้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ 3 ชุมชนที่มีคะแนนน้อยที่สุด ได้แก่ 1) ชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ได้ 2.97 คะแนน เป็นชุมชนไทยพุทธซึ่งมีภูมิปัญญาหัตถกรรมสีย้อมธรรมชาติ มีความต้องการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เกิดสัมมาชีพในชุมชน 2) ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภออิงอ จังหวัดนราธิวาส ได้ 3.11 คะแนน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ครอบคลุมเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัย ถึงแม้ว่าชุมชนบ้านศาลาลูกไก่เป็นชุมชนมุสลิม แต่เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีความต้องการให้เกิดกิจกรรมพัฒนาวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์กิจกรรมจากภูมิปัญญาด้านภาษาอาหรับ และ 3) ชุมชนบ้าน

ทุ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ได้ 3.25 คะแนน เป็นชุมชนที่มีความต้องการให้ออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตร

3.1.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.3.1 ประชากร

1) ประชากรเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

(1) ประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะลิวะหลอ อำเภอรามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน (ชุมชนบาโงเปาะเล็งอำเภอสุโหงโกลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอียิ่ง) ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 400 คน

(2) ผู้เข้าร่วมงาน “กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน” ในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ กลุ่มสีมายา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 50 คน

(3) ผู้เข้าร่วมงาน “การประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหารบวิจิตร (คีอต)” ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอียิ่ง จังหวัดนราธิวาส ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 50 คน

(4) ผู้เข้าร่วมงาน “มาแแกนาซิมาเอโน๊ะ” ในวันที่ 8 มีนาคม 2566 ณ ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 200 คน

2) ประชากรเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

(1) ผู้เข้าร่วมงาน งาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ณ ทุ่งเดินดิน อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2565 ประกอบด้วย กลุ่มผู้จัดงาน กลุ่มครูว่าว กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ และกลุ่มผู้เข้าร่วมงาน

(2) ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

(3) นักวิชาการ ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

(4) ผู้นำชุมชน พื้นที่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะลิวะหลอ อำเภอรามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน (ชุมชนบาโงเปาะเล็งอำเภอสุโหงโกลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอียิ่ง)

3.1.3.2 กลุ่มตัวอย่าง

1) กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ

ขนาดกลุ่มตัวอย่างการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัย กำหนดโดยใช้วิธีการเปิดตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ดังนี้

(1) ประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน ที่ประชากรจำนวน 400 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาดกลุ่ม 196 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 200 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในกลุ่มของประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน โดยการแจกแบบสอบถามให้กับประชาชนที่ให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจ

(2) ผู้เข้าร่วมงาน “กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนมรดกชาติจากดิน” ที่ประชากรจำนวน 50 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาดกลุ่ม 44 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 50 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในกลุ่มผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนมรดกชาติจากดิน โดยการแจกแบบสอบถามให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจ

(3) ผู้เข้าร่วมงาน “การประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอักษรรอรับวิจิตร (คีต)” ที่ประชากรจำนวน 50 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาดกลุ่ม 44 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 50 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในกลุ่มผู้เข้าร่วมงานการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอักษรรอรับวิจิตร (คีต) โดยการแจกแบบสอบถามให้กับผู้เข้าร่วมงานที่ให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจ

(4) ผู้เข้าร่วมงาน “มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ” ในวันที่ 8 มีนาคม 2566 ณ ศาลาบาบูนู ชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ที่ประชากร จำนวน 200 คน ระดับความเชื่อมั่นในการสุ่ม 95% ได้ขนาดกลุ่ม 132 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 140 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในกลุ่มผู้เข้าร่วมงานมาแกลนาซิเมาะโน๊ะ โดยการแจกแบบสอบถามให้กับผู้เข้าร่วมงานที่ให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจ

2) กลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ

ขนาดกลุ่มตัวอย่างการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัย ประกอบด้วย 4 กลุ่ม กำหนดขนาดโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ในกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยและการจัดกิจกรรมในพื้นที่ โดยการประสานงานโดยตรงเพื่อขอเข้าพบและนัดหมายประชุมเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยตามหลักการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

(1) ผู้เข้าร่วมงาน งาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ณ พุงเดินดิน อำเภอมาบตาพุด จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2565 โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประชาชน ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ในฐานะ ผู้จัดการ ครูว่าว เยาวชนในพื้นที่ และผู้เข้าร่วมงาน จำนวน 10 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือ สันทนาการกลุ่ม 2-3 คน

(2) ปรากฏชาวบ้าน โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่ เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 3 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

(3) นักวิชาการ โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 3 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

(4) ผู้นำชุมชน โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะลิวะหลอ อำเภอรามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน (ชุมชนบาโงเปาะ เล็งอำเภอสุโหงโกลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอเย็งอ) มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสถานการณ์ภายในชุมชนเป็นอย่างดี มีความสามารถสื่อสาร และถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้กับชาวบ้านในชุมชนของตนเองเข้าใจไปในทิศทางที่ถูกต้อง เหมาะสม จำนวน 10 คน ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

3.2.1 เครื่องมือในการศึกษา

3.2.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมงาน งาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” เป็นลักษณะข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับรูปแบบ กิจกรรม ความคิดเห็นในการเข้าร่วมงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”

2) แบบสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นลักษณะข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

3.2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ วิเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน ได้แก่

1) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะลีะหะลือ อำเภอรามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน (ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสุไหงโก-ลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอ ยี่งอ)

2) แบบสัมภาษณ์นักวิชาการ เป็นลักษณะข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ และการแก้ไขปัญหาของภาครัฐในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.2.1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบได้ ได้แก่

1) แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เป็นลักษณะข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

2) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและความสุขของประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะลีะหะลือ อำเภอ รามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน(ชุมชนบาโงเปาะ เล็งอำเภอสุไหงโก-ลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอ ยี่งอ) เป็นลักษณะข้อคำถามปลายปิด จำนวน 10 ข้อคำถาม

3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ 3 ชุมชน ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี, ชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา, ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอ ยี่งอ จังหวัดนราธิวาส เป็นลักษณะข้อคำถามปลายปิด แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และปรับปรุง

3.2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นและแบบ

ประเมินความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น ประเมินและขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากนั้นผู้วิจัยได้นำมาประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) โดยพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 ขึ้นไป (ภาคผนวก ข) สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ในการวิจัยต่อไปได้

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่สร้างขึ้น ประเมินและขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content validity) จากนั้นผู้วิจัยได้นำมาประเมินหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) โดยพบว่า ทุกข้อคำถามมีค่า IOC ระหว่าง 0.60-1.00 ขึ้นไป สามารถนำแบบสอบถามไปใช้ในการวิจัยต่อไปได้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท คือ แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ด้วยตนเอง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการลงพื้นที่ภาคสนามใน 6 ชุมชน ได้แก่ ได้แก่ ชุมชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอบะนาระ และ ชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง) ชุมชนในพื้นที่จังหวัดยะลา 2 ชุมชน (ชุมชนบ้านตะไละหะลือ อำเภอรามัน และชุมชนหน้าถ้ำ อำเภอมืออ) และชุมชนในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส 2 ชุมชน (ชุมชนบาโงเปาะเล็งอำเภอสู่โข-ลก และชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอยี่งอ) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2565 หมายเลขรับรอง COE 65.0422-073 ผู้วิจัยจึงดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยยึดการเก็บข้อมูลตามหลัก เฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ผู้วิจัยโทรศัพท์และส่งหนังสือทางราชการเพื่อติดต่อกับหน่วยงานราชการในพื้นที่ ในการขอความอนุเคราะห์ลงพื้นที่ ตลอดทั้งประสานกับผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่ออำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการเก็บข้อมูลในพื้นที่
- 2) ผู้วิจัยลงพื้นที่ตามวันและเวลาที่กำหนดไว้ โดยมีการประสานกับหน่วยงาน ผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนการลงพื้นที่ทุกครั้ง ตลอดทั้งผู้วิจัยจะต้องลงพื้นที่ร่วมกับหน่วยงาน หรือผู้นำชุมชน หรือผู้เกี่ยวข้องในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตในการเข้าสู่พื้นที่ทุกครั้ง
- 3) ผู้วิจัยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่อย่างเป็นระบบ โดยแยกเป็นข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างชัดเจน

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ จากหนังสือ วารสาร บทความ นิตยสาร บทความทางอินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการวิจัยในครั้งนี้ รวมทั้งงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมและนำข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบและอ้างอิง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามมาวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Editing) โดยผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก
- 2) การลงรหัส (Coding) โดยนำแบบสอบถามที่ถูกต้องมาลงรหัสตามที่ได้ กำหนดรหัสไว้ และนำแบบสอบถามที่ได้ลงรหัสแล้วมาวิเคราะห์และประมวลผล

3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตรวจสอบ ความแม่นยำตรงของข้อมูล (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของข้อมูล โดยการใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล คือ การ

เก็บข้อมูลในช่วงเวลาที่ต่างกัน สถานที่ต่างกัน และจากบุคคลหลายกลุ่ม เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุมมองเดียวกันหรือไม่ จากนั้นในวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จัดหมวดหมู่ของข้อมูล ตามประเด็นที่ได้ทำการศึกษา สรุปและตีความ (Conclusion and Interpretation) ตลอดจนการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลใน ภาพรวมภายใต้ขั้นตอนของการศึกษาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาความ (Descriptive) ในแต่ละประเด็นของการศึกษา และใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับแนวโน้มและความเป็นได้ที่จะเกิดในอนาคต ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคต จะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดจนจนถึงการกำหนดยุทธวิธี (Strategies) และวิธี (tactic) เพื่อนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์และป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ได้

สรุปวิธีการดำเนินการวิจัยบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แนวทางการเก็บข้อมูลแบบ Mix Method Research โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านในชุมชน นักวิชาการ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 ผู้วิจัยลงพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยการศึกษา รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.2 กำหนดแนวทางในการคัดเลือกพื้นที่ที่ต้องการศึกษา เช่น เป็นชุมชนที่เป็นพื้นที่สีเหลือง มีปัญหาความไม่สงบสุขในพื้นที่ แต่มีความปลอดภัย เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาโดดเด่น เป็นต้น

1.3 คัดเลือกพื้นที่ที่ต้องการศึกษา ตลอดจนถึง สำนวความพร้อม ความต้องการ และการยอมรับของชุมชนในการเข้าร่วมหรือให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

2. นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

2.1 ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

2.2 คัดเลือกนโยบายที่เหมาะสมในการสร้างนวัตกรรมชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

3. ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

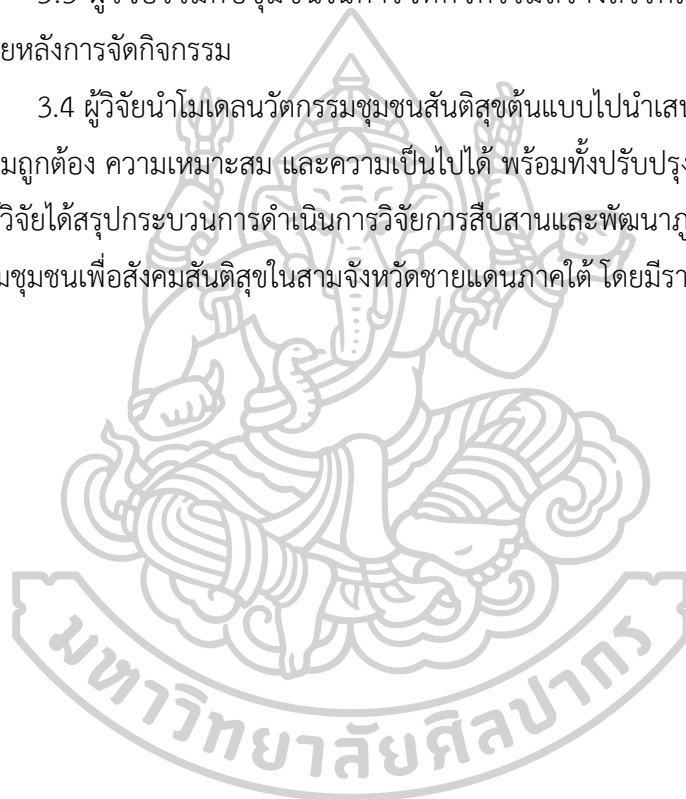
3.1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เคยเกิดขึ้นหรือสามารถจัดให้เกิดขึ้นได้ตามหลักศาสนาของชุมชน

3.2 สํารวจและคัดเลือกชุมชนที่ต้องการให้เกิดการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ขึ้นภายในพื้นที่ ซึ่งจะต้องเป็นชุมชนที่มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรม มีการกำหนดพื้นที่ปลอดภัยในการดำเนินกิจกรรมอย่างเหมาะสม

3.3 ผู้วิจัยร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในพื้นที่ ตลอดทั้งประเมินผลภายหลังการจัดกิจกรรม

3.4 ผู้วิจัยนำโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบไปนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

โดยผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการดำเนินการวิจัยการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีรายละเอียด ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปกระบวนการดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์	1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้	2. นโยบายแผนการ พัฒนาชุมชนเพื่อ วิเคราะห์และสังเคราะห์ ให้ได้แนวทางในการ สร้างนวัตกรรมชุมชน	3. ปัจจัยสันติสุขและ ชุมชนสันติสุขเพื่อ ออกแบบกิจกรรม สร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิด ทางนวัตกรรมชุมชนสันติ สุขต้นแบบ
ประเภทการวิจัย	วิจัยเชิงคุณภาพ	วิจัยผสมผสาน	วิจัยผสมผสาน
กลุ่มประชากร	<ul style="list-style-type: none"> • ประชาชนชาวบ้าน • นักวิชาการ • ผู้นำชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> • นักวิชาการ • ผู้นำชุมชน • ประชาชนในพื้นที่ 6 ชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> • ประชาชนชาวบ้าน • นักวิชาการ • ผู้นำชุมชน • ประชาชนในพื้นที่ 3 ชุมชน
เครื่องมือการวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> • การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) 	<ul style="list-style-type: none"> • การสัมภาษณ์ ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) • แบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) 	<ul style="list-style-type: none"> • การสัมภาษณ์ ใช้วิธีเลือกเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) • แบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling)
เทคนิคการวิเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> • การวิจัยอนาคตแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) • การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) • การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) 	<ul style="list-style-type: none"> • ค่าสถิติพื้นฐาน • การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) • การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) 	<ul style="list-style-type: none"> • ค่าสถิติพื้นฐาน • การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) • การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยหัวข้อ “การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ประกอบด้วย 1) ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) วิเคราะห์และสังเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน และ 3) ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ สามารถสรุปผลการศึกษาและวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

4.3 ผลการศึกษาปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลลัพธ์และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

4.1 ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเลือกพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

4.1.1 พื้นที่จังหวัดปัตตานี

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ใน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ และชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง มีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนบ้านทุ่ง ตั้งอยู่ในตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมุสลิม เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ที่มีทุนทางวัฒนธรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ข้าวเมาะเนาะ” ที่เป็นภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว เด็ก ๆ ในชุมชนจะมาเล่นว่าวร่วมกันในทุ่งนา โดยเฉพาะบริเวณศาลานาบูชุมชนบ้านทุ่ง ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาอย่างช้านาน จากการลงพื้นที่ครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยได้เลือกให้พื้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง เป็นพื้นที่สำหรับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

ภาพที่ 36 สภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านทุ่ง อำเภอปะนาเระ

ภาพที่ 37 การพูดคุยและทำความเข้าใจกับแกนนำและชาวบ้านในชุมชนบ้านทุ่ง

ชุมชนบ้านจะรัง ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นทางด้านเกษตรกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประชากรนับถือศาสนาอิสลาม 100% และยังเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์จากต้นตาลโตนด

ภาพที่ 38 ผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนบ้านจะรัง

4.1.2 พื้นที่จังหวัดนราธิวาส

ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการลงพื้นที่ 2 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสู่หงโก-ลก ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับ “ผ้าปาเต๊ะ” ได้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน คือ นายเจ๊ะอาแซ บินเจ๊ะอาหลี ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านในตำบลบาโงเปาะเล็ง อำเภอสู่หงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส และได้ลงพื้นที่ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอยิ่งอ มีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนบาโงเปาะเล็ง ตั้งอยู่ในตำบลสู่หงโก-ลก อำเภอสู่หงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำ “ผ้าปาเต๊ะ” โดยลวดลายบนผ้าปาเต๊ะกลายเป็นศิลปะที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชายแดนใต้ ซึ่งชุมชนนี้ยังเป็นชุมชนที่มีการทำผ้า

ปาเต๊ะพิมพ์ด้วยมือ ในขณะที่พื้นที่อื่นได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการไปทำในลักษณะปาเต๊ะพิมพ์ลายสำเร็จรูปที่สะดวกและรวดเร็วกว่า การพิมพ์มือต้องใช้ความพิถีพิถันและใช้ระยะเวลาทำต่อผืนนานกว่า โดยนายเจ๊ะอาแซ บินเจ๊ะอาหลี ผู้ก่อตั้งโรงงานผ้าปาเต๊ะพิมพ์มือ ได้อธิบายถึงจุดเด่นของลายผ้าปาเต๊ะแบบพิมพ์มือที่ได้จากการนำอุปกรณ์พิมพ์ลายแบบดั้งเดิม ซึ่งทำจากเหล็กมาเป็นแม่พิมพ์ ลวดลายเฉพาะ โดยส่วนใหญ่จะเป็นลายดอกไม้ ใบไม้ที่มีนับพันแบบ มาทาบทับบนผืนผ้า ไปที่ละจุดอย่างสม่ำเสมอจนได้ลวดลายตามชอบ กระบวนการนี้ต้องใช้ทักษะความชำนาญขั้นสูงเพื่อให้ได้ลวดลายที่คมชัด สม่ำเสมอ และตรงกันทุกจุด แล้วจึงระบายสีที่เป็นสีพิเศษสูตรลับเฉพาะลงไปจนเต็มพื้นที่ของลายผ้า ประกอบกับมีกระบวนการที่แตกต่างจากการลงสีผ้าทั่วไป ทำให้ได้ผ้าปาเต๊ะที่มีสีสันสดใส สีส้มตก ยิ่งใช้ไปนาน ๆ สีของผ้าก็จะยิ่งเห็นเด่นชัดมากขึ้น ในปัจจุบันนี้ชุมชนบาโงเปาะเล็งกลายเป็นแหล่งผลิตและแหล่งศึกษาเรียนรู้พัฒนาอาชีพให้คนในชุมชน จึงเป็นงานฝีมือที่มีคุณค่าทางจิตใจต่อผู้พิมพ์ ที่เป็นกลุ่มแม่บ้านในชุมชนบาโงเปาะเล็ง ซึ่งได้รับการสืบทอดฝีมือจากนายเจ๊ะอาแซ ด้วยการสนับสนุนของเทศบาลเมืองสุโขทัย-ลก และถูกส่งต่อไปถึงผู้รับทั่วทุกมุมโลกให้ได้ร่วมมีความสุขกับการสวมใส่ผ้าปาเต๊ะที่ทำมาจากหัวใจคนชายแดนใต้

ปัจจุบันผ้าปาเต๊ะของชุมชนบาโงเปาะเล็งได้ถูกส่งออกไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ อาทิ พม่า ลาว เยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ และสหรัฐอเมริกา ที่มีความชื่นชอบในลวดลายของผ้าปาเต๊ะซึ่งมีลักษณะเฉพาะตามศิลปะพื้นถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ แตกต่างจากพื้นที่อื่น ดังนั้น ผ้าปาเต๊ะ 1 ผืนสามารถแปรรูปเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายหลากหลายรูปแบบ โดยได้รับความนิยมนจากทุกกลุ่มทุกวัย เพราะสามารถประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย จึงเป็นความภาคภูมิใจของชุมชนบาโงเปาะเล็งที่ได้ร่วมอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอด เพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส

ภาพที่ 39 ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบาโงเปาะเล็ง

ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ ตั้งอยู่ในตำบลละหาร อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส มีพิพิธภัณฑ์มรดกวัฒนธรรมอิสลามศูนย์การเรียนรู้อัลกุรอาน ตั้งอยู่ที่โรงเรียนสมานมิตรวิทยา โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 โดยมีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานโบราณที่คัดด้วยลายมือ เป็นมรดกทางศิลปะวัฒนธรรมอิสลามที่ตกทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทางพิพิธภัณฑ์ได้รวบรวมคัมภีร์อัลกุรอาน ไว้จำนวน 79 เล่ม คัมภีร์ส่วนใหญ่ได้มาจากคาบสมุทรแหลมมลายู นูซันตารา (Nusantara) และบางประเทศในโลกมุสลิมที่เคยมาติดต่อกับประเทศไทยในอดีต คัมภีร์ดังกล่าวมีอายุตั้งแต่ 150-1100 ปี มีลวดลายที่สวยงามมาก ประดับกรอบด้วยทองคำเปลว เขียนด้วยศิลปะมลายู จีนและอาหรับ ผสมผสานกันแสดงถึงความหลากหลายในพื้นที่ คัมภีร์นี้เริ่มชำรุดจากสภาพอากาศที่มีความชื้นและไม่ได้รับการดูแลอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ จึงจำเป็นที่จะต้องส่งไปดำเนินการซ่อมที่หอสมุดสุไลมานียะห์ นครอิสตันบูล ประเทศตุรกี โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมของประเทศไทย ในการช่วยดำเนินการซ่อมแซมโดยใช้กระบวนการวิทยาศาสตร์เชิงการอนุรักษ์ นอกจากประเภทคัมภีร์อัลกุรอานแล้ว ทางพิพิธภัณฑ์ได้รวบรวมประเภทเอกสารและอุปกรณ์โบราณต่าง ๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตและความโดดเด่นของบรรพบุรุษในอดีตที่ผ่านมา

ภาพที่ 40 ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่

4.1.3 พื้นที่จังหวัดยะลา

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ใน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตะโละหะลอ อำเภอรามัน และชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอมือเืองยะลา มีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนตะโละหะลอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ชุมชนตะโละหะลอ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการทำ “กริช” โดย นายตีพะลี อะตะบู เล่าว่า ชุมชนบ้านตะโละหะลอ ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพการทำกริชขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2536 การทำกริชรามันห์เป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไป มีการสั่งซื้อกริชมากขึ้นและมีหลากหลายรูปแบบ ทำให้มีการดำเนินการจัดทำกริชตามความต้องการของลูกค้าเรื่อยมา และมีการสะสมกริชหลากหลายรูปแบบ เมื่อมีการสะสมกริชมากขึ้น ดังนั้น จึงมีแนวคิดจัดตั้ง เป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้น ในปี พ.ศ.2545 โดยมีหน่วยงานภาครัฐ จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มาสนับสนุน จัดระบบให้ดีขึ้น เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพิพิธภัณฑ์ตะโละหะลอ ได้จัดแสดงวัตถุโบราณและผลิตภัณฑ์ที่จำลองขึ้นมาใหม่ โดยใช้บ้านผู้ก่อตั้งเป็นพื้นที่จัดแสดงเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ มีทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของพื้นที่ โดยชุมชนมีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึก ทำให้เข้าใจภาษาวัฒนธรรม เข้าใจรากเหง้าของตัวเอง ดำเนินงานกิจกรรมด้วยความพอเพียง

ภาพที่ 41 ผู้วิจัยลงพื้นที่ในชุมชนบ้านตะโละหะลอ

ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า เป็นชุมชนที่ชาวบ้านอาศัยอยู่จำนวน 289 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 864 คน นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สวนผลไม้และยางพารา ซึ่งพบปัญหาภายในชุมชน คือ ปัญหาการว่างงานและภายในพื้นที่ยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยในชุมชนให้ความสำคัญกับการทำสื้อมธรรมชาติจากดินและใบไม้ และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป

ภาพที่ 42 ผู้วิจัยลงพื้นที่ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ

ผู้วิจัยได้สำรวจและเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพบว่าทั้ง 6 ชุมชนที่ลงพื้นที่วิจัย มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ 2) ด้านอาหารและสมุนไพร 3) ด้านภาษาและวรรณกรรม 4) ด้านเกษตรกรรม 5) ด้านอุตสาหกรรมและ

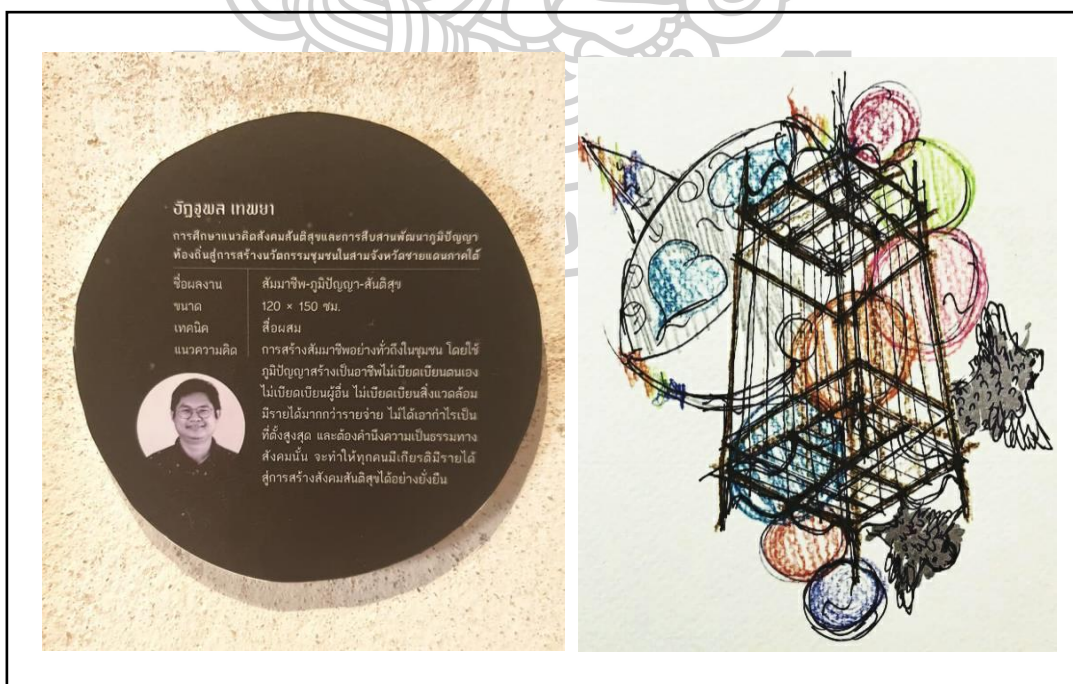
หัตถกรรม 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการแสดง
พื้นบ้าน 9) ด้านการจัดการองค์กร และ 10) ด้านการแพทย์แผนไทย

4.1.4 ผลงานการทดลองออกแบบงานสร้างสรรค์

1) การทดลองครั้งที่ 1 : ผลงานสัมมาชีพ-ภูมิปัญญา-สันติสุข

ผลงานสัมมาชีพ-ภูมิปัญญา-สันติสุข เกิดขึ้นจากแนวความคิด คือ การสร้างสัมมาชีพ
อย่างทั่วถึงในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาสร้างเป็นอาชีพ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่
เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม มีรายได้มากกว่ารายจ่าย ไม่ได้เอากำไรเป็นที่ตั้งสูงสุด และต้องคำนึงถึงความ
เป็นธรรมทางสังคมนั้น จะทำให้ทุกคนมีเกียรติ มีรายได้สู่การสร้างสังคมสันติสุขได้อย่างยั่งยืน

การทดลองผลงานสร้างสรรค์ในแนวคิดที่ 1 : วิถีชีวิตชุมชน จากการศึกษาบริบทใน
ชุมชนสามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่ในวิถีในการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น เล่น
ว่าว เลี้ยงนกกรงหัวจุก และทำผ้าปาเต๊ะ เป็นต้น สืบถึงการนำภูมิปัญญานำมาสร้างเป็นอาชีพ ที่เชื่อว่า
ถ้ามีสัมมาชีพที่มั่นคงก็จะมีสันติสุข โดยการสร้างผลงานสื่อผสมขนาด 120 x 150 เซนติเมตร ชื่อ
ผลงาน สัมมาชีพ - ภูมิปัญญา - สันติสุข จัดแสดงนิทรรศการ “ย่ำรุ่ง ย่ำค่ำ : พื้นที่บันดาลใจ”
สถานที่ ล้ง1991 เมื่อวันที่ 19 - 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2563

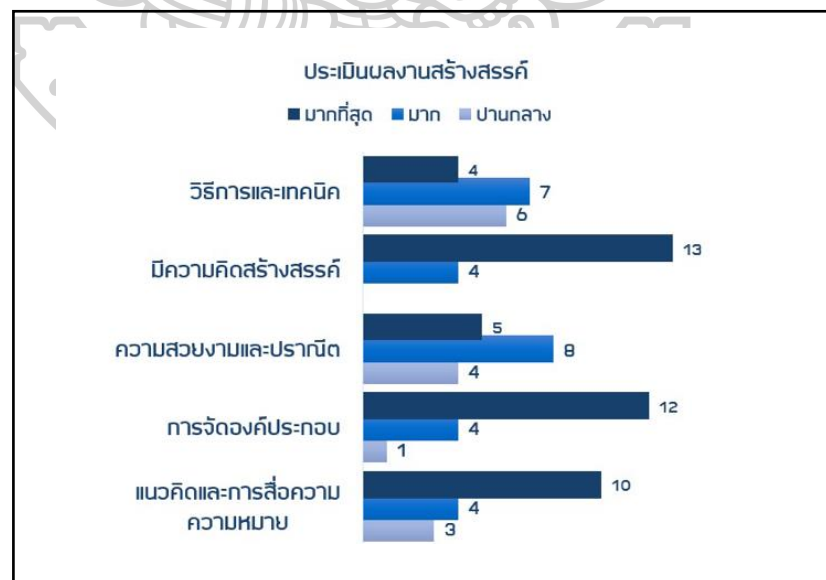

ภาพที่ 43 แนวความคิดและภาพร่างการสร้างผลงานสัมมาชีพ - ภูมิปัญญา - สันติสุข

ภาพที่ 44 ผลงานสัมมาชีพ-ภูมิปัญญา-สันติสุข

การประเมินผลงานสร้างสรรค์ : สัมมาชีพ-ภูมิปัญญา-สันติสุข จากการจัดแสดงนิทรรศการ “ย่ารุ่ง ย่าคำ : พื้นที่บันดาลใจ” สถานที่ ล้ง1991 เมื่อวันที่ 19 - 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ได้มีการประเมินผลงานจากผู้เข้าร่วมชมนิทรรศการทั้งหมด 17 คน ดังภาพที่ 45

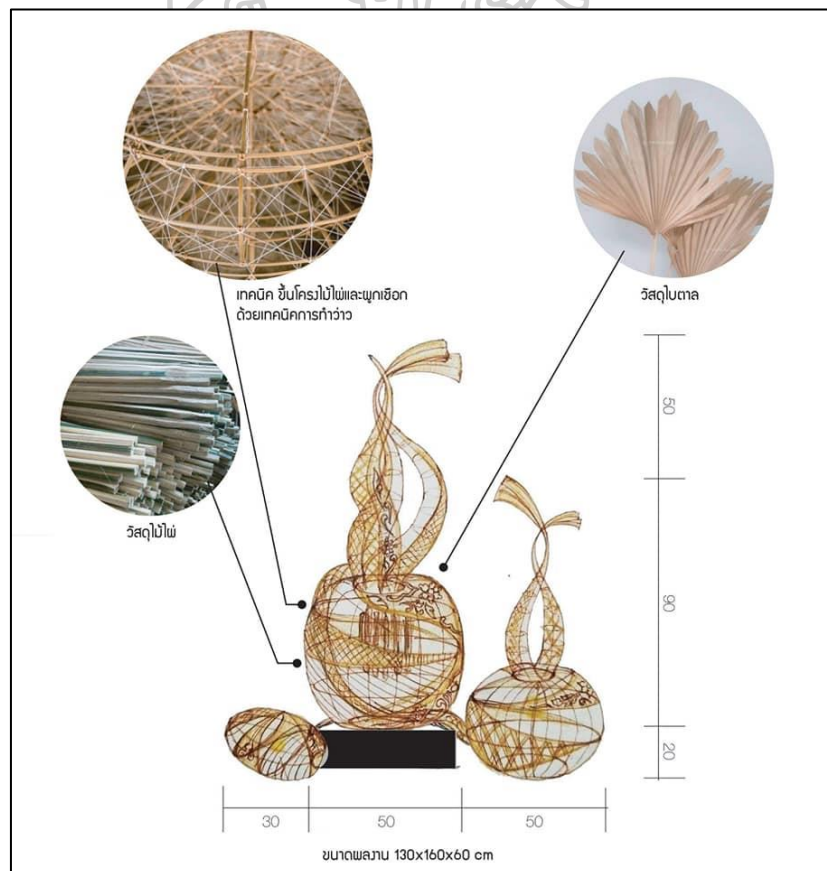

ภาพที่ 45 การประเมินผลงานสร้างสรรค์

2) การทดลองครั้งที่ 2: ผลงานเส้นที่บ้านจะรัง

ผลงานเส้นที่บ้านจะรัง เกิดจากแนวความคิด คือ ธรรมชาติที่สวยงามและเสน่ห์วิถีชีวิตชุมชนบ้านจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ที่ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ทำน้ำตาลโตนด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างผลงานจะนำอัตลักษณ์ในชุมชน การเล่นว่าวบุหลันและการทำน้ำตาลโตนดมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ โดยรูปทรงของผลงานได้รับแรงบันดาลใจจากเมล็ดและรากของต้นตาลโตนดที่แทงยอดออกจากปลายรากขึ้นมาเหนือพื้นดิน ส่งผลให้เป็นต้นกล้าที่มีรากฐานแข็งแรงมั่นคง เติบโตเป็นต้นใหญ่ เพื่อสร้างรายได้ให้เกิดสัมมาชีพในชุมชนอย่างยั่งยืน

การทดลองผลงานสร้างสรรค์ครั้งที่ 2 : การสร้างผลงานสร้างสรรค์นี้เป็นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์โดยนำภูมิปัญญาเดิมจากการทำโครงว่าวด้วยไม้ไผ่ มาทำเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นโคมไฟไม้ไผ่ ขนาด 160 x 120 x 60 เซนติเมตร ชื่อผลงาน เส้นที่บ้านจะรัง จัดแสดงนิทรรศการ “หลงเสน่ห์” สถานที่ หอศิลป์บ้านเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 8 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563

ภาพที่ 46 ภาพร่างการออกแบบโคมไฟไม้ไผ่

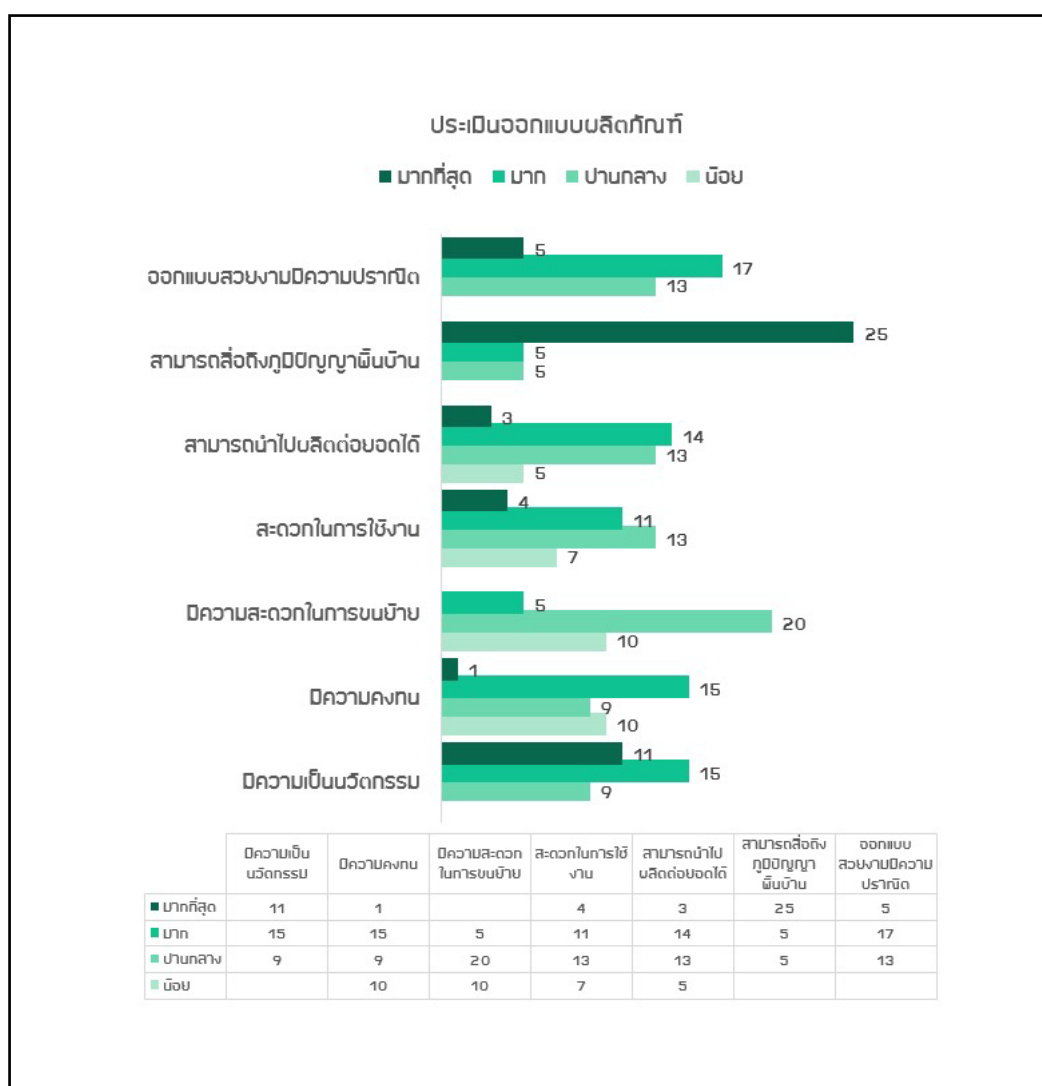

ภาพที่ 47 จัดแสดงผลงานผลิตภัณฑ์โคมไฟไม้ไผ่ “เสน่ห์บ้านจะรัง”

ผลิตภัณฑ์โคมไฟไม้ไผ่ “เสน่ห์บ้านจะรัง” ได้มีการออกแบบร่วมกันกับชุมชน โดยเอาแนวคิดของการทำน้ำตาลโตนด ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมและเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน นำวัสดุในท้องถิ่นไม้ไผ่เป็นโครงสร้างหลักในการทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ตกแต่งโคมไฟด้วย

กระดาษสำหรับทำวาว ซึ่งการทำวาวเป็นภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมที่ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถทำขึ้นได้ด้วยตัวเอง

การประเมินผลงานออกแบบผลิตภัณฑ์ : เสน่ห์บ้านจะรัง จัดแสดงนิทรรศการ “หลงเสน่ห์” สถานที่ หอศิลป์บ้านเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 8 - 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 ได้มีการประเมินผลงานจากผู้เข้าร่วมชมนิทรรศการทั้งหมด 35 คน ดังภาพที่ 48

ภาพที่ 48 การประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์

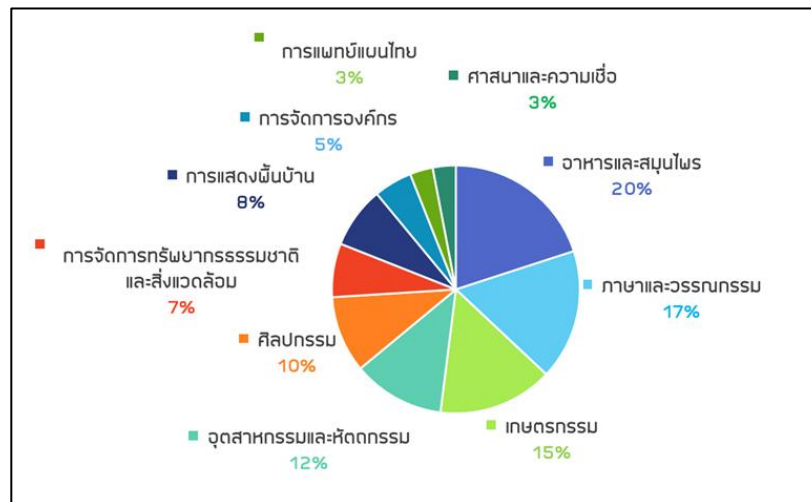
ผลจากการประเมินการออกแบบผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลงานสามารถสื่อถึงภูมิปัญญาพื้นบ้านได้ชัดเจน มากที่สุด 25 คน และน้อย 10 คน ซึ่งมี 2 ประเด็น ได้แก่ มีความคงทนและมีความสะดวกในการขนย้าย

4.2 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชนส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นโยบายของรัฐบาลกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนโยบายและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 ผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มีอายุ 18 ปี จำนวน 400 คน ในประเด็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในการสร้างนวัตกรรมชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น 10 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านศาสนาและความเชื่อ 2) ด้านอาหารและสมุนไพร 3) ด้านภาษาและวรรณกรรม 4) ด้านเกษตรกรรม 5) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม 6) ด้านศิลปกรรม 7) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8) ด้านการแสดงพื้นบ้าน 9) ด้านการจัดการองค์กร และ 10) ด้านการแพทย์แผนไทย ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ลำดับแรกที่พบมากที่สุด ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านอาหารและสมุนไพร ร้อยละ 20 รองลงมา คือ ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ร้อยละ 17 ด้านเกษตรกรรม ร้อยละ 15 และด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ร้อยละ 12 ดังรายละเอียดในภาพที่ 49

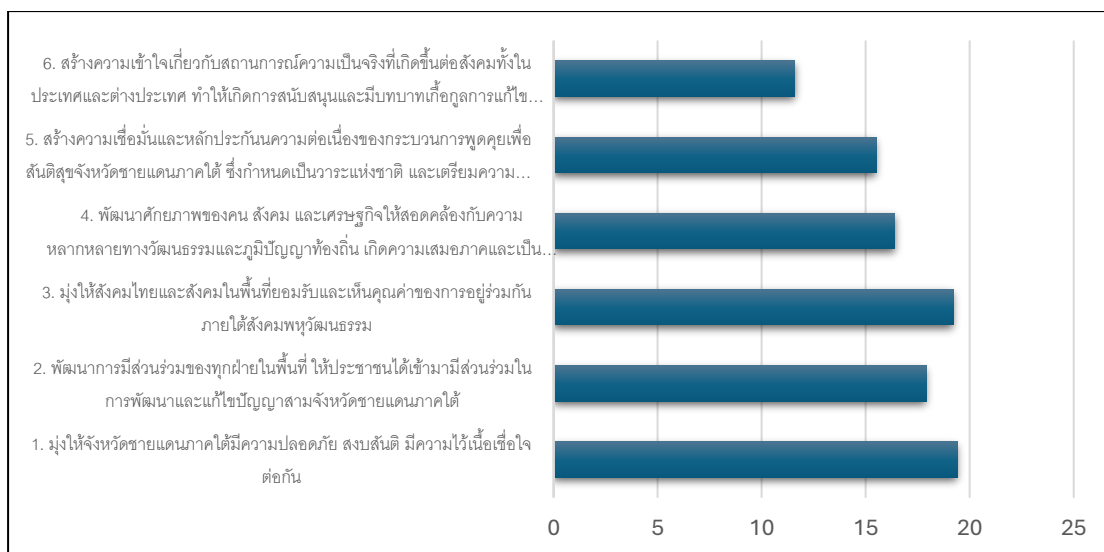
ภาพที่ 49 ร้อยละของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ

ภาพที่ 50 ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ 4 ด้านจากทั้งหมด 10 ด้าน

4.2.2 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการสำรวจและเก็บข้อมูลความคิดเห็นนโยบายของรัฐกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ 1) มุ่งให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ มีความไว้วางใจต่อกัน 2) พัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) มุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม 4) พัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึงให้เป็นพื้นที่ที่น่าอยู่ 5) สร้างความเชื่อมั่นและหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และเตรียมความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และ 6) สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดการสนับสนุนและมีบทบาทเกื้อกูลการแก้ไขปัญหาจังหวัดภาคใต้ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร, 2562) ด้วยการลงพื้นที่ทั้งหมด 6 ชุมชน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนที่มีอายุมากกว่า 18 ปี จำนวน 400 คน ดังนี้ 1) จังหวัดปัตตานี จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านทุ่งอำเภอปะนาเระ และ ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง 2) จังหวัดยะลา จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านตะไละหะล่อ อำเภอรามันและชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา และ 3) จังหวัดนราธิวาส จำนวน 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบาโงเปาะเล็ง อำเภอสุไหงโก-ลกและชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภออิงอ ผลการสำรวจมีรายละเอียด ดังภาพที่ 51

ภาพที่ 51 ผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากภาพที่ 51 พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ข้อที่สูงสุดที่สุด คือ ข้อที่ 1 มุ่งให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ มีความไว้นื้อเชื่อใจต่อกัน รองลงมา คือ ข้อที่ 3 มุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และข้อที่ต่ำที่สุด คือ ข้อที่ 6 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดการสนับสนุนและมีบทบาทแก้ปัญหาระดับชาติ ร้อยละ 11.6

จากปัญหาที่พบว่าในชุมชนยังขาดความเข้าใจการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เลือกใช้ประเด็นในข้อที่ 3 คือ มุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชนต้นแบบเพื่อส่งเสริมสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.2.3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนโยบายและการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยได้ศึกษายุทธศาสตร์และการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการ จำนวน 3 คน มีรายละเอียด ดังนี้

1) ศาสตราจารย์ ดร.กรกฎ ทองชะโชค คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และที่ปรึกษาส่วนภาคใต้ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม เป็นมีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายพิเศษชายแดนใต้ ผลการสัมภาษณ์พบว่า

1.1) กฎหมายพิเศษ ต้องมีการปรับให้เป็นปัจจุบัน เมื่อพื้นที่ดูแลตนเองได้ เจ้าหน้าที่ควรออกจากพื้นที่ ที่สำคัญภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพูดคุยสันติภาพ การต่อสู้ของผู้คิดต่างต้องไม่ใช่ความรุนแรงและเคารพความคิดต่างของผู้อื่นด้วย

1.2) กฎหมายพิเศษในจังหวัดชายแดนใต้เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ โชคชัย วงษ์ธานี อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นมีผู้เชี่ยวชาญด้านความขัดแย้งและสันติศึกษา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า

2.1) สร้างกลไกของชุมชนขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรมและกลไกที่จัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยการจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรม และกระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรมให้เกิดเป็นกระแส

2.2) แก้ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ สร้างงานสร้างอาชีพ หากมีรายได้ก็จะไม่มีคนเข้าป่าหรือก่อเหตุความไม่สงบ รวมถึงการติดยาเสพติด

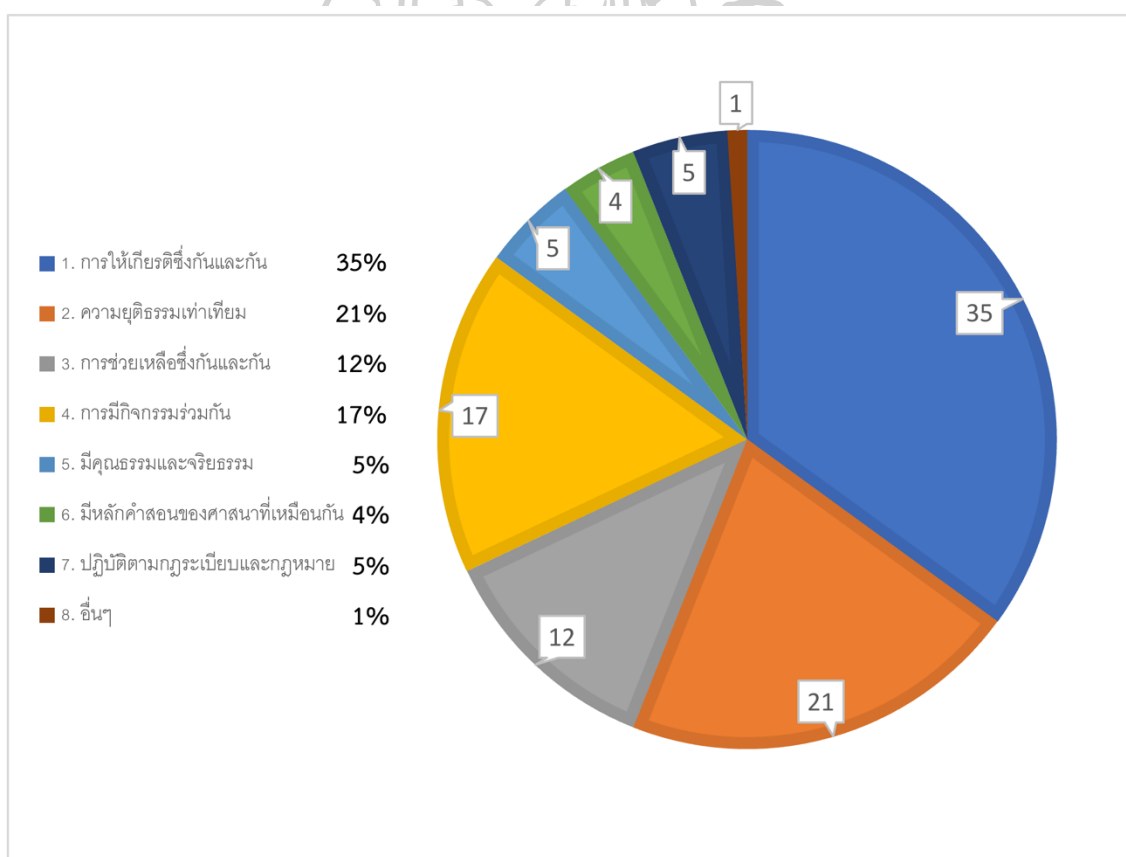
3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มุhammad สาแลบิง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษามลายู คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นมีผู้เชี่ยวชาญด้านภาษามลายูและวิถีมุสลิม ผลการสัมภาษณ์ พบว่า

3.1) สังคมเชิงเดี่ยว คือ หนึ่งในวาทกรรมศาสนาเชิงจารีตนิยมและถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการบ่มเพาะแนวคิดแปลกแยกแตกต่างให้เกิดขึ้นในมโนสำนึกของคนในพื้นที่ ที่ส่งแรงปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงและไร้เหตุผล ทั้งในแนวคิดแบบพหุวัฒนธรรมของรัฐและหลักศาสนา

3.2) การลดทอนการเป็นสังคมเชิงเดี่ยวลง ต้องทำให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการอยู่ร่วมกัน ขจัดความรู้สึกแบ่งแยกเกลียดชังเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพื้นที่

4.2.4 การสังเคราะห์ชุมชนสันติสุขภายในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาในประเด็นความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมของชุมชน โดยจากผลการสำรวจประชาชนให้ความสำคัญเกี่ยวกับการมุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนกับปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังภาพที่ 52

ภาพที่ 52 ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

จากภาพที่ 52 จะพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ข้อที่สูงที่สุด คือ ข้อที่ 1 การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ร้อยละ 35 รองลงมา คือ ข้อที่ 2 ความยุติธรรม เท่าเทียม ร้อยละ 21 และข้อที่ 4 การมีกิจกรรมร่วมกัน ร้อยละ 17 ตามลำดับ

ผู้วิจัยได้เลือกใช้ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม ทั้ง 3 ประเด็นที่สูงที่สุด มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์และนวัตกรรมชุมชนต้นแบบเพื่อส่งเสริมสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

4.3 ผลการศึกษาปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลลัพธ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

4.3.1 การศึกษาปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุข

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางของชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนต้นแบบจากแบบสัมภาษณ์ และได้ชุมชนต้นแบบสันติสุข 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนไม้เรียง ชุมชนบ้านขี้เหล็กใหญ่ และชุมชนบ้านละหาร ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกมีผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ คือ ผู้นำชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ชุมชนไม้เรียง** อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน คือ นายประยงค์ ธรรงค์ เป็นผู้นำชุมชนที่มีผลงาน รางวัล และการทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ได้แก่ รางวัลแมกไซไซ สาขาพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2547 รางวัลปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์ เกษตรผู้นำชุมชน ปี 2552 ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยผู้นำชุมชนท้องถิ่น สำนักนายกรัฐมนตรี ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ คณะกรรมการสมานฉันท์ และเป็นสมาชิกนิติบัญญัติแห่งชาติ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า

1.1 เริ่มจากครอบครัวตัวเองเป็นตัวอย่างก่อน จนชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือ

1.2 การใช้ "ภูมิปัญญา" ของชาวไม้เรียงที่ได้เรียนรู้ วิจัย และค้นหาแนวทาง เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพราะปัญหาของชุมชนมีความซับซ้อนและเป็นยุทธศาสตร์ที่ชุมชนเป็นคนคิดเอง ไม่ใช่โครงการที่คนภายนอกหยิบยื่นให้

1.3 เน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2. ชุมชนบ้านชีเหล็กใหญ่ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้นำชุมชน คือ นายสุทธิพงษ์ สุริยะ เป็นผู้นำชุมชนที่มีผลงาน รางวัล และการทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานชุมชนมีชีวิต จ.บึงกาฬ ได้รับการแต่งตั้งเป็นต้นแบบการขับเคลื่อนการพัฒนา ชุมชนเศรษฐกิจฐานราก สร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมู่บ้านเกษตรกรรม วิธีการสร้างสันติภาพ สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs ได้รับปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้รับรางวัลค่าแห่งแผ่นดิน จากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และรางวัล ลมหายใจแห่งสันติภาพ ผลการสัมภาษณ์ พบว่า

2.1 ต้องเริ่มพัฒนาจากตัวเองก่อนจนชาวบ้านในชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือ

2.2 ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรม ต้องนำรากเหง้าภูมิปัญญามาพัฒนาโดยเอา เรื่องของความเชื่อศรัทธาภูษานาคและศิลปะวัฒนธรรมร่วมสมัย เปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอแต่ไม่ทิ้ง อัตลักษณ์ท้องถิ่น

2.3 ทำเกษตรนวัตกรรม เพราะมองว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาจะมีเรื่อง การบริโภค ชุมชนต้องมีแหล่งผลิตวัตถุดิบเองเพื่อให้เงินหมุนเวียนภายใน ไม่ต้องไปซื้อของข้างนอก โดยปลูกพืชผักนานาชนิด ซึ่งสามารถทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสำหรับนักท่องเที่ยวและศูนย์ การเรียนรู้ต้นแบบสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาชุมชน

3. ชุมชนบ้านละหา อำเภอแวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้นำชุมชนที่มีผลงาน คือ โรงเรียนชานา ได้รับการสนับสนุนให้เป็นต้นแบบชุมชน และกำหนดให้เป็นนโยบายของจังหวัด นครราชสีมา ผลการสัมภาษณ์ พบว่า

3.1 เริ่มจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน พูดคุยกัน หลายครั้ง ทั้งหลังการละหมาด วน้ำชาถึงปัญหาพื้นที่นาร้าง และเตือนชาวชุมชนเสมอ ๆ ว่า “ยางคือลูกเลี้ยง นาคือลูกแท้” จนในที่สุดเห็นว่าควรจะต้องฟื้นนาร้างกลับมา จึงเริ่มชักชวนชานาในหมู่บ้านประมาณ 7 - 8 คนฟื้นนาร้าง ใช้เวลามากกว่า 10 ปี ชาวบ้านในชุมชนจึงให้การยอมรับ

3.2 จัดกิจกรรมจากภูมิปัญญาการทำนาอินทรีย์ แต่สิ่งที่สำคัญ คือศูนย์การเรียนรู้ สำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ที่สามารถเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติและพัฒนาในชุมชน ปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความภาคภูมิใจ

3.3 "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" "ระเบิดจากข้างใน" และ"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" มากำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

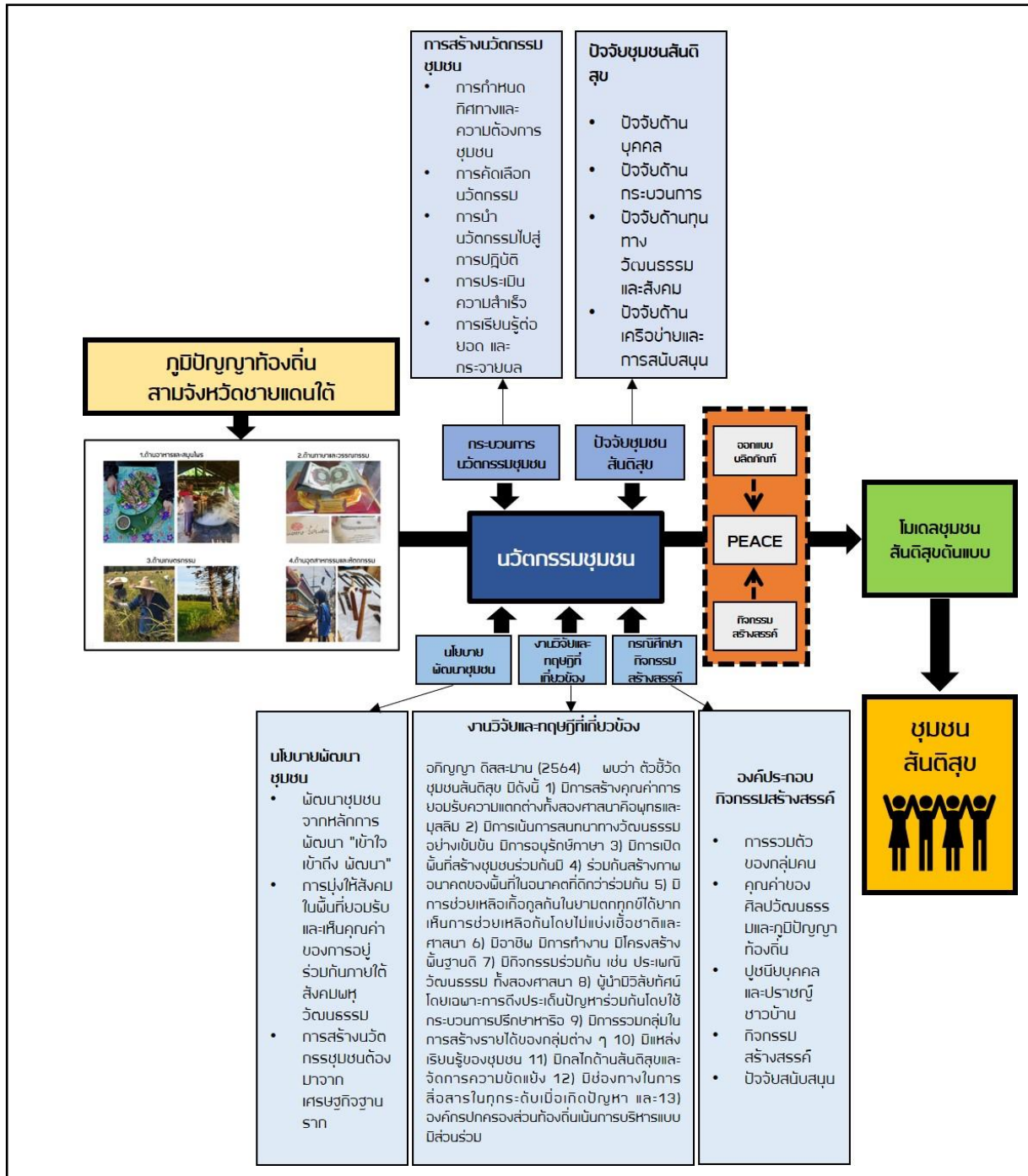
3.4 สร้างพื้นที่พหุวัฒนธรรมและกิจกรรมที่สามารถร่วมดำเนินการภายใต้ความแตกต่าง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ตลอดถึงการยอมรับในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้อื่น เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ผู้วิจัยได้สรุปผลการดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative data) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยได้ข้อค้นพบรายละเอียดดังภาพที่ 53 และ ภาพที่ 54

ภาพที่ 53 ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

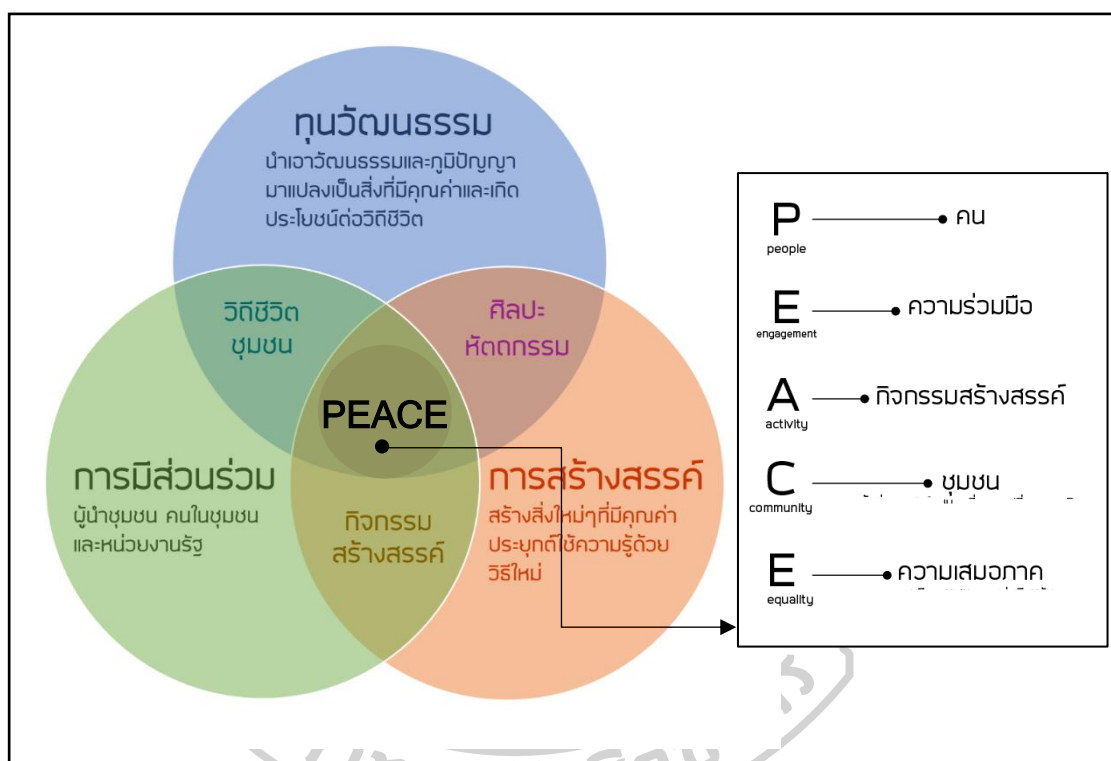
ผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการดำเนินการวิจัยการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และได้สรุปข้อค้นพบตาม กรอบแนวคิดการวิจัย มีรายละเอียดดังภาพที่ 54

ภาพที่ 54 สรุปข้อค้นพบตามกรอบแนวคิดการวิจัย

4.3.2 การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนต้นแบบ

จากการศึกษาและลงพื้นที่ในชุมชน ตลอดจนการสำรวจความคิดเห็นประชาชนและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เพื่อส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จนได้เป็นแนวความคิดการออกแบบงานสร้างสรรค์

ภาพที่ 55 แนวความคิดการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนตามเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ (ดูในตารางที่ 1) ทั้งหมด 3 ชุมชน เพื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์ 3 กิจกรรมดังนี้

1) การทดลองกิจกรรมครั้งที่ 1 : กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนมรดกชาติจากดิน

1.1) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ “ชุมชนชุมชนบ้านหน้าถ้ำ” ซึ่งเป็นชุมชนไทยพุทธ 100% มีจำนวนครัวเรือน 289 ครัวเรือน ประชากร 864 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สวนผลไม้ และยางพารา ภายในชุมชนมีปัญหาเรื่องการว่างงานและยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยในชุมชนให้ความสำคัญการทำสีย้อมธรรมชาติจากดินและใบไม้ สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชน จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนมรดกชาติ ออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมสีธรรมชาติ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างอาชีพได้

1.2) ขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อประชุมหารือพูดถึงที่มาของปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการจัดงานสร้างสรรค์ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา โดยกิจกรรมที่จะจัดขึ้น ต้องเป็นไปตามศาสนา บัญญัติ กิจกรรมจากข้อตกลงของชุมชน กระบวนการที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน

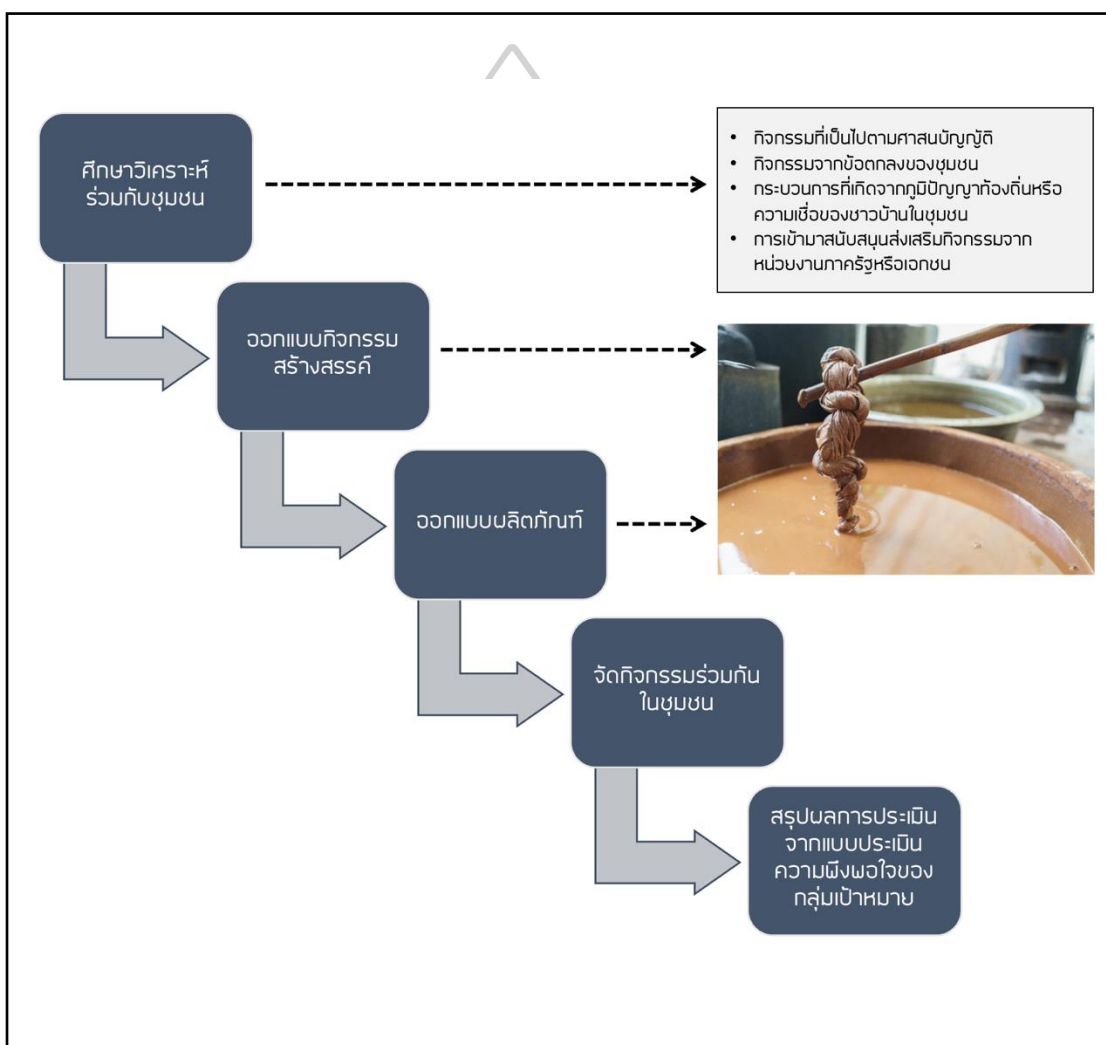
2) ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยการจัดสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน เพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยการสรุปและเลือกกิจกรรมที่จะจัดร่วมกัน คือ กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนมรดกชาติจากดิน

3) ออกแบบผลิตภัณฑ์ นำเศษผ้ามัดย้อมที่มาจากการผลิตเป็นเสื้อผ้าและกระเป๋า ที่ทำให้เกิดเป็นขยะ ให้สามารถนำมากลับใช้ได้ใหม่

4) จัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน โดยกำหนดให้พื้นที่ที่จัดกิจกรรมเป็นพื้นที่ปลอดภัย เป็นพื้นที่ปราศจากความรุนแรงในพื้นที่ขัดแย้ง รวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมของผู้คนให้เอื้อต่อการสร้างความปลอดภัย ความสบายใจในการดำเนินชีวิตและการแสดงความคิดเห็นด้วยอย่างเสรี โดยกิจกรรมถูกจัดขึ้นในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ กลุ่มสีมายา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

ตั้งแต่เวลา 9.00 -12.00 น. ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากการใช้สีธรรมชาติจากดินธรรมชาติย้อมลงบนผ้าและการทดลองออกแบบลวดลายมัดย้อม

5) สรุปผลการประเมิน การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน จากการศึกษาความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานทั้งหมด 30 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 75 และเพศชาย ร้อยละ 25 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 90 และนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 10

ภาพที่ 56 กระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน

ภาพที่ 57 การสร้างสรรค์ศิลปะย้อนสมัยธรรมชาติจากดิน

การสร้างสรรค์ศิลปะจากสีดินธรรมชาติ ทางชุมชนได้ใช้ดินแดงในชุมชนที่มีคุณสมบัติที่มีสีน้ำตาลเข้มขึ้น สีติดทนนานเมื่อผ่านกระบวนการโดยการนำไปแช่ในน้ำสนิม ซึ่งกิจกรรมนี้สร้างความสนุกสนานและเพลิดเพลินกับการสร้างงานศิลปะร่วมกันระหว่างนักเรียนและชาวบ้านในชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ในการทำผ้ามัดย้อม เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง และสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้

ภาพที่ 58 ผลงานศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน

1.3) การออกแบบผลิตภัณฑ์

จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้ทางผู้วิจัยได้รับทราบปัญหาการสร้างผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม เนื่องจากการทางชุมชนได้มีการนำผ้ามัดย้อมมาผลิตเป็นเสื้อผ้าและกระเป๋า จึงทำให้มีเศษผ้าจำนวนมากซึ่งจะต้องนำไปทิ้ง ทำให้เกิดเป็นขยะไม่สามารถนำมากลับใช้ได้อีก ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้นำเศษผ้ามัดย้อมมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ซึ่งเป็นนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ที่ทางชุมชนสามารถนำไปผลิตและต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าได้

ภาพที่ 59 เศษผ้าย้อมสีธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างนวัตกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์ จากเศษวัสดุเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสร้างมูลค่าเพิ่มได้ โดยได้มีกระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้

1) กำหนดแนวคิดการออกแบบ โดยผู้วิจัยได้ร่วมกำหนดแนวคิดร่วมกับชุมชนที่จะนำเสนอถึงอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งแต่เดิมตำบลบ้านถ้ำเป็นพื้นที่ที่เคยเป็นแหล่งชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบร่องรอยศาสนสถาน เมืองโบราณ วัตถุโบราณสมัยศรีวิชัย

2) ร่างแบบผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยได้กำหนดแบบร่างไว้ 2 แบบ เพื่อนำเสนอถึงความเป็นธรรมชาติที่หลากหลายของชุมชน

3) สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยนำเศษผ้ามัดย้อมมาตัดเย็บและประกอบเป็นชุดเครื่องประดับ

1.3.1) ผลิภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1

แนวคิดในการออกแบบมาจากเครื่องประดับโบราณ ซึ่งแต่เดิมตำบลดงน้ำถ้ำ เป็นแหล่งชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบร่องรอยศาสนสถาน เมืองโบราณ วัดอุโบราณสมัยศรีวิชัย โดยกระบวนการผลิตได้นำลูกปัดเงินโบราณที่สะท้อนถึงลูกปัดโบราณที่ค้นพบในชุมชน นำมาประดับให้กับชุดเครื่องประดับให้เกิดความสวยงามและมีอัตลักษณ์วัดอุโบราณสมัยศรีวิชัย

ภาพที่ 60 แนวคิดและภาพร่างผลิภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1

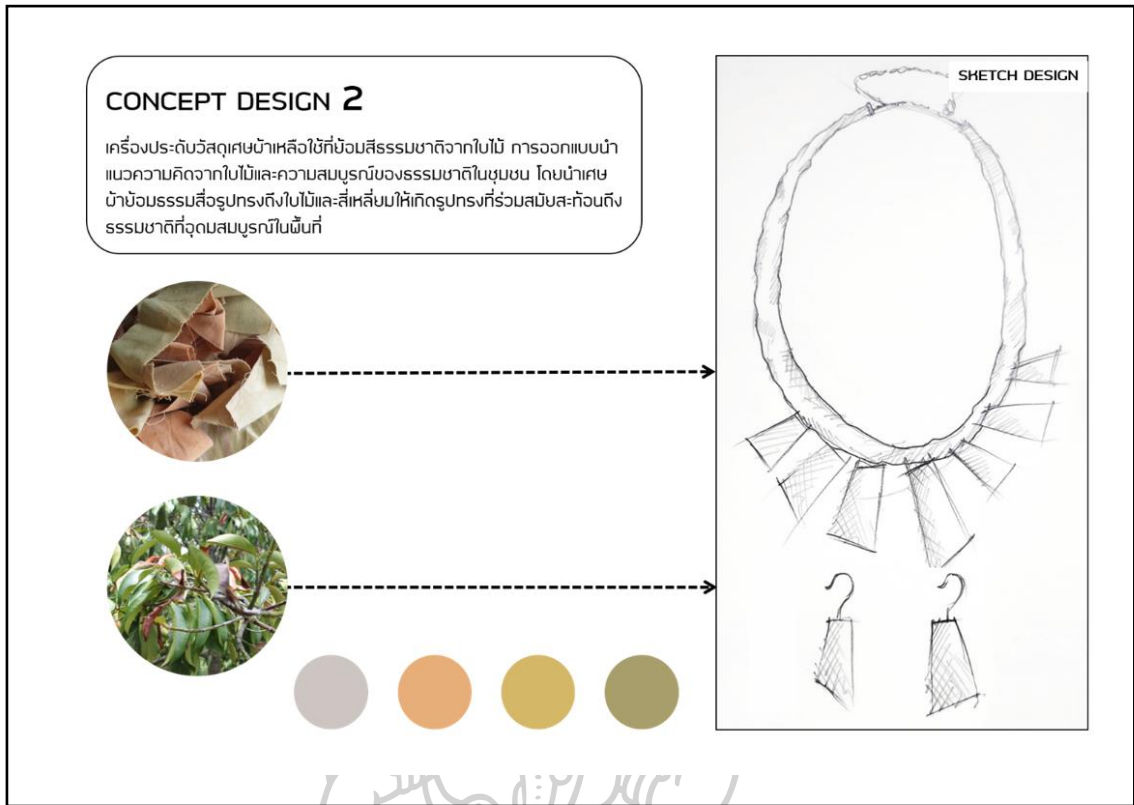
การออกแบบได้เลือกโทนสีเอิร์ธโทน (Earth Tone) เป็นกลุ่มสีที่เลียนแบบมาสีเส้นจริง ๆ จากธรรมชาติรอบตัวเรา โดยเฉพาะเม็ดสีน้ำตาลที่มาจากสีของดิน จะให้ความรู้สึกคล้ายกับผืนดินและภูเขา ซึ่งการออกแบบผลิภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1 ได้นำมาจากสีเส้นของลูกปัดโบราณ ที่ดูสวยงามและมีความเรียบหรู

ภาพที่ 61 ต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1

1.3.2) ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2

แนวคิดในการออกแบบมาจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในชุมชน โดยใช้ใบไม้เป็นตัวแทนของธรรมชาติ ออกแบบรูปทรงตัดทอนของใบไม้ให้อยู่ในรูปของเลขาคณิต สื่อถึงความร่วมสมัย ใช้โทนสีส้มและสีเขียวซึ่งเป็นสีธรรมชาติจากใบมังคุดและใบโกนงกาง ซึ่งการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2 ออกแบบเป็นชุดเครื่องประดับที่ดูทันสมัยและสวยงามอย่างเป็นธรรมชาติ

ภาพที่ 62 แนวคิดและภาพร่างผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าข้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2

ภาพที่ 63 ต้นแบบผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าข้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2

1.4) สรุปผลการประเมินจากแบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

ผลการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน พบว่า จากการสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานทั้งหมด 30 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 75 และเพศชาย ร้อยละ 25 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 90 และนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 10

ตารางที่ 4 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย — (X)	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
1. ท่านได้รับความรู้ และประโยชน์จากการ จัดกิจกรรม	23	7	-	-	-	4.77	0.43	มาก ที่สุด
2. ท่านมีความพึงพอใจ ที่ได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรม	25	5	-	-	-	4.83	0.38	มาก ที่สุด
3. ชื่องานมีความ เหมาะสม	4	13	13	-	-	3.70	0.70	มาก
4. ระยะเวลาในการจัด กิจกรรมมีความ เหมาะสม	5	16	9	-	-	3.87	0.68	มาก
5. รูปแบบสื่อ ประชาสัมพันธ์มีความ เหมาะสม	8	10	12	-	-	3.87	0.82	มาก
6. การตกแต่งและ สถานที่จัดงานกิจกรรม มีความเหมาะสม	2	10	18	-	-	3.47	0.63	ปาน กลาง
7. ท่านรู้สึกปลอดภัยใน การร่วมกิจกรรมครั้งนี้	24	6	-	-	-	4.80	0.41	มาก ที่สุด

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย — (X)	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
8. กิจกรรมครั้งนี้ สามารถสร้างความสันติ สุข	14	16	-	-	-	4.47	0.51	มาก
9. กิจกรรมครั้งนี้สร้าง ความรักและความ สามัคคี	16	12	2	-	-	4.47	0.63	มาก
10. ภาพรวมความพึง พอใจในการจัดกิจกรรม	14	16	-	-	-	4.47	0.51	มาก

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปการนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในการทดลองกิจกรรมครั้งที่ 1 กิจกรรม
สร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน

หัวข้อ	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน
P (people)	ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนบ้านหน้าถ้ำ และมีความร่วมมือกับ คุณครู นักเรียนโรงเรียนวัดหน้าถ้ำ
E (engagement)	ความร่วมมือกันทางชุมชนช่วยในการคิดกิจกรรม เตรียมอาหาร และทาง โรงเรียนช่วยในการเตรียมสถานที่ในการจัดกิจกรรม
A (activity)	กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน เป็นกิจกรรมที่เยาวชนได้ เรียนรู้การสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาในชุมชน
C (community)	พื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่อยู่ใกล้โรงเรียน เยาวชนที่สนใจ สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้
E (equality)	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมยังมีความกังวลไม่สนุกสนานเท่าที่ควร อาจจะเป็น เพราะใส่ชุดนักเรียนและมีคุณครูเข้ามาควบคุมการเข้าร่วมกิจกรรม

2) การทดลองกิจกรรมครั้งที่ 2 : กิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรสำหรับ วีจิตร (คือต)

2.1) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ “ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่” เพราะเป็นชุมชนที่โดดเด่นในภูมิภาคปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม 100% มีประชากรจำนวน 677 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกรีดยางพาราและรับจ้าง ภายในชุมชนมีปัญหาเรื่องการว่างงานและยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน โดยในชุมชนให้ความสำคัญกับศาสนา เด็กและเยาวชนในชุมชนจะต้องเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอาน ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานอัลกุรอาน ที่จะสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษามลายู ประเพณีหรือความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน จัดกิจกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนร่วมกันทั้งมุสลิมและพุทธศาสนิกชน และประเมินผลกิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างชุมชนต้นแบบ

2.2) ขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน โดยการลงพื้นที่ทำการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชน เพื่อร่วมประชุมหารือพูดถึงที่มาของปัญหาและค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอเย็งอ จังหวัดนราธิวาส โดยกำหนดกิจกรรมที่จะจัดขึ้นต้องเป็นไปตามศาสนบัญญัติ กิจกรรมจากข้อตกลงของชุมชน กระบวนการที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน และกิจกรรมจะต้องได้รับการเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน

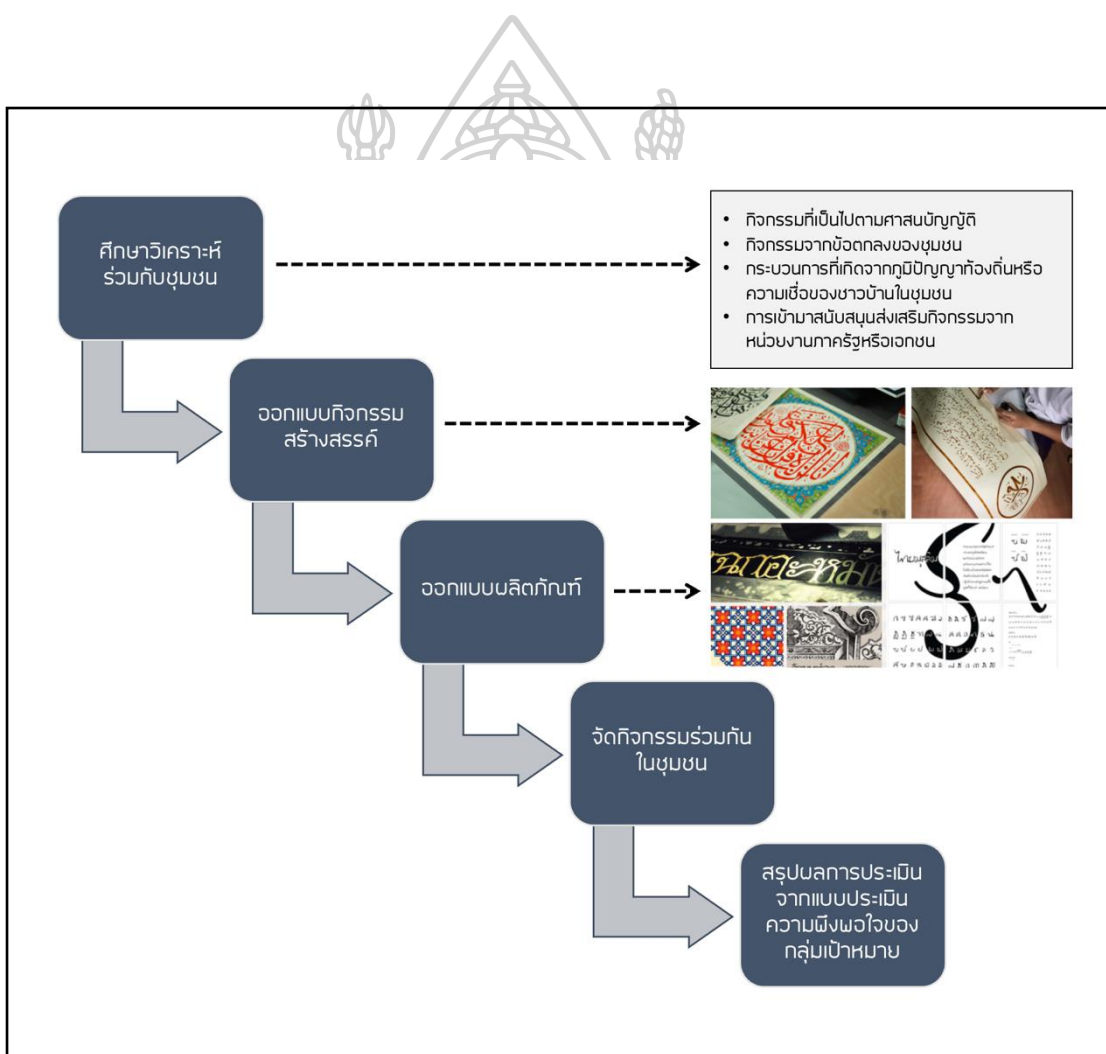
2) การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยการจัดสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 ร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน เพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยการสรุปและเลือกกิจกรรมที่จะจัดร่วมกัน คือ กิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรสำหรับวีจิตร (คือต)

3) นำเสนอกิจกรรมต่อผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย โต้ะครู มาหะมะลุดดี หะยีลาแม และนุรฮายาตี วาโด

4) จัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน โดยกำหนดให้พื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นพื้นที่ปลอดภัย เป็นพื้นที่ที่มีการปราศจากความรุนแรงในพื้นที่ขัดแย้ง และรวมถึงการสร้างสภาพแวดล้อมของผู้คนในทีนั้นๆให้เอื้อต่อการสร้างความปลอดภัยและความสบายใจในการดำเนินชีวิตและการแสดงความคิดเห็นด้วย โดยกิจกรรมถูกจัดขึ้นในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียนบ้านศาลาลูกไก่

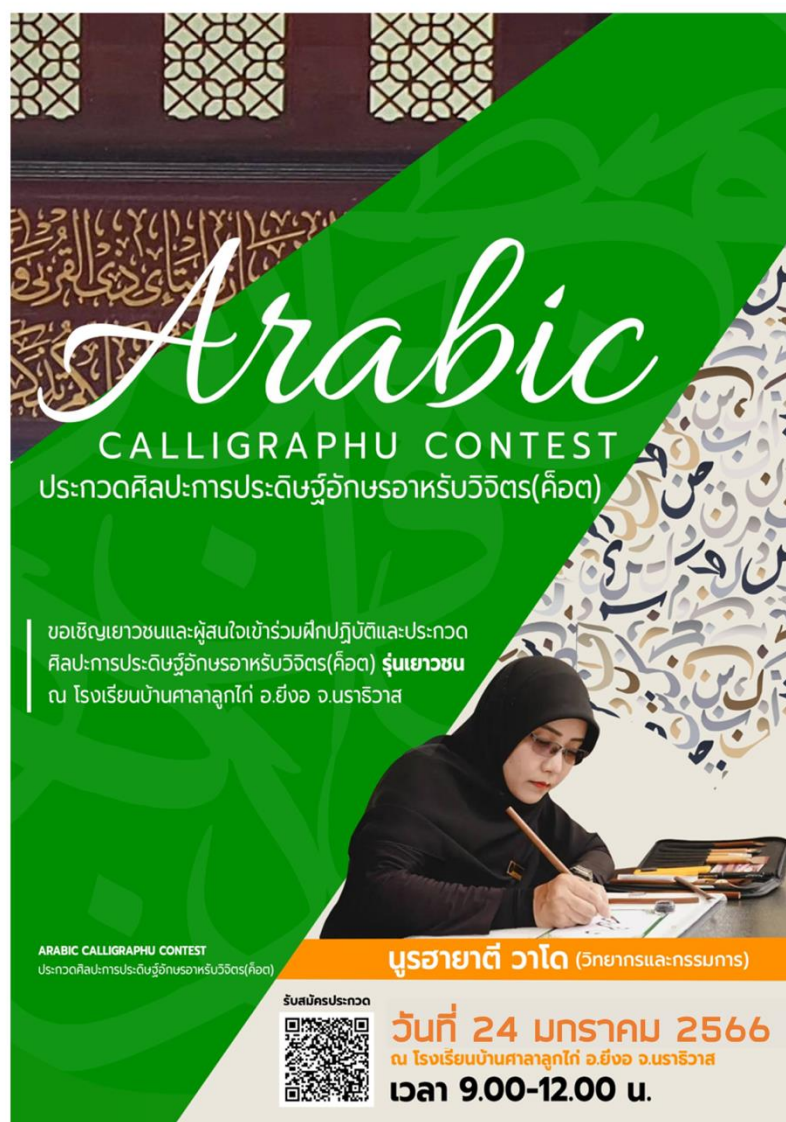
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่เวลา 9.00 - 12.00 น. ประกอบด้วยกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมฝึกปฏิบัติประดิษฐ์อักษรอาหรับ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและผู้สนใจทั่วไป และกิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและเยาวชนทั่วไป ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการกิจกรรม

5) สรุปผลการประเมินจากแบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย สำนวณความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ด้วยแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต)

ภาพที่ 64 กระบวนการจัดกิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต)

กิจกรรมงานสร้างสรรค์ครั้งนี้เป็นงานประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) ซึ่งคนภายนอกชุมชนสามารถเข้ามาแข่งขันประกวดได้ ผู้วิจัยได้ออกแบบโปสเตอร์เพื่อประชาสัมพันธ์ โดยมีกระบวนการออกแบบดังนี้ 1) องค์ประกอบที่สำคัญ มีชื่องานกิจกรรมที่ชัดเจน ใส่ข้อมูลรายละเอียดที่สำคัญ เช่น รายละเอียดของกิจกรรม วันเวลา และสถานที่จัดกิจกรรม เป็นต้น 2) ความสำคัญและจุดเด่น เน้นภาพประกอบที่สื่อถึงอักษรอาหรับ รวมทั้งการนำภาพของผู้เชี่ยวชาญ การเขียนอักษรอาหรับ มาใส่ในโปสเตอร์เพื่อให้สื่อถึงกิจกรรมชัดเจน 3) ขนาดของตัวอักษร เน้นข้อความ Arabic ที่เป็นใจความสำคัญให้ตัวใหญ่และสวยงาม โดยใช้ฟอนต์ Savoye LET ที่มีลักษณะเหมือนตัวเขียนอักษรอาหรับ 4) โทนสีของโปสเตอร์ ใช้โทนสีเขียวที่สื่อถึงศาสนาอิสลาม และ 5) ความสมดุล การจัดวางองค์ประกอบให้มีความสมดุลซ้ายขวาเท่ากัน ดังภาพที่ 65

ภาพที่ 65 โปสเตอร์งานประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต)

ภาพที่ 66 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกำลังประดิษฐ์ผลงาน

ในกิจกรรมสร้างสรรค์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เชิญคุณนุรฮายาตี วาโต ผู้เชี่ยวชาญการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) เป็นวิทยากรและกรรมการในการตัดสินงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) และได้เชิญคุณอับดุลฮาгим ยูโซ๊ะ ศิลปินวาดเส้นด้วยปากกา มาสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมกันในกิจกรรมสร้างสรรค์และร่วมเป็นกรรมการตัดสินงานประกวด

ภาพที่ 67 วิทยากรสาธิตการสร้างสรรคงานศิลปะจากอักษรอาหรับ

ภาพที่ 68 ผลงาน “ความหวัง-สันติภาพ-สงบสุข”

ภาพที่ 69 ผลงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต) ที่ชนะเลิศการประกวด

2.3) การออกแบบผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยได้นำผลงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต) ที่ชนะเลิศการประกวด มาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก แต่เนื่องจากภายในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ไม่มีกลุ่มที่ทำผลิตภัณฑ์ด้านหัตถกรรม และเป็นงานที่มีความละเอียดมาก ถ้าให้ใช้วิธีการเขียนลงไปบนแผ่นไม้ อาจจะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่ายและต้องเวลาทำต่อชิ้นนานพอสมควร ทางผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคโนโลยีการยิงเลเซอร์ลงบนวัสดุไม้ที่สามารถหาได้ในชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวในพิพิธภัณฑ์มรดกวัฒนธรรมอิสลามและศูนย์การเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอาน

ภาพที่ 70 ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากการประดิษฐ์อักษรอาหรับ

2.4) สรุปผลการประเมินจากแบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

ผลการจัดกิจกรรมประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร พบว่า จากการสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานทั้งหมด 30 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 60 และเพศหญิง ร้อยละ 40 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 93 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 7

ตารางที่ 6 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
1. ท่านได้รับความรู้ และประโยชน์จากการ จัดกิจกรรม	16	14	-	-	-	4.53	0.51	มาก ที่สุด
2. ท่านมีความพึงพอใจ ที่ได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรม	18	12	-	-	-	4.60	0.50	มาก ที่สุด
3. ชื่องานมีความ เหมาะสม	17	9	4	-	-	4.43	0.73	มาก
4. ระยะเวลาในการจัด กิจกรรมมีความ เหมาะสม	16	10	4	-	-	4.40	0.72	มาก
5. รูปแบบสื่อ ประชาสัมพันธ์มีความ เหมาะสม	10	10	7	-	-	3.90	0.99	มาก
6. การตกแต่งและ สถานที่จัดงานกิจกรรม มีความเหมาะสม	4	10	16	-	-	3.60	0.72	มาก
7. ท่านรู้สึกปลอดภัย ในการร่วมกิจกรรมครั้ง นี้	16	12	2	-	-	4.47	0.63	มาก

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย — (X)	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
8. กิจกรรมครั้งนี้ สามารถสร้างความสันติ สุข	12	12	6	-	-	4.20	0.76	มาก
9. กิจกรรมครั้งนี้สร้าง ความรักและความ สามัคคี	14	10	6	-	-	4.27	0.78	มาก
10. ภาพรวมความพึง พอใจในการจัดกิจกรรม	16	10	4	-	-	4.40	0.72	มาก

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปตารางการนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในการทดลองกิจกรรมครั้งที่ 2 กิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรสำหรับวิจิตร (คีต) ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษร
สำหรับวิจิตร (คีต)

หัวข้อ	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษร สำหรับวิจิตร (คีต)
P (people)	ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ คุณครู นักเรียนโรงเรียน บ้านศาลาลูกไก่ และมีเยาวชนจากภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรม
E (engagement)	ความร่วมมือกันทางชุมชนช่วยในการคิดกิจกรรม เตรียมอาหาร และทาง โรงเรียนช่วยในการเตรียมสถานที่ในการจัดกิจกรรม
A (activity)	กิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรสำหรับวิจิตร (คีต) เป็น กิจกรรมที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในชุมชน จึงได้รับความสนใจจากเยาวชนใน พื้นที่อย่างมาก
C (community)	พื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นโรงเรียนภายในชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึก มีความปลอดภัยและสบายใจในการร่วมกิจกรรม
E (equality)	เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมยังมีความกังวลไม่สนุกสนานเท่าที่ควร อาจจะเป็น เพราะใส่ชุดนักเรียนและมีคุณครูเข้ามาควบคุมการเข้าร่วมกิจกรรม

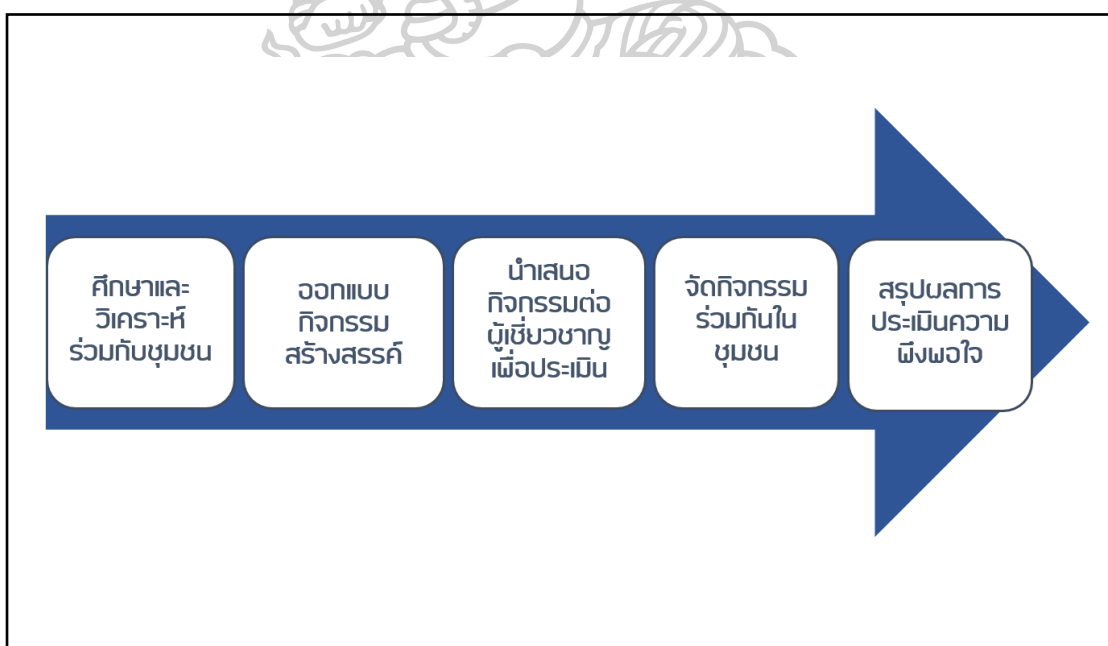
3) การทดลองกิจกรรมครั้งที่ 3 : กิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาซิเมาะโน๊ะ”

3.1) วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ “ชุมชนบ้านทุ่ง” ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนาและทำน้ำตาลโตนด ด้านการนับถือศาสนา พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 339 คน คิดเป็นร้อยละ 57 และนับถือศาสนาพุทธ จำนวน 249 คน คิดเป็นร้อยละ 43 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะทำให้คนในชุมชนสืบสานภูมิปัญญาข้าวพื้นบ้านและมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความรัก สามัคคี และลดความหวาดระแวงระหว่างชาวไทยพุทธกับมุสลิมและชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐ

3.2) ขั้นตอนการดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 71 กระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาซิเมาะโน๊ะ”

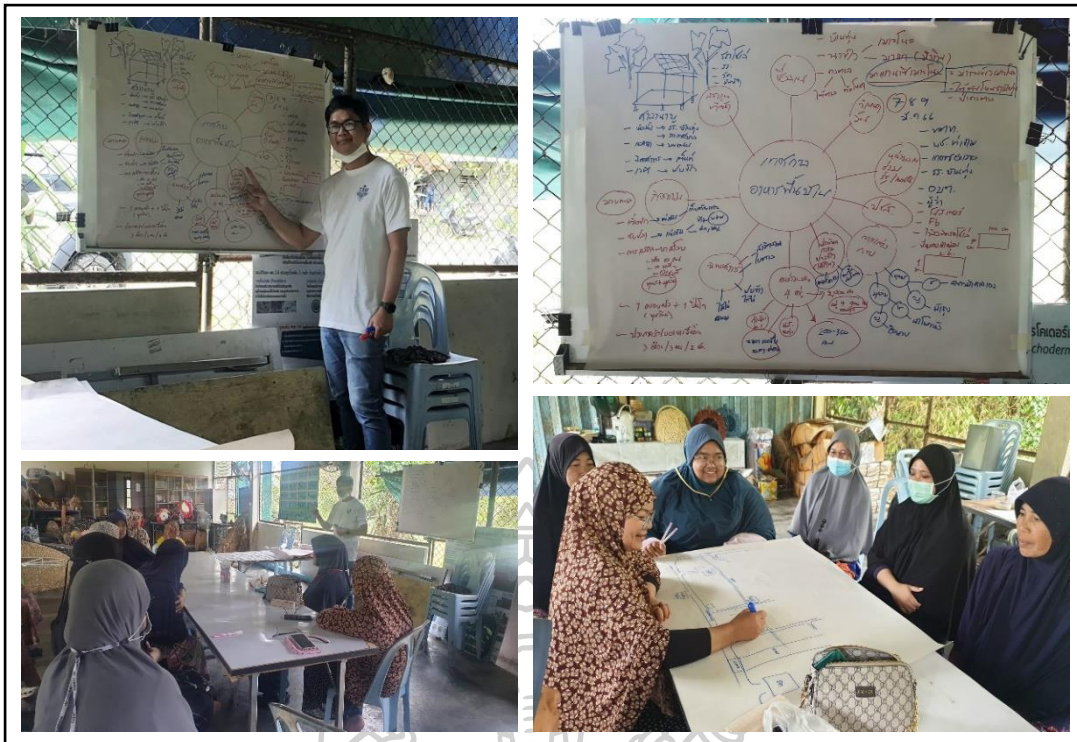
3.2.1) ศึกษาและวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และจัดสนทนากลุ่ม (focus group) ครั้งที่ 1 ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2565 ร่วมกับสมาชิกภายในชุมชน เพื่อประชุม

หารือเกี่ยวกับที่มาของปัญหาและค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนบ้าน
ทุ่ง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี

ภาพที่ 72 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1

3.2.2) การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (focus group) ครั้งที่ 2 ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ 2565 เป็นการประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชนท่าข้าม จากการประชุมได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม คือ ผู้วิจัยและสมาชิกชุมชนเลือกนำภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม ข้าวพื้นเมืองพันธุ์เมาะโน๊ะ มาจัดเป็นกิจกรรมหลักเพื่อยกระดับพันธุ์ข้าวพื้นเมืองในชุมชน จากนั้นผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม (focus group) ครั้งที่ 3 ขึ้นอีกครั้งในวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2566 เป็นการประชุมเพื่อหารือร่วมกันเกี่ยวกับการจัดรูปแบบกิจกรรมร่วมกับตัวแทนชุมชนและนายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม โดยจะมีการแข่งขันทำอาหารพื้นถิ่นและการแข่งขันว่าว รวมถึงการตั้งกติการ่วมกันกับชุมชน และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้ามจะช่วยเหลือในการเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ และประชาสัมพันธ์ในการจัดงานกิจกรรมครั้งนี้ด้วย

ภาพที่ 73 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2

ภาพที่ 74 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 3

ภาพที่ 75 แผนภาพสรุปรายละเอียดการจัดกิจกรรม

3.2.3) นำเสนอกิจกรรมต่อผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินคุณภาพเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จากฐานรากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนสันติสุข เพื่อเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1) เอ็มโซเฟียน เบญจเมธา นักออกแบบและนักจัดกิจกรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) นายราเชิด ระเด่นอาหมัด นักออกแบบและประธานกลุ่มจัดงาน Decode ปีตตานี 3) นายสุวิทย์ วงศ์รุจิราวณิชย์ นักออกแบบสินค้าและกิจกรรมชุมชน 4) นายวิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์ อาจารย์การออกแบบและนักออกแบบอัตลักษณ์ชุมชน และ 5) นายภานุวัฒน์ แสงเอี่ยม อาจารย์การออกแบบและนักออกแบบคาแรคเตอร์ โดยใช้ประเด็นการประเมิน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ชื่องาน “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ” 2) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 3) การตกแต่งและสถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม 4) การออกแบบสื่อประชาสัมพันธ์ และ 5) ภาพรวมรูปแบบการจัดกิจกรรมชุมชน

3.2.4) การจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ผู้วิจัยร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับงาน “มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ” ที่จัดขึ้นในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2566 ณ ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี ภายในงานประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างหลากหลายที่ถูกจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อยกระดับข้าวพื้นเมืองพันธุ์เมาะโน๊ะ มีทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การประกวด การเรียนรู้ และการร่วมสนุก ซึ่งเป็นกิจกรรมในการผสมผสาน เชื่อมโยง ทุกกลุ่มคน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา และช่วงอายุ โดยกำหนดการจัดกิจกรรม ดังภาพที่ 76

กำหนดการจัดกิจกรรมงาน "มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ"

วันที่ 8 มีนาคม 2566

สถานที่จัดงาน ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง
ต.ท่าข้าม อ.ปานาเระ จ.ปัตตานี

8.30 - ลงทะเบียนเข้างานและรับของที่ระลึก

9.00 - พิธีเปิดโดย นายเอกชัย ก้าวพันธ์แดง
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม

9.30 - ชมนิทรรศการข้าวเมาะโน๊ะ

10.00- แข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน
(วัตถุประสงค์หลักข้าวเมาะโน๊ะและตาลโตนด)

12.00- รับประทานอาหารข้าวเมาะโน๊ะ (นาชิกายู) ใต้ต้นโหนด

13.00- แข่งขันว่าวบินขึ้นสูง

14.00- ประกวดว่าวสวยงาม (ทำการบินขึ้นฟ้า)

15.00- มอบรางวัลการแข่งขันทำอาหารและแข่งว่าว

15.30- กล่าวปิดงาน โดยผู้นำชุมชนบ้านทุ่ง

****ผู้ร่วมงานแต่งกายตามวิถีไทยพุทธและมลายูกองถิ่น**

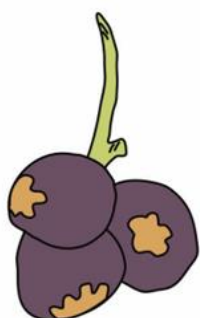
มาแกลนาซิ
เมาะโน๊ะ

«Makah Nasi Mono»

ภาพที่ 76 กำหนดการจัดกิจกรรมงาน “มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ”

กิจกรรมสร้างสรรค์ภายในงาน ประกอบด้วย

1) กิจกรรมประกวดแข่งขันทำอาหาร ถือเป็นกิจกรรมหลักในการจัดงานครั้งนี้ ส่งเสริมการทำอาหารพื้นถิ่นโดยนำวัตถุดิบในชุมชนมาสร้างสรรค์และยกระดับอาหารพื้นถิ่น โดยมีกติกาดังภาพที่ 77

สภาเกษตรกร
แม่ฮ่องสอน
«Makah Nasi Moho»

กติกาการแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน

1. สำหรับอาหารพื้นถิ่นจะต้องเป็นวัตถุดิบจากข้าวเมะไ้และตาลโตนด ซึ่งในสำหรับประกอบด้วย
 - 1) ข้าวสวย (ผู้จัดเตรียมข้าวสารเมะไ้มาให้เอง)
 - 2) กับข้าวจำนวน 3 เมนู (ซึ่งใช้วัตถุดิบตาลโตนดอย่างน้อย 1 เมนู)
 - 3) บองหวาน 1 เมนู
2. ผู้แข่งขัน 3-5 คน ต่อ 1 ทีม (ภายในทีมต้องมีทั้งพุทธและมุสลิม)
3. ผู้แข่งขันจะต้องจัดอาหารทั้งหมด 2 สำหรับ เพื่อถ่ายภาพประชาสัมพันธ์ และเพื่อให้คณะกรรมการชิมเพื่อให้คะแนน
4. ผู้แข่งขันต้องจัดเตรียมวัตถุดิบ ภาชนะ และอุปกรณ์ต่างๆมาเพื่อใช้ในการแข่งขัน
5. ทางผู้จัดงานจะจัดเตรียมโต๊ะสำหรับแข่งขันให้ทีมละ 2 โต๊ะ
6. ผู้แข่งขันจะต้องประจำอู่เฉพาะในส่วนแข่งขันที่ตนรับผิดชอบและทำความสะอาดให้เรียบร้อยก่อนออกจากพื้นที่
7. ทางผู้จัดมีค่าวัตถุดิบในการประกอบอาหาร 1,000 บาท ต่อ 1 ทีม
8. คะแนนมีทั้งหมด 100 คะแนน แบ่งตามเกณฑ์ดังนี้

1) รสชาติอาหารดี	50 คะแนน
2) ความสะอาดและการจัดตกแต่งอาหาร	20คะแนน
3) การแต่งกายมีอัตลักษณ์พื้นถิ่น	10คะแนน
4) ลีลาการทำอาหาร	10คะแนน
5) ทำเสร็จทันเวลา	10คะแนน
9. รางวัลสำหรับผู้ชนะ-

1) ชนะเลิศอันดับ 1	รางวัล ข้าวเมะไ้: 50 กก. พร้อมของที่ระลึก
2) ชนะเลิศอันดับ 2	รางวัล ข้าวเมะไ้: 30 กก. พร้อมของที่ระลึก
3) ชนะเลิศอันดับ 3	รางวัล ข้าวเมะไ้: 10 กก. พร้อมของที่ระลึก

**ช่วงเวลาของการแข่งขัน 10.00-12.00 น. (เวลาในการปรุงประกอบอาหาร 2 ชั่วโมง)

ภาพที่ 77 กติกาการแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน

2) กิจกรรมประกวดแข่งขันว่าว ประกอบด้วย การประกวดว่าว 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทว่าวบินสูง และประเภทว่าวสวยงาม เพื่อส่งเสริมให้เยาวชน คนรุ่นใหม่ สร้างสรรค์ผลงาน โดยมีกติกา ดังภาพที่ 78

กติกาการแข่งขันว่าว

ประเภทว่าวบินสูง

- ความยาวปีก ไม่เกิน 150 ซม.
- ความยาวเชือก ไม่เกิน 100-120 เมตร
- ระยะเวลาขึ้นบิน 3-5 นาที

ประเภทว่าวสวยงาม

- ไม่จำกัดขนาดและรูปแบบ
- ทำการบินขึ้นฟ้าได้

รางวัลให้ 3 อันดับ (ทั้ง 2 ประเภท)

- ชนะเลิศอันดับ 1 รางวัล 1,000 บาท พร้อมของที่ระลึก
- ชนะเลิศอันดับ 2 รางวัล 700 บาท พร้อมของที่ระลึก
- ชนะเลิศอันดับ 3 รางวัล 500 บาท พร้อมของที่ระลึก

หมายเหตุ : การตัดสินของกรรมการ ถือว่าเป็นที่สิ้นสุด

ภาพที่ 78 กติกาการแข่งขันว่าว

ภาพที่ 79 บรรยากาศการร่วมงานของชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ

ภาพที่ 80 กิจกรรมการแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน

ภาพที่ 81 การจำหน่ายข้าวและผลิตภัณฑ์จากชุมชน

ภาพที่ 82 การดูแลความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ

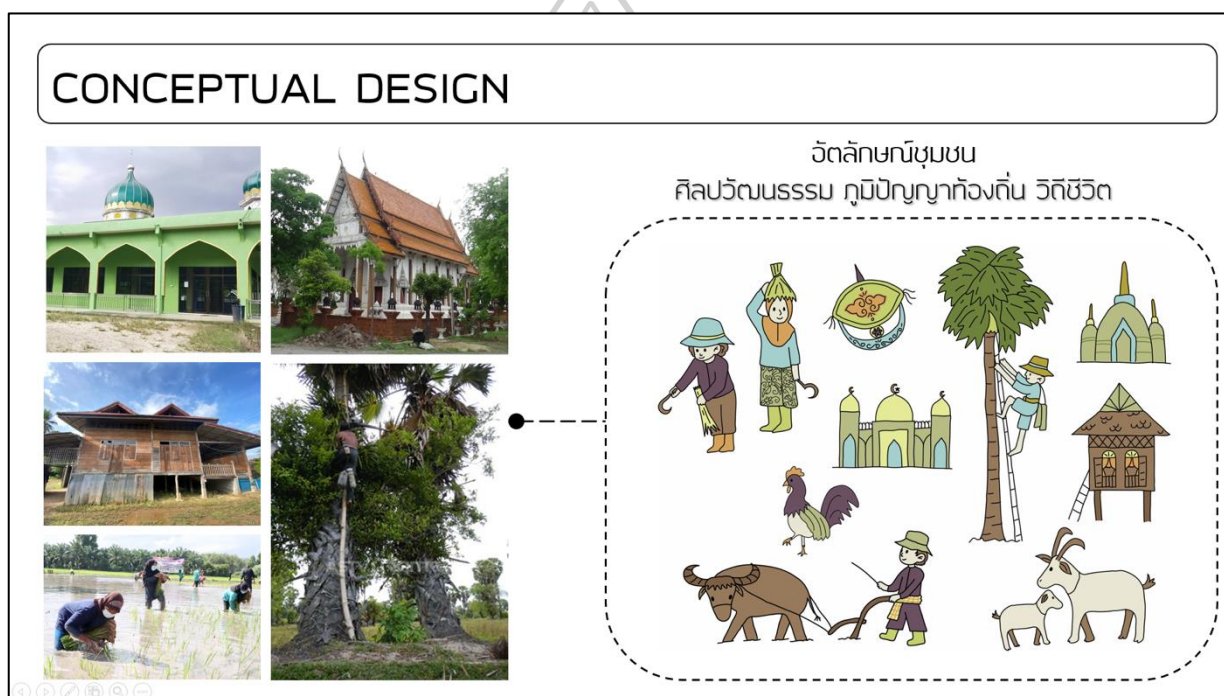

ภาพที่ 83 ชาวบ้านช่วยรับ-ส่งนักเรียนและคนที่เข้าร่วมงาน

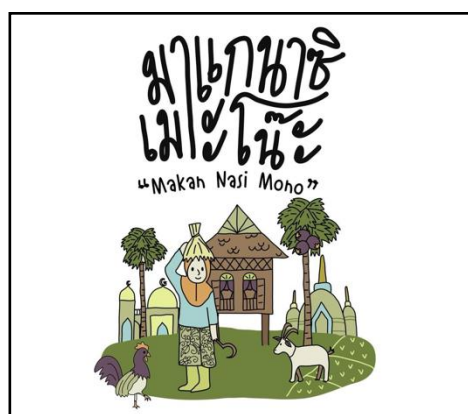
3.3) การออกแบบองค์ประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์

ผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนในการออกแบบองค์ประกอบต่าง ๆ ของกิจกรรมภายในงาน“มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ” ดังนี้

- การออกแบบอัตลักษณ์ชุมชน (Identity Design) ผู้วิจัยได้นำภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านทุ่งที่สำคัญ เช่น การทำนา การขึ้นต้นตาล การเล่นว่าว และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด บ้าน และมัสยิด เป็นต้น นำมาออกแบบภาพกราฟิกให้ดูน่ารักและทันสมัย ใช้ลายเส้นแบบเขียนมือและใช้สีที่สื่อถึงธรรมชาติ เหมาะกับกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีความสุขและความสันติสุข

ภาพที่ 84 ออกแบบอัตลักษณ์ชุมชนบ้านทุ่ง

ภาพที่ 85 ออกแบบตราสัญลักษณ์ “มาแกลนาซิเมาะโน๊ะ”

- การออกแบบโปสเตอร์ (Poster) ผู้วิจัยได้ออกแบบโปสเตอร์สำหรับกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อประชาสัมพันธ์ โดยมีกระบวนการออกแบบดังนี้ 1) องค์ประกอบที่สำคัญ มีชื่องานกิจกรรมที่ชัดเจน ใส่ข้อมูลรายละเอียดที่สำคัญ เช่น รายละเอียดของกิจกรรม วันเวลา และสถานที่จัดกิจกรรม เป็นต้น 2) ความสำคัญและจุดเด่น เน้นภาพประกอบลายเส้น รวมทั้งการเขียนชื่องาน “มาแกลหาชิเมะโน๊ะ” มาใส่ในโปสเตอร์เพื่อให้สื่อถึงกิจกรรมชัดเจน 3) ขนาดของตัวอักษร เน้นอ่านง่าย โดยใช้ฟอนต์ FC Daisy ที่มีลักษณะเหมือนลายมือ 4) โทนสีของโปสเตอร์ ใช้โทนสีเขียวอ่อนที่สื่อถึงท้องนาและความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และ 5) ความสมดุล การจัดวางองค์ประกอบให้มีความสมดุลซ้ายขวาเท่ากัน

ภาพที่ 86 โปสเตอร์งาน “มาแกลหาชิเมะโน๊ะ”

- การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ผู้วิจัยได้ออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ข้าวเมาะโน๊ะ โดยมีหลักการออกแบบดังนี้ 1) ต้องสามารถปกป้องผลิตภัณฑ์ได้โดยใช้กล่องกระดาษเป็นโครงสร้างหลักของบรรจุภัณฑ์ 2) ยืดอายุสินค้าด้วยการใช้บรรจุภัณฑ์ชั้นในเป็นถุงพลาสติกลามิเนต ที่ช่วยยืดอายุสินค้าได้นานถึง 1 ปี 3) บอกรายละเอียดต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น ชื่อสินค้า น้ำหนักสินค้า และชื่อที่อยู่ผู้ผลิต เป็นต้น 4) สะดวกต่อการส่งสินค้า เพราะเป็นกล่องสี่เหลี่ยมสามารถบรรจุภายในลังกระดาษได้ และ 5) แสดงเอกลักษณ์ของสินค้า โดยการออกแบบจะใช้กราฟิกที่ถอดจากอัตลักษณ์ชุมชนบ้านทุ่ง

ภาพที่ 87 บรรจุภัณฑ์ข้าวเมาะโน๊ะ

- การออกแบบองค์ประกอบอื่น ๆ ในกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาซิเมาะโน๊ะ มีดังต่อไปนี้

ภาพที่ 88 แผนที่จัดงาน ณ ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง

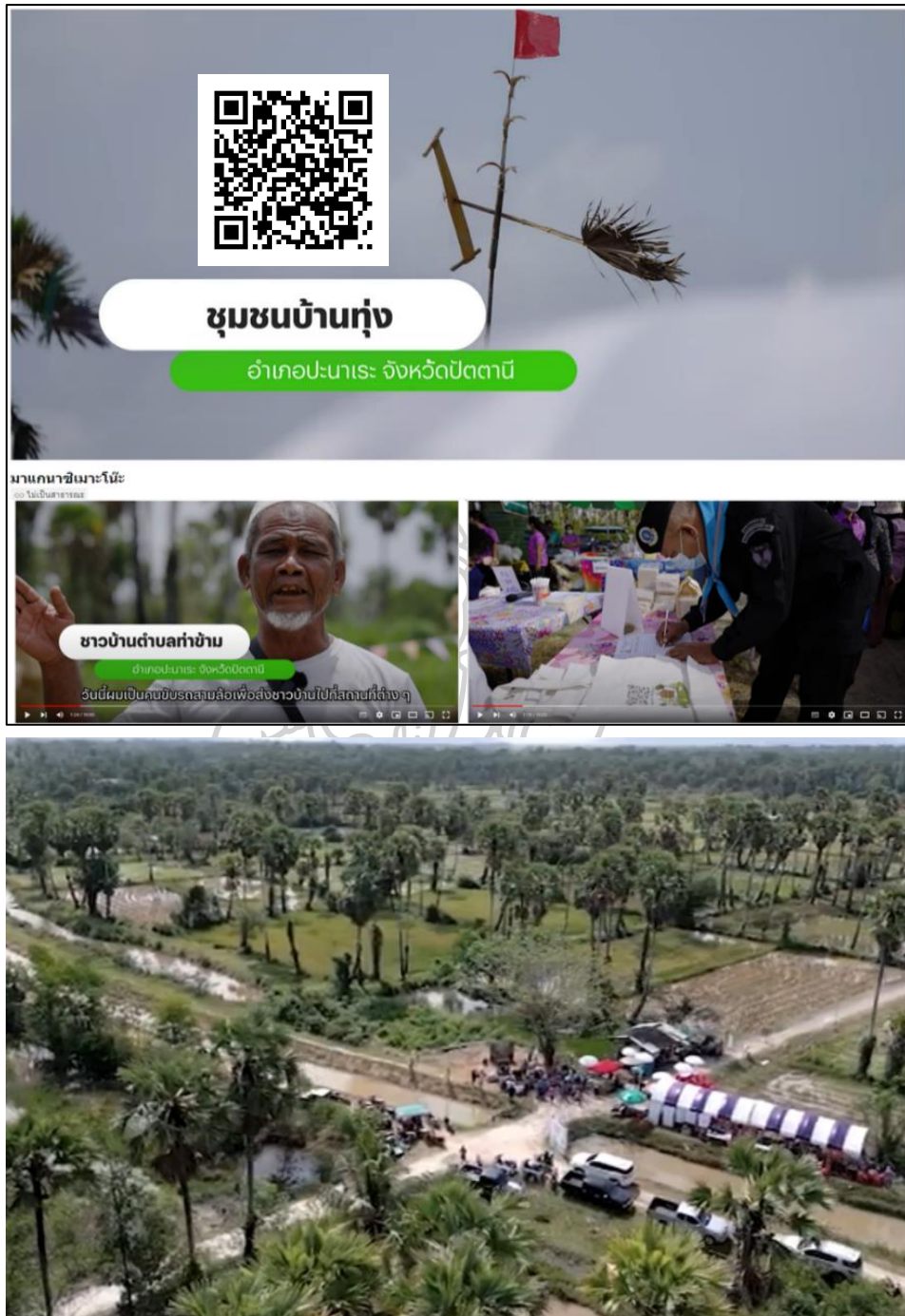
ภาพที่ 89 รูปแบบของเสื้อยืดภายในงาน

ภาพที่ 90 กระเป๋าจากไวน์ผลงานมาแกนาศิเมาะโน๊ะ

ภาพที่ 91 รูปแบบการประชาสัมพันธ์บนเพจ “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”

ภาพที่ 92 สื่อวิดีโอทัศนกิจกรรรมงาน “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”

3.4) การออกแบบผลิตภัณฑ์

ภายหลังจากการจัดกิจกรรม ทางชุมชนมีความต้องการบรรจุภัณฑ์สำหรับใส่ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ข้าวสารและน้ำตาลโตนด เป็นต้น โดยนำวัสดุจากธรรมชาติมาแปรรูปเป็นบรรจุภัณฑ์จากใบตาล โดยได้มีขั้นตอนดังนี้ 1) นำใบตาลสดมาตากแดดจัดให้แห้ง 2) นำใบตาลแห้งมาทำเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ และ3) นำใบตาลที่เป็นเส้นมาสานขึ้นรูปเป็นบรรจุภัณฑ์

ภาพที่ 93 บรรจุภัณฑ์จากใบตาล

ผู้วิจัยกับชาวบ้านในชุมชนบ้านทุ่ง ได้ทดลองสานบรรจุภัณฑ์โดยมีทั้งไทยพุทธ และมุสลิม ร่วมกัน 20 คน โดยบรรยากาศการถ่ายทอดการสานบรรจุภัณฑ์เป็นไปอย่างสนุกสนาน

ภาพที่ 94 ถ่ายทอดกระบวนการสานบรรจุภัณฑ์จากใบตาล

3.5) สรุปผลการประเมินจากแบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมาย

ผลการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแกนาซิมาะโน๊ะ” พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงาน จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 60 และเพศชายร้อยละ 40 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 73 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 27 อายุระหว่าง 21-30 ปี ร้อยละ 47 อายุระหว่าง 31-50 ปี ร้อยละ 40 และอายุ 51 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 21

ตารางที่ 8 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมงานกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแกนาศิมาะโน๊ะ”

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย — (X)	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
1. ท่านได้รับความรู้และ ประโยชน์จากการจัด กิจกรรม	4	24	2	-	-	4.07	0.45	มาก
2. ท่านมีความพึงพอใจ ที่ได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรม	12	16	2	-	-	4.33	0.61	มาก
3. ชื่องานมีความ เหมาะสม	18	10	2	-	-	4.53	0.63	มาก ที่สุด
4. ระยะเวลาในการจัด กิจกรรมมีความ เหมาะสม	4	22	4	-	-	4.00	0.53	มาก
5. รูปแบบสื่อ ประชาสัมพันธ์มีความ เหมาะสม	10	14	6	-	-	4.13	0.73	มาก
6. การตกแต่งและ สถานที่จัดงานกิจกรรม มีความเหมาะสม	10	16	4	-	-	4.20	0.66	มาก
7. ท่านรู้สึกปลอดภัยใน การร่วมกิจกรรมครั้งนี้	10	16	4	-	-	4.20	0.66	มาก
8. กิจกรรมครั้งนี้ สามารถสร้างความสันติ สุข	16	12	2	-	-	4.47	0.63	มาก
9. กิจกรรมครั้งนี้สร้าง ความรักและความ สามัคคี	20	6	4	-	-	4.53	0.73	มาก

ประเด็นการประเมิน	ความพึงพอใจ (ร้อยละ)					ค่าเฉลี่ย — (X)	ค่าส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D)	แปล ผล
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
10. ภาพรวมความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม	20	8	2	-	-	4.60	0.62	มากที่สุด

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สรุปตารางการนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในการทดลองกิจกรรมครั้งที่ 3 :
กิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ” ดังตารางที่ 9

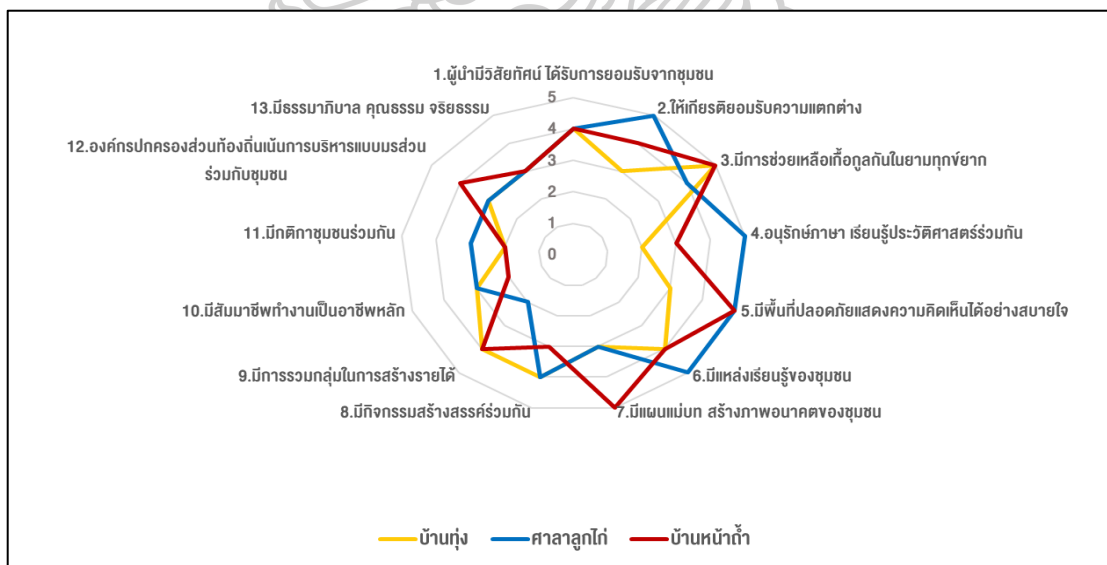
ตารางที่ 9 การนำแนวความคิด PEACE ไปใช้ในกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น
“มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”

หัวข้อ	รายละเอียดการดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ”
P (people)	ผู้เข้าร่วมจะมีทั้งคนในชุมชน คนนอกชุมชน คุณครู นักเรียน หน่วยงานราชการ เช่น อบต.ท่าข้าม พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ เป็นต้น
E (engagement)	ความร่วมมือกันทางชุมชนช่วยในการคิดกิจกรรมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม และทางอบต.ท่าข้ามช่วยในการเตรียมสถานที่ในการจัดกิจกรรม
A (activity)	กิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ” เป็นกิจกรรมที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในชุมชน จึงได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นอย่างมาก
C (community)	พื้นที่ในการจัดกิจกรรมเป็นนาข้าวของชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกมีความปลอดภัยและสบายใจในการร่วมกิจกรรม
E (equality)	ทุกคนภายในงานมีความเป็นกันเอง แต่งกายพื้นเมือง ไม่มีพิธีอะไรมากมาย ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะพูดคุยทักทายและรู้สึกมีความเสมอภาคระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ

4.3.3 สรุปผลกระบวนการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

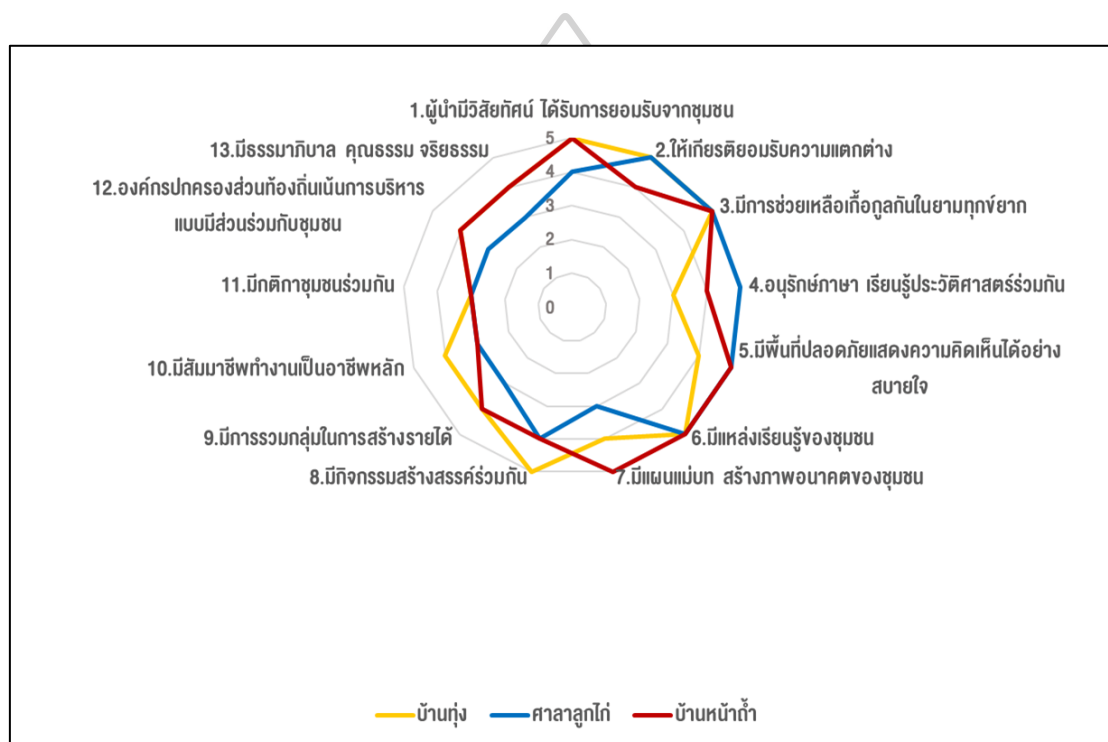
การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ คือ การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แล้วนำเอานวัตกรรมองค์ความรู้ เทคโนโลยี และการจัดการ เข้าไปสร้างความเข้มแข็งและยกระดับรายได้ให้กับประชากรฐานรากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการดำเนินงานที่ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการสร้างสรรค์ธุรกิจฐานราก ตลอดจนสร้างชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน

1) **ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุข** ผู้วิจัยได้ทำ Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขก่อนทำกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยใช้แบบสอบถามตัวชี้วัดชุมชนจำนวน 30 คนต่อชุมชน พบว่า คะแนนมากที่สุด 5 คะแนน ที่มีจุดร่วมกัน 2 ชุมชนขึ้นไป ได้แก่ 1) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามทุกข์ยาก 2) มีพื้นที่ปลอดภัยแสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ คะแนนน้อยที่สุด 2 คะแนน ที่มีจุดร่วมกัน 2 ชุมชนขึ้นไป คือ มีกติกาสังคมร่วมกัน คะแนนที่มีจุดร่วมครบทั้ง 3 ชุมชน คือ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ ได้รับการยอมรับจากชุมชน อยู่ที่ 4 คะแนน ดังภาพ 95

ภาพที่ 95 Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขก่อนทำกิจกรรมสร้างสรรค์

หลังจากการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทั้ง 3 ชุมชน ผู้วิจัยได้ทำ Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยพบว่า คะแนนมากที่สุด 5 คะแนน ที่มีจุดร่วมกัน 2 ชุมชน ได้แก่ 1) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ 2) ให้เกียรติยอมรับความแตกต่าง 3) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามทุกข์ยาก 4) มีพื้นที่ปลอดภัยแสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ และ 5) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน คะแนนน้อยที่สุด 3 คะแนน ที่มีจุดร่วมกัน 2 ชุมชนขึ้นไป ได้แก่ 1) มีสัมมาชีพเป็นอาชีพหลัก 2) มีกติกาชุมชนร่วมกัน คะแนนที่มีครบทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ 1) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามทุกข์ยาก 2) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน อยู่ที่ 5 คะแนน ดังภาพ 96

ภาพที่ 96 Radar Chart ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์

จาก Radar Chart จะพบว่าหลังจากจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ทุกชุมชนมีคะแนนตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชนบ้านทุ่ง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี มีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นและตัวชี้วัดมี 5 คะแนนมากขึ้นในหลากหลายมิติ ได้แก่ 1) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ 2) ให้เกียรติยอมรับความแตกต่าง 3) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามทุกข์ยาก 4) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และ 5) มีกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน

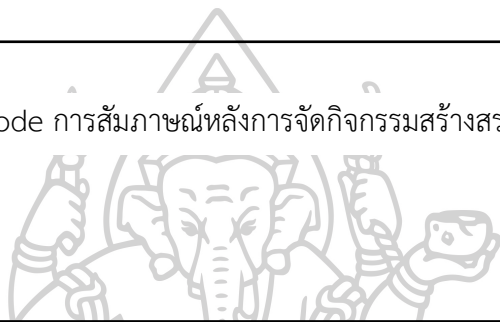

ภาพที่ 97 ตัวชี้วัดชุมชนสันติสุขที่มีคะแนนสูงสุดหลังทำกิจกรรมสร้างสรรค์มาแกลนาซิเมาะโห๊ะ

จากการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นมากของชุมชนบ้านทุ่ง ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ลงสัมภาษณ์คนในชุมชนเพิ่มเติมหลังจากจัดงานกิจกรรมสร้างสรรค์ชุมชนบ้านทุ่ง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี ไปแล้ว 7 เดือน โดยมีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานของรัฐ พบว่า 1) ผู้นำชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทางชุมชนบ้านทุ่งถูกยกระดับให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบสันติสุข โดยทางอำเภอปะนาเระได้ให้งบประมาณในการสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร เพื่อให้ชุมชนนำไปเป็นต้นแบบในการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน 2) ชาวบ้านในชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่าในระหว่างการจัดกิจกรรมทำให้ชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐลดความเลื่อมล้ำ สามารถทักทายพูดคุยได้อย่างสบายใจ และ 3) หน่วยงานรัฐ ได้ให้สัมภาษณ์ว่าการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทำให้ผลผลิตของชาวบ้านขายได้เยอะขึ้นโดยเฉพาะข้าวเมาะโห๊ะ และองค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม ได้นำกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแกลนาซิเมาะโห๊ะ” เป็นนโยบายในปีงบประมาณ 2567 เพื่อดำเนินการจัดงานครั้งต่อไป

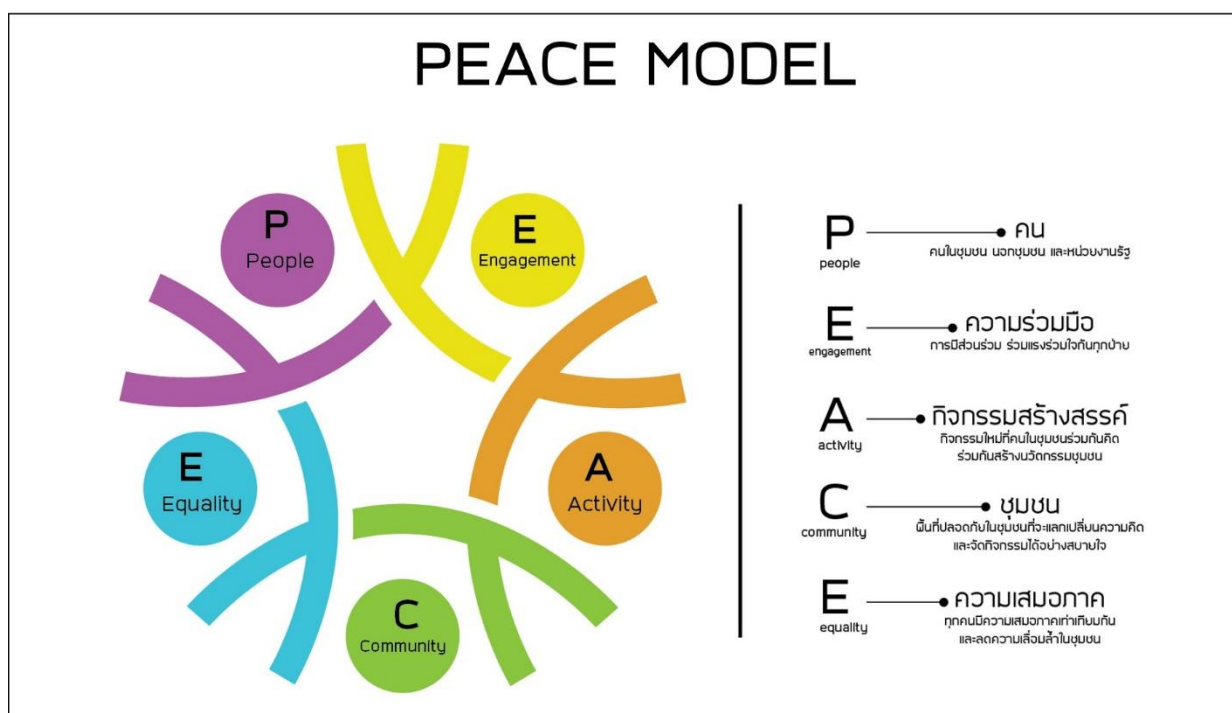
ภาพที่ 98 QR code การสัมภาษณ์หลังการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแคนาซีเมาะโน๊ะ”

ภาพที่ 99 การสัมภาษณ์หลังการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแคนาซีเมาะโน๊ะ”

2) ชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข จากข้อค้นพบในวัตถุประสงค์ที่ 3 การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ ผู้วิจัยได้พบว่าตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุข มีครบทั้ง 13 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ได้รับการยอมรับจากชุมชน 2) การให้เกียรติและยอมรับความแตกต่าง 3) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามฉุกเฉิน 4) มีแผนแม่บทสร้างภาพอนาคตของชุมชน 5) มีกติกาชุมชนร่วมกัน 6) มีสัมมาชีพ ทำงานเป็นอาชีพหลัก 7) มีการรวมกลุ่มสร้างรายได้ 8) มีกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน 9) อนุรักษ์ภาษา เรียนรู้ประวัติศาสตร์ร่วมกัน 10) มีพื้นที่ปลอดภัย แสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ 11) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 12) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 13) มีธรรมาภิบาล คุณธรรม และจริยธรรม

ผู้วิจัยจึงได้สร้างแนวคิดโมเดลนวัตกรรมชุมชนเพื่อสันติสุขต้นแบบ PEACE MODEL โดย PEACE ได้แยกเป็นตัวอักษรและมีความหมาย คือ 1) People หมายถึง คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานรัฐ 2) Engagement หมายถึง ความร่วมมือ 3) Activity หมายถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) Community หมายถึง ชุมชน และ 5) Equality หมายถึง ความเสมอภาค ได้ดังภาพ 100

ภาพที่ 100 ชุดความคิด PEACE MODEL

3) **นำองค์ความรู้ไปพัฒนา ต่อยอด และใช้ประโยชน์** จากการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ ผู้วิจัยได้สร้างแนวคิดโมเดลนวัตกรรมชุมชนเพื่อสันติสุขต้นแบบ PEACE MODEL โดย PEACE ได้แยกเป็นตัวอักษรและมีความหมาย คือ 1) People หมายถึง คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานรัฐ 2) Engagement หมายถึง ความร่วมมือ 3) Activity หมายถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) Community หมายถึง ชุมชน และ 5) Equality หมายถึง ความเสมอภาค ได้ถูกนำโมเดลนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ ไปต่อยอดและยกระดับเป็นเทศกาลข้าวเมาะโน๊ะ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 22 – 23 เมษายน พ.ศ. 2567 มีนายไพโรจน์ เกิดแสงสุริยงค์ ปลัดอาวุโส ผู้แทนนายอำเภอปะนาเระ เป็นประธานในพิธีเปิด โดยมีผู้เข้าร่วมงานทั้งหมด 273 คน

ภาพที่ 101 บรรยากาศภายในงานเทศกาลข้าวเมาะโน๊ะ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประกอบด้วย 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน และ 3) ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ สรุปผลการศึกษาวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

5.1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเลือกพื้นที่และภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า

- 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิถีวัฒนธรรมที่ต้องร่วมอนุรักษ์ สืบสานให้อยู่กับรุ่นลูก รุ่นหลาน และพื้นถิ่นได้ต่อไป
- 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถต่อยอดสร้างรายได้ เกิดเป็นสัมมาชีพและอยู่ได้อย่างสันติสุข
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านอาหารและสมุนไพร ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านเกษตรกรรม และด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ช่วยสร้างความภาคภูมิใจและสัมมาชีพให้กับชาวบ้านในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

5.1.2 นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับการแก้ปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านยุทธศาสตร์และการแก้ไขปัญหาของภาครัฐเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า

1) การสร้างกลไกของชุมชนขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรมและกลไกที่ขจัดความขัดแย้งในชุมชน โดยการจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรม และกระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรมให้เกิดเป็นกระแส

2) การสร้างนวัตกรรมชุมชน ช่วยสร้างอาชีพ แก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยแนวทางการสร้างนวัตกรรมชุมชนประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน 2) การคัดเลือกนวัตกรรม 3) การนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติ 4) การประเมินความสำเร็จ และ 5) การเรียนรู้ ต่อยอด และการกระจายผล

3) การสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ แล้วนำเอานวัตกรรม องค์ความรู้ เทคโนโลยี การจัดการ ฯลฯ เข้าไปสร้างความเข้มแข็งและยกระดับรายได้ให้กับประชากรฐานรากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งนอกจากจะเป็นการดำเนินงานที่ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำตามแนวทางของยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาลแล้ว ยังส่งผลให้เกิดการสร้างนวัตกรรมชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากตลอดจนสร้างชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน

5.1.3 ปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขต้นแบบเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

1) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน

ผู้วิจัยได้แนวทางของชุมชนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างต้นแบบนวัตกรรมชุมชนด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน พบว่า

ชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผู้นำชุมชนเริ่มจากครอบครัวตัวเองเป็นตัวอย่างก่อน ใช้เวลามากกว่า 10 ปีจนชุมชน ยอมรับและให้ความร่วมมือ มีการใช้

"ภูมิปัญญา" ของชาวมัธยมที่ได้เรียนรู้ วิจัย และค้นหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เพราะปัญหาของชุมชนมีความซับซ้อนและเป็นยุทธศาสตร์ที่ชุมชนเป็นคนคิดเอง ไม่ใช่โครงการที่คนภายนอกหยิบยื่นให้ มีสร้างอาชีพยั่งยืน เกษตรนวัตกรรม ให้พึ่งตนเองได้เสียก่อนและทำอาชีพเสริมเพื่อหาเงิน ให้ความสำคัญกับปัจจัย 4 ก่อนที่จะแก้ปัญหาอื่น ๆ และเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ชุมชนบ้านขี้เหล็กใหญ่ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ โดยผู้นำชุมชนเริ่มจากตัวเอง ก่อน ใช้เวลามากกว่า 5 ปี จนชาวบ้านในชุมชนยอมรับและให้ความร่วมมือ ชุมชนมีทุนทางวัฒนธรรม ต้องนำรากเหง้าภูมิปัญญามาพัฒนาโดยเอาเรื่องของความเชื่อศรัทธาพญานาคและศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย เปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอแต่ไม่ทิ้งอัตลักษณ์ท้องถิ่น มีการทำเกษตรนวัตกรรม เพราะมองว่าเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาจะมีเรื่องการบริโภค ชุมชนต้องมีแหล่งผลิตวัตถุดิบเองเพื่อให้เงินหมุนเวียนภายใน ไม่ต้องไปซื้อของข้างนอก โดยปลูกพืชผักกานานาชนิด ซึ่งยังสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาชุมชน

ชุมชนบ้านละหา อำเภอแวง จังหวัดนครราชสีมา โดยเริ่มจากผู้อาวุโสในหมู่บ้าน พูดคุยกันหลายครั้ง ทั้งหลังการละหมาดและวงน้ำชา ถึงปัญหาพื้นที่นาร้าง และเดือนชุมชนเสมอ ๆ ว่า "ยางคือลูกเลี้ยง นาคือลูกแท้" จนในที่สุดเห็นว่าควรจะต้องฟื้นนาร้างกลับมา จึงเริ่มชักชวนชาวบ้านในหมู่บ้านฟื้นนาร้าง ใช้เวลามากกว่า 10 ปี ชาวบ้านในชุมชนจึงยอมรับ มีการสร้างอาหารในชุมชนถือเป็นความมั่นคงที่ยั่งยืน ใช้ภูมิปัญญาการทำนาอินทรีย์บ้านละหา สร้างให้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ที่ต้องเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติและพัฒนาในชุมชน และนำหลักการ "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" "ระเบิดจากข้างใน" และ"ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" มากำหนดทิศทางการพัฒนา

2) การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์และออกแบบผลิตภัณฑ์

จากการทดลองการออกแบบและลงพื้นที่ในชุมชน ตลอดถึงการสำรวจความคิดเห็น ประชาชนและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เพื่อส่งเสริมสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

2.1) ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์

2.1.1) กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมชาติจากดิน

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ "ชุมชนชุมชนบ้านหน้าถ้ำ" ซึ่งเป็นชุมชนไทยพุทธ 100% ภายในชุมชนมีปัญหาเรื่องการว่างงานและยังมีเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยในชุมชนให้ความสำคัญกับ

การทำสีย้อมธรรมชาติจากดินและใบไม้ และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจทั่วไป โดยมีการจัดกิจกรรมภายใต้ชื่อ “กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน” เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการย้อมสีธรรมชาติของชาวบ้านในชุมชน โดยกิจกรรมถูกจัดขึ้นในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2566 ณ กลุ่มสีมายา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ตั้งแต่เวลา 9.00 - 12.00 น. ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจากการใช้สีธรรมชาติจากดินธรรมชาติย้อมลงบนผ้า การทดลองออกแบบลวดลายมัดย้อม โดยกิจกรรมสามารถให้ความรู้และเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงช่วยส่งเสริมความรัก ความสามัคคี และเห็นคุณค่าในทรัพยากรของชุมชน อีกทั้งก่อให้เกิดความเข้าใจในสภาพแวดล้อมของพื้นที่และสามารถนำมาสร้างเป็นอาชีพ

2.1.2) กิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อด)

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ “ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่” ซึ่งเป็นชุมชนมุสลิม 100% มีภายในชุมชนมีปัญหาเรื่องการว่างงานและยาเสพติดในเยาวชน โดยในชุมชนให้ความสำคัญกับศาสนา เด็กและเยาวชนจะต้องเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอาน และชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานอัลกุรอานสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป โดยได้จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ภายใต้ชื่อ “การประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อด)” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นภาษามลายู ประเพณีหรือความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน จัดกิจกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนร่วมกันทั้งมุสลิมและศาสนิกชน และประเมินผลกิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการสร้างชุมชนต้นแบบ โดยกิจกรรมถูกจัดขึ้นในวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียนบ้านศาลาลูกไก่ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่เวลา 9.00 -12.00 น. ประกอบด้วยกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมฝึกปฏิบัติประดิษฐ์อักษรอาหรับ สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและผู้สนใจทั่วไป และกิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อด) สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและเยาวชนทั่วไป โดยกิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงานภาครัฐและชาวบ้านในชุมชน

2.1.3) กิจกรรมสร้างสรรค์รากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาศิมาะโน๊ะ”

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ “ชุมชนบ้านทุ่ง” ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม มีชาวบ้านทั้งไทยพุทธและมุสลิม ประกอบกับชุมชนดังกล่าว มีอัตลักษณ์ทางชุมชนด้านศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตที่โดดเด่น โดยได้จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ภายใต้ชื่องาน “มาแกนาศิมาะโน๊ะ” ที่จัดขึ้นในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2566 ณ ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ภายในงาน

ประกอบด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างหลากหลายที่ถูกจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อยกระดับชาวพื้นเมืองพันธุ์เมาะโน๊ะ ทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การประกวด การเรียนรู้ และการร่วมสนุก ซึ่งเป็นกิจกรรมในการผสมผสาน เชื่อมโยง ทุกกลุ่มคนไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา และช่วงอายุ โดยกิจกรรมดังกล่าว ประสบความสำเร็จ ลุล่วงเป็นอย่างดี เกิดความร่วมมือร่วมใจทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้าน ในชุมชน และประชาชนจากภายนอกชุมชน ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และมีการวางแผนจะยกระดับจัดงานดังกล่าวเป็นงานเทศกาลประจำปีต่อไป

จากการแบบกิจกรรมสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ พบว่าชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข Peace Model ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ 1) People หมายถึง คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานรัฐ 2) Engagement หมายถึง ความร่วมมือ 3) Activity หมายถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ 4) Community หมายถึง ชุมชน และ 5) Equality หมายถึง ความเสมอภาค

2.2) ออกแบบผลิตภัณฑ์

2.2.1) ผลิตภัณฑ์ชุดเครื่องประดับจากเศษย้อมสีธรรมชาติ จากการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน ทางผู้วิจัยได้รับทราบปัญหาการสร้างผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมเนื่องจากการทางชุมชนได้มีการนำผ้ามัดย้อมมาผลิตเป็นเสื้อผ้าและกระเป๋า จึงทำให้มีเศษผ้าจำนวนมากซึ่งจะต้องนำไปทิ้ง ทำให้เกิดเป็นขยะไม่สามารถนำมากลับใช้ได้ใหม่ ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้นำเศษผ้ามัดย้อมมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องประดับ ซึ่งเป็นนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ที่ทางชุมชนสามารถนำไปผลิตและต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าได้ โดยได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ ดังนี้ 1) ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 1 แนวคิดในการออกแบบมาจากเครื่องประดับโบราณ ซึ่งแต่เดิมตำบลด่านน้ำถ้ำ เป็นแหล่งชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบร่องรอยศาสนสถาน เมืองโบราณ วัดถุโบราณสมัยศรีวิชัย โดยกระบวนการผลิตได้นำลูกปัดเงินโบราณที่สะท้อนถึงลูกปัดโบราณที่ค้นพบในชุมชน นำมาประดับให้กับชุดเครื่องประดับให้เกิดความสวยงามและมีอัตลักษณ์วัดถุโบราณสมัยศรีวิชัย 2) ผลิตภัณฑ์เครื่องประดับจากเศษผ้าย้อมสีธรรมชาติแบบที่ 2 แนวคิดในการออกแบบมาจากความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติในชุมชน โดยใช้ใบไม้เป็นตัวแทนของธรรมชาติ ออกแบบรูปทรงตัดทอนของใบไม้ให้อยู่ในรูปของเลขาคณิต สื่อถึงความร่วมสมัย ใช้โทนสีส้มและสีเขียวซึ่งเป็นสีธรรมชาติจากใบมังคุดและใบโกก่าง ออกแบบเป็นชุดเครื่องประดับที่ดูทันสมัยและสวยงามอย่างเป็นธรรมชาติ

2.2.2) ผลิตรายการที่ระลึกจากการประดิษฐ์อักษรอาหรับ ผู้วิจัยได้นำผลงานประกวดการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (คือต) ที่ชนะเลิศการประกวด มาสร้างเป็นผลิตรายการที่ระลึก แต่เนื่องจากภายในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ไม่มีกลุ่มที่ทำผลิตรายการด้านหัตถกรรม และเป็นงานที่มีความละเอียดมาก ถ้าให้ใช้วิธีการเขียนลงไปบนแผ่นไม้ อาจจะทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่ายและต้องเวลาทำต่อชิ้นนานพอสมควร ทางผู้วิจัยจึงได้ใช้เทคโนโลยีการยิงเลเซอร์ลงบนวัสดุไม้ที่สามารถหาได้ในชุมชนเป็นผลิตรายการต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวในพิพิธภัณฑ์มรดกวัฒนธรรมอิสลามและศูนย์การเรียนรู้คัมภีร์อัลกุรอาน

2.2.3) บรรจุภัณฑ์จากใบตาล ภายหลังจากการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ “มาแค้นาซิ เมาะโน๊ะ” ทางชุมชนมีความต้องการบรรจุภัณฑ์สำหรับใส่ผลิตรายการชุมชน เช่น ข้าวสารและน้ำตาล โตนด เป็นต้น โดยนำวัสดุจากธรรมชาติมาแปรรูปเป็นบรรจุภัณฑ์จากใบตาล โดยได้มีขั้นตอนดังนี้ 1) นำใบตาลสดมาตากแดดจัดให้แห้ง 2) นำใบตาลแห้งมาทำเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ และ 3) นำใบตาลที่เป็นเส้นมาสานขึ้นรูปเป็นบรรจุภัณฑ์ สามารถนำมาเรียนรู้ต่อยอดและสร้างรายได้

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 อภิปรายผลภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ตามบริบทของชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการศึกษาและสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4 ลำดับแรกที่พบมากที่สุดในพื้นที่ ได้แก่ ด้านอาหารและสมุนไพร ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านเกษตรกรรม และด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ซึ่งภูมิปัญญาดังกล่าวเกิดขึ้นจากวิถีในการดำรงชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่ กลายเป็นประเพณี วัฒนธรรม และเกิดอัตลักษณ์ขึ้นในชุมชนตามบริบทของสภาพแวดล้อม สังคม ที่แตกต่างกันไป อาทิเช่น ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ ตำบลละหาร อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส เป็นชุมชนที่รวบรวมภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม โดยมีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานโบราณที่คัดด้วยลายมือ ซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอิสลาม เป็นคัมภีร์ที่เขียนด้วยศิลปะมลายูชั้นและอาหรับผสมผสานกัน ชุมชนบ้านตะโละทะเล อำเภอรามัน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีการทำ “กริช” ที่เรียกว่า “กริชรามันห์” นับเป็นงานหัตถกรรมที่มีความงดงาม เป็นรูปแบบศิลปะปัตตานี หรือเรียกว่า “กริชตาง” ส่วนชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอยะลา จังหวัดยะลา เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเช่นกัน คือ การทำสีย้อมธรรมชาติจากดินและใบไม้ ส่วนชุมชนบ้านยะรัง อำเภอยะหริ่ง เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาทางด้านเกษตรกรรม ด้านอาหาร และด้าน

สมุนไพร และด้านหัตถกรรม ชาวบ้านได้มีการแปรรูปน้ำตาลโตนดและผลิตภัณฑ์จักสานจากตาลโตนด ตลอดถึงการทำวาวบุหลัน และชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอบะนาระ จังหวัดปัตตานี เป็นชุมชนที่มีภูมิปัญญาด้านเกษตรและอาหาร มีการทำนาและน้ำตาลโตนด

ผู้วิจัยได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ นำมาออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างความสุข ความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ เนื่องจากพบว่า ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปสู่การสร้างสันติสุขในชุมชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกพร มาลัยหอม และคณะ (2561) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มสายบุรี ลูกเกอร์ : การสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยกล่าวถึง การรวมตัวของกลุ่มสายบุรี ลูกเกอร์ (SAIBURI LOOKER) ที่ร่วมกันจัดกิจกรรม “สาตสีเมืองสาย” ซึ่งเป็นนิทรรศการศิลปะที่ให้ศิลปินได้วาดภาพรูปเมืองสายบุรีในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้คนทั้งในและนอกพื้นที่ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมและเป็นพื้นที่กลางในการพูดคุย สื่อสารเจตนาารมณ์ รวมถึงแสดงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ใช้ศิลปะผ่านภาพถ่ายและภาพวาดเมืองสายบุรีในอดีต สร้างความสุข รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ตลอดจนการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันและลดความรู้สึกหวาดระแวงของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ งานวิจัยของรุ่งสุริยา หอมวันและคณะ (2564) ได้ศึกษาปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในภาคอีสาน ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์จารีตประเพณีของภาคอีสาน หรือฮีตสิบสองอยู่อย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบของการจัดงานประเพณีทอดเทียน ที่จะร่วมกันทอดเทียนหรือเวียนกันทุกหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานหลายชั่วคน ถือเป็นงานที่ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคีแก่ชาวบ้านและสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละหมู่บ้านเป็นอย่างดี นับเป็นงานที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจ และความตั้งใจเดียวกันในการร่วมกันสืบสานอนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นตน อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิตา บุตรแขก และ สุชาติ เถาทอง (2564) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสันติสุขแบบวิถีพหุวัฒนธรรม ความเห็นต่างในสังคมพหุวัฒนธรรมสู่การบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยกล่าวถึงการใช้บทบาทของศิลปะเพื่อสร้างทัศนคติร่วมกันหรือการสร้าง ความเข้าใจที่ตรงกันภายในสังคม โดยใช้การจัดการแสดง ด้านศิลปกรรมเข้าไปบูรณาการในพื้นที่ชุมชน มีการทำกิจกรรมด้านศิลปะร่วมกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ วัฒนธรรม เข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ก่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง จนสามารถผนึกกำลังนำไปสู่ความปรองดองสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ขึ้นในชุมชน ภายใต้ 3 แนวคิด ได้แก่

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสร้างกิจกรรมผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นตามบริบทของแต่ละชุมชน ใช้วิถีชีวิต

ของชุมชน 2) การออกแบบ การออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชน และ3) การมีส่วนร่วม โดยการออกแบบและจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน หน่วยงานทั้งภายในและภายนอก เกิดความสามัคคีปรองดองในชุมชน โดยผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อมสีธรรมชาติจากดิน จัดขึ้นที่ชุมชนบ้านหน้าถ้ำ โดยใช้ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมของชุมชน 2) กิจกรรมการประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหารวิจิตร (คือต) จัดขึ้นที่ชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ โดยใช้ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม และ3) กิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาซิเมาะโน๊ะ” จัดขึ้นในชุมชนบ้านทุ่ง โดยใช้ภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้าน (อาหาร, เกษตรกรรม, ภาษาและวรรณกรรม, หัตถกรรม)

ผู้วิจัยได้ขอค้นพบจากผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพ ศาสนา สมาชิกของชุมชน ตลอดจนถึงความสามารถของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอด ส่งต่อให้กับลูกหลาน และความสามารถของสมาชิกในชุมชนที่จะร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป บางชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นหลากหลาย สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ สร้างสัมมาอาชีพ สร้างความภาคภูมิใจ เป็นมรดกที่หวงแหนและล้ำค่าของชุมชน โดยชุมชนที่มีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความได้เปรียบและสามารถประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ได้ง่ายกว่า เนื่องจากสามารถเกิดความร่วมมือร่วมใจได้จากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายเพศ หลากหลายวัย เช่น กลุ่มผู้หญิงชอบกิจกรรมภูมิปัญหาด้านอาหาร กลุ่มผู้ชายและเด็กชอบกิจกรรมภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม (ว่าว) เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้ภูมิปัญญาเพื่อสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นให้เกิดความสันติสุขในชุมชน จะต้องเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความสนใจให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างหลากหลายและตอบสนองต่อความสนใจ อีกทั้งการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์จำเป็นจะต้องคำนึงถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมระหว่างชาวมุสลิมและพุทธศาสนิกชน ที่สามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างไม่กระทบต่อหลักศาสนา ให้เกียรติกัน และเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย

5.2.2 อภิปรายผลนโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้แนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน

จากผลการดำเนินงานแผนการพัฒนานวัตกรรมชุมชน ผู้วิจัยได้นำหลักการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนและการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมและนำเสนอแนวทางการความต้องการของชุมชนจริงๆไม่ได้เกิดจากนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hielscher และคณะ (2011) ได้ศึกษา

นวัตกรรมชุมชนสำหรับพลังงานที่ยั่งยืน โดยนวัตกรรมของชุมชน ดำเนินการโดยใช้นโยบายจากล่าง ขึ้นบน คือ ชุมชนเป็นผู้นำเสนอการประหยัดพลังงานและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เนื่องจากนโยบายจากบนลงล่างไม่สามารถทำได้ โดยอาศัยความรู้ในท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมที่มากขึ้น ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของและการเสริมอำนาจร่วมกัน และความไว้วางใจที่เกิดขึ้นของสมาชิกในท้องถิ่น ซึ่งเรียกทรัพยากรเหล่านี้ว่า “นวัตกรรมระดับรากหญ้า”

จากผลการวิเคราะห์นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่มุ่งให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ มีความไว้วางใจต่อกัน มากที่สุดเป็นลำดับแรก รองลงมา คือ มุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ต้องการให้มีการปรับปรุงกฎหมายพิเศษ ที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ออกจากพื้นที่ ต้องการให้พื้นที่ดูแลกันเองได้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพูดคุยอย่างสันติสุข และสอดคล้องกับผลการสำรวจของความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey) (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2564) พบว่า ความรู้สึกปลอดภัยของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญมากในสถานการณ์การสร้างสันติภาพ โดยการอยู่ในศาสนสถาน อยู่ในสถานที่ราชการ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรม และการไปตลาด เป็นพื้นที่ที่มีความรู้สึกปลอดภัยสูงสุด ส่วนกิจกรรมเกี่ยวกับการพูดสนับสุนนหรือ การวิจารณ์ภาครัฐ การพบปะพูดคุยกับคนที่ไม่รู้จัก และชุมนุมเรียกร้องหรือแสดงความคิดเห็นด้วยสันติวิธีไม่มีอาวุธ เป็นต้น เป็นกิจกรรมที่มีความรู้สึกปลอดภัยต่ำที่สุด ดังนั้น ความรู้สึกปลอดภัยในพื้นที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การพบปะพูดคุยกับคนที่ไม่รู้จัก ยังเป็นเรื่องที่ประชาชนรู้สึกไม่ปลอดภัย

ผู้วิจัยได้ขอค้นพบจากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ นโยบายของรัฐในการแก้ไขปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ ประชาชนยังคงรู้สึกหวาดระแวงเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ต้องการพบปะกับคนแปลกหน้าจากภายนอกชุมชนที่ไม่รู้จักมาก่อน ประชาชนมีการเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ออกจากพื้นที่ เรียกร้องให้มีการปรับแก้ข้อกฎหมายสะท้อนถึงกระบวนการยุติธรรมที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในสังคมอยู่ การเข้าไปสร้างกิจกรรมหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ในลักษณะที่ใช้ความเป็นศิลปะ วัฒนธรรม หรือใช้ภูมิปัญญาเป็นฐาน สามารถช่วยสร้างความสบายใจ ความรู้สึกปลอดภัยในการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งพื้นที่ในการทำกิจกรรม ถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสบายใจ ไร้ความกังวล และเป็นไปตามหลักศาสนา ให้เกียรติและเคารพในความแตกต่าง ยอมรับในวัฒนธรรม

ศิลปะ และประเพณีของผู้อื่น ทั้งนี้ กิจกรรมสร้างสรรค์ที่จัดขึ้น ช่วยให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน และสร้างรายได้ให้ชาวบ้านในพื้นที่

5.2.3 อภิปรายผลปัจจัยสันติสุขและชุมชนสันติสุขต้นแบบเพื่อออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ และสร้างชุดความคิดทางนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative data) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) จากผลการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยผู้วิจัยได้ทดลองจัดกิจกรรมขึ้น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมสร้างสรรค์ศิลปะย้อนสี่ธรรมชาติดิน จัดขึ้นในชุมชนบ้านหน้าถ้ำ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรม ลักษณะกิจกรรมเป็นการให้ความรู้และร่วมสร้างสรรค์ผลงานศิลปะย้อนสี่จากธรรมชาติ 2) กิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) จัดขึ้นในชุมชนบ้านศาลาลูกไก่ เป็นการศึกษาภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม โดยจัดกิจกรรมประกวดศิลปะการประดิษฐ์อักษรอาหรับวิจิตร (ค็อต) และ 3) กิจกรรมสร้างสรรค์จากรากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น “มาแกนาซิเมาะไน๊ะ” เป็นการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ที่มีความหลากหลาย ประกอบด้วย การประกวดแข่งขันทำอาหารพื้นบ้าน การประกวดแข่งขันว่า นวัตกรรมข้าวเมาะไน๊ะ การร่วมรับประทานอาหารใต้ต้นตาลโตนด และการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน โดยทุกกิจกรรมได้รับความสนใจและผู้เข้าร่วมงานมีความพึงพอใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นคนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะคนในชุมชน หรือคนที่รู้จักและมีความใกล้ชิดกับชุมชนมาก่อน ทำให้เกิดความรู้สึก ไม่หวาดกลัวที่จะเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้ง ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่อยากให้เกิดกิจกรรมในลักษณะนี้ขึ้นอีก โดยเฉพาะกิจกรรมที่ 3 ซึ่งมีความหลากหลาย สามารถดึงดูดผู้เข้าร่วมได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกกลุ่ม การจัดกิจกรรมสะท้อนให้เห็นความร่วมมือร่วมใจของชุมชนทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของภาครัฐ ทำให้เกิดพื้นที่ปลอดภัยเพิ่มขึ้น สร้างความเข้าใจ ความรักสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล เกิดบรรยากาศแห่งความสุข มีรอยยิ้ม ความสนุกสนานในพื้นที่ ลดความตึงเครียด ตลอดจนส่งผลต่อความสงบสุข ความรัก ความปรองดองระหว่างทุก ๆ ฝ่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธาทิพย์ จันทมาศ และคณะ (2565) ได้ศึกษาประเพณีสองศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนตำบลตะโหมด จังหวัดพัทลุง พบว่า ชุมชนตะโหมดมีประเพณีสองศาสนาเป็นประเพณีสำคัญ

เป็นประเพณีที่ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ระหว่างชาวไทยพุทธและชาวมุสลิม โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การจัดเตรียมสถานที่ การติดต่อประสานงาน การจัดเตรียมอาหาร และการเข้าร่วมกิจกรรม เป็นต้น โดยมีการเชิญชวนให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ตลอดถึงหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ สุธิดา บุตรแขก และ สุชาติ เถาทอง (2564) ได้ศึกษาสันติสุขแบบวิถีพุทธวัฒนธรรม : ความเห็นต่างในสังคมพุทธวัฒนธรรมสู่การบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่า ความเห็นต่างเกิดจาก ต่างคนต่างอยู่ของคนในชุมชน ขาดการทำกิจกรรมร่วมกันทำให้มีความคิดเห็นต่างกันจนเกิดความไม่เข้าใจกัน แต่ในความเห็นต่างกันนี้ยังมีกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันและอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดังนั้น การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ทั้ง 3 กิจกรรม สะท้อนให้เห็นตัวบ่งชี้หรือตัวชี้วัดชุมชนสันติสุข ประกอบด้วย 13 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ผู้นำมีวิสัยทัศน์ได้รับการยอมรับจากชุมชน 2) การให้เกียรติยอมรับความแตกต่าง 3) มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามฉุกเฉิน 4) มีแผนแม่บทสร้างภาพอนาคตของชุมชน 5) มีกติกาชุมชนร่วมกัน 6) มีสัมมาชีพ ทำงานเป็นอาชีพหลัก 7) มีการรวมกลุ่มสร้างรายได้ 8) มีกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน 9) อนุรักษ์ภาษา เรียนรู้ประวัติศาสตร์ร่วมกัน 10) มีพื้นที่ปลอดภัย แสดงความคิดเห็นได้อย่างสบายใจ 11) มีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 12) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เน้นการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน และ 13) มีธรรมาภิบาล คุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นที่ชุมชนบ้านทุ่ง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี เป็นการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างหลากหลายบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐกำหนดให้เป็นงานประจำปีหรือเป็นงานเทศกาล ที่ได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยได้สร้างสร้างแนวคิดโมเดลนวัตกรรมชุมชนเพื่อสันติสุขต้นแบบ PEACE MODEL โดย PEACE ได้แยกเป็นตัวอักษรและมีความหมาย ดังนี้ 1) People หมายถึง คน 3 กลุ่ม ได้แก่ คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานรัฐ ซึ่งจะต้องมีการรวมตัวกันของกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่ม 2) Engagement หมายถึง ความร่วมมือ การมีส่วนร่วมมือกันทุกฝ่าย ตั้งแต่ต้นกระบวนการจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ 3) Activity หมายถึง กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมใหม่ที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างนวัตกรรมชุมชนจากภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตร ด้านอาหารและสมุนไพร ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านหัตถกรรม 4) Community หมายถึง ชุมชน ชุมชนต้องมีพื้นที่

ปลอดภัยในชุมชน ที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและจัดกิจกรรมได้อย่างสบายใจ และ5) Equality หมายถึง ความเสมอภาค ทุกคนจะต้องได้รับความเสมอภาคทั้งการแต่งกาย สถานที่ และอาหารการกิน ที่ทุกคนจะต้องสามารถร่วมกิจกรรมได้อย่างเท่าเทียม

ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 คือ 1) การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ ควรใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นอย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป เพื่อดึงดูดให้กิจกรรมมีความน่าสนใจ และดึงดูดผู้เข้าร่วมงานได้หลากหลายกลุ่ม หลายเพศ หลายวัย ดังกิจกรรมที่ 3 ที่ได้ผสมผสานระหว่างเกษตร อาหาร การทำวาว และการใช้ภาษาท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดเป็นกิจกรรมใหม่ที่คนในชุมชน นอกชุมชน และหน่วยงานร่วมกันสร้างขึ้น 2) การจัดกิจกรรมต้องมีการวางแผนประชาสัมพันธ์ที่ขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้น ทั้งคนในชุมชน นอกชุมชน หน่วยงาน หรือแม้กระทั่งคน หน่วยงาน จากจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่ละแวกใกล้เคียง อาจเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างกันในการแลกเปลี่ยนหรือส่งเสริมความสันติสุขในพื้นที่ ด้วยการร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในสามจังหวัดชายแดนใต้ และ3) หน่วยงานภาครัฐจะต้องแสดงความชัดเจนและเป็นกำลังสำคัญที่พร้อมช่วยผลักดัน หรือให้การสนับสนุน ความช่วยเหลือ ชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประชาชนในพื้นที่จะได้รับเป็นหลัก เช่น การสนับสนุนงบประมาณ กำลังคน และทรัพยากรในการจัดกิจกรรม เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน เพื่อส่งเสริมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) การเลือกกิจกรรมสร้างสรรค์ ต้องคำนึงหลักศาสนบัญญัติเป็นอันดับแรก ควรเป็นกิจกรรมที่ถูกต้องและไม่ละเมิดหรือผิดข้อบังคับ กฎระเบียบของศาสนบัญญัติ ควรแสดงความเคารพ และให้เกียรติในความแตกต่างระหว่างกัน

2) การออกแบบและสร้างผลงานสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากการช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มแล้ว ยังต้องคำนึงถึงการต่อยอด ทักษะ ความสามารถของชาวบ้านในพื้นที่ ประกอบกับการนำไปใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ

3) ควรเป็นกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นความต้องการของประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ จึงควรมีการสำรวจความต้องการของประชาชนในพื้นที่ก่อนทุกครั้ง

4) การดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยส่งเสริมความสันติสุขในชุมชน ควรให้ประชาชนหรือชาวบ้าน ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่และมีความใกล้ชิดกับชุมชนตนเองมากที่สุด ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ภายใต้ชื่องาน “มาแกนาศิเมาะโน๊ะ” ที่จัดขึ้นในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2566 ณ ศาลานาบู ชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลท่าข้าม อำเภอปานาเระ จังหวัดปัตตานี ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐ คือ องค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้าม ได้เล็งเห็นถึงประโยชน์และแนวทางการจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันในการร่วมกันกิจกรรมครั้งนี้ จึงวางแผนที่จะกำหนดให้มีการจัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้นในปีต่อไป และจัดเป็นโครงการที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าข้ามต่อไป

2) กิจกรรมสร้างสรรค์ ควรเป็นกิจกรรมที่สามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกเชื้อชาติ ทุกศาสนา ไม่มีข้อจำกัดหรือปิดกั้นการเข้าร่วมกิจกรรม

3) ชุมชนบางพื้นที่มีความต้องการให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์ แต่ยังคงขาดการเข้าถึง เข้าใจ และเข้าไปมีส่วนร่วมจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จึงควรเปิดช่องทางให้ชุมชนได้มีโอกาสเปิดพื้นที่ปลอดภัยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

4) หน่วยงานควรส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นประจำ เนื่องจากการจัดกิจกรรมจำเป็นต้องใช้งบประมาณตลอดถึงการมอบรางวัลเพื่อเป็นแรงจูงใจในการดำเนินกิจกรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมครั้งต่อไป

5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) การลงพื้นที่ ผู้วิจัยและทีมงานได้รับการดูแลความปลอดภัยจากหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี แต่มีสถานการณ์ความไม่สงบและการก่อการร้ายในพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีการพกอาวุธในการปฏิบัติหน้าที่และการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมงานและคณะทำงานบางส่วน เกิดความรู้สึกหวาดระแวง กังวลใจ จึงควรมีแนวทางการป้องกันความปลอดภัยในรูปแบบอื่น ๆ ที่ช่วยลดความหวาดระแวงและกังวลใจ แต่ยังคงไว้ซึ่งความปลอดภัยได้เป็นอย่างดี

2) การเลือกกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องคำนึงถึงหลักศาสนาบัญญัติเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีความเคร่งครัดในข้อปฏิบัติตามหลักศาสนาเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องคำนึงถึงหลัก ศาสน

บัญญัติอย่างเคร่งครัด ให้ความเคารพ ให้เกียรติ และยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น ต้องทำความเข้าใจและระมัดระวังในการเลือกกิจกรรมต่าง ๆ เป็นพิเศษ ต้องได้รับคำแนะนำหรือผ่านการปรึกษาผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน

3) การสร้างผลงานสร้างสรรค์ ถึงแม้ว่าเป็นผลงานที่ช่วยเพิ่มมูลค่าโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัสดุภายในท้องถิ่นมาใช้ แต่เนื่องจากจำเป็นต้องอาศัยเทคนิค ความชำนาญ ประสบการณ์ ความประณีต และใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถนำการออกแบบผลงานสร้างสรรค์ไปต่อยอดได้ ผู้วิจัยจึงต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตของชุมชน ต่อยอดจากภูมิปัญญาเดิม ไม่ใช่เป็นภาระชาวบ้านในชุมชนที่จะต้องเรียนรู้ใหม่

5.3.4 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

- 1) ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ในการเสริมสร้างสันติสุขภายในชุมชน เพื่อหาว่าปัจจัยใดที่ส่งผลต่อการเกิดสันติสุขในชุมชนมากที่สุด
- 2) ควรมีการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนอื่น ๆ และ เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เช่น การร่วมมือของชุมชน การร่วมมือของหน่วยงาน เป็นต้น
- 3) ควรจัดทำโครงการเพื่อหาทุนวิจัยสนับสนุนโมเดลนวัตกรรมชุมชนต้นแบบให้สมบูรณ์และต่อเนื่อง
- 4) ในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไปควรดำเนินการร่วมกับมหาวิทยาลัย เพราะมหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้และบุคลากรที่เชี่ยวชาญหลายสาขา เช่น การออกแบบ การบริหาร การตลาด และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

รายการอ้างอิง

กรมพัฒนาชุมชน. (2565). แผนยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาปี 2560-2564. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน

2565 เข้าถึงได้จาก <https://plan.cdd.go.th>

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2559). พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 และอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003. กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย และคณะ.(2555). “โครงการศึกษาวิจัยรากเหง้าของความขัดแย้งสู่ทางออกเพื่อความปรองดอง”. รายงานวิจัย. คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ (คอป.).

จุฑาสกนภ์ บุญนำ และ นิลรัตน์ นวกิจไพฑูรย์. (2565). นวัตกรรมการจัดการความรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพัฒนาชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารพุทธสังคมวิทยา-ปริทรรศน์. 7(2) 103-111.

ชนากา ศรีวิสรณ์, พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2561). แนวทางการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขตามหลักพุทธสันติวิธี : กรณีศึกษาชุมชนชาวไร่กาแพดอยช้าง.วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 6 (ฉบับพิเศษ), 284-297.

ชูพินิจ เกษมณี. (2555). ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมพหุลักษณะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.

ณัฐฐินี ปิยะศิริพันธ์. (2561). ชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วารสารรัฐธำมณี. 60(2), 59-71.

दनัย มู่สา และคณะ. (2555). “การจัดทำนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และการแปลงไปสู่การปฏิบัติ”. รายงานวิจัย. สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ถวัลย์ มาศจรัส. 2543. สำรวย มีสมชัย ครุภูมิปัญญาไทย เพชรแท้ของแผ่นดิน. กรุงเทพมหานคร:บริษัท ต้นอ้อ 1999 จำกัด.

- ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์. (2550). เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : เปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุ และข้อเสนอแนะระหว่างผู้ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่นับถือศาสนาต่างกัน. วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร. 9(1), 30-84.
- ประเวศ วะสี. (2534). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. ใน เสรีพงษ์พิศ (บรรณาธิการ) ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 2, กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ประเวศ วะสี. (2557). หมอประเวศแนะปัจจัยสร้างสังคมสันติสุข. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2566 เข้าถึงได้จาก <https://www.posttoday.com/politics/335004>
- ปัญญา เทพสิงห์ และ เกียรติวา บัญปรการ. (2559). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย : กรณีศึกษาชุมชนโละจูด จังหวัดนราธิวาส. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 11(1), 19-37
- ภาสกร ดอกจันทร์, รพีพร ธงทอง และสุรพล พรหมกุล. (2563). การสร้างความปรองดองของประชาชนในจังหวัดเลยตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 3 (1), 87-96.
- รุ่งสุริยา หอมวัน, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์ และภักวัญญ์ สุขแสน. (2564). วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์. 6(3), 352-364.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2546). ทำไมต้องเศรษฐกิจสร้างสรรค์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คอนแทรคท์ พับลิชชิ่ง.
- วิไลวัลย์ แก้วดาทิพย์ และพรสวรรค์ เพชรรัตน์. (2560). การศึกษาปัจจัยทางภูมิทัศน์ธรรมชาติและวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความเหมาะสมต่อศักยภาพด้านการเกษตรเพื่อสนับสนุนความต้องการในการจัดตั้งคณะเกษตรของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา. 12(1), 79-92.
- วินัส ธรรมสาโรรัชต์, นันทินา หาสุทรี และทวีแจ่มจำรัส. (2564). โมเดลการพัฒนาสังคมสันติสุขของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. 9(4), 1965-1705.
- สถาพร ดิบุญมี ณ ชุมแพ. (2550). การศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์.

สุธาทิพย์ จันทมาศ, ชลธิชา จำนงค์, วรัญญู หน่องมา และคณะ. (2565). ประเพณีสองศาสนาในสังคม พหุวัฒนธรรมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนตำบลตะโหนดจังหวัด พัทลุง. เข้าถึงเมื่อ 20 กันยายน 2565 เข้าถึงได้จาก

http://www2.huso.tsu.ac.th/ncom/csd/csdful_pdf/c120.pdf

สุธิตา บุตรแขก และ สุชาติ เกาทอง. (2564). สันติสุขแบบวิถีพหุวัฒนธรรม : ความเห็นต่างในสังคมพหุ วัฒนธรรมสู่การบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์.23 (2), 89-106.

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล. (2563). การสร้างความไว้วางใจเพื่อสร้างโอกาสสมานฉันท์ในสังคมไทย. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์. 3 (2), 57-68

สุริยันต์ สุวรรณราช. (2551). ปัจจัยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีของไทยพุทธมุสลิมในจังหวัด สตูล. (รายงานวิจัย) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช: นครศรีธรรมราช.

สุไรวา วานี และ มะรอนิง สาแลมิง. (2556). การอยู่ร่วมกันของชุมชนในสังคมพหุวัฒนธรรมกรณีศึกษา ตำบลทรายขาว อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. วารสารการเมืองการปกครอง.4(1), 205-218

สถาบันพระปกเกล้า. (2555). “การสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ”. รายงานวิจัย. สถาบันพระปกเกล้า: คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปลอดภัยแห่งชาติ สภา ผู้แทนราษฎร.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, พักตร์ผจง วัฒนสินธุ์, อัจฉรา จันทน์ฉาย และ ประกอบ คุปรัตน์. (2553). นวัตกรรม ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ. วารสาร บริหารธุรกิจ. 33 (128), 49-65.

ศิริจิต สุนันตะ. (2556). สถานะการโต้แย้งเรื่องพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย. วารสารภาษาและ วัฒนธรรม. 32 (1), 5-30.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2551). แนวคิดชาตินิยมกับพหุวัฒนธรรม. พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยน ผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อรช กระแสอินทร์, เพกา เสนาะเมือง, นันทชัย ไตรรัตน์วงศ์และ นภาวดี โรจนธรรม. (2565). และการพัฒนากรอบแนวคิดสำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแนวทาง BCG. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 24 (1),122-136.

อภิญา ดิสสะมาน. (2564). ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในประเทศไทย: กรณีศึกษาจังหวัดนราธิวาสและนครศรีธรรมราช. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน มจร. 9(6), 2348-2359.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2564). เอกสารประกอบการแถลงผลการสำรวจความคิดเห็นประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ (Peace Survey).

Aphakaro, S. (2022). (2022, December 20). The Coexistence of the ASEAN community : concepts and Practices in accordance with religious. <http://198.7.63.81:8080/xmlui/handle/123456789/95>

Awang, J., Farid, M., Long, A. S., Ab Rahman, Z., & Mustapa, A. M. (2018). Interreligius peace in multicultural society: A critique to the idea of peace multiculturalism. International Journal of Civil Engineering and Technology (IJCIET). IAEME Publication, 9(9), 1485-1493.

Bler, C. (2021, March 27). Kite way to the breath of 'Native Malay kite. <https://bangkokbiznews.com/lifestyle/929507>

Gandhian, M.K. 1985. The Story of My Experiments with Truth. Translated by Mahadev Desai. Ahmedabad : Navajivan Publishing House.

Hielscher, Sabine; Seyfang, Gill; Smith, Adrian (2011) : Community innovation for sustainable energy, CSERGE Working Paper, No. 2011-03

Malović, N., & Vujica, K. (2021). Multicultural society as a challenge for coexistence in Europe. Religions, 12(8), 615.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ผลพิจารณาการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน สำนักงานบริหารการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ภายใน 216004

ที่ อว 8603.16/2134

วันที่ 26 เมษายน 2565

เรื่อง ผลการพิจารณาการขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เรียน นายอัครพล เทพยา (นักศึกษาคณะมัณฑนศิลป์)

ตามที่ท่านได้ส่งโครงการวิจัย เรื่อง การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (เลขที่โครงการ REC 65.0421-065-3565) ไปยังสำนักงานบริหารการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ เพื่อขอรับการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร แล้วนั้น

บัดนี้ สำนักงานบริหารการวิจัยฯ ขอแจ้งผลการพิจารณาให้ทราบว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเข้าข่ายโครงการวิจัยที่ได้รับการยกเว้นการพิจารณา (Exemption review) จึงออกหนังสือรับรองให้กับโครงการวิจัยดังกล่าวตามเอกสารแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ หากผู้วิจัยมีข้อสงสัยสามารถสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ นางสาวพัชรณัฐ เสาร์หงษ์/ นางสาวปิยาภรณ์ กัดสูงเนิน โทร (เบอร์สำนักงาน) 098-5479738 ภายใน 216004

(ศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ศรีอมรศักดิ์)
ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า

รหัสโครงการ: REC 65.0421-065-3565

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย): การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชื่อโครงการ (ภาษาอังกฤษ): Continuation and Development of Local Wisdom to Create Community
Innovations for Peaceful Society in Three Southern Border Provinces

ผู้วิจัยหลัก: นายอัฐพล เทพยา

สังกัด: คณะมัณฑนศิลป์

เอกสารที่รับรอง:

1. แบบเสนอเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เวอร์ชัน 01 ฉบับลงวันที่ 21 เมษายน 2565
2. แบบเสนอโครงการวิจัยเพื่อการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (ฉบับภาษาไทย)
เวอร์ชัน 01 ฉบับลงวันที่ 21 เมษายน 2565

ได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยยึดหลักเกณฑ์ตาม
คำประกาศ เฮลซิงกิ (Declaration of Helsinki) และมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับ
และข้อกำหนดภายในประเทศ

(ศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ ตรีอมรศักดิ์)
ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

หมายเลขใบรับรอง COE 65.0422-073

วันที่รับรอง: 22 เมษายน พ.ศ. 2565

สำนักงานบริหารการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์

6 ถนนราชพรรคาไน ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม 73000

โทร 0-3425-5808 โทรสาร (Fax) : 0-3425-5808

email : su.ethicshuman@gmail.com

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Strusted Interview)
(สำหรับผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน)

คำอธิบาย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Strusted Interview)นี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยในหัวข้อ “การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิตศึกษาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยดังนี้

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. วิเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน
3. ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข

แบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามแนวคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและแนวคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงให้สมบูรณ์ โดยข้อมูลที่ท่านให้ที่นี่เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผล กระทบต่อท่าน ทั้งนี้ ข้อมูลของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้เข้าถึงข้อมูลของท่าน จะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้เท่านั้น

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ตำแหน่งการทำงาน.....
สาขาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชี่ยวชาญ.....
อายุ ปี ศาสนา..... เพศ.....
วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2: ข้อคำถามแนวคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างไรในการดำรงชีวิตประจำวันในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....
.....
.....

2.2 วัฒนธรรมและประเพณีสำคัญใดบ้าง ที่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมในชุมชนพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างสันติสุข

.....
.....
.....

2.3 อัตลักษณ์ที่เด่นชัดในการดำรงชีวิตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและแนวคิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

3.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาใดบ้างที่ท่านคิดว่าจะมีความสำคัญที่สุดที่สามารถนำมาสร้างสังคมสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ (โดยเลือกได้ไม่เกิน 5 สาขา)

สาขาเกษตรกรรม เพราะ.....
.....

สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เพราะ.....

สาขาการแพทย์แผนไทย เพราะ.....

สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะ.....

สาขาอาหารและสมุนไพร เพราะ.....

สาขาการแสดงผลบ้าน เพราะ.....

สาขาศิลปกรรม เพราะ.....

สาขาการจัดการองค์กร เพราะ.....

สาขาภาษาและวรรณกรรม เพราะ.....

สาขาศาสนาและความเชื่อ เพราะ.....

สาขาอื่นๆ..... เพราะ.....

3.2 ข้อเสนอแนะที่ส่งเสริมให้เกิดสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Strusted Interview) (สำหรับนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ)

คำอธิบาย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Strusted Interview) นี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยในหัวข้อ “การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” นักศึกษาหลักสูตรปริญญาโท สาขาศิลปกรรมศึกษา ภาควิชาศิลปการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยดังนี้

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. วิเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน
3. ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข

แบบสัมภาษณ์นี้ประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามแนวคิด หลักการ และกระบวนการ ในการแก้ปัญหาความไม่สงบสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามแนวคิด ข้อเสนอแนะ ในการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุข และการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงให้สมบูรณ์ โดยข้อมูลที่ท่านให้เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผล กระทบต่อท่าน ทั้งนี้ ข้อมูลของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้เข้าถึงข้อมูลของท่าน จะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้เท่านั้น

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ตำแหน่งการทำงาน.....

ที่อยู่สถานที่ทำงาน.....

อายุ ปี ศาสนา..... เพศ.....

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....

**ส่วนที่ 2: ข้อคำถามแนวคิด หลักการ และกระบวนการ ในการแก้ปัญหาความไม่สงบสุขในพื้นที่
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้**

2.1 สถานการณ์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....
.....

2.2 การแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ที่คิดที่สุดในสถานการณ์ปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

.....
.....

2.3 ปัญหาความไม่สงบสุขในพื้นที่อีก 5 ปีต่อจากนี้จะเป็นเช่นไร และจะสามารถแก้ไขปัญหา
หรือเกิดสันติสุขในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้หรือไม่

.....
.....

2.4 ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งเสริมให้เกิดสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

.....
.....

**ส่วนที่ 3 : ข้อคำถามแนวคิด ข้อเสนอแนะ ในการสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขและการ
จัด กิจกรรมสร้างสรรค์**

3.1 พื้นที่หรือชุมชนใดบ้างสามารถเป็นต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขได้
เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

3.2 การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขต้องมีปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง

.....

.....

.....

3.3 กิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบใดที่จะสามารถสร้างความมีส่วนร่วมในพหุวัฒนธรรมและ
สร้างสันติสุขได้ในชุมชน

.....

.....

.....

3.4 สื่อและพื้นที่ปลอดภัยในรูปแบบใดที่เหมาะสมในการเผยแพร่และจัดกิจกรรมในพื้นที่
สามจังหวัดแดนภาคใต้

1) สื่อปลอดภัย

.....

.....

.....

2) พื้นที่ปลอดภัย.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

แบบสอบถาม
(สำหรับประชาชนทั่วไป)

คำอธิบาย แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำวิจัยในหัวข้อ “การสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชนเพื่อสังคมสันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้” นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาศิลปะการออกแบบเชิงวัฒนธรรม คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยดังนี้

1. ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และอัตลักษณ์เพื่อเข้าใจในบริบทของชุมชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. วิเคราะห์นโยบายแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมชุมชน
3. ออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างชุดความคิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุข

แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 นโยบายของรัฐกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน

ส่วนที่ 4 ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

ส่วนที่ 5 ข้อเสนอแนะทั่วไปในการสร้างสังคมสันติสุขในชุมชน

เพื่อให้งานวิจัยนี้ประสบความสำเร็จผู้วิจัยใคร่ขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงให้สมบูรณ์ โดยข้อมูลที่ท่านให้นี้เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบต่อท่าน ทั้งนี้ข้อมูลของท่านจะถูกเก็บรักษาไว้ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ ผู้เข้าถึงข้อมูลของท่านจะมีเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้เท่านั้น

ส่วนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด

1. จังหวัดที่อาศัยอยู่

1. ปัตตานี

2. ยะลา

3. นราธิวาส

2. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

3. อื่นๆ.....

3. ศาสนา

1. อิสลาม

2. พุทธ

3. อื่นๆ.....

4. อายุ

1. น้อยกว่า 21 ปี

2. 21 - 30 ปี

3. 31 - 40 ปี

4. 41 - 50 ปี

5. มากกว่า 50 ปี

5. ระดับการศึกษา

1. น้อยกว่าปริญญาตรี

2. ปริญญาตรี

3. ปริญญาโท

4. ปริญญาเอก

6. อาชีพหลัก

1. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

2. พนักงานเอกชน

3. ธุรกิจส่วนตัว

4. รับจ้างทั่วไป

5. นักเรียน/นักศึกษา

6. อื่นๆ.....

7. รายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ยต่อเดือน

1. น้อยกว่า 10,001 บาท

2. 10,001-20,000 บาท

3. 20,001-30,000 บาท

4. มากกว่า 30,000 บาท

8. รายได้ครอบครัวเฉลี่ยต่อเดือน

1. ต่ำกว่า 10,001 บาท

2. 10,001-20,000 บาท

3. 20,001-30,000 บาท

4. มากกว่า 30,000 บาท

ส่วนที่ 2 : นโยบายของรัฐกับการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้

คำชี้แจง : กรรณาใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง โดยเรียงระดับความสำคัญจาก 1-6 ตามลำดับ

นโยบายของรัฐ	เรียงระดับความสำคัญ					
	1	2	3	4	5	6
1. มุ่งให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความปลอดภัย สงบสันติ มีความไว้วางใจเชื่อใจต่อกัน ปราศจากเงื่อนไขที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงจากทุกฝ่าย						
2. พัฒนาการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในพื้นที่ ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้						
3. มุ่งให้สังคมไทยและสังคมในพื้นที่ยอมรับและเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม						
4. พัฒนาศักยภาพของคน สังคม และเศรษฐกิจ ให้สอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมในสังคมอย่างทั่วถึง ให้เป็นพื้นที่นำร่อง นำท่องเที่ยว และนำลงทุน						
5. สร้างความเชื่อมั่นและหลักประกันความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งกำหนดเป็นวาระแห่งชาติและเตรียมความพร้อมในการเข้ามามีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง						
6. สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นต่อสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ให้เกิดการสนับสนุนและมีบทบาทแก้วิกฤตการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้						

ส่วนที่ 3 : ข้อมูลการดำรงชีวิตและความสุขในชุมชน

คำชี้แจง : โปรดเลือกข้อที่ตรงตามระดับคะแนนของท่านมากที่สุด โดยหมายเลข

5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ประเด็นในชุมชน	ระดับคะแนน				
	5	4	3	2	1
1. คนในชุมชนมีความสามัคคีกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น มีกิจกรรมร่วมกันในงานประเพณีต่างๆ และช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน					
2. สุขภาพของคนในชุมชนดี เช่น คนในชุมชนได้รับการรักษาอย่างทั่วถึง มีสุขภาพแข็งแรง					
3. สาธารณูปโภคเข้าถึงทุกครัวเรือน เช่น มีระบบไฟฟ้า ประปา และถนนเข้าถึงสะดวกสบาย					
4. คนในชุมชนมีความปลอดภัย เช่น ชุมชนไม่มีโจร การลักเล็กขโมยน้อย การทำร้ายและการมั่วสุม					
5. สิ่งแวดล้อมในชุมชนดี เช่น ชุมชนมีการกำจัดขยะที่ดี อากาศดี และธรรมชาติอุดมสมบูรณ์					
6. เศรษฐกิจในชุมชนดี เช่น มีการประกอบสัมมาชีพทุกครัวเรือน มีรายได้มากกว่ารายจ่าย หนี้สินน้อยลงเงินออมมากขึ้น					
7. หน่วยงานรัฐในชุมชนให้ความช่วยเหลือ เช่น หน่วยงานเทศบาลหรือตำบลให้การช่วยเหลือแก้ปัญหาได้ อดี					
8. ชุมชนมีภูมิปัญญาเป็นฐานรากในการดำเนินชีวิต เช่น มีภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนการประกอบสัมมาชีพ					
9. วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นยังคงอยู่ในวิถีชีวิต เช่น มีการประกอบพิธีต่างๆตามศาสนาและประเพณีเป็นประจำ					
10. ชุมชนมีสันติสุข เช่น ไม่มีเหตุรุนแรงในชุมชน ไม่มีความขัดแย้ง รู้สึกปลอดภัย และทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข					

ส่วนที่ 4 : ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

คำชี้แจง : โปรดเลือกข้อที่ตรงตามความสำคัญของท่านมากที่สุด โดยเลือกได้เพียง 3 ข้อเท่านั้น

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม

- 1. การให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 2. ความยุติธรรมเท่าเทียม
- 3. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 4. การมีกิจกรรมร่วมกัน
- 5. มีคุณธรรมและจริยธรรม
- 6. มีหลักคำสอนของศาสนาที่เหมือนกัน
- 7. ปฏิบัติตามกฎระเบียบและกฎหมาย
- 8. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ส่วนที่ 5 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติสุขในชุมชน

คำชี้แจง: โปรดเสนอแนะเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนและสันติสุข
ที่ตรงกับข้อเท็จจริงของท่านมากที่สุด

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

ภาคผนวก ค

บทความวิชาการ

บทความวิจัย

วิถีว่าวพื้นเมืองมลายู :
นวัตกรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาพื้นถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้
The Traditional Malay Kite Way:
Community Innovation for Preservation of Arts
and Culture and Local Wisdom
in Southern Border Provinces

อัฐพล เทพยา^{1*} และอนุชา แพ่งเกษร¹
Attaphon Theppaya^{1*} and Anucha Pangkesom¹

¹ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200

¹ Faculty of Decorative Arts, Silpakom University, Bangkok, 10200, Thailand

* Corresponding author: auttadesign@gmail.com

(Received: October 25, 2022; Revised: February 20, 2023; Accepted: March 8, 2023)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแข่งขันว่าวพื้นเมืองมลายูเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าว ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า 1) รูปแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแข่งขันว่าวพื้นเมืองมลายูเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ใช้รูปแบบการอนุรักษ์ส่งเสริม ถ่ายทอด และสานต่อ โดยใช้ “ว่าวพื้นเมืองมลายู” เป็นองค์ประกอบหลักของรูปแบบและกิจกรรมภายในงาน เน้นการอนุรักษ์และสืบทอด เน้นสร้างบรรยากาศ โดยมีกิจกรรมการแข่งขันและประกวดว่าวพื้นเมืองมลายูเป็นกิจกรรมดึงดูดและเชื่อมโยงผู้คนที่มีความรักและสนใจในศิลปวัฒนธรรมว่าวพื้นเมืองมลายู และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เวทีเสวนาเรื่องว่าวมลายู การทำว่าว การเล่นว่าว การเล่าเรื่องราวจากครูว่าว และหนังกลางแปลง 2) รูปแบบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าว เป็นรูปแบบภายใต้แนวคิด “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” โดยมีว่าวพื้นเมืองมลายูเป็นกลไกและเครื่องมือ ขับเคลื่อนให้เกิดความสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การรวมตัวของกลุ่มคน 2) กิจกรรมสร้างสรรค์ 3) คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ครูว่าวปราชญ์บุคคล และปราชญ์ชาวบ้าน และ 5) ปัจจัยสนับสนุน

คำสำคัญ: นวัตกรรมชุมชน ว่าวพื้นเมืองมลายู ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่น

Abstract

The qualitative research aims to study the patterns and creative activities in the Malay indigenous kite competition for preserving indigenous arts and culture in the southern border provinces and to study the patterns and elements of the peaceful community innovation in the area the of kite way. Data were collected by using in-depth interviews with key informants. The findings of this study revealed that 1) forms and creative activities in the traditional Malay kite competition for the preservation of the indigenous arts and culture in the southern border provinces used a model aimed at conserving, promoting, transferring and continuing the art type with “Traditional Malay kites” used as the main elements of the theme and activities in the event. The emphasis is also on such conservation and transference focusing on creating atmosphere by using the competition and the traditional Malay kite contest. There were many activities, such as exchanging knowledge about Malay kites, workshops of kites, kite flying, storytelling from kite teachers, and watching outdoor movies. 2) The form of the peaceful innovative community on the kite way area was a pattern under the concept of “seeking common points and preserving differences”, with traditional Malay kites as the mechanisms and tools to drive for peace in coexistence. There were 5 components of the peaceful community innovation in the area of the kite way: 1) the gathering of people, 2) creative activities, 3) the value of arts and culture and local wisdom, 4) kite teachers, ancestors and village sage, and 5) supporting factors.

Keywords: Peaceful Community Innovation, Malay Native Kites, Art and Culture, local wisdom

บทนำ

ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน ก่อให้เกิดผลกระทบมากมาย ทั้งความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนถึงสภาพความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปลายด้ามขวานของประเทศไทย ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่น่าหวาดกลัว หวาดระแวง ในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของทั้งผู้มาเยือนและชาวบ้านในชุมชน โดยสาเหตุหลักของปัญหา คือ เรื่องอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการต่อสู้เพื่อต้องการแบ่งแยกดินแดน สร้างบรรยากาศความหวาดกลัว ความไม่ไว้วางใจ และการใช้ความรุนแรงต่าง ๆ ภายในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความสันติสุข และสงบสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการก่อตั้งหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ คือ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ซึ่งแบ่งกลุ่มภารกิจในการปฏิบัติงานออกเป็น 7 กลุ่มภารกิจ หนึ่งในนั้น คือ กลุ่มงานการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรม นับเป็นกลุ่มภารกิจที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาภายในพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และนำไปสู่การสร้างความสุข ความเข้าใจ การยอมรับ ความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันภายใต้พหุวัฒนธรรมอย่างสันติสุข มนตรี เกิดมูล [1]

ภายใต้ภาพลักษณ์ปัญหาความไม่สงบสุขในพื้นที่ภาคใต้ แท้จริงแล้วดินแดนแห่งนี้ กลับมีมรดกเสน่ห์ที่น่าหลงใหลทั้งในแง่จารีต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แม้ภาพเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ถูกถ่ายทอดออกไป ทำให้ความสวยงามในหลากหลายมิติของพื้นที่ทั้งทางธรรมชาติ และความเป็นพหุวัฒนธรรมได้ถูกลบเลือนไปบ้าง ซึ่ง “ว้าวพื้นเมืองมลายู” นับเป็นอีกหนึ่งเรื่องราวที่ทรงคุณค่าเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ที่นับวันจะยิ่งถูกลืมเลือน โดยในอดีตนั้น “การเล่นว้าว” ถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินสนุกสนาน เป็นการละเล่นประจำถิ่นในช่วงฤดูร้อน ซึ่ง “ว้าวมลายู” เป็นศิลปวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของคนเชื้อสายมลายู สามจังหวัดชายแดนใต้ ด้วยโครงสร้าง และลวดลายที่มีการอ้างอิงจากประวัติศาสตร์มลายู ลวดทอนลงให้สอดคล้องและถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่ง ว้าว แต่ละตัว แต่ละชนิดของแต่ละกลุ่มชน สามารถเป็นตัวแทนบอกเล่าความเป็นมาของประวัติศาสตร์แต่ละชุมชนผ่านการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ทั้งลวดลาย และโครงสร้างของว้าวต่างได้รวบรวมศิลปะ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และวิถีชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้องเอาไว้ [2] โดยที่ผ่านมา ในจังหวัดยะลา เมื่อปี พ.ศ. 2560 ได้มีการจัดงาน “แข่งขันว้าว” เพื่อเป็นการสืบสานประเพณี วัฒนธรรม สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนใต้เช่นกัน ซึ่งมีประชาชนเข้าร่วมการแข่งขันจำนวนมาก ถือเป็นงานประจำปีที่สร้างความศีกศัก สนุกสนาน โดยมีการแข่งขันว้าว 3 ประเภท คือ ว้าวสวยงาม ว้าวความคิด และว้าวขึ้นสูง งานดังกล่าวนอกจากช่วยอนุรักษ์ประเพณีดั้งเดิมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้คงอยู่สืบทอดต่อลูกหลาน ช่วยฟื้นฟูการเล่นว้าว ช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคี เข้าใจซึ่งกันและกันของประชาชนในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งยังสามารถแลกเปลี่ยนความรู้เรื่องว้าว เกิดมิตรภาพ สร้างสังคมแห่งสันติสุขจากการแข่งขันว้าวอีกด้วย [3]

จากที่กล่าวมาข้างต้นการจัดงานแข่งขันว้าวในพื้นที่จังหวัดยะลา ซึ่งถือเป็นงานประเพณีประจำปีระดับจังหวัด ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับ คือ “การสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่” แม้ว่าจะยังไม่ปรากฏผลงานวิจัยที่แน่ชัดมาก่อนเกี่ยวกับกิจกรรมการแข่งขันว้าวที่ก่อให้เกิดสันติสุขได้ แต่พบว่า “กิจกรรมการแข่งขันว้าว” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดความสันติสุขในชุมชน จากการ

ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนวัตกรรมชุมชนสันติสุข พบว่า ศิลปวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่สามารถนำไปสู่การสร้างชุมชนสันติสุขได้ อาทิเช่น การรวมตัวของกลุ่มสายบุรี ลูกเกอร์ (SAIBURI LOOKER) ที่ร่วมกันจัดงานเสวนาและจัดกิจกรรม “สาตสีเมืองสาย” ซึ่งเป็นนิทรรศการศิลปะที่ให้ศิลปินได้วาดภาพรูปเมืองสายบุรีในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้คนทั้งในและนอกพื้นที่ได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมและเป็นพื้นที่กลางในการพูดคุย สื่อสารเจตนาารมณ์ รวมถึงแสดงความรู้สึกร่วมกันที่ต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ นอกจากนี้กลุ่มนี้ได้ใช้ศิลปะผ่านภาพถ่ายและภาพวาดเมืองสายบุรีในอดีต สร้างความสุข รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ ตลอดจนการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันและลดความรู้สึกหวาดระแวงของคนในพื้นที่ [5] นอกจากนี้ การศึกษาสันติสุขแบบวิถีพหุวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองกระบี่ โดยการบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน พบว่า ศิลปะสามารถสร้างทัศนคติร่วมกันของคนในชุมชนที่มีความคิดเห็นแตกต่าง ศิลปะช่วยสร้างความเข้าใจและลดความคิดเห็นต่าง เกิดการร่วมคิด ร่วมสร้าง หรือผนึกกำลัง นำไปสู่การสร้างพื้นที่แห่งสันติสุข เกิดความไว้นือเชื่อใจกัน นำไปสู่การปรองดอง และช่วยกันพัฒนาพื้นที่ในชุมชนสังคมพหุวัฒนธรรมไปสู่พื้นที่สันติสุข [6]

การจัดงานพื้นที่แห่งวิถีว่า “WAU SPACE (วายุ สเปซ) พื้นที่แห่งวิถีว่า” เป็นมิติใหม่ในการจัดกิจกรรมการแข่งขันว่าวที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี และพื้นที่จังหวัดอื่น ๆ ใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ รูปแบบและกิจกรรมการจัดงานที่ผ่านมา เป็นแบบเรียบง่ายและเกิดขึ้นภายใต้แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมของหน่วยงานราชการ ที่มีงบประมาณสนับสนุน เริ่มการจัดงานและดำเนินการจัดงานภายใต้การดูแลและความรับผิดชอบหลักของหน่วยงานทั้งในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น โดยลักษณะและรูปแบบการจัดงานในปี พ.ศ. 2564 หรือที่เรียกว่า “WAU SPACE (วายุ สเปซ) พื้นที่แห่งวิถีว่า” เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชน ที่มีความต้องการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นถิ่น ตลอดจนความต้องการใช้กิจกรรมการแข่งขันว่าวเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ไร้ซึ่งพรมแดนเชื้อชาติ ศาสนา ใช้ศิลปะสร้างเมือง สร้างความรัก โดยชุมชนเป็นผู้ออกแบบและดำเนินการจัดกิจกรรมด้วยตนเองเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่การดูดวงจันทร์ เพื่อกำหนดวันในการจัดงาน การออกแบบเวที การออกแบบและสร้างบรรยากาศภายในงาน ทั้งในด้านความหลากหลายของกิจกรรมที่จัดขึ้นที่สามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศทุกวัย อาทิ เช่น วาว่า การสอนทำว่าว การเล่นว่าว การมอบรางวัลเชิดชูเกียรติให้กับครูว่าว เป็นต้น [4]

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “วิถีว่าวพื้นเมืองมลายู : นวัตกรรมชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาพื้นถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้” เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข การสร้างนวัตกรรมของชุมชน และธำรงไว้ซึ่งความงามแห่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่น ตลอดจนทั้งเป็นตัวแทนในการประสาน เชื่อมโยง สันติสุข อย่างไร้พรมแดนทุกเชื้อชาติ ศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษารูปแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแข่งขันว่าวพื้นเมืองมลายูเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าวมลายูเพื่อการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมชุมชนสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการขอความร่วมมือจากคณะผู้จัดงานและครูว่าวในพื้นที่ ร่วมคัดเลือกผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ด้านว่าวพื้นเมืองมลายู ตลอดจนเป็นผู้สมัครใจและเต็มใจเข้าร่วมการวิจัยและให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้รับผิดชอบในการจัดงานจำนวน 2 คน ครูว่าว จำนวน 2 คน เยาวชนในพื้นที่ จำนวน 2 คน และผู้เข้าร่วมงานจำนวน 4 คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น จำนวน 10 คน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องมีความเกี่ยวข้องกับว่าวพื้นเมืองมลายู และอาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 10 ปี โดยเยาวชนในพื้นที่และผู้เข้าร่วมงานจะต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประกวดว่าว สามารถประดิษฐ์ว่าว และเคยร่วมกิจกรรมประกวดว่าวในพื้นที่อื่น ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือสำคัญในการวิจัย คือ ผู้วิจัย ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและการรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์และให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่ชัดเจน ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่กำหนดข้อคำถามและประเด็นที่เกี่ยวข้องไว้ล่วงหน้า ใช้ลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยอย่างเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ไม่ปิดกั้นความคิดเห็น โดยผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียด ขั้นตอน วัตถุประสงค์ และสร้างความเข้าใจเบื้องต้นก่อนการเริ่มสัมภาษณ์ พร้อมทั้งขออนุญาตฉบับที่ข้อมูลและบันทึกเสียงขณะการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ คนละ 30 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้ให้ข้อมูลและข้อมูลอิ่มตัว (Data saturation) จึงหยุดเก็บข้อมูล และ 2) แบบบันทึกการสำรวจและสังเกตการณ์ภายในงาน โดยผู้วิจัยได้ออกแบบรายละเอียดและตั้งข้อสังเกตการณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล เบื้องต้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับว่าวพื้นเมืองมลายู วัฒนธรรมชุมชนสันติสุข ตลอดจนการศึกษาข้อมูลภาพพื้นที่และบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการลงพื้นที่ในสถานการณ์จริง และเมื่อถึงกำหนดการลงพื้นที่จริง (27 มีนาคม 2564) ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ด้วยตนเอง โดยมีการติดต่อและประสานงานล่วงหน้ากับครูว่าวและคณะผู้จัดงานในพื้นที่ ตลอดจนถึงการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยยึดกระบวนการใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 1) การรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ 2) การรวบรวมข้อมูลจากแบบบันทึกการสำรวจและสังเกตการณ์ และ 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาพถ่ายและบรรยากาศอื่น ๆ ภายในงาน ด้วยวิธีการสังเกต (Observation) ทั้งแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การบันทึกภาพถ่ายบรรยากาศภายในงาน การเข้าร่วมกิจกรรมมวงว่าว การเข้าร่วมกิจกรรมการทำว่าว การเข้าร่วมกิจกรรมขึ้นว่าว และการเข้าร่วมกิจกรรมดูหนังกลางแปลง ในวันเสาร์ที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2564 ณ หุ่นดิน, เบญจเมธา เซรามิก ปาลีส จังหวัดปัตตานี โดยผู้วิจัยเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลภายในงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ตั้งแต่เวลา 07.00 นาฬิกา กระทั่งสิ้นสุดกิจกรรมเวลา 20.00 นาฬิกา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยการแยกเป็นประเด็นและนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ โดยแยกข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสำรวจและสังเกตการณ์ตามประเด็นที่ครอบคลุมและตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึง ตีความและสร้างข้อสรุป

(thematic analysis) ด้วยวิธีการอธิบายพรรณนาความ และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการตรวจสอบแหล่งข้อมูลจากกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน และจากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกัน

สรุปผล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถึว้าว” ณ พุงเดินดิน อำเภอมาบตาพุด จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2565 เพื่อเข้าร่วมสังเกตการณ์ เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการพูดคุยและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญภายในงาน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้จัดงาน กลุ่มครูว้าว กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ และกลุ่มผู้เข้าร่วมงาน จำนวน 10 คน สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล

1.1 กลุ่มผู้จัดงาน มีความต้องการจัดงานนี้ขึ้นเพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่และคนรุ่นหลังร่วมกันสืบสาน สืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับว้าวพื้นเมืองมลายู ซึ่งกล่าวไว้ว่า “การจัดงานว้าวครั้งนี้ จัดขึ้นภายใต้รูปแบบที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาว่าวมลายู ต้องการส่งต่อศิลปวัฒนธรรมว้าวพื้นเมืองมลายู ให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ร่วมสานต่อและสืบทอดบรรยากาศภายในงานเน้นถ่ายทอดกลิ่นอายของความเป็นอัตลักษณ์และความทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของว้าวพื้นเมืองมลายู ตลอดจนการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้สามารถดึงดูดคนต่างศาสนา ต่างพื้นที่ มารวมตัวกัน ต้องการให้เป็นพื้นที่สันติสุข เป็นสื่อกลาง เป็นพื้นที่ที่รู้สึกปลอดภัย ไม่แตกแยก ไม่แตกต่าง สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกเพศ ทุกวัย มีทั้งกิจกรรมที่ให้ความรู้ ให้ความเพลิดเพลิน และให้รางวัลเชิดชูเกียรติกับครูว้าวและผู้เข้าแข่งขันและประกวดว้าวพื้นเมืองประเภทต่าง ๆ” (P1, P2, 27 มีนาคม 2564) นอกจากนี้ ได้กล่าวเสริมอีกว่า “การจัดงานครั้งนี้ นอกจากว้าวพื้นเมืองมลายูจะเป็นองค์ประกอบหลักสำคัญของงานแล้ว “ครูว้าว” คือ ปุชนิยบุคคลที่สำคัญของท้องถิ่น ที่เชิญชวนให้คนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสทำความรู้จักและมอบตัวเป็นศิษย์ พร้อมทั้งภายในงานได้จัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติและยกย่องครูว้าวในพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันมีเหลือเพียงไม่กี่ท่านที่สุขภาพยังแข็งแรง และสามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้” (P1, P2, 27 มีนาคม 2564)

1.2 กลุ่มครูว้าว มีความรู้สึกปลาบปลื้มและดีใจที่เยาวชนคนรุ่นใหม่เห็นความสำคัญและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของว้าวพื้นเมืองมลายู ซึ่งกล่าวไว้ว่า “รู้สึกดีใจเมื่อได้รับการติดต่อจากลูกศิษย์ให้ครูได้มีโอกาสมาถ่ายทอดเรื่องราว ความรู้ เกี่ยวกับว้าวพื้นเมืองมลายู รูปแบบการจัดงานและกิจกรรมต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความศรัทธา ความร่วมแรงร่วมใจ ความสามัคคีที่เกิดขึ้นในการจัดงาน อีกทั้งได้เห็นรอยยิ้มและความสุขของคนที่มาร่วมงานจากหลากหลายพื้นที่ ทำให้มีความสุขและภูมิใจในคนรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดดี ๆ ที่จัดงานนี้ขึ้นมา โดยรูปแบบของการจัดงานถือว่าครบองค์ประกอบที่ควรจะมี มีทั้งความรู้ ความสนุกสนาน การรำลึกถึงบุญคุณครูว้าว และการปลุกฝังให้เยาวชนได้สืบสานและอนุรักษ์ว้าวพื้นเมืองมลายู ตลอดจนเจตนาที่มุ่งใช้ว้าวเป็นสื่อกลางในการสร้างความสันติสุขและสงบสุขในชุมชน นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในอนาคตต่อไป” (P3, P4, 27 มีนาคม 2564)

1.3 กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมและได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรักษาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความสามัคคี ไม่แบ่งแยกพื้นที่ ทำให้เกิดมิตรภาพดี ๆ ต่างชุมชน ต่างท้องถิ่น ซึ่งกล่าวไว้ว่า “งานแข่งว้าวครั้งนี้ มีรูปแบบการจัดงานที่มีบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง สามารถเชื่อมมิตรภาพที่กระห่างเพื่อนและผู้คนต่างชุมชน ต่างพื้นที่ ได้พบปะ พูดคุย ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งเรื่องราวของ

ว่าวพื้นเมือง และเรื่องราวอื่น ๆ ถึงแม้ว่าว่าจะสิ้นสุดลง แต่ได้เกิดมิตรภาพระหว่างกันขึ้นมาใหม่ ได้รู้จัก ทั้งคนในจังหวัดและต่างจังหวัด ได้คำแนะนำดี ๆ ได้ความรู้ใหม่ และเห็นคุณค่าของว่าวพื้นเมืองมลายูมากยิ่งขึ้น ประทับใจกิจกรรมที่มีความหลากหลายและสามารถเข้าร่วมได้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนา เชื่อว่า ในอนาคต กิจกรรมประกวดว่าวและแข่งขันว่าวพื้นเมืองในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะได้รับความสนใจและมี ผู้ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนในพื้นที่ที่มีความสนใจในศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ของตนเอง” (P5, P6, 27 มีนาคม 2564)

1.4 กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน ส่วนใหญ่มีความรู้สึกประทับใจ ชื่นชอบรูปแบบ กิจกรรม และ บรรยากาศภายในงาน มีความต้องการให้จัดงานขึ้นอีกในปีถัดไป ด้วยเหตุผลที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งกล่าวไว้ว่า “ในการเข้าร่วมงานครั้งนี้ได้มาเข้าร่วมในกิจกรรม การประกวดและแข่งขันว่าว ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนพูดคุยกับเพื่อน ๆ ต่างชุมชน ได้เรียนรู้การทำว่าวจากครูว่าว ได้ฟังเรื่องราวและประสบการณ์เกี่ยวกับว่าวในวงว่าว หากมีการจัดกิจกรรมขึ้นอีกก็นำว่าวมาเข้าประกวดอีก ซึ่งเกณฑ์ในการตัดสินและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการประกวดมีความยุติธรรม โปร่งใส ทุกคนที่เข้าร่วมการ แข่งขันมีความสามารถและประดิษฐ์ว่าวพื้นเมืองมลายูแท้ ได้อย่างน่าสนใจ และน่าชื่นชม โดยการประดิษฐ์ว่าว ถือเป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีต ละเอียด ได้เรียนรู้เทคนิค และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เข้าร่วม แข่งขัน เกิดเครือข่ายและมิตรภาพอันดีต่อกัน งานว่าวจึงควรมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อระชับความสัมพันธ์ และสร้างสัมพันธ์ไมตรีอันดีต่อเรื่องราวของคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ โดยความรักและความชื่นชอบในว่าว พื้นเมืองมลายูเป็นสิ่งดึงดูดและเชิญชวนผู้ที่มีความปรารถนาเดียวกันมารวมตัวกันและสร้างความสุขภายใน พื้นที่” (P10, P8 P9, P10, 27 มีนาคม 2564)

2. รูปแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแข่งขันว่าวพื้นเมืองมลายูเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะและ วัฒนธรรมพื้นถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปแบบของงานถูกจัดขึ้นภายใต้ชื่อ “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” โดยรูปแบบภายในงานเป็น ลักษณะมุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่องว่าวพื้นเมืองมลายู โดยมี “ว่าวพื้นเมืองมลายู” เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญ เป็นเครื่องมือและสื่อกลาง ที่ดึงดูดผู้คนที่มีความรักและสนใจในศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บรรยากาศในงานมี การจัดและตกแต่งสถานที่ที่เต็มไปด้วยกลิ่นอายของความงดงามและแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของว่าวพื้น เมืองมลายู ผ่านลวดลายบนว่าว และรูปแบบของว่าวแต่ละประเภทอันเป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันยาวนานของ คนมลายู โดยรูปแบบของงานได้เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้จาก “ครูว่าว” และพร้อมสาน สัมพันธ์เชื่อมโยง แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ รวมถึงการใช้พื้นที่แห่งวิถีว่าว เป็นพื้นที่สร้างสันติสุขให้กับคนทุกรุ่น ที่มาสานสัมพันธ์กันอีกครั้ง โดยมีว่าวเป็นตัวกลางส่งต่อและถ่ายทอดเรื่องราวความรัก ความเข้าใจ การยอมรับ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยเลือกจัดงานในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวง (27 มีนาคม พ.ศ. 2565) ซึ่งถือเป็นวันที่สมมติ บรรยากาศดี เหมาะกับบรรยากาศแห่งการรำลึกถึงอดีต ท่ามกลางแสงจันทร์ ณ หุบเขาดิน อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นบริเวณกว้าง โล่ง แจ่ม เหมาะกับการจัดกิจกรรมการเล่นว่าว การชมว่าว และการดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ สามารถรองรับผู้เข้าร่วมงานได้เป็นจำนวนมาก และเพื่อสร้าง บรรยากาศในการร่วมงาน ได้มีการเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมพร้อมใจกันสวมใส่เสื้อผ้าแนวเรียบง่าย ไม่มีลาย และ โปกผ้าหรือพันผ้าลือปัสมาร่วมงาน เพื่อสร้างสีสัน ความตั้งใจ และการมีส่วนร่วมในการสืบสานและอนุรักษ์ ภูมิปัญญาพื้นถิ่นให้ยั่งยืนและเป็นมรดกสู่ลูกหลานต่อไป

กิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับงาน “WAW SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ประกอบด้วยหลากหลายกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของว่าวในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ การประกวด การเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติ การร่วมสนุก การติดต่อกับบรรยากาศท่ามกลางแสงจันทร์ วันเพ็ญ ผ่าน “ว่าว” ซึ่งเป็นตัวกลางในการผสมผสาน เชื่อมโยง ทุกกลุ่มคนไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา ช่วงอายุ ด้วยความรัก ความชื่นชอบ หลงใหลในมนต์เสน่ห์ศิลปะวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามแบบฉบับของว่าวพื้นเมืองมลายู โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในงานประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก ดังนี้

1. กิจกรรมประกวดแข่งขันว่าว ถือเป็นกิจกรรมหลักในการจัดงานครั้งนี้ กิจกรรมประกวดการแข่งชันว่าว ประกอบด้วย การประกวดว่าว 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทว่าวบินสูง ประเภทว่าวสวยงาม และประเภทว่าวสร้างสรรค์ ซึ่งมีการสงวนสิทธิ์มีให้ระดับครูว่าวส่งผลงานเข้าประกวด เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ สร้างสรรค์ผลงานว่าวอย่างมีความกังวล

2. กิจกรรมสอนทำว่าวพื้นเมืองมลายู เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมงานจะได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการทำว่าวพื้นเมืองมลายู ที่เริ่มตั้งแต่การเหลาไม้ไผ่ การผูกเชือกว่าวเพื่อขึ้นโครงว่าว การติดกระดาษและการเขียนลาย จากนั้นจึงนำว่าวไปทดลองวิ่งในพื้นที่การเล่นว่าว เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ผู้เข้าร่วมจะได้ลงมือปฏิบัติ ได้เข้าใจ ได้เรียนรู้ จากครูว่าว ผ่านการลงมือทำ ซึ่งภายในงานมีการจัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมเพรียง

3. กิจกรรมวงว่าว ซึ่งเป็นหนึ่งในกิจกรรมสร้างสรรค์ที่น่าสนใจของงาน เนื่องจากได้รับเกียรติจากครูว่าวที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องว่าวพื้นเมืองมลายู ประวัติศาสตร์ของว่าวพื้นเมืองมลายู ประเภทของว่าวพื้นเมืองมลายู มาเล่าถ่ายทอดเรื่องราวของว่าวมลายูพื้นเมืองผ่านการพูดคุย การเสวนาร่วมกัน ภายในกิจกรรมที่เรียกว่า “วงว่าว” เปรียบเสมือนการนั่งล้อมวงพูดคุย แลกเปลี่ยน เรื่องราว ประสบการณ์ ตลอดทั้งการหาแนวทางในส่งเสริมและอนุรักษ์ว่าวพื้นเมืองมลายู โดยในวงว่าว มีบรรดาครูว่าวมายมาจากหลายพื้นที่ เช่น พื้นที่แวมิ สายบุรี, เปาะโซะ ปาแระ และอื่น ๆ ซึ่งครูว่าวล้วนมีอายุมาก นับว่าเป็นโชคดีของผู้เข้าร่วมในวงว่าว ที่ได้ทำความรู้จักและคารวะบรมครูว่าวทั้งหลายก่อนการเดินทางไกลของท่าน เพื่อส่งต่อความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับว่าวมลายูให้กลับมาโบยบินในวิถีของชนรุ่นหลังอีกครั้ง

4. กิจกรรมขึ้นว่าว เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ในรูปแบบของการเล่นว่าว หรือที่เรียกว่า “ขึ้นว่าว” โดยการนำว่าวขึ้นสู่ท้องฟ้า โยบินอย่างอิสระ การใช้ความชำนาญ ไหวพริบ และการบังคับว่าวให้ล่องลอยอยู่บนท้องฟ้า การฟังเสียงแอกว่าวย้อนรำลึกถึงอดีต ท่ามกลางแสงจันทร์ของค่ำคืน 15 ค่ำ พระจันทร์เต็มดวง ความสนุกสนานของการขึ้นว่าวช่วยสร้างสีสันให้กับงาน สร้างความคึกคัก ตื่นเต้น ตลอดทั้งความสนุกสนานในการชมว่าว เสมือนได้ปลดปล่อยตัวเองไปพร้อม ๆ กับว่าวที่กำลังโบยบินบนท้องฟ้า

5. กิจกรรมดูหนังกลางแปลงถ่ายทอดเรื่องราวว่าว ซึ่งเป็นกิจกรรมปิดท้ายที่มีเชิญชวนผู้รักและชื่นชอบว่าวพื้นเมืองมลายู มาปูเสื่อ หรือจับจองพื้นที่ นั่งดูหนังกลางแปลงถ่ายทอดเรื่องราวว่าว นกเงือก และนกขวนหิน ซึ่งเป็นสัตว์อนุรักษ์ เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ได้รับทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน และความสนุกสนานไปพร้อม ๆ กัน

Figure 1 Researchers join activities in the event “WΔU SPACE, the area of kite trajectory”

Source : <https://www.facebook.com/wauspace/>

Figure 2 Style and atmosphere in the event “WAU SPACE, the area of kite way”

Source : <https://www.facebook.com/wauspace/>

Figure 3 Activities in the event “WAW SPACE, the area of kite way”

Source : <https://www.facebook.com/wauspace/>

3. รูปแบบและองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถึว่าว

งาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถึว่าว” เป็นรูปแบบนวัตกรรมชุมชนสันติสุขภายใต้แนวคิด “แสวงจุดร่วม สงวนจุดต่าง” กล่าวคือ ภายใต้พื้นที่ที่พหุวัฒนธรรม ที่กลุ่มคนในสังคมมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีแนวคิดและวิถีปฏิบัติ 4 ประการ ได้แก่ 1) แนวคิดและหลักการของแต่ละศาสนา 2) แนวคิดและภูมิปัญญาในระดับสากล 3) แนวคิดจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายและรัฐธรรมนูญ และ 4) แนวคิดและหลักปฏิบัติตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแนวคิดที่ 4 “แนวคิดและหลักปฏิบัติตามภูมิปัญญาท้องถิ่น” เป็นการอาศัยวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นมาเสริมให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้นั้นจะต้อง “แสวงหาจุดร่วมและ สงวนจุดต่าง เพื่อยอมรับและการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความหลากหลายในสังคมพหุวัฒนธรรม” ดังเช่นการอยู่ร่วมกันของประชาคมอาเซียนที่สร้างสังคมสันติสุขภายใต้แนวคิดดังกล่าว โดยอาศัยแนวทางศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อกำหนดนโยบายและเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน [7] ดังนั้น “ว่าวพื้นเมืองมลายู” จึงเป็นศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นถิ่น ที่เป็นกลไกและเครื่องมือส่งเสริมให้เกิด “การแสวงหาจุดร่วม” โดยเป็นเป็นความพยายามของกลุ่มหรือชุมชน ในการค้นหาจุดร่วมกันของท้องถิ่น จุดร่วมดังกล่าว คือ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของว่าวพื้นเมืองมลายู ความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในการที่จะร่วมกันสืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นของสามจังหวัดชายแดนใต้ การธำรงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาและองค์ความรู้เรื่องว่าวอันยาวนานของคนมลายู มีให้ว่าวหลายสายพันธุ์สูญหายไป ตลอดจนการรักษาลิขสิทธิ์ความเป็นเจ้าของในว่าวพื้นเมืองมลายู จึงก่อให้เกิด “พื้นที่แห่งวิถึว่าว” ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งสันติสุข นำพาคนที่มีความชื่นชอบในศิลปะและวัฒนธรรมประเภทเดียวกันมารวมกลุ่มกัน รวมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่าง และใช้ศิลปวัฒนธรรมเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน

จากการศึกษาและทบทวนงานวรรณกรรมเกี่ยวกับพื้นที่แห่งสันติสุข โดยอาศัยบทบาทของศิลปะในการประสานสัมพันธ์ให้เกิดกิจกรรมร่วมกันระหว่างชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยคริสต์ และชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่มีความคิดเห็นต่างในชุมชนเขตเทศบาลเมืองกระบี่ พบว่า พื้นที่สันติสุขเกิดขึ้นได้จากการร่วมกันสร้างสรรค์ศิลปะ การแลกเปลี่ยน การร่วมคิด การประสานสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ช่วยลดความเห็นต่าง จึงก่อให้เกิดสันติสุขในชุมชน [6] และ การสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มสายบุรี ลูกเกอร์ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ภายใต้ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ ได้เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมวาดภาพศิลปะในพื้นที่อำเภอสายบุรี ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ที่ต้องการเชื่อมโยงความรู้สึก ร่วมกันถึงความเจริญรุ่งเรือง ประวัติศาสตร์ และเรื่องราวในอดีตของอำเภอสายบุรี ผ่านการจัดรูปแบบกิจกรรม การเสวนา การจัดนิทรรศการ หนังสือ และตลอดถึงการจัดกิจกรรมที่หลากหลายด้วยการนำศิลปวัฒนธรรม ทั้งศิลปะและดนตรีมาใช้ในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เป็นตัวขับเคลื่อนให้ทุกกลุ่มวัยมาร่วมกิจกรรม จนสามารถสร้างความสงบสุขและรอยยิ้มของผู้คน สร้างความมีชีวิตชีวาในพื้นที่ และลดความหวาดระแวง [5] จากงานวิจัยข้างต้น แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพื้นที่สันติสุข บทบาทของศิลปวัฒนธรรมในการสร้างสันติสุข และตลอดถึงการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ประกอบที่หล่อหลอมรวมกันจนก่อให้เกิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถึว่าวแห่งนี้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การรวมตัวของกลุ่มคน เมื่อกลุ่มคนที่มีความรัก ความชื่นชอบ ความสนใจ ในเรื่องเดียวกัน เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการหรือกิจกรรมภายในกลุ่ม โดย งาน “WAU SPACE พื้นที่

แห่งวิถีว่าว” เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่ม รวมตัวของเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่มีความชื่นชอบ และต้องการรักษาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นของว่าวมลายูไว้เป็นมรดกให้กับลูกหลานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเกิดการรวมตัวและผลักดันให้เกิดพื้นที่แห่งวิถีว่าว กลายเป็นชุมชนสันติสุขที่ร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสันติสุข ปราศจากความขัดแย้ง แยกแยก และแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ศาสนา

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ เมื่อกลุ่มคนเกิดการรวมตัวกันแล้ว จึงเกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิด มุ่งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่สมาชิกกลุ่มได้เป็นผู้กำหนดขึ้น ได้แก่ กิจกรรมการแข่งขันว่าว กิจกรรมการทำว่าว กิจกรรมการขึ้นว่าว กิจกรรมวงว่าว และกิจกรรมคูนกลางแปลง กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกิดจากความร่วมมือนร่วมใจของทุกฝ่าย ทั้งผู้รับผิดชอบหลักในการจัดเตรียมงาน “WAW SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ผู้ให้การสนับสนุน ครูว่าว รวมถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากทุกพื้นที่ ซึ่งสิ่งสำคัญของกิจกรรมสร้างสรรค์ที่สมาชิกกำหนดขึ้นนอกจากมีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วมแล้ว ยังต้องมีความหลากหลาย เพื่อสร้างความแปลกใหม่และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

3. คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญ เนื่องจากเป็น สิ่งจุดประกายให้เกิดการรวมตัวขึ้น เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ รักษา สืบสาน และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ซึ่ง “ว่าว” ถือเป็นภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่อยู่คู่กับชุมชนและท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน เป็นศูนย์กลาง ในการยึดเหนี่ยว หล่อหลอม รวมตัว ว่าวมีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากมาย ในอดีตว่าวเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการทำนาย พยากรณ์ สภาพดินฟ้าสำหรับการทำการเกษตร เป็นกิจกรรมหลังการเก็บเกี่ยว สร้างความสนุกสนาน ความรัก ความผูกพันของสมาชิกในชุมชน เห็นได้ว่า “ว่าว” ช่วยสร้างความสันติสุขในชุมชนมาตั้งแต่สมัยอดีต ดังนั้น “ว่าว” จึงกลายเป็นศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนมาอย่างยาวนาน สมาชิกกลุ่มหนึ่งได้เห็นและตระหนักถึงคุณค่าจึงมีเจตนาร่วมกันที่จะดำเนินการหรือมีกระบวนการบางอย่าง เพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของว่าวพื้นเมืองมลายูสืบไป

4. ครูว่าว ปุชนียบุคคล และปราชญ์ชาวบ้าน ถือเป็นบุคคลสำคัญ การรวมตัวของสมาชิก เกิดขึ้น เพราะความตั้งใจอันแน่วแน่ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของว่าวพื้นเมืองมลายู ความเคารพ ความนับถือ การต้องการทำความเข้าใจ การได้เคารพบรมครูว่าวทั้งหลายก่อนการโยธาและโยบินเดินทางไกลของครูว่าว ด้วยครูว่าวแต่ละท่านมีอายุประมาณ 70-80 ปี ครูว่าวจึงเปรียบเสมือนบรรพบุรุษคนสำคัญที่จะส่งต่อเรื่องราว เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของว่าวพื้นเมืองมลายูให้กับลูกหลาน ส่วนสมาชิกกลุ่มก็ได้ร่วมขีดขูด คุณบรรพบุรุษ สร้างความรัก ความเข้าใจ สานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน เปรียบเสมือนศิษย์ที่มีครูคนเดียวกัน เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยก ไม่แบ่งแยก เกิดสมานฉันท์ที่ดีซึ่งกันและกัน

5. ปัจจัยสนับสนุน การสนับสนุนจากทุกภาคส่วนก่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมชุมชน สันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าวได้ดียิ่งขึ้น การดำเนินการหรือกิจกรรมใด ๆ บนพื้นที่แห่งวิถีว่าว เมื่อได้รับการสนับสนุน จากหลากหลายฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ช่วยให้เกิดความคล่องตัว ความสิ้นเปลือง และประสบความสำเร็จได้ตั้งใจเอาใจของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้น ปัจจัยสนับสนุน จึงเป็นตัวการสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความ สำเร็จและความสันติที่เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อทุกฝ่ายร่วมมือ ร่วมใจ สามัคคี พร้อมใจกันช่วยเหลือ และสนับสนุน พื้นที่แห่งวิถีว่าวจึงเต็มไปด้วยรอยยิ้มและสันติสุข

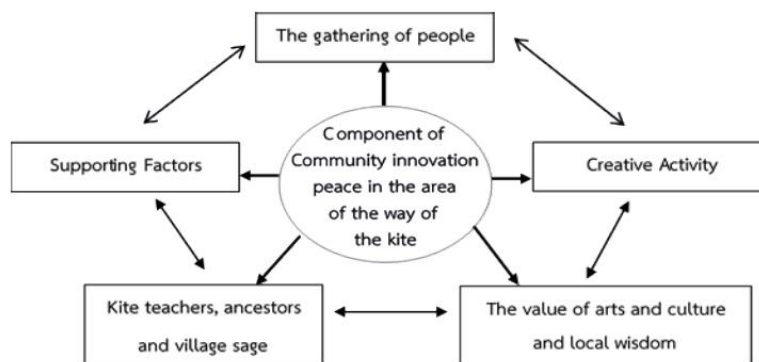

Figure 4 Elements of peaceful community innovation on the area of kite way

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาส่งเสริมให้เห็นการใช้ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่น หล่อหลอมและเชื่อเชิญให้ผู้ที่มีเจตนาธรรมหรือทัศนคติเดียวกันรวมกลุ่มกัน และร่วมกันดำเนินกิจกรรมของกลุ่มภายใต้ชุมชนหรือพื้นที่ที่สร้างขึ้น ก่อให้เกิดความสันติสุข ความรัก ความร่วมมือร่วมใจและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยไร้ข้อจำกัดด้านเชื้อชาติ ศาสนา และช่วงอายุ เป็นชุมชนที่อยู่ร่วมกันด้วยการให้เกียรติและยอมรับในวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา จากการสืบทอดของบรรพบุรุษในดินแดนเดียวกัน

1. รูปแบบและกิจกรรมสร้างสรรค์ในการแข่งขันว้าวพื้นเมืองมลายูเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมพื้นถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยงาน “WAW SPACE พื้นที่แห่งวิถีว้าว” ที่ถูกจัดขึ้นในครั้งนี้นี้ เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความรัก ชื่นชอบ หลงใหล และมีเจตนาธรรมเดียวกันในการอนุรักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นถิ่นของว้าวพื้นเมืองมลายูไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับลูกหลาน จนกลายเป็นพื้นที่แห่งความสันติสุข ส่งต่อองค์ความรู้ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตลอดถึงแนวทางในการสร้างสรรค์ว้าวพื้นเมืองมลายูในรูปแบบใหม่ ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งสุริยา หอมวันและคณะ ได้ศึกษาปัจจัยในการสร้างชุมชนสันติสุขท่ามกลางพหุวัฒนธรรมในภาคอีสาน ได้กล่าวถึงการอนุรักษ์จารีตประเพณีของภาคอีสาน หรือ ฮีตสิบสองอยู่อย่างต่อเนื่อง ในรูปแบบของการจัดงานประเพณีทอดเทียนที่จะร่วมกันทอดเทียนหรือเวียนกันทุกหมู่บ้าน เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนานหลายชั่วคน ถือเป็นงานที่ช่วยสร้างความรัก ความสามัคคีแก่ชาวบ้านและสร้างความสัมพันธ์ของแต่ละหมู่บ้านเป็นอย่างดี นับเป็นงานที่เกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจ และความตั้งใจเดียวกันในการร่วมกันสืบสานอนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นตน [8] อีกทั้งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธิดา บุตรแขก และ สุชาติ เถาทอง ได้ศึกษาเกี่ยวกับสันติสุขแบบวิถีพหุวัฒนธรรม ความเห็นต่างในสังคมพหุวัฒนธรรมสู่การบูรณาการทางศิลปะกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยกล่าวถึงการใช้บทบาทของศิลปะเพื่อสร้างทัศนคติร่วมกันหรือการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันภายในสังคม โดยใช้การจัดการแสดงด้านศิลปกรรมเข้าไปบูรณาการในพื้นที่ชุมชน มีการทำกิจกรรมด้านศิลปะร่วมกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรม เข้าใจความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ก่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้าง จนสามารถผนึกกำลังนำไปสู่ความปรองดองสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชน [9]

นอกจากนี้ กิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ กิจกรรมประกวดแข่งขันว่า กิจกรรมสอนทำว่าวพื้นเมืองมลายู กิจกรรมวงว่าว กิจกรรมขึ้นว่าว และกิจกรรมดูหนังกลางแปลงถ่ายทอดเรื่องราวว่าว เป็นกิจกรรมที่สมาชิกของกลุ่ม กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความมี ใจร่วมใจ เป็นส่วนสำคัญในการช่วยสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีระหว่างกัน ซึ่งรูปแบบของกิจกรรมภายในงานครั้งนี้แตกต่างจากการจัดงานว่าวที่ผ่านมา อาทิเช่น งาน “แข่งว่าวนิบง” จังหวัดยะลา โดยงาน “WAU SPACE” เน้นรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายและน่าสนใจ สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกช่วงวัย เน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของว่าวพื้นเมืองมลายู ดังนั้น “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” จึงถือเป็นการเกิดขึ้นของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าว ด้วยการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมภายในด้วยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ถูกกำหนดขึ้นผ่านว่าวพื้นเมืองมลายู ตัวกลางสำคัญที่เป็นองค์ประกอบหลักในการก่อให้เกิดนวัตกรรมของชุมชน

2. รูปแบบและองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าว โดยกล่าวได้ว่า รูปแบบของงานเกิดขึ้นภายใต้แนวคิด “แสงจุดร่วม สว่างจุดต่าง” โดยพื้นที่แห่งวิถีว่าวได้นำพาคนที่มีความชื่นชอบในศิลปะและวัฒนธรรมประเภทเดียวกันมารวมกลุ่มกัน รวมตัวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ภายใต้การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่าง ใช้ศิลปวัฒนธรรมเชื่อมโยงกันอย่างไร้พรมแดน สอดคล้องกับแนวคิดในการจัดงาน “แข่งว่าวนิบง” จังหวัดยะลา ในปี พ.ศ. 2563 ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการเสริมสร้างภาพลักษณ์จังหวัดยะลาเพื่อเสริมสร้างความรักความสามัคคีของประชาชน ได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สมานฉันท์ ตลอดถึงการได้นำทุนทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยผู้เข้าร่วมงานมีแนวคิดเดียวกันในการนำว่าวมาร่วมกิจกรรม เพื่อต้องการอนุรักษ์ประเพณีพื้นถิ่นของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องการให้ลูกหลานได้รักษาและสืบทอดว่าว เกิดการแลกเปลี่ยน พบปะ พูดคุยในกลุ่มคนรักว่าวและผู้ที่มีความสนใจ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ใช้พื้นที่แห่งนี้เป็นสื่อกลางในการสร้างสันติสุขภายในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ [10] และสอดคล้องกับแนวคิดวินัส ธรรมสาโรชิต และคณะ ได้อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอิทธิพลขององค์ประกอบของการพัฒนาสังคมสันติสุขของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกล่าวถึงการสร้างสังคมสันติสุขด้วยการยอมรับแนวสันติ การจัดระเบียบทางสังคมที่เสมอภาค การปลูกฝังให้ทุกคนยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ทำความเข้าใจหลักการของศาสนาที่ถูกต้องซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ ใช้กิจกรรมและการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ พยายามกระจายอำนาจให้ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมตัวและดำเนินกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและส่วนรวมให้มากที่สุด [11]

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาี้ ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเป็นแนวทางในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยอาศัยองค์ประกอบนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่แห่งวิถีว่าวเป็นต้นแบบในการดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว”

การจัดงานครั้งนี้ สามารถใช้เป็นต้นแบบในการจัดงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ในครั้งต่อ

ไป และสามารถเป็นต้นแบบในการเสริมสร้างชุมชนสันติสุขด้วยกิจกรรมสร้างสรรค์ผ่านการส่งเสริมการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบอื่น ๆ นอกจากนี้การจัดงานในครั้งต่อไปควรมีการ ประชาสัมพันธ์การจัดงานในหลากหลายช่องทาง ให้มีการรับรู้ข่าวสารและรายละเอียดในการจัดอย่างใน วงกว้างทั้งในและต่างจังหวัด อีกทั้งควรขยายเวลาการจัดงานให้มีระยะเวลามากขึ้น จากเดิมใช้ระยะเวลาเพียง 1 วัน ควรเพิ่มเป็น 2-3 วัน เพื่อให้ผู้ที่เดินทางมาจากต่างจังหวัดได้มีโอกาสสัมผัสและดื่มด่ำกับวิถีว่าวพื้นเมือง มลายูมากยิ่งขึ้น และการจัดรูปแบบงานควรเพิ่มพื้นที่สำหรับการจัดนิทรรศการเชิงวิชาการเกี่ยวกับว่าวมลายู ประวัติครุว่าว และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับว่าว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับการศึกษานี้ เป็นการศึกษาในรูปแบบ กิจกรรม และองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุข บนพื้นที่แห่งวิถีว่าวภายใต้การจัดการงาน “WAU SPACE พื้นที่แห่งวิถีว่าว” ที่จัดขึ้นในพื้นที่อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานีเท่านั้น จำเป็นต้องนำไปศึกษาเพิ่มเติมและเปรียบเทียบกับนวัตกรรมชุมชนสันติสุขบนพื้นที่ แห่งวิถีว่าวในจังหวัดอื่น ๆ หรือ นำไปทดลองใช้กับชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยใช้ลักษณะของ รูปแบบ กิจกรรมและองค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนสันติสุขเช่นเดียวกัน

References

- [1] Koemeemul, M. (2019). Satisfaction of people towards unrest resolution in the southern border provinces. *Rajabhat Rambhai Bani Research Journal*, 14(1), 149-158. (in Thai)
- [2] Tissamana, A. (2021). The Lesson Learnt for peaceful communities: Nakornsri Thammarat and Narathiwat Provinces. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(6), 2347-2359. (in Thai)
- [3] Rama, N. Yala province organizes a kite race to carry on traditions, culture, to create peace. Many people flock to participate in the competition. (2022, September 15). <http://paaktai.com/news/s/detail/76>.
- [4] Bler, C. (2021, March 27). Kite way to the breath of 'Native Malay kite'. <https://bangkokbiznews.com/lifestyle/929507>
- [5] Malaihom, K., Janyam, K., & Boonprakan, K. (2018). Saiburi Looker group: social networking for peaceful living amidst unrest in the southern border area. *Humanities and Social Sciences Journal*, 9(10), 75-96. (in Thai)
- [6] Butkheak, S., & Thoathong, S. (2021). The Peacefulness of the multicultural trajectory : the different opinions in the multicultural society brings about the integration of arts and community environment. *Journal of Humanities and Social Sciences Review*, 23(2), 89-106. (in Thai)
- [7] Aphakaro, S. (2022). (2022, December 20). The Coexistence of the ASEAN community : concepts and Practices in accordance with religious. <http://198.7.63.81:8080/xmlui/handle/123456789/95>

- [8] Homvan, R., Pattanasing, T., Viriyo, P., Krisin, I., & Suksen, P. (2021). Factors for building a peaceful community amid multiculturalism in the southern isan. *Journal of MCU Ubon Review*, 6(3), 351-364. (in Thai)
- [9] Butkheak, S., & Thaothong, S. (2021). The Peacefulness of the multicultural trajectory : the different opinions in the multicultural society brings about the integration of arts and community environment. *Journal of Humanities and Social Sciences Review*, 23(2), 89-106. (in Thai)
- [10] Kittikulsawat, R. (2020, March 6). Nibong Kite Racing”, Yala province. <https://nbtworld.prd.go.th/news/detail/TCATG200306134953689>
- [11] Thamsararat, V., Hasoontree, N., & Jamjumrus, T. (2021). A model for sustainable development of a peaceful society of the three southern provinces. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(4), 1695-1706. (in Thai)

Community Innovation: Creation and
Development of a Peaceful Community Model
นวัตกรรมชุมชน: การสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ

Autthaphon Theppaya^{1*} and Anucha Pangkesorn¹

อัฐพล เทพยา^{1*} และ อนุชา พงษ์เกษร¹

¹Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

¹คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

*Corresponding Author, E-mail: auttadesign@gmail.com

Article Info

- Received: March 3, 2023
- Revised: December 13, 2023
- Accepted: November 21, 2023
- Available online: December 21, 2023

Abstract

The object of the article is to study the creation and development of a peaceful community model. By relying on community innovation as an important mechanism to link to the creative process and develop peaceful community. The result showed that the process of creating a peaceful community consists of 5 steps: 1) determining the direction and needs of the community, 2) selecting community innovations, 3) putting community innovations into practice, 4) evaluating success, and 5) learning, expanding, and spreading result. It relies on 4 factors: 1) people, 2) processes, 3) community resources and social capital, and 4) networks and support. There were 4 success conditions: 1) community leaders, 2) community members, 3) government agencies and related agencies, and 4) community innovation. It can be a guideline to promote community development for a better living which will be beneficial to the development of the nation in other dimensions

Keywords: Community Innovation, Community development, Creation, Model of Peaceful Community

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรคและการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยอาศัยนวัตกรรมชุมชนเป็นกลไกสำคัญเพื่อเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์ และพัฒนาชุมชนสันติสุข ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ชุมชนสันติสุขประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน 2) การคัดเลือกนวัตกรรมชุมชน 3) การนำนวัตกรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ 4) การประเมินความสำเร็จ และ 5) การเรียนรู้ต่อยอดและกระจายผล ซึ่งอาศัย 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านบุคคล 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านทรัพยากรและทุนทางสังคมของชุมชน และ 4) ด้านเครือข่ายและการสนับสนุน โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จ 4 ประการ ได้แก่ 1) ผู้นำชุมชน 2) สมาชิกภายในชุมชน 3) หน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) นวัตกรรมชุมชน ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทยในมิติอื่น ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน, การสร้างสรรค์, ชุมชนสันติสุขต้นแบบ, นวัตกรรมชุมชน

บทนำ

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่องและนับวันยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นทั้งในชุมชนเมืองและชนบท ทั้งนี้เพราะการแปรเปลี่ยนไปเป็นสังคมบริโภคนิยมและกระแสของโลกาภิวัตน์ ทำให้วิถีชุมชนของคนไทยเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ทุกคนต่างต้องต่อสู้ แข่งขัน และดิ้นรนเอาตัวรอดจากสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สภาพปัญหาจากผลกระทบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินลดน้อยลง การขยายตัวเพิ่มมากขึ้นของจำนวนประชากร ปัญหาอาชญากรรม โจรผู้ร้าย ภัยจากยาเสพติด ตลอดจนความเหลื่อมล้ำ ความไม่เสมอภาค ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นประเด็นที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่ยุ่ยากต่อการจัดการและมีโอกาสนำไปสู่ความรุนแรงมากยิ่งขึ้น (Wattanapradith, 2018)

ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายในการจัดการปัญหาความขัดแย้งและการสร้างชุมชนสันติ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและส่งเสริมการเป็นชุมชนสันติสุขในหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น ชุมชนปลอดภัยในชีวิต ชุมชนพึ่งพาตัวเอง ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง วิสาหกิจชุมชน การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นต้น ชุมชนสันติสุขแต่ละพื้นที่ มีบริบทต้นทุนสันติสุขที่แตกต่างกันตามสภาพของชุมชนหรือองค์ประกอบของพื้นที่นั้น ๆ นอกจากนี้ แรงขับเคลื่อนของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กระบวนการความเข้าใจ และความมุ่งมั่นของคนในพื้นที่เป็นส่วนสำคัญต่อการเกิดขึ้นของชุมชนสันติสุข (Dissaman, 2022)

เมื่อนวัตกรรมชุมชน (Community Innovation) มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในแง่ของระบบเศรษฐกิจของชุมชน ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “หากเศรษฐกิจในชุมชนดี ผู้คนอยู่ดีกินดี สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุขได้” ดังนั้น นอกจากมิติด้านเศรษฐกิจของชุมชน นวัตกรรมชุมชนยังส่งผลต่อการเกิดชุมชนสันติสุขอีกด้วย อาทิเช่น นวัตกรรมชุมชนจัดการขยะ นวัตกรรมชุมชนในรูปแบบแหล่งเรียนรู้แปลงสมุนไพร นวัตกรรมลานกลาเคลื่อนที่ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมและเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น โดยมีนวัตกรรมเชิงผลผลิตของชุมชนจำนวนมากที่ช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (Mahama, 2019) นอกจากนี้ชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมหรือการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ย่อมส่งผลต่อภาพรวมของประเทศที่ต้องการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนพึ่งพาตัวเองได้ เพื่อเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ให้ประชาชนภายในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสุข มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขอย่างยั่งยืน (Community Development Department, 2022)

บทความนี้ ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดสำคัญเพื่อการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ โดยอาศัยนวัตกรรมชุมชนเป็นกลไกสำคัญเพื่อเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนสันติสุข โดยนำเสนอานิยามของนวัตกรรมชุมชน บทบาทของนวัตกรรมต่อการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข รูปแบบและกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน นิยามของชุมชนสันติสุข ปัจจัยที่ก่อให้เกิดชุมชนสันติสุข ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมชุมชนสู่กระบวนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข แนวทางการสร้างและพัฒนาด้านแบบชุมชนสันติสุข และเงื่อนไขความสำเร็จในกระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการและการนำไปประยุกต์ใช้จริงในการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุขในประเทศไทย ส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและนำพาประเทศชาติสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ความหมายของนวัตกรรมชุมชนและชุมชนสันติสุข

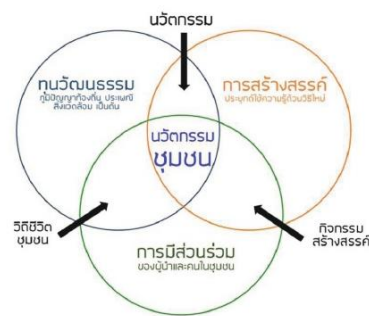
ความหมายของนวัตกรรมชุมชน

เมื่อคำว่า “นวัตกรรม” ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในบริบทต่าง ๆ โดย “นวัตกรรมชุมชน หรือ Community Innovation” เป็นคำที่นำนวัตกรรมมาใช้ในบริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่ง สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (National Innovation Agency, 2022) ได้นิยามคำว่า “นวัตกรรมเพื่อชุมชน” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และ

ความคิดสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การถ่ายทอดงานวิจัยสู่ชุมชนต้นแบบ หรือโครงการที่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมนำนวัตกรรมไปสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือโครงการ ซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต หรือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

“นวัตกรรมชุมชน” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน ต่อยอดความรู้หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมถึงการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ นวัตกรรมชุมชนจะต้องประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาหรือส่งเสริมชุมชน 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน และ 3) ความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน (Phuanpoh & Pasunon, 2021)

ในทฤษฎีผู้เขียน “นวัตกรรมชุมชน” หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และการสร้างสรรค์ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเกิดจากการต่อยอดจากทุนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมโดยผู้นำและคนในชุมชน สามารถช่วยให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

ภาพ 1 กรอบแนวคิดนวัตกรรมชุมชน
ที่มา: ผู้เขียน

ความหมายของชุมชนสันติสุข

“ชุมชน” นับเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นพื้นฐานสำคัญรองลงมาจากสถาบันครอบครัว ดังคำกล่าวของมหาตมาคานธี (Mahatma Gandhi, 1985) ว่า “หมู่บ้านหรือชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาและการพัฒนาสังคม” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศ คือ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรมและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” เพื่อการเสริมสร้างสังคมที่เป็นธรรมและเป็นสังคมสันติสุข ดังนั้น ชุมชนสันติสุข จึงเป็นชุมชนที่ทุกพื้นที่ต่างก็แสวงหา (Butkheak, & Thaothong, 2021)

Wattanapradith (2018) กล่าวถึง ชุมชนสันติสุข (Peace Community) ว่า ต้องเป็นชุมชนที่ประกอบด้วย 1) การอยู่ร่วมกันอย่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 2) เคารพกันและกัน ยอมรับประเพณีอื่น 3) การสร้างประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมกัน 4) การพัฒนาด้านเศรษฐกิจอยู่อย่างพอเพียง 5) กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 6) มีสันติวัฒนธรรม อยู่ในชุมชน และ 7) มีพื้นที่ปลอดภัยที่แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี

Siwisom and Dhammahaso (2021) กล่าวถึง ชุมชนสันติสุข ว่า เป็นชุมชนหรือสังคมที่มีความสุข เป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว มีเสรีภาพ และมีความยุติธรรม ดำรงชีวิตเป็นสุข มีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นสภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง เป็นชุมชนที่คนรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว พึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายเดียวกัน

รุ่งสุริยา หอมวัน และคณะ (Homwan, Pattanasin, Viriyo, & Krisin, 2021) ชุมชนสันติสุข เป็นชุมชนที่มีกลุ่มคนมาอยู่อาศัยร่วมกันในบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม การอยู่ร่วมกันโดยสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันทั้งในรูปของกฎระเบียบหรือกฎหมาย และมีคุณธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การเมือง การปฏิบัติตามหลักศาสนา และการทำหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม

ในทรรศนะของผู้เขียน “ชุมชนสันติสุข” หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งที่นำมาซึ่งความวุ่นวาย ความเดือดร้อนหรือ ผลกระทบต่อชุมชนในทางลบหรือทางไม่ดี ชุมชนสันติสุขเป็นชุมชนที่สมาชิกทุกคนอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน พึ่งพากัน มีความรัก ความสามัคคี มีความเสมอภาค ให้เกียรติกัน เคารพในความแตกต่างของสมาชิกคนอื่น ๆ และมีพื้นที่ปลอดภัยที่แสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี โดยรวมแล้ว ชุมชนสันติสุข ทุกคนต้องอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

บทบาทของนวัตกรรมชุมชนต่อการสร้างสรรค์ชุมชน

บทบาทของนวัตกรรมชุมชนในมิติเชิงเศรษฐกิจ

นวัตกรรมชุมชนมีบทบาทต่อชุมชนในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะมิติเชิงเศรษฐกิจ ปัจจุบันประเทศไทยมีกรอบในการพัฒนาประเทศด้วยการใช้นโยบายขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับชุมชนในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง สร้างสรรค์ชุมชนให้พึ่งตนเองได้ พัฒนาผลิตภัณฑ์หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้และอาชีพให้ครัวเรือนในชุมชนเพิ่มขึ้น เพื่อนำไปสู่การอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น Community Development Department (2022) ดังนั้น นวัตกรรม (Innovation) จึงกลายมาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและสร้างความสามารถในการแข่งขันภายใต้เศรษฐกิจและสังคมยุคดิจิทัล โดยเชื่อกันว่า นวัตกรรมที่เกิดขึ้นนั้น จะสามารถช่วยเพิ่มมูลค่า ช่วยเพิ่มผลผลิต ก่อให้เกิดความความมั่นคงทางเศรษฐกิจ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเร่งส่งเสริมและสนับสนุนนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์และออกแบบนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน (Phuanpoh & Pasunon, 2021)

บทบาทของนวัตกรรมชุมชนในมิติความสันติสุข

อย่างไรก็ตาม แม้ว่านวัตกรรมจะถูกเชื่อมโยงกับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจของชุมชนเป็นหลัก แต่การพัฒนาประเทศให้เกิด “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” จำเป็นต้องพิจารณาในหลายมิติ มิใช่วัดเฉพาะการเติบโตมิติทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ดังนั้น ความสุข ความมั่นคงของประเทศจำเป็นต้องพิจารณาในมิติของจิตใจด้วย ต้องมีความรัก ความสามัคคี การช่วยเหลือของคนในชุมชน ความมีวินัยการพิทักษ์ผลประโยชน์สาธารณะ เป็นต้น (Thitanano, Abhinandavedi, Dhammabhani, & Phonjun, 2021)

เมื่อนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากชุมชน กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยบริบทที่แตกต่างกัน จึงเกิดนวัตกรรมที่มีความสอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของชุมชนนั้นขึ้นอย่างมากมาย โดยชุมชนที่ประสบปัญหาความขัดแย้ง ความเห็นต่าง หรือการต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชน ได้อาศัยนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากทรัพยากรในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ผลิตภัณฑ์ชุมชน วิถีชีวิต ทัศนคติของชุมชน เกษตรกรรมของชุมชน แหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

มาขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดสันติสุข ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านลำโพง จังหวัดกระบี่ เป็นชุมชนที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และได้รับผลกระทบทางการเกษตร ขาดแคลนน้ำเพาะปลูก ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชน จึงก่อให้เกิดการรวมตัวและพัฒนาในรูปแบบเกษตรอินทรีย์ “โคก-หนอง-นา-โมเดล” สามารถขับเคลื่อนจนเกิดเป็นชุมชนสันติสุขในรูปแบบของเกษตรอินทรีย์ได้ (Thanadhammo, Abhinandavedi, & Vajirapanno, 2022) ชุมชนเทศบาลเมืองกระบี่ เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา วิถีวัฒนธรรมการดำรงชีวิต สมาชิกชุมชนเกิดความเห็นต่างในสังคมพหุวัฒนธรรม จึงนำรูปแบบนวัตกรรมด้านศิลปะ (Butkheak & Thoathong, 2021) เรียกว่า พหุวัฒนธรรมสัมพันธ์ชุมชน ใช้การสร้างสรรค์และจัดกิจกรรมทางด้านศิลปะในชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ยอมรับความแตกต่างของคนในชุมชน จนนำไปสู่การสร้างพื้นที่แห่งความสันติสุขในชุมชนขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอีกหลากหลายชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการสร้างนวัตกรรมชุมชน เช่น ชุมชนในตำบลห้วยม้ง จังหวัดเชียงราย ได้ร่วมกันสร้างนวัตกรรมการจัดการชุมชน โดยมีบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ข้าราชการในพื้นที่ และประชาชน ร่วมกันระดมความคิดเห็น กำหนดวิธีการ และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จนสามารถสร้างนวัตกรรมในการจัดการชุมชนตำบลห้วยม้ง และได้ใช้ขับเคลื่อนชุมชนจนประสบความสำเร็จ สร้างความเข้มแข็ง ความเข้าใจอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้น หากชุมชนมีการสร้างนวัตกรรมชุมชนร่วมกัน และนำนวัตกรรมชุมชนไปเป็นกลไกและเครื่องมือในการขับเคลื่อนชุมชน ชุมชนก็จะเกิดการพัฒนามาไปในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดความความสงบสุข ความอยู่เย็นเป็นสุข สามารถอยู่ร่วมกันได้ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ลดความขัดแย้ง จนนำไปสู่การเป็นชุมชนสันติสุข

ในทรรศนะของผู้เขียน นวัตกรรมชุมชนมีบทบาทสำคัญในมิติของการสร้างและการพัฒนาชุมชนสันติสุข เนื่องจากนวัตกรรมของชุมชนสามารถแก้ไขปัญหา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้ชุมชนดีขึ้น ทั้งนี้ นวัตกรรมของชุมชนสามารถสร้างมูลค่าที่วัดเป็นตัวเงิน หรือ เป็นมูลค่าที่สร้างความเข้าใจ ความสงบสุข ความปรองดอง ความสามัคคี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นมูลค่าที่ไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้ แต่กลับช่วยให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จนเกิดเป็นชุมชนสันติสุขต่อไป

กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ

ผู้เขียนได้สังเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ ประกอบด้วยกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชน 5 ขั้นตอน ซึ่งนำไปสู่การเกิดชุมชนสันติสุขซึ่งประกอบด้วย 4 ปัจจัย โดยอาศัยเงื่อนไขความสำเร็จ 4 ประการ ดังนี้

1. การสร้างนวัตกรรมชุมชน

การสร้างนวัตกรรมชุมชน นับเป็นกระบวนการ กลไก และเครื่องมือที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความสันติสุข ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน เป็นขั้นตอนแรกที่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันกำหนดทิศทางและความต้องการของชุมชน อาทิเช่น ต้องการลดปัญหาความขัดแย้ง ต้องการสร้างชุมชนสันติสุข เป็นต้น

1.2 การคัดเลือกนวัตกรรมชุมชน ในการสร้างนวัตกรรมชุมชน อาจมีนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมากกว่า 1 นวัตกรรมเป็นการสร้างตัวเลือก จึงจำเป็นต้องร่วมกันคัดเลือกนวัตกรรมชุมชนที่ดีที่สุด เหมาะสม และสอดคล้องกับทิศทางและความต้องการของชุมชนที่กำหนดไว้แต่เริ่มแรกให้มากที่สุด

1.3 การนำนวัตกรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ต้องนำนวัตกรรมไปทดลองใช้จริงในชุมชน ในขั้นตอนนี้ ต้องกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน ซึ่งการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ยุ่ยาก ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ เข้าใจตรงกัน ให้ความร่วมมือร่วมใจในการยอมรับนวัตกรรมชุมชน หากชุมชนเกิดการต่อต้าน ไม่ยอมรับ ความพยายามในขั้นตอนที่ 1-3 ก็อาจสูญเปล่า จึงถือได้ว่า ขั้นตอนการนำนวัตกรรมชุมชนไปสู่การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ต้องคอยสอดส่อง กระตุ้น และควบคุมให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติให้ได้มากที่สุด

1.4 การประเมินความสำเร็จ เมื่อได้นำนวัตกรรมชุมชนไปใช้จริงในชุมชนแล้ว ต้องมีการประเมินความสำเร็จเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทราบผลและความก้าวหน้าในการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติ หากมีข้อผิดพลาด ก็สามารถปรับปรุงได้ทันเวลา จะต้องประเมินความสำเร็จอย่างตรงไปตรงมา ไม่เอนเอียงหรือมีอคติในการประเมินความสำเร็จ เพราะไม่สามารถระบุผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำนวัตกรรมไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

1.5 การเรียนรู้ต่อยอดและกระจายผล หากนวัตกรรมชุมชนเกิดผลสำเร็จต่อชุมชน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น หรือเป็นไปตามความคาดหวังของชุมชน จึงนำนวัตกรรมดังกล่าวเป็นบทเรียนในการเรียนรู้การต่อยอด เพื่อพัฒนานวัตกรรมของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนการกระจายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดชุมชนสันติสุข

ปัจจัยที่มีบทบาทและเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเกิดชุมชนสันติสุข มี 4 ปัจจัย ดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกภายในชุมชน ตัวแทนจากหน่วยงาน องค์กร สถาบัน หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข อาทิเช่น ชุมชนที่มีความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้มีตัวแทนหรือผู้นำทางศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสันติสุขในชุมชน ซึ่งชุมชนสันติสุขจะต้องประกอบด้วยบุคคลที่สามารถเชื่อมโยงและเป็นผู้นำให้เกิดสันติสุขในชุมชนได้ ตลอดจนการมีสมาชิกชุมชนที่ดีพร้อมให้ความร่วมมือและสนับสนุนการสร้างและพัฒนาไปสู่ชุมชนสันติสุข

2.2 ปัจจัยด้านกระบวนการ ประกอบด้วย ขั้นตอน วิธีการ กิจกรรม แนวคิด กลไก โดยกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยนวัตกรรมของชุมชนที่เกิดขึ้น อาทิเช่น นวัตกรรมในการบริหารจัดการชุมชน นวัตกรรมการแปรรูปและเพิ่มผลผลิต หรือ อาจจะเป็นกิจกรรมที่ถูกสร้างขึ้นดำเนินการให้เกิดสันติสุขโดยเฉพาะ

2.3 ปัจจัยด้านทรัพยากรและทุนทางสังคมของชุมชน ประกอบด้วยบริบทและสภาพที่มีอยู่ หรือเกิดขึ้นของชุมชน เช่น สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต จารีต ประเพณี เป็นต้น

2.4 ปัจจัยด้านเครือข่ายและการสนับสนุน ประกอบด้วยเครือข่ายภายในและภายนอกที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุขประสบความสำเร็จ เช่น การให้เงินสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ การให้ความร่วมมือจากเครือข่ายชุมชนในตำบลเดียวกัน เป็นต้น

3. เงื่อนไขความสำเร็จ

การสร้างสรรค์และพัฒนาชุมชนสันติสุข จำเป็นต้องอาศัยความต่อเนื่องและยาวนาน โดยมี 4 เงื่อนไข ดังนี้

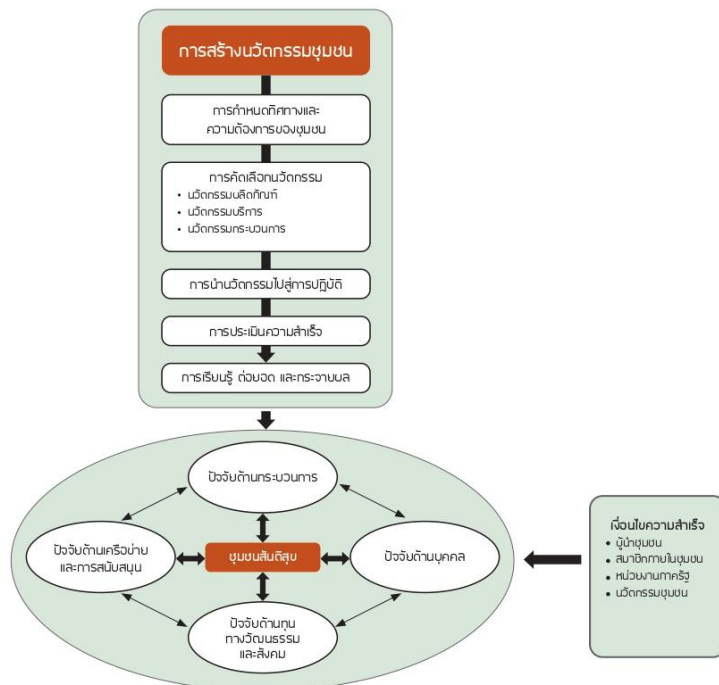
3.1 ผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนที่มีความสามารถส่งผลกระทบต่อสร้างสันติสุขในชุมชน จะต้องเป็นผู้ที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะที่ครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) มีบุคลิกดี เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง วางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ ยิ้มแย้ม กิริยาสุภาพ 2) พหุติกรรรมติ ประกอบด้วยเป็นผู้มีศีลธรรม มีวินัย มีสิ่งจะวาจา มีสัมมาอาชีพ 3) จิตใจดี เป็นผู้ไม่เมตตา กรุณา มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน และ 4) ปัญญาดี ต้องเป็นผู้ทันโลก ปรับตัวเก่ง กล้าหาญ (Wattapradith, 2021)

3.2 สมาชิกภายในชุมชน หากสมาชิกในชุมชนมีลักษณะที่มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เคารพกันและกัน ยอมรับความแตกต่างของประเพณีอื่น ๆ ในชุมชน มีกระบวนการที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และมีพื้นที่ปลอดภัยที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี มีกิจกรรมร่วมกัน ตลอดจนการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ ร่วมกันสร้างภาพอนาคตที่ดีให้กับชุมชน จึงจะก่อให้เกิดชุมชนที่สันติสุขและอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข (Tissamana, 2021)

3.3 หน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนที่ดำเนินการโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการพัฒนาชุมชนหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน กระบวนการกลุ่มเป็นเพียงความพยายามของชุมชนในการเริ่มต้นหาทางออกให้กับชุมชนตนเอง แต่เมื่อได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการ ก่อให้เกิดเป็นปัจจัยสนับสนุน ประสานงาน เกิดความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งช่วยให้สามารถสร้างเครือข่ายและพัฒนาออกไป ล่วงกว้างไปยังชุมชนอื่น ๆ และมีหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง

เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น หน่วยงานราชการจึงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญในการประสานงานและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนเกิดสันติสุขและยั่งยืน (Homwan, Pattanasin, Viriyo, & Krisin, 2021)

3.4 นวัตกรรมชุมชน นับเป็นกลไกและเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน ด้วยนวัตกรรมชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน หากชุมชนมีสิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ ช่วยลดปัญหาและพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น โดยนวัตกรรมชุมชนอาจอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ องค์ความรู้ หรือกลไกต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน เช่น นวัตกรรมกรรมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (Mahama, 2019)

ภาพ 2 กระบวนการสร้างสรรค์และการพัฒนาชุมชนสันติสุขต้นแบบ
ที่มา: ผู้เขียน

บทสรุป

ในการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมาย “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” จำเป็นต้องพัฒนาให้ครอบคลุมทุกมิติ มิใช่เพียงการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น โดยนวัตกรรมถูกยกมาเป็นกลไกและเครื่องมือในการขับเคลื่อนทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในทุกมิติ เนื่องจากมีความสำคัญรองจากสถาบันครอบครัว หากชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง นับเป็นฐานที่มั่นคงและแข็งแกร่งต่อ

การพัฒนาประเทศเช่นกัน ดังนั้น ในมิติของการพัฒนาชุมชน จึงได้ใช้นวัตกรรมเข้าไปเป็นกลไกและเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมจากบริบทของชุมชนตนเอง เมื่อชุมชนเกิดนวัตกรรมจึงสามารถนำนวัตกรรมของชุมชนไปสู่กระบวนการสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุข อย่างไรก็ตาม การสร้างและพัฒนาชุมชนสันติสุขต้องใช้ระยะเวลาและความร่วมมือจากหลากหลายฝ่ายทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต้องมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง ที่จะผนึกกำลัง มีความสามัคคีภายใต้การสร้างสรรค์และพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน โดยคำนึงถึงเงื่อนไขและปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของการชักชวน จูงใจ นำพาสมาชิกของชุมชนให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจกัน ลำดับถัดมา สมาชิกภายในชุมชนก็ต้องเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่า และตระหนักถึงความสำคัญของนวัตกรรมที่จะเกิดขึ้นว่าจะประโยชน์ต่อชุมชนอย่างไร ส่วนหน่วยงานราชการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคอยช่วยเหลือ ให้การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล โดยการจัดสรรงบประมาณ หรือสนับสนุนบุคลากร เครื่องมือ หรือ การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จของเกิดนวัตกรรมชุมชนสันติสุขต่อไป ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ต้องอาศัยความต่อเนื่อง สม่ำเสมอ ปรับปรุง พัฒนา จนเกิดเป็นนวัตกรรมที่ดีและเหมาะสมที่สุดสำหรับชุมชนต่อไป

References

- Aujirapongpan, S., Watthasin, P., Janchay, A., & Kupparat, P. (2010). Innovation: Definition, types, and importance to be an entrepreneur. *Business Administration Journal*, 33(128), 49 - 65.
- Butkheak, S., & Thaothong, S. (2021). The peacefulness of the multicultural trajectory: The different opinions in the multicultural society brings about the integration of arts and community environment. *Journal of Humanities and Social Sciences Review (JHSSR)*, 23(2), 89 - 106.
- Community Development Department. (2022). *Strategic plan department of development 2017-2021*. Retrieved December 20, 2022, from <https://plan.cdd.go.th>
- Dissaman, A. (2022). *Lessons learned: Peaceful communities under peaceful culture a case study of Bueng Kho Hai community, Bueng Kho Hai Subdistrict, La Luk Ka District, Pathum Thani province and communities in Che He Subdistrict, Tak Bai District, Narathiwat Province*. Retrieved December 20, 2022, from <https://kpi-lib.com> > library > books > kpibook-29060
- Gandhian, M.K. (1985). *The story of my experiments with truth*. Translated by Mahadev Desai (1927). Ahmedabad: Navajivan Publishing House.
- Homwan, R., Pattanasin, T., Viriyoo, M., & Krisin, P. (2021). Factors for building a peaceful community amid multiculturalism in the Southern Isan. *Journal of MCU Ubon Review*, 6(3), 351 - 364.
- Mahama, F., Suthravut, P., & Nima, S. (2019). Construct Model of Innovation in Healthy community projects: A case study of Srithanam, Thanto Sub-district, Thanto District, Yala Province. *Academic Journal Uttaradit Rajabhat University*. 14(1), 39 - 51.
- National Innovation Agency. (2022). *Innovation for community*. Retrieved December 15, 2022, from <https://www.mhesi.go.th/main/th/org/1511-nia.html>
- Phuanpoh, Y., & Pasunon, P. (2021). Community innovation linking community economy to sustainability. *Journal of Management Science Nakhon Pathom Rajabhat University*, 8(2), 32 - 44.

- Siwisorn, C., & Dhammahaso, P. (2021). The process of building peaceful relations by the principles of peaceful mean in the intergrated perspective of Doi Chang community, Chiangrai Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(2), 481 - 493.
- Tissamana, A. (2021). The Lesson Learnt for Peaceful Communities: Nakomsri Thammarat and Narathiwat Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(6). 2347 - 2359.
- Thanadhammo, S., Abhinandavedi, W., & Vajirapanno, A. (2022). The organic farming by way of Khok Nong Na model: A model of peaceful community of Baan Thumkob, Na Khao Subdistic, Khao Phanom District, Krabi Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 1(1), 366 - 377.
- Thitanano, D., Abhinandavedi, W., Dhammabhani, P., & Phonjun, W. (2021). The characteristics of local leaders resulting in building peace in the community. *Journal of Graduate Studies Review*, 17(1), 56 - 70.
- Wattanapradith, K. (2018). Peace community in the 26th buddhist century: Knowledge learned from peace community in conflict areas. *Journal of MCU Peace Studies Special Issue*, 6(2), 13 - 24.

**การสร้างสรรค์กิจกรรม
นวัตกรรมชุมชนสันติสุข**

Engagement

ความร่วมมือ
การมีส่วนร่วมกันทุกฝ่าย
ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

People

คน
จะต้องมีการรวมตัวกัน
ในกลุ่มคนทั้ง 3 กลุ่ม คือ
• คนในชุมชน
• คนนอกชุมชน
• คนของภาครัฐ

Activity

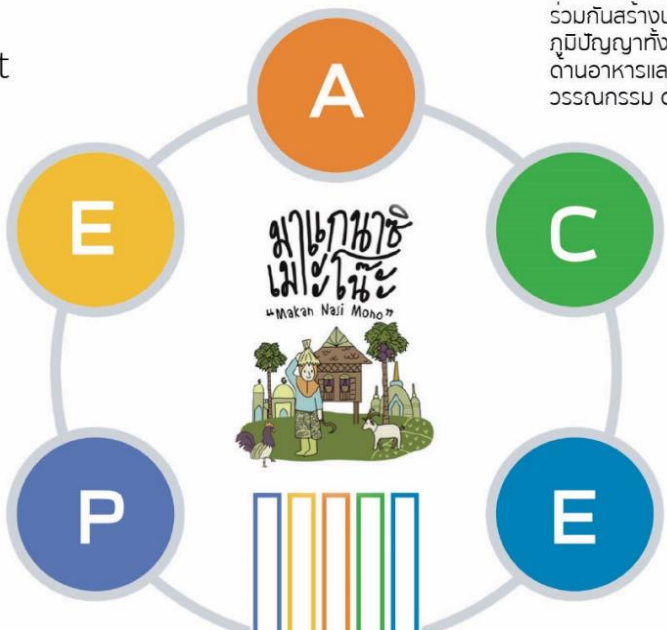
กิจกรรมสร้างสรรค์
กิจกรรมใหม่ที่คนในชุมชนร่วมกันคิด
ร่วมกันสร้างนวัตกรรมชุมชนจาก
ภูมิปัญญาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการเกษตร
ด้านอาหารและสมุนไพร ด้านภาษาและ
วรรณกรรม ด้านหัตถกรรม

Community

ชุมชน
พื้นที่ปลอดภัยในชุมชนที่จะ
แลกเปลี่ยนความคิดและจัด
กิจกรรมได้อย่างสบายใจ

Equality

ความเสมอภาค
ทุกคนมีความเสมอภาคทั้ง
การแต่งกาย สถานที่ และ
อาหารการกิน ที่ทุกคนจะ
สามารถร่วมกิจกรรมได้
อย่างเท่าเทียม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายอัฐพล เทพยา
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2542 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2550 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะศิลป ประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รางวัลที่ได้รับ	พ.ศ. 2560 รับรางวัลผลงานวิจัยระดับดีมาก ภาคโปสเตอร์ผลงานวิจัยเรื่อง "บรรจุภัณฑ์ลูกหยี" การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 27 พ.ศ. 2563 รางวัลผลงานวิจัยระดับดี ภาคบรรยายเรื่อง ไปไม่สีทอง(ย่านดา โ๊ะ๊ะ) : ทุนวัฒนธรรมจากธรรมชาติสู่นวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าในชุมชน จังหวัดชายแดนใต้ การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 30 พ.ศ. 2564 จัดแสดงผลงาน ผ้าคลุมฮิญาบแฟชั่นสำหรับสตรีมุสลิม งาน มหกรรมวิจัยแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2565 จัดแสดงผลงาน พัฒนาศิลปะผ้ามัดย้อม งานประชุมนวัตกรรม เด่น มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง พ.ศ. 2567 ออกแบบผลิตภัณฑ์แฟชั่น Kris Inspiration การประชุมสัมมนา นานาชาติด้านวัฒนธรรมกรีซ "The International Symposium on Kris Culture" มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา